

AÇIK TELGRAF

Büyükelçi Anıları

GİGRF

GLOBAL İLİŞKİLER FORUMU GLOBAL RELATIONS FORUM

AÇIK TELGRAF

Proje Koordinatörü
Ata Mert Aladağ / GİF Program Direktörü

Global İlişkiler Forumu

Açık Telgraf

Şubat 2021

Copyright © 2021 Global İlişkiler Forumu. Tüm Hakları Saklıdır.

İşbu kitabın üzerindeki mali haklar, yayın hakları, inceleme, yayma, çoğaltma hakları Global İlişkiler Forumu'na aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve/veya paragrafı kısmen ve/veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile, elektronik posta veya başka herhangi bir araçla çoğaltılamaz, dağıtılamaz, basılamaz. Normal ölçüyü aşan iktisaplar yapılamaz. Normal ve kanuni iktisaplarda kaynak olarak gösterilmesi zorunludur.

ISBN: 978-605-06588-6-6

Matbaa Sertifika No: 22780

Türkiye'de basılmıştır.

Gren Ajans, İstanbul. www.grenajans.com

Tasarım ve Dizgi

Wodern Tasarım&Yazılım Ajansı. www.wodern.com

GLOBAL İLİŞKİLER FORUMU

Yapı Kredi Plaza D Blok Levent 34330

İstanbul, Türkiye

T: +90 212 339 71 51 F: +90 212 339 61 04

www.gif.org.tr | info@gif.org.tr

Bu kitabı ücretsiz olarak www.gif.org.tr adresinden indirebilirsiniz.

Dışişleri Bakanlıklarında haberleşme en önemli işlemlerden biridir. Temin edilen bilgilerin bir an önce merkeze iletilmesi veya merkezden bir temsilciliğe gidecek talimatın zamanlaması bazen hayati bir durum alabilmektedir. Genelde iki türlü haberleşme vardır. Biri, gizli olmayan ve yabancı devletler veya üçüncü şahıslar tarafından okunsa bile zararsız sayılabilecek bilgilerin aktarılmasıdır. Bunlara, e-mail hayatlarımıza girene kadar açık telgraf denirdi. Diğer haberleşme türü ise saklanması gereken gizli bilgilere ilişkindir. Bunlara şifreli yazı veya kripto haberleşme denir. “Açık Telgraf” başlığını, bu kitapta toplanan yazılar, belki bir zamanlar gizli kalması gereken bilgileri ihtiva etmekle beraber, artık kamuoyunca bilinmesinde sakınca değil bilakis yarar olduğunu düşündüğümüz bilgiler içerdiği için kullandık.

Önsöz

Dışişleri memurlarının en önemli özelliği, mesleğe başladıkları kâtiplik unvanını, unvan değişse de içlerinde taşımalarıdır. Diğer bir deyişle mesleğe girdikten ayrılana dek hayat yazmakla geçer. Ya bir not, ya bir tutanak ya da bir değerlendirme en gencinden en kıdemlisine kadar devam eder.

Hiçbirimiz tarihçi değiliz ama tarihe meraklıyız. Tarihe, daha mesleğe girer girmez tanık olmaya başlarız. Bazen az da olsa katkıda bile bulunuruz. Mesleğe girdikten emekli olana kadar ortalama kırk yıl hizmet veren diplomatlar birçok olayla karşılaşır, devlet insanlarını yakından görme, izleme ve tanıma imkanına erişir. Görev yaptığı ülkelerde Türkiye'nin ilgilenmeye vakit bulamadığı olaylara ve gelişmelere tanık olur. En önemli artısı Türkiye'yi temsil etme şerefine nail olmaktır.

Meslekten ayrıldıktan sonra ise çeşitli nedenlerden dolayı bu yazma alışkanlığı azalır. Gerçi artık anılarını kaleme alan veya çeşitli medya kuruluşlarına değerlendirme yazan emekli meslektaşlarımızın sayısı artmışsa da kanımca bu çalışmalar daha da zenginleşebilir. İşte bu düşünceyle, Global İlişkiler Forumuna üye Büyükelçilerimizin meslek hayatlarında tanık oldukları ve akıllarında kalan, yaşadıkları veya gözlemledikleri ilginç tecrübelerin kısaca da olsa aktarılmasının yararlı olacağını düşündüm. Burada yer alan yazılar bunun neticesidir.

Kanımca çok değişik zaman ve yerlere ilişkin bilgi ve değerlendirmeler, çeşitli hikâyeciklerle birlikte ortaya çıkmıştır. Bunların arasında, Büyükelçilerimizin görev yaptıkları süreler boyunca Avrupa Birliği ile gelişen olaylara, Kıbrıs – Yunanistan ile yaşananlara, Balkanlarda olanlara, Katalanlarla olan

tarihimizin İspanyollarla olandan eskiye gitmesine, Lübnan'daki gelişmelere, İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilere, Türki Cumhuriyetleri'ne, Uzak Doğu ziyaretlerine, protokol durumlarına, Avusturya toplumunun özelliklerine dair değerlendirmeler ile Türkiye'de yapılan bir Birleşmiş Milletler konferansına üç farklı bakış açısı sunan yazılar bulunmaktadır. Çalışmada, kapalı kutu Kuzey Kore ile ilgili olarak iki tane değerlendirmenin yer alması da sanırım ender bulunan bir husustur. Dışişleri Bakanlığına girdikten sonra ilk yıllarda yaşanan tecrübesizlikleri ve bir Türk diplomatının nasıl olması gerektiğini ortaya koyan yazılar ile her yıl düzenlenen Büyükelçiler Konferansı'nda yapılan bir yemek konuşması birbirlerini tamamlayan parçalardır.

Amacımız değişik görev yerlerinde bulunan değerli Büyükelçilerimizin hatırında kalan ve okuyucunun ilgisini çekebilecek bilgileri aktarmaktır. Dileriz ki buna benzer derlemeleri ileride daha da çeşitlendirebiliriz.

Selim Yenel

İçindekiler

- 1 **Yiğit Alpogan** - Bellekten Bir Kaç Anı
- 7 **Ertuğrul Apakan** - Yolun Başında: 1978-1979 Yılları
- 16 **Ender Arat** - Avrupa Birliği'nin Düşünce Grubu / Osmanlı - Katalan Dayanışması
- 36 **Hilal Başkal** - Kadın Diplomat Olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni Temsil Etmenin Onuru
- 50 **Yusuf Buluç** - Tanıtma
- 57 **Ali Bilge Cankorel** - Türk Dışişlerinde Diplomat Olmak
- 68 **Mehmet Fatih Ceylan** - Pakistan'daki Görev Yıllarından Kalan Hatıralar
- 76 **Nazif Murat Ersavcı** - Montrö Sözleşmesi Hakkında Bilinmeyen Tarihi bir Olay / Avro Üzerinde Türkiye Haritası Nasıl Yer Aldı? / İrlanda'dan bir Anekdote: 1996
- 81 **Hasan Göğüş** - Onuncu Büyükelçiler Konferansı, En Kıdemli Büyükelçi Konuşması
- 86 **Orhan Güvenen** - OECD "Consensus" Kuralı
- 90 **Erdoğan İşcan** - Benzeri Olmayan bir Diplomasi Deneyimi: Kuzey Kore'ye Akredite Olmak
- 96 **Selim Karaosmanoğlu** - İki Anı, İki Temel İlke
- 101 **Celalettin Kart** - Lübnan Anı ve Gözlemlerim
- 111 **Alev Kılıç** - Belgrad'dan İki Anı
- 114 **Üner Kırdar** - Birleşmiş Milletler HABITAT-II Konferansı: İstim Arkadan Gelsin, Lûtfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı
- 118 **Selim Kunalp** - Benim Tanıdığım Kenan Evren / Kuzey Kore Günlüğü
- 136 **Mithat Rende** - Müzakere Masalarından Kalan
- 149 **Namık Tan** - İsrail Başbakanı Olmert'in Türkiye'yi Ziyareti
- 158 **Kaya Türkmen** - Devlet Hizmetinde
- 166 **Ahmet Üzümcü** - Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavușesku'nun Türkiye Ziyareti (Haziran 1976) / HABITAT-II Zirvesi / Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün İsrail'de Şimon Peres İle Görüşmesi (Ocak 2005)
- 173 **Selim Yenel** - HABITAT-II / Viyana Günleri

Yiğit Alpogan

Ödemiş'te 1945 yılında doğan Büyükelçi Alpogan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmuştur. 1968 yılında Dışişleri Bakanlığına girmiş ve Merkez'de şube müdürlüğünden müsteşar yardımcılığına kadar değişik kademelerde ve yurt dışında ise değişik ülkelerdeki Türk temsilciliklerinde görev yapmıştır. Büyükelçi Alpogan, bu çerçevede Tokyo'daki Türkiye Büyükelçiliğinde II. Kâtip ve Başkâtip (1972-75), Lefkoşa Büyükelçiliğinde Başkâtip (1975-77), Cenevre'de Birleşmiş Milletler Ofisi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğinde Müsteşar (1979-1983), Lahay Büyükelçiliğinde I. Müsteşar (1985-89) ve Atina Büyükelçiliğinde Elçi-Müsteşar (1991-95) olarak çalışmıştır.

1995 yılında Büyükelçiliğe yükselmiş ve Aşkabat ve Atina Büyükelçisi olarak hizmet ettikten sonra Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci ışığında başlatılan reformlar çerçevesinde Türkiye'nin ilk sivil Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri olarak 2004-2007 yılları arasında görev yapmıştır. Bilahare Türkiye Büyükelçisi olarak Londra'ya atanan Büyükelçi Alpogan burada 2007'den 2010 yılına kadar hizmet etmiştir. Kendisi Londra'daki görevi esnasında 2009 yılında "Yılın Diplomatı" seçilmiştir. 2010 yılında emekliliğini takiben Barselona'da bulunan Akdeniz İçin Birlik Örgütü'nün Genel Sekreter Yardımcısı olarak atanmıştır. Bu örgütteki görev süresinin 2016 yılında sona ermesini takiben Büyükelçi Alpogan Ankara'ya dönmüştür. Halen AVİM'de (Avrasya İncelemeleri Merkezi) danışman statüsünde çalışmaktadır. Türkmenistan hükümeti ve Atina Kenti Belediyesi tarafından verilmiş madalyaları bulunmaktadır.

Bellekten Bir Kaç Anı

Meslek hayatımda yaşadığım onca olay içerisinde iki tanesi bana Türk diplomatı olmanın onur, gurur ve ayrıcalığını özellikle yaşatmıştır. Dolayısıyla bunlar belleğimde adeta “anılar-üstü” bir yere sahip olmuşlardır. Bunlardan ilki, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’mızdır. Diğeri ise 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel’deki Avrupa Birliği Zirvesi’nde ülkemizin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek, 3 Ekim 2005’de üyelik müzakerelerine başlanması kararının alınmasıdır.

Kıbrıs’ta hareketimizin başladığı 20 Temmuz 1974 günü genç bir Başkâtip olarak görev yaptığım Tokyo Büyükelçiliğimize giderken de, 17 Aralık 2004’de Ankara’da Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri olarak masamda çalışırken de aynı ruh hali bana hakim olmuştu. Türk diplomatı olmanın engin hazzı içerisindeydim. Başım dikti. Gururlu idim. İçim sevinç doluydu.

Bugün geriye baktığımda, ulus olarak 30 yıl içinde biri askeri, diğeri siyasi iki büyük zafer kazanmıştık. Bunların ilki olan Kıbrıs Barış Harekatı’nın, daha sonraki kariyerimin neredeyse yarısına damga vuracak olan Kıbrıs-Yunanistan konularına girişimin adeta bir önsözü olacağını tabii ki bilemezdim. Tıpkı Tokyo’yu takiben rotasyon tayini olarak Lefkoşa’ya atanmamın bunun ilk işareti olacağını bilemediğim gibi.

Kadere inanmam. Ama zaman zaman “acaba mı?” dediğim olaylar olmuştur. Kıbrıs’ta görev yaptım. Yunanistan’da bir seferi büyükelçi olmak üzere iki defa bulundum. Merkez’de Kıbrıs dairesinde şube müdürü, bilahare Bakan Özel Danışmanı’nın Siyasi Konulardan (tabii ki başta Kıbrıs-Yunanistan işleri. Yıllar 1978-79. Kıbrıs Barış Harekatı ertesi ve Lefkoşa’dan dönüş sonrası) Sorumlu Yardımcısı olarak çalıştım. Belli başlı işgal alanı Ege’deki sorunlar olan Denizcilik Dairesi Başkanlığı görevini yürüttüm.

Aşkabat, Türkmenistan’daki ilk büyükelçilik görevime de Atina Büyükelçiliği Elçi-Müsteşarı iken tayin oldum.

Aşkabat’ta iken her alanda gelişmekte olan ilişkilerimiz içerisinde Türkmen doğal gazının ülkemize bir boru hattı ile getirilmesi projesi özel bir yere sahipti. Her iki ülke Cumhurbaşkanı merhum Demirel ile merhum Saparmurat Türkmenbaşı ikili ilişkilerimizin geliştirilmesine daima büyük önem vermişlerdir. Türkmenbaşı, Cumhurbaşkanıya büyük bir sevgi ve hürmet besler, kendisine “baba” diye hitap ederdi. Resmi ziyaretlerde el ele tutuşarak dolaştıklarına çok kez tanık olmuşum.

Günlerden bir gün Türkmenbaşı beni çağırttı. Doğal gaz boru hattı konusunda Sayın Cumhurbaşkanımıza özel bir mektup göndermek istediğini, hassas niteliği dolayısıyla mektubu bizzat benim götürmemi rica ettiğini söyledi. Ankara'yı bilgilendirdim. Hareket tarihime kadar olan dönemde Sayın Türkmenbaşı ile çeşitli vesilelerle bir araya geldik. Türkmenbaşı, Cumhurbaşkanımıza benimle bir hediye göndermek istediğinden bahsetmeye başladı.

“Gardaşına” hediyesini götürmemden memnun olacağını söylüyordu. Bunun benim için bir emir olması ötesinde şeref teşkil edeceği cevabını verdim. Ankara'ya hareketimden bir-iki gün önce “hedaya” büyükelçiliğe teslim edildi: 2-3 beyaz bez torba içerisinde 21 adet büyük boy Türkmen kış kavunu!

Türk Hava Yolları biletimi Türkmen Yolları'na çevirttim. “Hedaya” Türk Hava Yolları'nda kabine alınamazdı. Kargoda gitmesi de sakıncalıydı. Gözümün önünde olmalıydı. Türkmen uçağında ön sıralara yolcu alınmadı. Kavunlar koltuk altlarına dikkatlice yerleştirildi.

İstanbul'daki Türkmenistan Başkonsolosu ile görüşmüş ve “Hörmetli Prezidant”ın hediyesinden bahsetmiştim. Başkonsolos durumdan haberdardı ve talimatlıydı. Prezidant'ın kavunlarına gerekli özenin gösterileceğinden kuşku yoktu. İstanbul'da Başkonsolos beni karşıladı ve makam arabasıyla beni ve kavunları Ankara'ya uğurladı. Sağ salim bizim eve vardık. Aynı akşam Cumhurbaşkanlığımızdan gelen görevliye “hedaya”yı teslim ettim. Türkmenlerde hediyein özel bir önemi vardır. Seçiminde çok hassas davranılır. Türkmenbaşı'nın da o yılki mahsulün en iyilerini seçtirip gönderdiğinden eminim. Ben de bu hassas görevi yüzümün akıyla yerine getirince omuzlarımdan bir ağırlığın kalktığını hissettim.

Ankara'da Sayın Cumhurbaşkanımızı ziyaretle Türkmenbaşı'nın mektubunu elden tevdi ettim. Hediyesine de değindim. Teşekkürlerini iletmemi istedi. Bilahare mektubun bir örneğini Sayın Başbakan Mesut Yılmaz'a sundum. Doğal gaz boru hattı projesine ilişkin son gelişmeler hakkında her iki makamı da bilgilendirdim.

Ankara'dan ayrılmadan evvel, kısa bir süre önce Bakanlığımız Müsteşarlığına atanmış olan değerli dostum ve büyüğüm Büyükelçi Korkmaz Haktanır'ı yeni görevini kutlamak amacıyla ziyaret ettim. Tarih 10 Kasım 1997 idi. Atama kararnamesi çıkmış, ayrılacak büyükelçiler Sayın Müsteşar'a veda ziyareti için geliyorlardı. Randevu saatimde odasına girdiğimde Minsk Büyükelçiliğine atanmış olan Şule (Soysal) ayrılıyordu. Sayın Müsteşar'a Ankara'ya geliş nedenime değinip temaslarım hakkında bilgi verdim. Bu vesile ile tebriklerimi ve böyle yüce bir göreve atanmasından duyduğum memnuniyeti iletmek istediğimi söyledim. Teşekkür ettikten sonra bana “Sen de Aşkabat'ta daha vaktin varmış sanma. Dönüyorsun. Kararnamen derdest. Yeni bir ekip oluşturuyoruz. Kıbrıs-Yunanistan Genel Müdürü oluyorsun” dedi ve kutladı.

Ankara’da 25 Mart 1998 tarihinde göreve başladım. Söylemeye gerek yok, Kıbrıs-Yunanistan Genel Müdürlüğünün mesaisi her zaman yoğundur. Bu yüksek tempoya, terörist başı Öcalan’ın Ekim 1998’de Şam’dan çıkarılışını takiben 130 gün süreyle üç kıtada ülke ülke gezmesinin izlenmesi de eklendi. Zira, terörist başı Şam’dan çıkarıldıktan sonra neredeyse tamamen Yunanistan’ın ve onun istihbarat örgütü EYP’nin kontrolü altına girmişti.

Günler bu şekilde akıp giderken 16 Şubat günü Yunan Büyükelçisi Dimitrios Nezeritis, almış olduğu randevuya icabetle saat 11.00’de ziyaretime geldi. Ankara’daki görevini tamamlamış, veda etmek üzere geliyordu. Görüşürken, odamda her zaman açık olan NTV kanalı bir “son dakika” haberine girdi ve ekranda Başbakan Bülent Ecevit belirdi. Başbakan, terörist başı Öcalan’ın bir gün önce Kenya’nın başkenti Nairobi’de yakalanarak o sabah saat 03.00 itibarıyla Türk topraklarına getirildiğini içeren tarihi açıklamasını yapıyordu. Nezeritis’le birlikte gözlerimizi televizyona dikmiştik. Ecevit’in sözlerini kendisine mealen aktarıyordum. Yunan Büyükelçi suskunlaştı. Belli ki bu gelişmeyi Atina kendisine haber vermemişti. Açıkçası benim gibi o da büyük bir sürprizle karşı karşıya idi. Giderek rengi sarardı. Açıklama bitince daha fazla oturamadı. Alelacele vedalaştı ve apar topar yanımdan ayrıldı. Öcalan’ın Kenya’nın başkenti Nairobi’deki Yunan Büyükelçiliğinde bir süre saklandıktan sonra üzerinde Kıbrıs Rum pasaportu ile yakalanmasının ortaya çıkması gibi Yunanistan bakımından yüz kızartıcı bir olayı Yunan Büyükelçisi Nezeritis’in hem de Türk Dışişleri Bakanlığında bir ziyarette iken öğrenmesini “mesleki bir kaza” olarak değerlendirdiğini sanırım.

Terörist başının komşumuz Yunanistan tarafından Nairobi Büyükelçiliklerinde saklanmış olduğunun ortaya çıkması, iki ülke arasındaki tansiyonu daha da yükseltti. Kamuoyumuzdaki infial büyüktü. Öyle ya, Yunanistan’ın düşman olduğunu göstermek için artık yapabileceği başka ne kalmıştı? Gerginliğin bir Türk-Yunan savaşı ile sonuçlanabileceğine dair endişeler artmaya başladı. Sonuçta Cumhurbaşkanı Demirel, Türk kamuoyunun nabzını tutan ve Yunanistan’a ultimatolara niteliği taşıyan bir beyanat vererek Yunanistan’ı bu tür maceralardan uzak durmaya davet etti ve bir anlamda Türkiye ile ilişkilerinde ayağını denk almaya çağırdı. Bu beyanat kamuoyumuzu yatıştırdı. Diğer taraftan Yunanistan, Öcalan skandalıyla tam bir kargaşa içerisine düşmüş durumdaydı. Neticede hükümette bazı değişiklikler ve Öcalan’a baştan beri kol-kanat germiş olan istihbarat teşkilatı EYP’nin başkanının istifa ettirilmesi ile sular bir nebze duruldu. Bu arada Türk düşmanlığı ile ünlü Dışişleri Bakanı Pangalos da görevinden ayrılmak zorunda kalmış ve yerini Eğitim Bakanı Yorgo Papandreou’ya bırakmıştı.

Öcalan’ın Türkiye’ye getirilmesini takip eden aylarda Türk-Yunan ilişkilerinde bir süre durgunluk hakim oldu. Daha sonra Bakanlığımız bünyesinde Türk-Yunan ilişkilerinin nereye gideceği, atılabilecek adımlar olup olmadığı, Yunanistan’ın terörle bu derece içli-dışlı olmasına nasıl bir tepki verilebileceği, bizim inisiyatif almamızın mı yoksa karşı tarafın beklenmesinin mi daha uygun olacağı gibi hususlarda fikir egzersizleri başladı.

Neticede Sayın Bakanımız İsmail Cem'in Yunan muhatabına Öcalan hadisesinin iki ülke arasında terörle mücadele için iş birliğinin önemini ortaya koyduğunu vurgulayan ve somut iş birliği öneren bir mektup göndermesi kararlaştırıldı. İlk taslağın dairesince hazırlanması uygun görüldü. Böyle bir taslağı hazırlayıp, kademelerden geçirdikten sonra Bakan katına arz ettik. Anlaşıldı ki bizzat Sayın Bakan'ın da hazırlığı vardı. Neticede ortaya çıkan ve karşı tarafa terörle mücadelede iş birliği öneren mektup Başbakan'ın ve Cumhurbaşkanı'nın da bilgisine sunulduktan sonra Sayın Bakanımız tarafından 24 Mayıs 1999 günü Papandreou'ya gönderildi. Yunan tarafından bir ayı aşkın süreyle ses çıkmadı.

Sonunda Papandreou cevabi mektubunda sadece terörizm alanında iş birliği ile sınırlı olmayan ve turizm, çevre, kültür, ticaret, bölgesel iş birliği gibi teknik konularda da beraber çalışmayı öngören geniş kapsamlı bir süreç önerdi. Bu teklifin tarafımızca olumlu bulunması üzerine her iki ülke Dışişleri Bakanları 30 Haziran'da New York'ta diyalog sürecini resmen başlattılar. "Ticaret", "Turizm", "Çevre", "Kültür", "Organize Suçlar, Uyuşturucu Kaçakçılığı, Yasadışı Göç, Terörizm" ve "Bölgesel İşbirliği" konularında çalışacak altı adet komite kuruluyordu. Komiteler münavebe ile her iki ülkede altı ayda bir toplanarak çalışmalarını sürdürecektlerdi.

Komitelerin çalışmaları bir süre sonra kurulan "Yönlendirme Komitesi"nce yakın takibe alındı. Bu çerçevede diyalogun ilk Türk-Yunan ortak Turizm, Çevre ve Ticaret Komiteleri 26-27 Temmuz 1999 tarihinde Bakanlığımızda ayrı ayrı toplandılar.

Bu arada biz de Bakanlık olarak örgütlendik. Sayın Bakanımız, Türk-Yunan Diyalogu'nun iki ülke Dışişleri Bakanlıklarının Siyasi Direktörleri tarafından yürütülmesi üzerinde Papandreou ile mutabık kaldıklarını, buna göre bizden Müsteşar Yardımcısı Büyükelçi Faruk Loğoğlu ile Yunan Siyasi Direktörü Scopelitis'in görevlendirildiklerini bildirdi. Sayın Bakan, bizim altı komitenin hazırlık ve çalışmalarını ise benim koordine edeceğimi tebliğ etti.

Türk-Yunan Ortak Komite toplantıları dönüşümlü olarak Ankara ve Atina'da yapılmaya başlandı. Bu sırada Ağustos 1999 Marmara depremi oldu. Ardından Eylül ayında Atina sarsıldı. Onlarca yıldır kavgadan bıkmış olan halklar büyük bir dayanışma örneği verdiler. Birbirlerinin yardımına koştular. Yardım kampanyaları birbirini izledi. Sayın Cem ile Papandreou'nun ne kadar zamanlı ve isabetli bir girişim başlattıkları ortaya çıktı. Kamuoyları gösterdikleri dayanışma ile bir anlamda bu girişimi yürekten destekliyor ve alkışlıyordu.

Diyalog süreci, depremler sırasında halkların ortaya koyduğu dayanışma ortamının da etkisiyle bazı gazeteci ve yazarlar tarafından "deprem diplomasisi" adıyla anılmaya başlandı. Bunu hep yanlış bir tanımlama olarak gördüm. Çünkü diyalog sürecinin

temelleri Marmara ve Atina depremlerinden bir hayli önce, Mayıs 1999’da Sayın Cem’in Yunan muhatabına mektubu ile atılmış, süreç için karar da Haziran ayında alınmıştı.

Dolayısıyla “deprem diplomasisi” tanımı en azından zamansal olarak uygun düşmemektedir. Olsa olsa, Türk ve Yunan halklarının depremler sırasındaki olumlu tutumlarıyla diyalog sürecine olan coşkulu onayından bahsedilebilir. Halen de bu görüşümü korumaktayım.

Diyalog süreci imzalanan ve yürürlüğe giren anlaşmalarla kısa sürede meyvelerini vermeye başladı. Muhtelif alanlarda 16 adet anlaşma, mutabakat muhtırası ve protokol imzalandı. Zaman içinde müzakere ekibimiz içindeki konumum değişti. Nisan 2000’de Müsteşarımız Korkmaz Haktanır’ın Londra Büyükelçisi olarak atanmasıyla Büyükelçi Loğoğlu Müsteşar oldu. Ben de onun yerine müsteşar yardımcılığına yükseltildim. Böylece Türk-Yunan Diyalogu çalışmalarında Türk tarafının Siyasi Direktörü olma sorumluluğunu üstlenmiş oldum. Yeni konumum gereği Yunanistan’la ayrı bir çerçevede yürüten Ege’de Güven Arttırıcı Önlemler egzersizini de yükledim. Yunan muhatabım Siyasi Direktör Büyükelçi Scopelitis ile 11 önlem üzerinde mutabakat sağladık.

2001 yılı Büyükelçiler Kararnamesi hazırlıkları nispeten erken başlamıştı. Mayıs ayı başlarında listenin onaylandığı ve agreman telgraflarının çekildiği haberi koridora yayıldı. Ben de üç yılı aşkın bir süredir Merkez’de olduğum için tayin bekliyordum. Nitekim koridorda Atina’ya atandığım söylentisi dolaşıyordu. Mantiki idi, zira Atina Büyükelçimiz Ali Tuygan’ın görev süresi dolmuştu. Bakanlığımızdaki mutat usul uyarınca Bakanımız İsmail Cem de atanan büyükelçilere teker teker tebligatta bulunmaya ve kendilerini kutlamaya başlamıştı. Günler geçiyor, herkes yerini öğreniyor ama bana tebligat yapılmıyordu. Oysa Sayın Bakanla görevim icabı çok yakın temas halindeydim. Aşağı yukarı üç hafta kadar sonra Sayın Bakan ile bir görüşmemizde kendisi mahcup bir ifadeyle ve o büyük kibarlığı ve eşsiz zarafetiyle bana resmen tebligatta bulunmayı unuttuğunu itiraf etti. Tebligatı yaptıktan sonra, zaten yerimi öğrenmiş olduğumu umduğunu söyledi. Koridorun her zaman olduğu gibi büyük bir isabetle bana bildirimde bulunduğunu söyledim. Gülüştük.

Böylece 2001 yılının Kasım ayı sonunda başlayacak ve yine beklenmedik erken bir tayinle Eylül 2004’de Ankara’ya dönüşümle noktalanacak Atina Büyükelçiliği dönemim başlıyordu.

Ertuğrul Apakan

Ertuğrul Apakan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 1969 yılında mezun olmuş; bilahare Ege Üniversitesinde Ekonomi alanında yüksek lisans yapmıştır. 1971 yılında intisap ettiği Dışişleri Bakanlığında iktisadi ve siyasi dairelerde, yurt dışında ise Viyana ve Kuveyt Büyükelçiliklerinde, Cenevre’de BM Daimi Temsilciliğinde ve Lefkoşa Büyükelçiliğinde görev almıştır. Apakan, 1996-2000 yılları arasında Lefkoşa Büyükelçisi, bunu takiben Dışişleri Bakanlığında Kıbrıs ve Yunanistan işleri Genel Müdürü ve Müsteşar Yardımcısı, 2006-2009 yılları arasında ise Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olarak görev yapmıştır. Ağustos 2009-Ekim 2012 tarihleri arasında Türkiye’nin BM nezdinde Daimi Temsilciliği görevini yürüten Apakan, bu dönemde ülkemizi BM Güvenlik Konseyinde temsil etmiştir. Apakan ayrıca, Eylül 2010’da BM Güvenlik Konseyi Dönem Başkanlığını üstlenmiştir.

Apakan, 2014-2019 yılları arasında, AGİT tarafından Ukrayna’da istikrar, uzlaş ve barışın sağlanması amacıyla kurulan Uluslararası Gözlem Misyonunun Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Apakan, aynı dönemde Roma’da bulunan Uluslararası Kalkınma Hukuku Örgütünün (IDLO) Danışma Kurulu Üyeliğinde bulunmuştur.

Yolun Başında: 1978-1979 Yılları

Yıl 1978. Viyana’da yaz günleri. Doğu-Batı Avrupa’nın buluştuğu bir imparatorluk merkezi. Metternich’in Viyana’sı. Operası, klasik müziği, mimarisi ve kahveleri. Tarih ve kültürel doku her an hissedilir. Napolyon sonrası Avrupa’ya yeni bir düzen getiren Viyana Kongresi gözlerinizin önüne gelir. Şehrin gizemli bir atmosferi vardır. Yalnızlığın yazarı Thomas Bernhard, bu yaşam tarzından “sıkıntı” olarak söz eder. Doğrusu biz de zaman zaman bu hisse kapılır ve Salzburg ve göller bölgesine giderdik. Viyana insanı kolayca içine almaz. O yüzden şehirle anlamlı bir iletişim içine girmem zaman aldı. Oysa Viyana’da yaşamak keyif vericiydi. 1930’lu yılların sosyal yaşam tarzını sürdüren şehre gri tonlar hakimdi. Viyana ileriki yıllarda daha ışıltılı küresel bir kente dönüşecekti.

Tarihi bir büyükelçilikte çalışmanın doyurucu bir yanı vardı. Zor ve hüzünlü anlarımız da oldu. İlk ayımda, ASALA teröristleri, Büyükelçimiz Daniş Tunalıgil’i şehit ettiler. Bir-iki ay sonra, Viyana’da beraber olduğumuz sınıf arkadaşım Oktar Cirit’i, yeni tayin olduğu Beyrut’ta ASALA terörüne kurban verdik. Bu yıllarda oysa Avrupa’da barış ve istikrar rüzgârları esmekteydi. 1975 Helsinki İlkeleri, Doğu-Batı ilişkilerinde yeni bir dönem başlatmıştı. Yeni bir güvenlik ve istikrar mimarisi oluşmaktaydı.

Avrupa Ekonomik Topluluğu uyum sürecini ileriye götürmekteydi. Avrupa’da bir barış ve refah alanı ortaya çıkıyordu. İspanya ve Portekiz’in üyeliği tartışılmaya başlanmıştı. Her iki ülke 1986 yılı sonunda tam üye olacaktı. EFTA üyesi olan Avusturya 1970’li yılların başından itibaren Topluluk’la temaslara başlamıştı. Viyana çevrelerinde, 1955 tarihli “Devlet Antlaşması’nın” öngördüğü “tarafsızlığın” AB üyeliğiyle bağdaşp bağdaşmadığı konusu tartışılıyordu. Avusturya 30 yıllık bir süreçten sonra 1995 yılında Avrupa Birliği’ne tam üye olacaktı. Bu dönemde, Almanya’nın birleşmesinin yolunu açan “Ostpolitik” süreci başlamıştı. Bu politikanın mimarı Willy Brandt ve Alman düşünür Egon Bahr’dı. O yıllarda, Demirel’in sözünü ettiği bir “Avrupa masası” vardı ve Türkiye geleceğini Avrupa uyum sürecinde görüyordu.

1970’li yıllar küreselleşmenin hızlandığı yıllardı. 1973 Arap-İsrail savaşı sonrasında baş gösteren petrol ambargosu, dünya ekonomisini bir “durgunluk”la karşı karşıya bırakmıştı. Doğrusu, Avusturya ve Başbakan Kreisky bu kriz dönemini iyi yönetmişlerdi. Brandt ve Palme gibi liderler “sosyal ortaklık” çerçevesinde, nisbi fiyat ve ücret dengelerini gözettiler. Bu dönem sosyal demokrasinin başarılı örnekler sergilediği yıllardı. Oysa 1970’li yılların sonlarında, federal düzen içindeki Yugoslavya’da kırılganlıklar su yüzüne çıkmaya başlamıştı. Özellikle Almanya ve Avusturya, Slovenya ve Hırvatistan’daki gelişmeleri dikkatle takip ediyordu.

Türkiye’de Ecevit hükümeti iş başındaydı. Gündüz Ökçün Dışişleri Bakanı’ydı. Kasım 1979’da ise Demirel yönetimi devraldı. Türk ekonomisinin dış dengelerinin

bozulduğu, enerji dar boğazına girdiği ve “70 cent”e muhtaç olduğu yıllardı. Türkiye, Orta Doğu ve Körfez bölgesine açılımı ve ekonomik ilişkileri genişletmeyi öncelikli bir konu olarak görmekteydi. Ben, bu dönemde rotasyonda Kuveyt’e tayin olmuşum.

Eylül’ün ilk günleri. Kuveyt’te yeni görevime başladım. Kuveyt Büyükelçiliği, derli toplu, nispeten orta büyüklükte bir temsilcilik idi. Çalışkan, genç bir kadro ve Büyükelçimiz Faruk Celiloğlu’nun şahsından kaynaklanan sıcak bir çalışma ortamı vardı. Ben Başkâtip olarak tek meslek memuruydum. Büyükelçimiz uzun yıllar Orta Doğu Dairesi Reisi olarak görev yapmıştı. Dirayetli ve bilge kişiliği bizlere güven aşıliyordu.

Büyükelçimiz, Kuveyt makamlarıyla ve kordiplomatikle yakın ilişkiler geliştirmiş; Kuveytliler kendisine saygı gösteriyorlardı. “Divaniye” ve benzeri mekânları ziyaretinde ben refakat ederdim. Böylece Kuveyt’in sosyal ve kültürel yapısını tanıma fırsatını buldum. Genç diplomatların sınırlı bir sosyal hayatı vardı. Zaman zaman İtalyan, Yunan ve Yugoslav Başkâtipler ile buluşup, Kuveytlilere karşı yarı saha futbol maçı yapardık. Büyükelçiliğimiz, müstakil bahçeli bir binada idi. Üst katta konut vardı. Bahçede arkadaşlarla ara sıra masa tenisi oynardık. O sırada, Büyükelçinin ortaöğretimde olan çocukları Nadir, Can ve Gül bize katılırlardı. Yıllar sonra, Gül Celiloğlu, mesleğe intisap edecekti.

İki-üç ayda bir Bağdat’ta görevli arkadaşlarımız alışveriş için Kuveyt’e gelirdi. Onları görmekten memnun olurduk. Bunun yanında, temas ettiğimiz küçük bir Türk grubu vardı. Çoğunluğu mühendis ve mimardı. Ayrıca, ülkemizde yükseköğrenim görmüş Filistinli doktorlar ve mühendisler de vardı.

Körfez ülkeleri 30-40 yıl önceki “taşra” görünümünden kurtulup, bir enerji ve refah merkezi olarak ortaya çıkmaktaydı. “Post-colonial” çizgi giderek belirsizleşmiş, huzurlu bir toplum vardı. Kuveyt, modern üniversitesiyle gurur duyuyordu. Yönetim, 1977’de lağvedilen parlamentonun tekrar açılmasının hazırlıkları içine girmişti.

Kuveytliler bize ilgi ve yakınlık gösteriyorlardı. Türkiye’yle ilişkilerini geliştirmek istiyorlardı. Suudi Arabistan başta olmak üzere diğer Körfez ülkeleri aynı düşüncededeydi. Büyükelçiliğimiz aynı zamanda Bahreyn’e akrediteydi. Bir iki yıl içinde, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar’da temsilciliklerimiz açıldı. Kuveyt ile büyükelçilik arsalarının karşılıklı olarak teatisi yapıldı. O yıllarda Kuveyt, Türkiye için uzaklarda bir yerdeydi. Şöyle ki, Kuveyt’ten Türkiye’ye ancak Atina ve Londra üzerinden ihbarlı olarak telefon ediliyordu.

Körfez, Türk ekonomisi ve diplomasisi için yepyeni bir ilgi alanı oldu. Hepimiz kolları sıvadık. Ekonomide kaynak sıkıntısı acil bir hal almıştı. Körfez’den bir-iki milyar dolarlık, açık bir finansman desteği bekleniyordu. Hâlbuki Kuveytliler, 1960’lı yıllarda ortak oldukları Mersin Azot Gübre sanayiinden 4-5 milyon dolar civarındaki

alacaklarının öncelikle geri ödenmesini bekliyorlardı. Uzun temaslar oldu. Bizi Kuveyt Kalkınma Fonu'na yönelttiler. Neticede, İstanbul Havaalanı terminali ve boğaz geçişi elektrik şebekesiyle ilgili iki projeye 4-5 milyon dolarlık düşük faizli bir kredi sağlandı.

Ülkemizde enerji dar boğazı had safhaya ulaşmıştı. Soğuk kış günlerinde, kentlerde yakıt sıkıntıları vardı. Kuveytli yetkililer, petrol taleplerimizi uzun vadeli bağlantılarımızın olduğu Irak ve Libya'ya yöneltmemizi telkin ediyorlardı. İşin aslı, o sırada finans sıkıntısı çeken ülkemizle yeni bir alışverişe girmek istemiyorlardı. TÜPRAŞ'la olan LPG bağlantısını ise yıllarca sürdürdüler. Kuveyt piyasalarında ABD, Avrupa, Japonya ve Kore'den gelen her çeşit sanayi ve teknoloji ürünü vardı. Serbest piyasa ve merkantalist anlayış Körfez ekonomilerine hâkimdi. Dünya ekonomisiyle bütünleşmişlerdi. Bizim zihnimizi meşgul eden soru, Türk ürünlerini bu piyasaya nasıl pazarlayabilirdik?

Bu konuda fazla bir birikimimiz yoktu. İhracatımız 10-12 milyon dolar civarında seyretmekteydi. Büyük çoğunluğu, inşaat malzemesi olarak alüminyum ve canlı hayvan ihracatından oluşuyordu. Ticaret Müşavirimiz gece gündüz demeden koşuşturuyordu. Bizler yardımcı olmaya çalışıyorduk. Bir seferinde, aldığımız yönerge doğrultusunda, ürünlerimizi tanıtmak üzere bir çay ithalatçısını ziyaret etmiştik. Muhatabımız dolabını açıp bize 40 çeşit çay ürünü göstermiş, bizim çayımızın hangi marka ve hangi tada yakın olduğunu sormuştu. Doğru dürüst cevap veremedik. Alışveriş merkezlerine gidip Türk ürünlerini satın alıp, ürünlerimize bir talep olduğunu göstermeye çalışıyorduk. Büyükelçi, bizi teşvik ediyor ve yol gösteriyordu.

Bu sırada, ticaretimizde bir hareketlenme ortaya çıktı. Kuveyt'ten ucuz benzin depolayan kamyon şoförleri, Mersin ve Adana'dan mevsimine göre bazen narenciye, bazen karpuz-kavun yükleyip geçirmeye başlamışlardı. Ticaret Müşavirimiz, kamyonların üstüne çıkıp gelen yaş meyve ve sebze kontrol ediyordu. Biz de şoförlerin konsolosluk işlerini halletmeye çalışıyorduk. Bazen kamyonların içinden haliflekslere sarılmış “kaçak işçiler” çıkıyordu.

Bu işlerin arasında, Körfez bölgesine “içme suyu” ihracı imkânlarını düşünmeye başladık. Piyasadaki içme suyu şişelerinin çoğunluğu Fransız “know-how” ile üretilen pet şişelerde satılmaktaydı. Biz bunları düşünürken, önemli bir özel sektör kuruluşumuzun temsilcisi konuyu incelemek üzere geldi. Daha önce Fransa'ya gidip buradaki içme suyu tesislerini araştırmıştı. Büyükelçinin onayı ile müşterek bir çalışma yaptık. Üç dört günlük bir gayret neticesinde, ortaya bir piyasa etüdü çıktı. Kuveyt'e iki-üç milyon dolarlık bir içme suyu pazarlama potansiyeli olduğu anlaşılıyordu. Büyükelçi, bu çalışmayı telgrafla Ankara'ya gönderdi. Yaklaşık on gün sonra Milliyet gazetesinde Hasan Pulur'un köşesinde, “Hariciyemiz içme suyu konusunda pazar araştırması yaptı” başlığı altında bir haber - yorum çıktı. Bize bir sürpriz oldu. O dar günlerde Bakanlık bunu kamuoyuyla paylaşma ihtiyacını duymuştu.

Rekabet gücüne sahip olduğumuz diğer bir alan müteahhitlik sektörüydü. Türk firmaları Libya, Irak ve bir ölçüde Suudi Arabistan'da deneyim kazanmışlardı. Uzun çabalar sonunda, gündeme gelecek yapı projelerini tespit edebildik. Amerikalılar, bizimle bu projelerin listesini paylaştılar. Zira tanınmış bir Türk firması Kuveyt'te bir yol yapımı projesinde Amerikalılar ile iş birliği yapıyordu. Müşavirlik hizmetleri ise büyük ölçüde İngilizlerin elindeydi. Başta tereddüt ettiler ama sonunda listeleri bizim ile değiş-tokuş yapmaya razı oldular. Neticede güncel bir listemiz oluştu. Ankara'ya duyurduk. Bu kez, aşına olmadığımız yeni bir sorunla karşılaştık. Kuveyt makamları Türk bankalarının verdiği teminat mektuplarını kabul etmiyordu. Piyasaya yeni giren bir firmamız yerel bir bankerden teminat sağlamıştı. Bununla yetinmediler. Büyükelçilik olarak biz de güvence verdik. Diğer bir ifade ile kefil olduk. Firmamız işi aldı ve bitirdi. Böylece, inşaat piyasasında olumlu bir emsal yaratıldı.

Bu çabalar sırasında önemli bir gelişme, özel sektörümüzün öncü ismi Vehbi Koç'un istisnai dış gezilerinden birini Kuveyt'e yapması oldu. Kendisine ekonomi ile ilgili brifing verdik ve Büyükelçimiz, Sayın Koç'u Kuveyt'in ileri gelen şahsiyetleriyle bir araya getirdi. Bu temaslar, özel sektörümüzün Kuveyt ve Körfez bölgesine yönelik ilgisinin somut bir tezahürü oldu.

Diğer bir konu da, THY'nin Kuveyt'e yeni bir hat açmasıydı. Güçlü bir yerel acenteye ihtiyaç vardı. İş çevreleri bu acenteliğe bir nevi fahri konsolosluk gibi bakıyordu. İlgi büyüktü. Büyükelçimizin üst düzey temasları sonucunda Kuveyt yönetiminin eğilimlerini öğrendik. Neticede, acentelik deneyimli iş insanı Kazımı'ye verildi. Yeni atanan THY Müdürü, hattın açılmasıyla birlikte yoğun bir çabaya girmişti. Sadece transit yolcular değil, Kuveyt'ten turistler de ülkemize gitmeye başlayacaktı.

O sırada, Kuveyt'ten bakıldığında, çevremizde yeni siyasi gelişmeler baş göstermekteydi. 1975 Nisan ayında Vietnam Savaşı'nın son bulması Soğuk Savaş sonrası yumuşama atmosferine önemli bir katkı sağlamıştı. Bunun Orta Doğu'ya bir yansıması olmamıştı. 1970'li yıllarda Ürdün'den sürülen Filistinlilerin gelmesi ile Lübnan'da istikrar bozuldu. 1975 yılında iç savaş baş gösterdi. Suriye, Nisan 1976'da 30 bin kişilik bir güçle Lübnan'a girdi. 1978 Mart'ında, İsrail Lübnan'ın güneyini işgal etti. 1990'lara kadar süren iç savaşta 60 bin kişi öldü. Bizim Kuveyt'te bulunduğumuz 1978 sonbaharında, sanki olayların akışı hızlanmıştı. 1978 ve özellikle 1979 yılını farklı yapan hareketlenme ve sarsıntılar baş gösterdi. Bunlar kalıcı siyasal ve jeopolitik etkilere yol açtı. İç ve dış dinamiklerin yarattığı bu devinime kronolojik bir sırayla bakmaya çalışalım. İlk sarsıntı Eylül 1978'de, ABD'nin girişimiyle Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David Anlaşması'yla ortaya çıktı. Bu antlaşma Arap dünyasında tepkiyle karşılandı. Mısır'a karşı boykot uygulanmaya başladı. Kuveytliler, Sedat'ı ağır bir şekilde eleştiriyorlardı. Kuveyt'te üç yüz bine yakın Filistinli bir toplum yaşıyordu. Arafat da uzun yıllar Kuveyt'te yaşamıştı (Büyükelçimizin Sekreteri Nadya Hanım'ın eşi de Filistinli tanınmış bir doktordu). Filistin konusunu belirsiz bir sapağa bırakan Camp David Anlaşması'yla kendilerine ihanet edildiğini düşünüyorlardı.

Gelişmeler birbirini takip ediyordu. 26 Mart 1979'da Mısır ve İsrail arasında barış anlaşması yapıldı. İsrail, Sina Çölü'nde elinde tuttuğu bölgeleri Mısır'a geri verdi. Bir gün sonra, 27 Mart'ta, Bağdat'ta yapılan, Arap Ligi Zirvesi'nde muhalefet cephesi adına Irak ve Suriye öne çıktı. 16 Nisan'da Saddam, Irak'ın beşinci Cumhurbaşkanı oldu. O tarihlerde, Baas ideolojisinin yönettiği bu iki Arap ülkesinin sanayileşme potansiyeli taşıdıklarına inanılıyordu.

Türkiye, barış sürecini olumlu karşıladı. Ankara, İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına çekilmesi ve FKÖ'nün sürece dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekiyordu. İsrail'le ilişkilerimiz nisbi bir istikrar içinde sürüyordu. Nisan 1979'da İsrail Başbakanı Begin Mısır'ı ziyaret etti. Bu, Sedat'ın 1977 Kasım'ında Kudüs'e yaptığı ziyarete karşılıklı. Gelişmeler Mısır'ı, Arap dünyasından daha da uzaklaştırıyordu.

Orta Doğu'da tüm siyasal dengeleri alt üst eden tarihsel gelişme, İran'da İslam Cumhuriyeti'nin kurulması oldu. Son bir-iki yıl zarfında, Şah yönetimine karşı ciddi halk ayaklanmaları baş göstermiş ve yaklaşık on bin kişi ölmüştü. Ocak 1979'da Şah'ın İran'dan ayrılmasıyla başlayan süreçte Humeyni işbaşına geldi. ABD ve Batı ülkeleri gelişmeleri öngörememiş; Carter, sonradan yayımladığı anılarında zamanında Şah rejimiyle ilgili yeterli bir değerlendirme yapamadıklarını belirtmiş, bunu o sırada, Tahran'da görevli Amerikan Büyükelçisi ile Askeri Heyet Başkanı'ndan aldıkları farklı değerlendirmelere bağlamıştı.

Türkiye, İran'da bir cumhuriyet yönetiminin kurulmasını olumlu karşıladı. İran ve çevresindeki sarsıntı uzun yıllar sürdü. Ülkemiz, tarihi komşuluk ilişkileri içinde bulunduğu İran'ın birlik ve bütünlüğüne verdiği önemi her vesileyle vurguladı. Türkiye'ye İran'dan bir milyona yakın mülteci geldi. Zamanla, önemli bir kısmı ABD ve Avrupa'ya gitti.

Bu arada, İran yönetimi İsrail'le ilişkilerini kesti ve ABD ile uluslararası sisteme karşı ideolojik bir muhalefet sergilemeye başladı. İşler giderek vahimleşti. 4 Kasım 1979 günü, İranlı göstericiler Tahran'daki ABD Büyükelçiliğini işgal ederek personeli rehin aldı. Talepleri, Şah'ın İran'a geri verilmesiydi. Bu, dünyanın alışık olmadığı bir durumdu. Bütün dikkatler, "rehineler olayına" odaklanmıştı. 29 Ocak 1980 günü altı rehine Kanadalıların yardımıyla kurtarıldı ve İran dışına çıkartıldı. ABD'nin 25 Nisan günü başlattığı kurtarma operasyonu başarısız oldu ve sekiz Amerikan askeri öldü. Şah, Temmuz 1980'de Mısır'da vefat etti. 444 gün süren rehinerler olayı 21 Ocak 1981 tarihinde ABD'nin, İran mali değerlerini serbest bırakması karşılığında son buldu. 52 rehine serbest bırakıldı. Bunlardan bazıları Kuveyt'e getirildi. "Rehineler olayı" ABD-İran ilişkilerinin koptuğu andır. Bu olayın etkileri başka gelişmelerle birlikte günümüze kadar gelmiştir. Bir diğer olgu da, ABD'nin 1981'de Lübnan Büyükelçiliğinin bombalanmasından ve 200'ü aşkın deniz piyadesinin kaybından İran'ı sorumlu tutmasıdır.

Kissinger, 1980 yılında BBC'ye verdiği bir mülakatta, İran'daki gelişmelerin tüm bölgeyi etkileyebileceğinden söz ederek, farklı bir deneyimi olan Türkiye'nin bundan muaf olacağından, zira Türkiye'de çağdaş eğitime ve laikliğe önem veren güçlü bir orta sınıf olduğundan bahsediyordu. İran rejiminin, özellikle Körfez ülkelerini tehdit eden tavır ve üslubu bölgede soğuk rüzgârlar estiriyordu. Bahreyn'de ve bir ölçüde Kuveyt'te Şii nüfus İran'daki rejim lehine gösteriler yapıyordu. Arap ülkeleri, Şah'ın Hürmüz Boğazı, Yemen ve Bahreyn üzerindeki hak iddialarını unutmamıştı. Körfez'de belirsizlik ve ciddi bir endişe hakimdi.

Öte yandan, barış sürecine tepki olarak El Fetih'in, Hürmüz Boğazı'ndan geçen tanker trafiğini durduracak eylemlere girişmesinden endişe duyuluyordu. Batı Avrupa ve Japonya, Körfez petrolüne bağımlı durumdaydı. Yerel basında ise, Sovyetlerin Kafkaslar üzerinden Körfez'e güç yansıtabileceği üzerinde duruluyordu. Uzun kıyı şeridi ve boş alanlarıyla Körfez, dış müdahaleye müsait görünüyordu.

Bu meyanda, iki çarpıcı ihtimalden söz ediliyordu. Birincisi, Irak'ın güç kullanarak Kuveyt'i ilhak etmesi idi. Irak bunu daha önce denemiş; Kral Faysal'ın 1958'de devrilmesinden sonra işbaşına gelen askeri yönetimin 1961'de kalkıştığı oldubitti, İngilizlerin desteği ile güçlkle önlenmişti. Basra yakınındaki hudutta zaman zaman çatışmalar oluyordu. Buradaki tarafsız bölgede Japonlar "Khazi 28" olarak adlandırılan petrolü çıkartmaktaydılar. Kuveyt, Irak'ın bu petrolden hakkından fazlasını çektiğini ileri sürüyordu. Iraklıların ayrıca hudut taşlarını kendi lehlerine değiştirdiklerinden şikâyet ediyordu. O günlerde sözü edilen, Saddam'ın İran'ı dengelemek üzere Kuveyt'i ilhak teşebbüsünde bulunması ihtimali idi. Bu çarpıcı ihtimal, on yıl sonra 1989 yılında karşımıza çıkacaktı.

İkinci ihtimal ise, Mekke'de bulunan "Kâbe ve Kutsal Emanetlerin" aşırı eğilimli bazı İranlı hacılar tarafından işgal edilmesi olasılığı idi. Bu yıllarda, bazı Şii kesimlerinin yeni bir "Mehdi beklentisi" içinde olduğuna işaret ediliyordu. Bu ihtimal, bir süre sonra farklı bir şekilde karşımıza çıkacaktı. İslam dininin kutsal mekânı Kâbe, 20 Kasım 1979 günü, Suudi Uteybe kabilesinden 400 kişilik bir silahlı grup tarafından işgal edildi. Uzun çabalardan sonra işgal güç kullanılarak sonlandırıldı. Uluslararası basına fazla yansıtılmadı. Olay anlaşılamadı. Bu dönem radikal ideolojinin filizlendiği ve Usame Bin Ladin'in ortaya çıktığı yıllara rastlamaktadır. Aynı dönemde, Suudi Arabistan ile İran arasındaki gerilimler su yüzüne çıkmaya başladı.

Soğuk Savaş öncesinde Batı'da uyum eğilimleri yoğunlaşırken, Doğu'da, özellikle bulunduğumuz coğrafyada, bölünme eğilimleri artıyordu. Çelişkili bir durumdu. Ayrıca, güç kullanımı, müdahale ve zorlama giderek yaygınlaşıyordu. Orta Doğu toplumları buna muhalefet ettiler ve tepki gösterdiler. Yüzyıllarca birlikte yaşamış etnik ve mezhepsel yapılar çatırdamaya başladı. Genç bir memur olarak gelişmeleri doğru bir çerçeveye oturtmakta zorlanıyordum.

Oysa Büyükelçi'nin güçlü bir muhakemesi ve çözümlenmeleri vardı. Orta Doğu'nun sosyo-etnik yapısına vakıftı. Büyükelçilik olarak Ankara'ya gelişmeler ile ilgili düzenli bilgi ve değerlendirmeler gönderiyorduk. Körfez güvenliği konusuna oldukça özlü katkılarda bulunmuştuk.

Büyükelçi sadece mesleki değil, entelektüel düzlemde de yol gösterici oldu. Mısır asıllı iktisatçı Samir Amin'i okumamı tavsiye etti. Amin, tarımsal üretimden yoksun kalmış olan Orta Doğu toplumlarının ekonomik yapılarını analiz eden güçlü bir yazardı. Sonraki yıllarda kalkınma, merkez-çevre ilişkileri ve dünya sistemi üzerine görüş ve tezleri geniş yankılar uyandırdı. Benzer konularda ve uluslararası sistem üzerine düşünen önemli diğer bir kuramcı Wallerstein'in çalışmalarından ise neredeyse 10 yıl sonra haberdar olacaktım. O sırada, Kuveyt'te sınırlı sayıda yabancı kitap bulunurdu. Şans eseri felsefi düşünür Bertrand Russell'in kitaplarını bulmuştum. Bir diğeri de, T.S. Elliot'un "Murder in the Cathedral" adlı kitabıydı. Bunlardan Büyükelçimize bahsettim. Konular açıldıkça Büyükelçi Celiloğlu'nun, Alman felsefesi ve Hegel konusunda derin bir bilgi sahibi olduğunu gördüm. Kant düşüncesini tutarlı bir bütünlüğe ulaştıran Hegel ve "idealist diyalektik" kavramı üzerine açıklamaları öğreticiydi. Hegel'e eleştiri getirenler arasında yeni okumaya başladığım Bertrand Russell da vardı. Bunlara "Açık Toplum ve Düşmanları" eseriyle Karl Popper da katıldı. Uzun yıllar sonra bu kitabı lisede okuyan oğlumun elinde gördüm. Böylece Popper'ı bir ölçüde daha etraflı öğrenme fırsatını buldum.

Zamanla, Büyükelçimizin Shakespeare tiyatrosuna son derece vakıf olduğunu anladım. Shakespeare oyunlarını plaklardan dinliyordu. Kendisi aynı zamanda usta bir fotoğrafçıydı. Büyükelçimizle yaptığımız söyleşiler benim için ufuk açıcı oldu. Anadolu kültürü üzerine olan sohbetlerimiz de ilginç ve aydınlatıcıydı. Sayın Celiloğlu'nu her zaman saygıyla anıyorum.

1980 Ağustos ayı sonlarında Kuveyt'ten ayrılıp Ankara'ya dönmekteydim. Büyükelçi lütfedip arkadaşlarımızla birlikte beni uğurlamaya havaalanına gelmiş. Hüzünlü bir ayrılış oldu. Mehil sürecini İzmir'de kullandıktan sonra 9 Eylül günü Ankara'ya geldim. Orta Doğu dairesinde göreve başlayacağımı öğrendim. Üç gün sonra 12 Eylül 1980 darbesi oldu ve Türkiye yeni bir döneme girdi.

22 Eylül günü Irak, 500 bin kişilik bir kuvvetle Şat-ül Arap üzerinden İran topraklarına girdi. Savaş sekiz yıl sürdü ve her iki taraftan birer milyon insanın kaybına yol açtı. Kuveyt, Irak'ın yanında yer aldı. Türkiye bu dönemde aktif tarafsızlık izledi. SSCB Dışişleri Bakanı Gromiko o sırada bunu bir "cehalet savaşı" olarak nitelendiriyor ve ateşkes çağrısında bulunuyordu. 1988 Ağustos'unda son bulan savaş, Orta Doğu'da derin bölünmelere yol açtı. Bu dönemde Türkiye'nin güney hudutlarına yönelik terör tehdidi arttı. İki yıl sonra Saddam, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal edecekti. O sırada Lefkoşa'daydım. Aklıma Kuveyt yıllarında sözü edilen senaryolar geldi. Altı ay sonra 29 Şubat 1991'de Körfez Savaşı başlıyordu. Kuveyt özgürlüğüne tekrar kavuştu.

Yönetim, Saddam ile iş birliği yaptıkları iddiası ile Filistinlileri Kuveyt'ten çıkarttı. Orta Doğu'da, bu yıllarda zamanla Madrid, Oslo ve iki devlet aşamaları çıkmaza girecek; İsrail - Filistin ihtilafı tekrar çözümsüz bırakılacaktı.

Orta Doğu'da yaşanan bu sarsıntılı yıllar, tarihin akışında bir ayrışmaya işaret etmekteydi. Bu coğrafyada son 30-40 yıldır tanıklık ettiğimiz olguların kaynağında söz konusu sarsıntılar yer almaktadır. Amin Maalouf "Uygurlukların Batışı" adlı kitabında, bu olgular arasındaki içsel bağlantıları izah etmekte ve 1979 yılını "büyük değişim yılı" olarak tanımlamaktadır. Aslında bu bağlantılar kendi içinde bir "diyalektik bütünselliği" yansıtmaktadır. Dönemsel olarak bakıldığında 1989 ve 1990 yılları da değişim yılları olarak görünmektedir. Berlin Duvarı otuz yıl sonra 1990 yılı başlarında yıkılmıştır. Eski Yugoslavya'da başlayan dağılma süreci 2000'li yılların başına kadar devam etmiş, Mart 1999'da Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması dağılma sürecini hızlandıran bir etken olmuştur. 11 Eylül ve bunu takip eden Afganistan ve Irak savaşları bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bunlara son yıllarda Suriye ve Libya da eklenmiştir.

Bugüne baktığımızda küresel düzeyde 30'u aşkın silahlı çatışma ve ihtilaf var. Bunların çoğu bölgemizde sürüp gidiyor. Bir yanda Kuzey Akdeniz'den Doğu Avrupa'ya, bir yanda Mezopotamya'dan Afganistan'a uzanan bir ihtilaf coğrafyası. Bu kuşakta son 30-40 yıldır sürüp gelen korku ve şiddet, Orta Doğu toplumlarına acı ve ıstırap getirmiş, yıkımlar ve kara delikler oluşmuştur. Terör ve süregelen göç dalgaları uzunca bir süre devam edecektir. Güç kullanımı geçerli bir yol haline gelirken hukuk, diplomasi ve meşruiyetten daha az söz ediliyor. 1980'lerde derinleşen küreselleşme süreci, uzun zamandır istikrarını kaybetmeye başladı. Yeni ekonomik krizlerden söz ediliyor. İhtilaf ve belirsizliklerin üzerimizde yarattığı bir yorgunluk var.

Sonuç:

Çağ algısının azaldığı bir dönemde yaşıyoruz. Oysa tarihçilerin uzun erimli fikirlerine ihtiyacımız var. Küresel ve bölgesel düzeyde insan ve toplumu merkeze yerleştiren çözümler üretmek durumundayız. Teknoloji bir hız toplumuna yol açıyor; ancak tüm çözümleri beraberinde getirmiyor. Uluslararası sistemin kavramlarını, hukuki, ahlaki ve felsefi temellerini yeniden düşünmeli; diplomasi, demokrasi ve barış kültürünü güçlendirmeliyiz. Bunun için kritik düşünceye ve entelektüel çabalara ihtiyacımız var. Uluslararası hukuka ve iş birliğine dayanan "kolektif güvenlik" anlayışının canlandırılması ve bölgesel iş birliği girişimleri ile desteklenmesi gerekli. İçeride ve dışarıda giderek büyüyen "eşitsizliğe" çareler aramak lazım. İyimser bakmaya devam ediyorum. Cumhuriyet'in kurucu değerleri bize yol göstermeye devam ediyor. Bir tarihçinin söylediği gibi, "Tarih ilerleme ve aydınlanma yolunda önlenemez bir süreçtir" (Tarih Manifestosu).

Ender Arat

Ender Arat, Galatasaray Lisesini bitirmiş ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1971 yılında mezun olmuştur. Fransızca, İngilizce ve İspanyolca bilmektedir. 1973 yılında Dışişleri Bakanlığına girmiş ve Halep Başkonsolosluğu, Buenos Aires Büyükelçiliği, Brüksel’de AB Daimi Temsilciliği, Bonn Büyükelçiliği ve Büyükelçiliği açmak üzere Kışinev’de çalışmıştır. Süleyman Demirel döneminde 1996-1998 yıllarında Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü, 1998-2002 döneminde Macaristan Büyükelçisi, 2002-2004 yıllarında Başbakanlık Dışişleri Başdanışmanı, 2004-2007 yıllarında Ekonomik ve Kültürel İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı ve 2007’den 2011’e kadar da Madrid Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Haziran 2011’de emekliye ayrılmıştır. 2013 yılındaki kuruluşundan beri Türk-Rus Toplumsal Forumunun Genel Sekreterliğini yürütmektedir.

Arjantin’in “Liyakat”, Macaristan’ın “Yüksek Liyakat” ve Avrupa’yı Teşvik İspanyol Grubunun “Altın Haç” madalyası sahibidir. Macaristan’daki Türk varlığına ilişkin “Török Macaristan” ve Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti topraklarına sığınan kişi ve toplumların hikâyelerini araştırarak derlediği bilgi ve belgeleri içeren “Türlere Güvendiler, Tarih Boyunca Türk Topraklarına Sığınanlar” adlı kitapların yazarıdır.

Avrupa Birliği'nin Düşünce Grubu

Nikolas Sarkozy 6 Mayıs 2007 seçimlerinde Fransa'nın 6. Cumhurbaşkanı seçildi ve 17 Mayıs 2007'de göreve başladı. Türkiye'nin AB'ye katılmasına karşı olan Sarkozy'nin Cumhurbaşkanı olması AB üyeliği işimizi daha da güçleştirecekti.

Bir ihtimal “taçlanan baş akıllanır” ümidini taşıyanlar kısa süre içinde hiç de böyle olmayacağını anladılar. Sarkozy bir ay sonra Paris'te topladığı Fransa'nın çeşitli ülkelerdeki büyükelçilerine yaptığı konuşmada izleyeceği dış politikanın ana hatlarını çizerken iki yeni proje ortaya attı:

1. AB ilanihaye genişleyemez, sınırlarını çizme zamanı artık geldi. Bir “Akil Adamlar Grubu” kuralım, oturup incelesinler ve Avrupa'nın sınırlarını belirlesinler.
2. Yirmi yıldır somut bir gelişme ortaya koyamayan Barselona Süreci'ne yeni bir ivme kazandırmalıyız. Tüm Akdeniz ülkelerini bir araya getirecek “Akdeniz Birliği Projesi”ne Fransa önderlik yapacaktır.

Sarkozy'nin, diğer AB ülkesi liderlerinin hiçbirisine danışmadan ortaya attığı bu iki proje şaşkınlıkla karşılandı. Yıllardır Barselona Süreci'ne ev sahipliği yapan İspanya'da, şaşkınlığın yanı sıra rahatsızlık da yarattı. Çeşitli vesilelerle İspanyol meslektaşlarıyla yaptığım görüşmelerde bu tedirginlik açıkça görülmekteydi. İspanyol dostlarımız söz konusu iki projenin henüz çok ham olduğunu, elbette AB kurumlarında ayrıntılı şekilde tartışılıp şekillendirileceğini söylemekteydiler. Özellikle İspanya'nın öncülüğüyle başlatılan Barselona Süreci'nin, en azından İsrail ile Arap ülkelerinin bir masa etrafında oturmasını sağladığını, bunun bile bir başarı sayılması gerektiğini, elbette süreçte reform yapılabileceğini, ancak inisiyatifin Fransa'ya kaptırılmasına müsaade edilemeyeceğini dile getirmekteydiler. Madrid'deki Arap ülkelerinin büyükelçileri ise, Barselona Süreci deneyimlerinden hareketle, Akdeniz Birliği'nin ham bir hayal olduğunu, gerçekçi olmayan bu projenin Sarkozy'den kaynaklanmasını hiç de yadırgamadıklarını, müstehzi bir tavırla ifade etmekteydiler.

Durum Türkiye için ise çok daha farklıydı. Sarkozy şüphesiz Avrupa'nın sınırlarını çizerken Türkiye'yi dışlamayı amaçlıyor, bunun yerine Akdeniz Birliği içerisinde Türkiye'yi tatmin etmeyi öngörüyordu. Paris'ten gelen haberler hiç de iç açıcı değildi. Toplantıya katılan Fransız Büyükelçiler arasında Türkiye'nin önemine inanan birkaçından edinilen ve daha sonra basına sızan haberlerle teyit edilen istihbaratımıza göre, Sarkozy AB'nin sınırlarının çizilmesi gerektiğini açıklarken amacının Türkiye'yi Avrupa'dan dışlamak olduğunu gizlememiş, önemli ve saygıdeğer bu ülkenin “Akdeniz için Birlik” (AiB) içinde telafi edileceğini söylemişti. Bu istihbarat Ankara'yı daha da telaşlandırdı. Dışişleri Bakanlığımızdan büyükelçiliklerimize gönderilen, “Türkiye'nin

Avrupa'ya aidiyetini anlatın, önemini izah edin, AB'ye alınmaz ise, Akdeniz Birliği'nde yer almayacağını vurgulayın" türü talimatlar yağmaya başladı.

Akdeniz Birliği ile ilgili gelişmeler ayrıntılı bir şekilde basın - yayın kuruluşlarında yer aldığından genel hatlarıyla biliniyordu. Türkiye derhal bu birlikte yer almayacağını açıkladı. Sarkozy önceleri Türkiye'nin bu tepkisini pek umursamadı, ancak zamanla bu birliğin Türkiye'siz olamayacağını anladı. Paris'te yapılacak açılış zirvesine Türkiye Başbakanı'nın katılması için önce danışmanı Jean-David Levitte'i, sonra Dışişleri Bakanı Bernard Kouchner'i iki kez Ankara'ya yolladı. Kendisi de, ikna etmek için, iki kez Başbakan Erdoğan'a telefon etti. Telefonlarına cevap vermeyen Başbakan Erdoğan, nihayet son gün tekrar kendisini arayan Sarkozy'ye Akdeniz için Birlik zirvesine katılacağını bildirdi ve ertesi gün Paris'e gitti.

Zirvede Sarkozy'nin bu projesinin AB ülkeleri tarafından da ihtiyatla karşılandığı görüldü. Sarkozy'nin başlangıçtaki düşüncesinin aksine, AİB projesine AB'nin yalnız Akdeniz'e sahildar ülkeleri değil, tüm üyelerinin katılması gerektiği benimsendi. Barselona Süreci'nin Sarkozy tarafından kaçırılmasından rahatsız olan İspanya ağırlığını koydu ve AİB Genel Sekreterliğinin Barselona'da konuşlanmasını garantiledi. Daha sonra Roma'da İspanya Başbakanı Zapatero ve İtalya Başbakanı Berlusconi ile bir araya gelen Sarkozy, yayımladıkları ortak açıklamada AİB Projesinin AB'ye tam üye olarak katılma müzakerelerini sürdürmekte olan Hırvatistan ile Türkiye'nin durumlarını hiçbir şekilde etkilemeyeceğini kerhen de olsa vurguladı. Üstelik daha sonra, AİB Genel Sekreter Yardımcılıklarından birisinin, hem de Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin şiddetle karşı çıkmasına rağmen, bizim ısrarla talep ettiğimiz ulaştırma işlerinden sorumlu olacak Genel Sekreter Yardımcılığının Türkiye'ye verilmesini kabul etmek zorunda kaldı. Arap-İsrail çatışması sorunu nedeniyle sakat doğan ve bilâhare Kuzey Afrika Arap ülkelerindeki halk ayaklanmalarıyla gerçekleşme şansını uzun bir süre için yitiren AİB Projesi ile Sarkozy, layık olduğu başarısızlık sonucunu almakla kalmadı, Türkiye'ye biçtiği rol bakımından da tükürdüğünü yalamış oldu.

Burada özellikle ayrıntılarını açıklamak istediğim konu, kapalı kapılar arkasında yürütülmesi nedeniyle kamuoyuna pek yansımayan ve başkanlığına İspanya'nın eski başbakanlarından Felipe Gonzalez getirildiğinden, istihbarat edinme sorumluluğu Madrid Büyükelçisi olmam dolayısıyla, diğer meslektaşlarımdan daha ziyade benim üstüme kalan, Sarkozy'nin ortaya attığı, Avrupa'nın sınırlarını belirleyerek Türkiye'yi Avrupa'dan ilanihaye dışlama riskini içeren "Akil Adamlar Grubu"nun kurulması önerisidir.

Büyük bir hassasiyet içeren "Avrupa'nın sınırlarının belirlenmesi" konusu tarih boyunca çeşitli dönemlerde ortaya atılmış ve yaratacağı karmaşık sorunların yanı sıra, hangi amaca hizmet edeceği de sarih olmadığından her seferinde sonuçsuz

kalmıştı. Avrupa Birliği, Sovyetler Birliği ardılı 10 yeni bağımsız ülkenin üye kabul edilmesiyle bir genişleme yorgunluğu içine girmişti. Gerçekten 1953’de 6 ülke, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kurulan Avrupa Ortak Pazarı, yaklaşık 50 yıl içerisinde 6 kez genişleyerek 27 üye ülkeye ulaşmış, “Avrupa Birliği” adını alarak siyasi bir birlik niteliğine kavuşmuştu. Türkiye 1987 yılından beri bu siyasi birliğe resmen adaydı. Ancak Türkiye’nin AB’ye katılmasına karşı olanlar vardı. Bunların başında Fransa gelmekteydi. Bununla beraber Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı alınmış ve bu müzakerelerde bazı ilerlemeler de kaydedilmeye başlanmıştı. Ancak Fransa Cumhurbaşkanı Nikolas Sarkozy her vesileyle Türkiye’nin AB’ye kabul edilemeyeceğini vurgulamaktaydı. Fransa AB’nin Türkiye ile yürütmekte olduğu müzakere fasıllarından beşine, bu fasıllarda müzakerelere başlanmasının Türkiye’ye AB kapısını açacağı gerekçesiyle engel olmaktadır. Trajikomik bir durum; Türkiye AB’ye üye olmak için müzakerelere başlatılıyor, ama Fransa, bu beş fasılda müzakereye oturulursa Türkiye’nin AB’ye gireceği kapı açılır diyerek engelleme yapıyordu. Peki, Türkiye ne için müzakere ediyor? AB’ye üye olmamak için müzakere yapmaya gerek var mı? Esasen müzakereler de gerçek müzakere değil, aday ülkenin AB mevzuatını müzakere edilen sektörlerde nasıl ve hangi süre zarfında üstlenebileceği konuşuluyor.

Velhasıl, Avrupa’nın sınırlarını belirlemek üzere bir Akil Adamlar Grubu kurulması önerisini ortaya atarken Sarkozy’nin kafasında, Türkiye’nin AB’ye üye olmasına karşı tutumuna destek sağlamak düşüncesinin de olduğu aşikardı. Nitekim Fransa büyükelçilerinin Paris’teki yıllık geleneksel toplantısında yaptığı konuşmada Sarkozy’nin bunu açıkça beyan ettiğini öğrenmiştik.

Ancak AB üyesi ülkelerin sorumlu devlet adamları müdahale ettiler. Önce Sarkozy’nin kendilerine danışmadan ortaya attığı bu “Akil Adamlar Grubu”nun adını değiştirdiler, “Düşünce Grubu” olacak dediler. Görev talimatının da, Avrupa’nın sınırlarını belirlemek değil, Avrupa’nın geleceğini incelemek olması gerektiğini kararlaştırdılar. Bu konuda gerekli hazırlıkları yapması için de AB Komisyonunu görevlendirdiler. Komisyonun 6 ay kadar süren hazırlık çalışmalarını takiben 14 Aralık 2007 günü yapılan AB Zirvesi’nde Düşünce Grubunun görevini AB’nin 2030 yılına varıldığında karşılaşacağı sorunları, zorlukları incelemek ve bunların üstesinden nasıl gelinebileceği hakkında önerilerde bulunmak olarak belirlediler. AB’nin modernleştirilmesi ve güçlendirilmesi, rekabet gücünün artırılması, hukukun üstünlüğü, sürdürülebilir kalkınma, küresel güvenlik ve istikrar, göç, enerji ve iklim değişikliği, uluslararası suçlar ve terörizmle mücadele konularında beklentilerinin karşılanması, imkânlarının artırılması görev önergesinde yer aldı. Düşünce Grubunun AB’nin kurumsal konularını ele almayacağı mevcut politikaları ve AB’nin ilerideki mali çerçevesini tartışmaya açmayacağı, görev çerçevesinde özellikle vurgulandı. Düşünce Grubunun dünyadaki muhtemel gelişmeleri dikkate alarak uzun vadede Avrupa’nın istikrarının ve refahının nasıl artırılacağına ilişkin yollarını araştıracağı açıklandı.

Bu görev yönergesine göre, Düşünce Grubunun Avrupa'nın sınırları konusunda herhangi bir çalışma yapmayacağı, bu konuda görüş ortaya koymayacağı çok açıktı. AB'nin kurumsal konularının ve mevcut politikalarının irdelenmemesi özellikle dile getirilmişti. Yani Avrupa'nın sınırlarının belirlenmesinin söz konusu olamayacağı, Pandora'nın Kutusu'nun açılmayacağı anlaşılmaktaydı. Türkiye'nin muhtemel üyeliğinin önünün kesilmesinden söz edilemeyeceği bu açıklamalarla ortaya konmaktaydı.

Ne var ki, bu açıklamanın yapıldığı 14 Aralık 2007 günü Brüksel'de düzenlediği basın toplantısında, Sarkozy'nin başlangıçtaki düşüncesinden hiç de vazgeçmediğini gördük. Sarkozy basın konferansında şu açıklamada bulundu:

“Düşünce Grubu, İkinci Dünya Savaşı sonunda, siyasi bir birlik olarak kurulan AB hayalinin ne şekilde devam ettirileceğini sorgulayacaktır. Bu çerçevede sınırlar konusu da gündeme gelecektir. Avrupa'nın sınırlara ihtiyacı olup olmayacağı, sonsuza dek genişleyip genişlemeyeceği, sonsuza dek genişlemenin sonuçları sorgulanacaktır. Siyasi anlamda bütünleşmiş bir Avrupa istiyor muyuz? Genişledikçe siyasi Avrupa'dan uzaklaşıyor muyuz? Entegrasyon ile genişleme arasında bir tezat olup olmadığı sorgulanmalıdır. Fransa tabiatıyla Avrupa ülkelerinin hepsinin AB'ye katılmasına karşı değildir.”

Bu açıklama ile Fransa Cumhurbaşkanı, Sarkozy'liğini yapmaktaydı. Türkiye'nin AB dışında bırakılması gerektiğinin Düşünce Grubunun hazırlayacağı raporla kayda geçirilmesinde ısrar etmekteydi.

Avrupa Birliği Konseyinin 14 Aralık 2007'de aldığı, yukarıda söz konusu karar her ne kadar yüreğimize su serptiyse de Sarkozy'nin açıklamaları, Türkiye'nin AB üyeliğinin önünün kesilmesi riskinin hiç de ortadan kalkmadığını göstermekteydi. Dışişleri Bakanlığımız, haklı olarak, tekrar AB ülkelerindeki büyükelçiliklerimize, muhatapları nezdinde girişimlerde bulunulması, endişelerimizin dile getirilmesi, Türkiye'nin Avrupa'ya ait olduğunun gerekçeleriyle izah edilmesi talimatlarını gönderdi. Büyükelçilerimiz seferber oldular, buldukları ülkelerin yetkililerine tepkilerimizi ve gerekçelerimizi anlatmaya başladılar.

Muhataplarımızın çoğu Sarkozy'nin bu girişiminin ayrıntılarından haberdar değildiler. Hassasiyetimizi anlamakta zorlandılar, AB'ye katılım müzakerelerine başlamış olan Türkiye'nin hazırlanacak bir rapor ile önünün kesilemeyeceğini bildirenler oldu. Buna karşılık rapor hazırlanırken ister istemez “Avrupa Kimliği”nin gündeme gelmesinin kaçınılmaz olacağını, kimlik, sınırlar ve kültür konularının bütünüyle dışlanamayacağını, dolayısıyla Türkiye için tehlikeli değerlendirmelerin ortaya çıkabileceğini, en azından farklı yorumlanabilecek sonuçlara varılması riskinin bulunduğunu ileri sürenler de eksik kalmadı. Dolayısıyla endişelerimizin hiç de yersiz olmadığı görüldü.

Bu endişeli ortam oldukça uzun bir dönem sürdü. Düşünce Grubunun kimlerden oluşacağını beklerken girişimlerimizi sürdürdük, Avrupalılığımızın inkâr edilmemesi için her fırsatı değerlendirmeye çalıştık. Nihayet 15-16 Ekim 2008 tarihinde toplanan AB Zirvesi'nde Düşünce Grubunun 12 üyeden¹ oluşacağı kararlaştırıldı. Grubun Başkanlığına İspanya'nın eski Başbakanlarından Felipe Gonzalez, Başkan Yardımcılıklarına ise Letonya'nın eski Cumhurbaşkanı Vaira Vike – Freiberga ile Finlandiya'da Nokia şirketinin Başkanı Jorma Ollila getirildi. İskandinav ülkeleri Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı değildiler. Baltık ülkeleri de bağımsızlıklarını destekleyen, özellikle de Rusya'nın rahatsızlığına rağmen NATO'ya üye olmalarına karşı çıkmayan Türkiye'ye karşı minnet borçluydular. Nokia, Türkiye pazarında önemli bir rol oynamaktaydı. Dolayısıyla Vaira Vike – Freiberga ve Jorma Ollila bizim için iyi seçimlerdi. Ancak AB içinde İskandinav ülkelerinin ağırlıkları fazla değildi. Kaldı ki sonradan AB'ye üye olan bu ülkelerin Türkiye'nin arkasında ne derecede güçlü duracakları da soru işaretiydi. Ayrıca, gruba seçilen Alman, Fransız, Yunan, Danimarkalı ve Avusturyalı üyelerin Türkiye'nin lehine değerlendirmelerde bulunmalarına pek ihtimal verilmemekteydi.

Yaklaşık bir yıldır Madrid'de büyükelçiydim. Felipe Gonzalez ile hiç karşılaşmamıştım. Zapatero Hükümeti'nin düzenlediği birkaç toplantıya katıldığını görmüş, zaman zaman da İspanyol basınında çıkan yazılarını okumuştum. Türkiye hakkında herhangi bir yorumuna rastlamamıştım. Büyükelçilikteki mesai arkadaşlarımdan hemen Felipe Gonzalez'in 1982'den 1996'ya kadar süren 4 dönemlik başbakanlık süresinde Türkiye hakkında ne tür beyanlarda bulunduğunu araştırmalarını istedim. Kısa süre sonra durumun pek parlak olmadığını gördük. Gerçi Gonzalez'in Türkiye hakkında herhangi bir olumsuz değerlendirmesine rastlamadık, ama olumlu bir beyanda da bulunmadığını tespit ettik. İspanya'nın demokrasiye geçişinde önemli bir rol oynayan sosyalist Felipe Gonzalez "Europaist" olarak tanınmaktaydı. İspanya'nın NATO ve AB'ye dahil olmasına öncülük etmişti. 14 yıllık başbakanlığı sırasında İspanya modern, istikrarlı ve müreffeh bir demokrasiye sahip olmuş, neticesinde NATO'ya ve AB'ye kabul edilmişti. Türkiye'nin Avrupa için öneminin bilincine vakıf olması gerekirdi. Ama neden Türkiye'nin AB üyeliği hakkında hiçbir beyanda bulunmamıştı? AB'nin ağababalarından mı çekinmişti?

¹ Düşünce Grubunun diğer üyeleri: Lech Walesa, Polonya antikömünist hareketin tarihi lideri ve eski Cumhurbaşkanı. Mario Ponti, Avrupa Komisyonunun rekabetten sorumlu İtalyan uyruklu eski komiseri. Richard Lambert, İngiltere Sınayi Konfederasyonu Genel Direktörü ve Financial Times'in eski editörü. Lykke Friis, Kopenhag Üniversitesi öğretim üyesi. Nicolas Notat, Fransa CFDT Sendikası eski Başkanı. Wolfgang Schuster, CDU üyesi ve Stuttgart Belediye Başkanı. Rainer Muenz, Avusturyalı ekonomist. Rem Koolhaas, Hollandalı mimar. Kalypso Nicolaidis, Fransız ve Yunan uyruklu, Oxford Üniversitesi öğretim görevlisi.

İspanya Dışişleri Bakanlığı nezdinde yaptığım yoklamalarda, ağız birliği içinde Felipe Gonzalez'in iktidardaki sosyalist Zapatero hükümetinin politikasına karşı bir tutum izlemesinin söz konusu olamayacağı, endişeye mahal bulunmadığı, hazırlanacak raporda Türkiye'nin AB üyeliğine engel olabilecek bir yoruma yer verilmeyeceği söylenmekteydi. Ancak 2008 Aralık ayı başında çalışmalarına başlayan Düşünce Grubunun nasıl bir faaliyet içinde bulunduğunu ayrıntılarıyla bilene de doğrusu pek rastlamadım. Çalışmalar büyük bir gizlilik içinde yürütülmekteydi. Bu durum da, başkanlığını İspanya'nın önemli bir siyasi liderinin yapması nedeniyle bilgi toplama bakımından benim sorumluluğumu, diğer başkentlerdeki meslektaşlarıma nazaran ziyadesiyle arttırmaktaydı.

Önümüzde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 13-15 Ocak 2008 tarihlerinde İspanya'ya yapacağı resmi ziyaret vardı. Her iki ülkenin Başbakanlarının ortak girişimi ile başlatılan BM'nin "Medeniyetler İttifakı" projesinin Madrid'de düzenlenecek 1. Forumu ile birleştirilen bu ziyareti fırsat bilerek Düşünce Grubu hakkında istihbarat toplama faaliyetlerimi yoğunlaştırdım. Ziyaret hazırlıkları için büyükelçilik konutunda düzenlediğim çalışma yemeğinde, Dışişleri Bakanlığında Türkiye ile ilgili birimin yetkililerine konuyu açtım. Düşünce Grubunun çalışmaları hakkında bilgi edinmemekten duyduğum rahatsızlığı dile getirerek yardımcı olmalarını rica ettim. Onların da çalışmaların seyrinden pek haberleri yoktu. Felipe Gonzalez'in "Europaist" kimliğini vurguladılar. Avrupa Genel Müdürü Büyükelçi Jose Maria Pons Irazazabal, Felipe Gonzalez'in başbakanlığı döneminde bir süre Özel Kalem Müdürlüğünü yaptığını, kendisini çok iyi tanıdığını, sosyalist hükümetin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleme politikasına aykırı bir gelişmeye imkan vermeyeceğinden emin olduğunu ifade etti. Ben Başbakanımızın, İspanya Başbakanı Zapatero ile yapacağı görüşmede bu konuyu muhakkak açacağını, ziyaret sırasında fırsat bulabilirse Felipe Gonzalez ile de görüşmek isteyebileceğini bildirdim.

Randevu ayarlayabilmek için Felipe Gonzalez'in sekreteryası ile temasa geçtik. Ziyaret günlerinde Gonzalez'in Madrid dışında bulunacağı yanıtını aldık. Oysa, Başbakanımızın ziyaretinin olduğu günlerin birinde Felipe Gonzalez'in Madrid'de bir sosyal etkinliğe katıldığını, daha sonra basın haberlerinden öğrenecektik. Düşünce Grubu Başkanı'nın rapor hazırlama safhasında tarafsızlığına gölge düşürecek temaslardan kaçınmaya özen gösterdiği anlaşılmaktaydı.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 14 Ocak 2008 günü İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero ile yaptığı görüşmede, İspanya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine daha yüksek sesle destek vermesini istedi, Düşünce Grubunun hazırlayacağı rapor konusunda hassasiyetlerimizi dile getirdi. Zapatero, endişe etmemize mahal bulunmadığını, Felipe Gonzalez ile yakın bir ilişki içinde olduğunu belirterek Türkiye'ye engel olacak bir gelişmeye olanak tanınmayacağı teminatını verdi. Yüreğimize su serpilmişti ama Düşünce Grubunun çalışmalarını titizlikle izlemeye devam etmemiz gerekiyordu.

Düşünce Grubu yaklaşık bir yıl kadar sonra, 2008 Aralık ayında çalışmalarına başladı. Büyük bir gizlilik içinde yürütülen çalışmalar iki buçuk yıl kadar sürdü. Bu süre zarfında Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen ülkelerin Dışişleri Bakanlıkları nezdinde yaptığımız girişimlerde, genelde muhataplarımızın Düşünce Grubunun çalışmalarının içeriğinden pek haberdar olmamaya devam ettikleri anlaşılıyor, bu durum da sürpriz olumsuz gelişmeler riskini arttırıyordu. Ne var ki, güçlü bir AB taraftarı olan ve bunun Türkiye'nin tam üyeliğiyle sağlanabileceğine inanan bazı dostlarımız, Düşünce Grubunun çalışmalarında Türkiye'nin aleyhine herhangi bir gelişme ortaya çıkar ise gerekli müdahaleleri zamanında yapmamıza imkân tanıyacak uyarılarda bulunmayı vadettiler. Ancak hiçbir uyarı alamadığımızdan endişelerimiz devam ediyordu.

29 Nisan 2009 günü Letonya'nın Madrid Büyükelçisi'nin veda kokteyline katıldım. Büyükelçi, davette yerine atanacak olan meslektaşısı Rolands Lappuke'yi tanıştırdı, ayaküstü sohbet ettik.

Lappuke güven mektubunu sunduktan sonra, çeşitli büyükelçilere yaptığı ziyaretler çerçevesinde 12 Haziran günü ziyaretime geldi. İspanya deneyimlerimi kendisiyle paylaştım. Bu arada, 1999-2003 yıllarında Letonya Cumhurbaşkanı olan Vaira Vike-Freiberga'nın başkan yardımcılığını yapmakta olduğu Düşünce Grubu çalışmaları hakkında bilgi almakta karşılaştığım zorluklardan bahsettim. Beni gülümseyerek dinleyen Büyükelçi Lappuke, yakınmalarımı tamamlayınca, şahsen Türkiye'nin Avrupa'ya ait olduğuna inandığını, Baltık ülkelerinin Avrupa kurumlarıyla bütünleşmesine verdiği desteği takdirle karşıladıklarını, Düşünce Grubu üyelerinin Sarkozy'nin görüşlerine itibar etmesine ihtimal vermediğini, hazırlanacak raporda Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanmasına olanak tanınmayacağını düşündüğünü bildirdi. Kendisinin, Vike-Freiberga'ya Düşünce Grubu çalışmalarında danışmanlık yaptığını, bu görevinin devam etmekte olduğunu, çalışmaların gerçekten titiz bir gizlilik içinde yürütüldüğünü, Başkan Felipe Gonzalez ile temasın gerçekten güç olduğunu ama adı geçenin bu konudaki danışmanı, İspanya'nın eski dışişleri bakanlarından Carlos Westendorp y Cabeza ile görüşebileceğimi, randevu almama memnuniyetle yardımcı olabileceğini ifade etti.

Sevinçten havalara uçtum. Nihayet, Düşünce Grubu çalışmaları muamması hakkında istihbarat sağlayabileceğim bir, hatta iki kanal birden bulmuştum.

Ertesi gün Büyükelçi Lappuke telefon etti, Carlos Westendorp'un telefon numarasını verdi, kendisini hafta başında aramamı beklediğini söyledi.

Hafta sonunu, sabırsızlık içinde Westendorp hakkında ayrıntılı bilgi derlemekle geçirdim. 70 yaşlarındaki Westendorp politikacı kimliği de olan önemli bir diplomattı. Meslek hayatının uzun süresini İspanya'nın Avrupa kuruluşlarına entegrasyonu için çaba göstermekle geçirmiş, AB'ye katılım müzakerelerinde önemli rol oynamıştı. 1986'da

İspanya, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olunca Brüksel'e Daimi Temsilci olarak atanmış, 1989 yılında İspanya ilk kez dönem başkanlığını üstlendiğinde AET nezdindeki Daimi Temsilciler Komitesinin (COREPER) Başkanlığını yürütmüştü. 1991'de Madrid'e dönen Westendorp beş yıl boyunca AB Devlet Sekreterliği yapmış, Felipe Gonzalez'in son başbakanlığı döneminde ise Dışişleri Bakanı olmuştu. Müteakiben İspanya'nın BM nezdindeki Daimi Temsilcisi olarak atanmış, 1999'da İspanya Sosyalist Partisi (PSOE) kadrosundan Avrupa Parlamentosu'na seçilmiş, dört yıl süren parlamenterlik görevi sona erince, 2004 yılında Vaşington Büyükelçisi olarak atanmış ve 2008 yılında bu görevinden emekliye ayrılmıştı.

Bu kadar donanımlı bir siyaset adamıyla görüşecek olmam heyecanımı daha da arttırdı. Pazartesi sabahı kendisine telefon ettim, mesleki deneyimlerinden yararlanmak istediğimi bildirdim, yemek davetimi kabul etmesini rica ettim. Westendorp samimi bir yaklaşım gösterdi, davetime memnuniyetle icabet edeceğini söyledi. Ancak yaz mevsimi nedeniyle Madrid dışında bulunduğunu, zaman zaman Madrid'e geldiğini, esasen Düşünce Grubunun rapor hazırlama çalışmalarında da henüz kayda değer bir ilerleme sağlanmadığını, dolayısıyla Ekim ayı başında buluşursak daha verimli bir görüşme yapabileceğimizi ifade etti.

3 Ekim 2009 günü saat 14.15'de, Monte Esquinza Sokak 34 numaradaki "La Parra" restoranında buluştuk. Westendorp, Endülüs seramikleriyle kaplı tipik bir İspanyol restoranı olan "La Parra"ya ilk defa geldiğini söyledi, çok beğendi. 1978 yılında Büyükelçimiz Zeki Kuneralp'in eşi Necla Kuneralp'in, bacanağı emekli Büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun ve İspanyol şoför Antonio Torres'in Ermeni teröristlerin saldırısı sonucu hayatlarını kaybettikleri eski büyükelçilik binamızın bu sokağın başında olduğunu anlattım. Bu acı olayı hatırladığını söyledi. Türkiye ile İspanya arasındaki benzerliklerden konuştuk. Gelişen ikili ilişkilerimiz hakkında bilgi verdim. Nihayet Sarkozy'nin Düşünce Grubunun dönüşen projesi konusunu açtım ve gelişmelerden bilgi derlemekte sıkıntı çektiğimizi vurgulayarak tavsiyelerine ihtiyacımız olduğunu bildirdim.

Carlos Westendorp "Herhâlde benden casusluk yapmamı istemiyorsunuz" diyerek latife yaptı. Sarkozy'nin Avrupa'nın sınırlarının belirlenmesi girişimi ile ilgili gelişmelerin tarafımızdan ayrıntılarıyla bilindiğinden şüphe etmediğini, Sarkozy ne kadar ısrar etse de amacının tamamen değişikliğe uğratıldığını, Düşünce Grubunun görev talimatının Avrupa'nın geleceğini incelemek ve önerilerde bulunmak olduğunu anlattı. Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı çıkanların elbette bu fırsattan yararlanmak isteyebileceklerini, ancak kendisi gibi bir "Europaist" olan Felipe Gonzalez'in buna imkân vermeyeceğini düşündüğünü belirtti.

Ben, Felipe Gonzalez'in şimdiye kadar Türkiye hakkında açık bir beyanda bulunmadığına işaret ettim.

Westendorp, “Ben AB’nin Türkiye’siz düşünülmemeyeceğine inanıyorum. Er veya geç bu gerçeğin kabul edileceğini umuyorum. Düşünce Grubunun 12 üyesi farklı ülkelere mensup olmakla beraber, entelektüel ve tarafsız bilimsel değerlendirme yapma kapasitesine sahip kişilerdir. Avrupa’nın geleceğine ilişkin raporu hazırlarken hayati nitelikteki gerçekleri göz ardı etmeyeceklerdir. Hiç ihtimal vermiyorum ama aksine bir gelişme ortaya çıkarsa öncelikle sizi haberdar edeceğimi söyleyebilirim. Bundan emin olabilirsiniz.”

Rahatlamıştım. Büyükelçiliğe dönerek görüşmemizi ayrıntılarıyla Ankara’ya rapor ettim. Letonya Büyükelçisi Lappuke’ye ilk karşılaştığımızda teşekkür ettim ve Westendorp ile görüşmemizi anlattım. Bir daha Westendorp ile görüşmedik. Ama Lappuke, sık sık bir araya geldiğimiz davetlerde, olumsuz bir gelişme olmadığını yineledi.

Düşünce Grubunun hazırladığı “Avrupa Projesi 2030 – Zorluklar ve Fırsatlar” başlıklı rapor 8 Mayıs 2010 günü açıklandı. Türkiye için değil, aksine Türkiye’nin AB’ye üye olmasına karşı çıkanlar için büyük bir sürpriz oldu. Zira bir yerde açıkça Türkiye’nin adı zikredilmekte, birçok yerde ise zımnen önemi kaydedilmekteydi.

Raporun “Dünya’da Avrupa: İddialı Bir Aktör Olmak” başlıklı bölümünde, AB’nin Avrupa’da potansiyel yeni üyelere açık kalması gerektiği, her adayın kendi koşulları içinde ve üyelik kriterlerine uyumuna göre değerlendirilmesinin elzem ve bunların aslında Avrupa’nın gerçek sınırları olduğu vurgulanırken yalnız Türkiye’ye atıf yapılmakta, “AB’nin, Türkiye dahil, mevcut resmi adaylara yönelik taahhütlerine saygı göstermesi ve müzakere sürecinin devam etmesi gerektiği” kaydedilmekteydi.

Bu bölümde Türkiye’nin adının özellikle zikredilmesini grup üyesi Stuttgart Büyükşehir Belediye Başkanı Wolfgang Schuster’in ısrarla talep ettiğini, raporun açıklandığı günkü “Frankfurter Allgemeine Zeitung” adlı Alman gazetesinde yayımlanan “Gonzalez Grubu: Türkiye AB’de” başlıklı haberinde memnuniyetle okuduk. Schuster, Şansölye Angela Merkel’in liderliğini yaptığı CDU’nun önde gelen üyelerinden birisiydi. Merkel, Türkiye’nin AB üyeliğine karşı olduğunu gizlemiyordu. Yıllar sonra ARD televizyonuna verdiği bir mülakatta “Ben devamlı Türkiye’nin tam üyeliğine karşı çıkmış biriyim. Bunu Cumhurbaşkanı Erdoğan da biliyor. Halen karşıyım” diyecekti.² Berlin Büyükelçiliğimizin yaptığı araştırma sonucunda, grubun bazı üyelerinin Schuster’e “Sen CDU’lu değil misin? Bu ısrarınla Şansölye Merkel’in Türkiye’nin AB’ye üye olmasını kabul etmeyen politikasına nasıl karşı çıkıyorsun?” diye sorduklarında, adı geçenin, “Ben inandığım politikaları desteklerim, Türkleri çıkartırsanız Stuttgart bir köy olur” cevabını verdiğini öğrendik.

² 7 Ekim 2015, ARD televizyonunda yayımlanan Anne Will’in programına verdiği mülakattan

Üstelik, raporun birçok bölümünde satır araları dikkatle okunduğunda zımnen Türkiye'ye atıflarda bulunduğu, Türkiye'nin argümanlarının teyit edildiği görülmektedir.

Örneğin, “AB'nin Bir Seçeneği Var” başlıklı bölümde, 50 yıllık genişleme ve derinleşme ile sağlanan konsolidasyondan sonra Avrupa'nın temel bir seçim ile karşı karşıya olduğu, bu çerçevede, 2010 yılının Avrupa'nın önümüzdeki 50 yılda küresel bir aktör olarak ortaya çıkmasına ilişkin yeni bir dönemin başlangıcı olabileceği veya AB ile üye ülkelerin marjinalleşmeye başlayarak, “Asya Kıtası'nın önemsiz bir yarımadasına dönüşebileceği” kaydedilmektedir.

Keza, “AB'nin küresel aktör olması için siyasi cesaretin, kolektif hırsın, pragmatizmin ve ideallerin önemli olduğu, Lizbon Antlaşması'nın AB'nin dış politikasının güçlendirilmesi imkanlarını getirdiği, AB'nin mevcut güçlü konumunu muhafaza etmesinin, etkili bir siyasi ve ekonomik güç olmasına bağlı olduğu” vurgulanmaktaydı.

“Dünya'da Avrupa: İddialı Bir Aktör Olmak” başlıklı bölümde ise, AB'nin sahip olduğu yumuşak gücün en büyük özelliği olduğuna dikkat çekilerek, kapsayıcı ve faal olmayı içeren stratejilerle kıtasal bir merkez olması gerektiği, bu stratejilerin, gerçekleştirilen genişleme dalgalarında başarıyla uygulandığı anımsatılmaktaydı.

“Birliğin gücünü oluşturan güvenilir dayanaklar arasında, siyasi istikrarı, sağlam yasal kuruluşları, sosyal ve ekonomik bütünleşme alanındaki başarıları ve zengin kültürel ve etnik çeşitliliği yer almaktadır” ifadesiyle kültürel çeşitliliğin AB'ye güç kattığı kaydedilmektedir.

Tüm bu tespitler, Türkiye'nin savunageldiği tezleri teyit eder niteliktedir.

Düşünce Grubunun raporunun “Demografi Sorunu: Yaşlanma, Göç ve Entegrasyon” başlıklı bölümü ise, ülkemizin genç, dinamik ve nitelikli insan gücüyle AB'ye üye olmasının, AB'nin yaşlanmakta olan nüfusu ve insan gücü sorunlarına çözüm sağlayacağını kanıtlar niteliktedir. Nitekim, “2050 yılı itibarıyla AB'ye hiç göç gerçekleşmeyeceği varsayılırsa, AB işgücü stokunun 68 milyon çalışanını kaybedeceği, tüm göçmenlerin işgücü stokuna katılmadığı dikkate alındığında ortaya çıkan açığı telafi için 100 milyon insana ihtiyaç duyulacağı” uyarısıyla adeta genç ve dinamik nüfusa sahip Türkiye'nin AB'ye katılmasına davetiye çıkarılmaktaydı.

Raporun enerji bölümünde de “AB'nin, enerji tedariki bakımından daima dışarıya bağımlı kalmak zorunda olduğu, 2030 yılında artacak enerji ihtiyacı ve azalacak enerji arzı karşısında Birliğin tüm olanaklarını kullanarak enerji güvenliğini sağlaması, enerji alanında dışarıdan gelecek şoklara karşı gücünü arttırması ve Rusya Federasyonu gibi mevcut tedarikçilerle güvenli ilişkiler tesis ederken, alternatif boru hatları ve likit

doğalgaz ithali gibi yöntemlerle enerji tedariki kaynaklarını çeşitlendirmesi gerektiği” vurgulanmakta, böylece Türkiye’nin bu bakımdan AB için ne kadar hayati bir konumda olduğu zımnen ortaya konmaktaydı.

Raporun son bölümünde ise, “üye devletler, Birliğin uzun vadeli çıkarlarını düşünmek yerine günlük siyasi gerçeklere göre hareket etmekle” suçlanmakta, Avrupa’daki yöneticiler sorumluluk ve liderlik göstermeye davet edilmekteydi.

Netice itibarıyla, Düşünce Grubunun bu raporu Türkiye’nin AB’ye üye olmasına ilişkin tezlerimizi kanıtlayan, itibarlı ve önemli bir dayanak ve kullanabileceğimiz tarafsız ve güçlü bir referans teşkil etmekteydi.

Grup üyesi 12 akil adam ve kadın, raporda yer alan tüm görüş ve değerlendirmelerin ortak iradeleri olduğunu, yapılan önerileri tamamen benimsediklerini açıklamışlardı.

Bu nedenlerledir ki rapor, Türkiye’nin AB’ye katılmasına karşı politika yürütenlerin hiç de hoşuna gitmedi. Bu çevreler rapora görünürlük kazandırmaktan sarfı nazar ettiler. Hatta bir Fransız yetkili, raporun dümen altı edileceğini Paris Büyükelçimize ifade etmekte beis görmedi.

Nitekim, Düşünce Grubunun raporunun, Lizbon Antlaşması’nın onaylanması tartışmaları, küresel kriz ve sosyal çalkantıların Avrupa’nın gündemini işgal ettiği bir dönemde açıklanmış olması da, AB üyesi ülkelerin kamuoylarında yeterince yankı bulmasını engelledi.

Grup Başkanı Felipe Gonzalez, raporun açıklanmasından sonra kaleme aldığı ve 7 Ekim 2010 tarihinde piyasaya çıkan “Avrupa Düşüncem”³ adlı kitabında tarihi bir itirafta bulunuyordu:

Kitabının “Avrupa ve Dünya” konusuna ayrılmış üçüncü bölümünde, “Dış Politika” başlığı altında Çin’in giderek artan önemini vurgularken Felipe Gonzalez sözü Türkiye’ye getiriyor, “Türkiye’nin AB’ye girişi hakkında şu anda şüpheleri olan ülkelerin sayısının sorun teşkil etmediğini” kaydediyordu. “Mitterand, Kohl ve ben Türkiye’nin aday ülke olarak tanınmasına karşıydık. Bu ülke ile tamamen ayrıcalıklı ortaklığa dayanacak bir ilişki kurulması gerektiğine inanıyorduk. Mitterand döneminden sonra Kohl ve ben, 1995 Aralık ayında Madrid’de yapılan AB toplantısında, Chirac’a karşı bu düşüncüyü savunduk. Şimdi tersine, Türkiye’nin katılımı için vaat edilen müzakerelerin tamamlanmasından yanayım. Bunun büyük ve üstesinden gelinemeyecek bir zorluk olacağını düşünmüyorum. Madem bir söz verildi, bunu yerine getirmemiz gerekiyor.” demektedir.

³ Mi idea de Europa, Felipe Gonzales, Anadir Yayınevi, Ekim 2010, sayfa 205.

Düşünce Grubunun başkanlığına Felipe Gonzalez'in getirilmesini bizzat öneren Sarkozy için bundan daha etkili bir uyarı söz konusu olabilir miydi?

Akil adam Gonzalez kitabında daha da ileri giderek, Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerini tamamladığında, AB'nin verdiği sözü tutmaması halinde bunun her iki taraf için de "şimdikinden çok daha ağır bedeli olacağını, hayal kırıklıkları yaratacağını ve buna asla izin vermemeleri gerektiğini" vurguluyordu. Ayrıca, AB'nin gelecekte Çin, Hindistan ve tüm Amerika kıtası ile rekabet edebilmesi için Türkiye'ye ihtiyacı olacağını belirtiyordu.

Felipe Gonzalez'in Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesine ilişkin görüşünün olumlu yönde değişmesinde şüphesiz başkanlığını yaptığı Düşünce Grubunun tarafsız ve bilimsel çalışmaları sonucunda ortaya çıkan raporun etkisi olduğu anlaşılmaktaydı.

Rapor hazırlanırken Türkiye'nin aleyhine bir kayda mahal verilmemesi için yoğun bir çaba göstermiştik. Şimdi, esas itibarıyla Türkiye'nin tezlerini savunan bu raporun Türk ve dünya kamuoyuna en geniş şekilde duyurulması önem taşımaktaydı. Bakanlığımız Düşünce Grubunun bazı üyelerinin çeşitli kuruluşlarımız tarafından Türkiye'ye davet edilerek konferanslar vermesini sağladı. Polonyalı üye Lech Walesa, Fransız üye Nicole Notat, verdikleri konferanslarda Türkiye'nin AB'ye katılması gerektiğini vurguladılar.

Madrid'de bir toplantıya katılan İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) Başkanı Prof. Dr. Haluk Kabaalioglu ile yaptığımız sohbette, Avrupalılarla muhatap olan politikacılarımızın, iş insanlarımızın, akademisyen ve öğrencilerimizin, hatta tüm vatandaşlarımızın Türkiye'nin hakkı olan AB üyeliği davamızı izah ederken Düşünce Grubunun raporundan en geniş şekilde yararlanmalarının çok etkili olacağı üzerinde durmuştuk. İKV, bu raporu Türkçeye çevirterek Türk kamuoyuna sunmakla önemli bir görevi yerine getirdi.⁴

Carlos Westerndorp'u, bu kez Letonya Büyükelçisi Roland Lappuke ile birlikte, Madrid'de yeni açılan bir Türk lokantasına davet ettim. Kendilerine gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkür ettim. Raporda vurgulanan hususların, yapılan uyarı ve önerilerin AB'nin geleceği bakımından olduğu kadar, hatta daha fazla, Türkiye'nin AB üyeliğinin ne kadar elzem olduğunu göstermesi bakımından bizim için büyük önem taşıdığını belirttim. Birçok paragrafta zımnen Türkiye'nin gerekliliğine işaret edildiğini dikkatlerine getirdim. Raporun ileride, Felipe Gonzalez gibi, Fransa Cumhurbaşkanı ve Alman Şansölyesi'nin de görüşlerinin değişmesine yardımcı olmasını temenni ettim. Muhataplarım, temennimi paylaştılar, gülümseyerek "Raporun Türkiye'ye bu denli güçlü bir destek sağladığının doğrusu pek farkında değildik." dediler.

⁴ Avrupa Projesi 2030, Zorluklar ve Fırsatlar, İKV yayınları No:240, İstanbul, Şubat 2011

Günümüzde AB ile ilişkilerimizin içinde bulunduğu duruma baktığımızda, geçmişte harcanan çabalara ve kaçırılan fırsatlara üzülmemek elde değil.

Osmanlı - Katalan Dayanışması

Madrid'e Büyükelçi olarak atandığımda Barselona Başkonsolosluğumuzun neden kapandığını araştırmış, 26 Mayıs 1925 tarihinde hizmete giren bu başkonsolosluğumuzun, Avrupa'daki en eski başkonsolosluklarımızdan biri iken, 12 Eylül 1980 darbesini takiben askeri yönetim tarafından, tasarruf amacıyla, yıl sonunda kapatıldığını öğrenmiş ve şaşırılmışım.

İspanya'nın İstanbul'da başkonsolosluğu vardı. Bizim ise İspanya'nın ikinci büyük şehri olan Barselona'da 27 yıldır başkonsolosluğumuz bulunmamaktaydı. Barselona turistik bir merkez olmanın yanı sıra ekonomik bakımdan da önem taşıymaktaydı. İspanyol bankalarının ve önde gelen şirketlerinin hepsinin Barselona'da şubeleri, hatta merkezleri bulunmaktaydı. Hükümetimiz Latin Amerika ülkelerine açılma politikası izlerken, bu ülkeler için adeta bir atlama tahtası konumunda olan Barselona limanında başkonsolosluğumuzun bulunmadığı göz ardı edilmemeliydi.

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e veda ziyaretinde bulunduğumda, bu eksikliğe dikkat çektim. Bakan,

- "Hemen girişimde bulunun, bir an önce Barselona Başkonsolosluğumuzu açın" talimatını verdi.

Madrid'de göreve başlayınca İspanyol yetkililerle yaptığım temaslarda Barselona'da başkonsolosluğumuzu tekrar açma niyetimizden bahsettim ve memnuniyetle karşılandığımı gördüm.

Resmî süreci hemen başlattık. Bu arada Katalonya Özerk Yönetimi Başkanı Jose Montilla'yı ziyaret edip, uygun bir bina bulmamıza yardımcı olmalarını talep etmek için Barselona'ya gittim.

Hükümet Sarayı'nın kapısında beni protokol şefi karşıladı. Merdivenleri çıkarak mermer sütunlu geniş bekleme salonuna girdik, kanepeye oturduk. Salonu çevreleyen devasa dört duvar resmi dikkat çekiyordu. Bunlardan birisi, İspanyollar için önemli bir zafer, bizim için ise ağır bir yenilgi olan İnebahtı (Lepanto) faciasını yansıtmaktaydı. 1571'de Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, "Biz sizden Kıbrıs Krallığı'nı alarak kolunuzu kestik. Siz ise donanmamızı yakmakla bizim sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kol yerine gelmez. Tıraş edilen sakal daha gür büyür" diyerek teselli bulmuştu. İnebahtı resmine takıldığımı fark eden protokol şefi, - Sayın Büyükelçi, İnebahtı'nın yanındaki duvar resminin neyle ilgili olduğunu biliyor musunuz? dedi.

- Hayır, bilmiyorum.

- Bu duvar resmi Katalanların Atina'yı fethetmelerini anlatır. Hikâyesi çok ilginçtir. Eminim sizin de hoşunuza gidecek.

Meraklanmıştım. Protokol şefi devam etti,

- Katalan askerleri 1311 yılında, Türklerin de yardımıyla, Atina'yı ele geçirirler ve yaklaşık yüz yıl orada hüküm sürerler. Duvar resmi Katalanların Atina'ya girişlerini ve orada yaptıkları mücadeleyi anlatıyor. Yunanlılar tarihteki bu olaya “Katalan İntikamı” derler. Dora Bakoyannis Atina Belediye Başkanı olunca ziyaretimize geldi, bu duvar resmini kaldırmamızı istedi. “AB üyesi bir ülkeye böyle resim yakışmaz.” dedi. Biz cevaben, bu resmin tarihimizin bir olayını yansıttığını, her ülkenin tarihinde acı, tatlı olayların bulunduğunu söyledik ve kaldıramayız dedik. Yanındaki İnebahtı resmini gösterdik ve Türklerin bu resmi kaldırmamızı istemediğini bildirdik. Pek memnun olmadı, ama talebinde ısrar etmedi.

Merakım daha da arttı. “Katalan İntikamı” olayının ayrıntılarını muhakkak öğrenmeliydik. Madrid'e döner dönmez araştırmaya başladık. Gerçekten olay birçok bakımdan oldukça ilginçti ve biz bu olayı tarih derslerimizde hiç okumamıştık:

Katalan kahramanlarından Roger de Flor 1267 yılında Birindisi, İtalya'da doğmuş. Sekiz yaşında Tapınak Şövalyeleri'ne katılmış ve askeri-denizcilik yetenekleri kazanarak genç yaşta gemi kaptanı olmuş. Aragon Kralı III. Peter'e Kuzey Afrika ve Sicilya seferlerinde önemli hizmetlerde bulunmuş. III. Peter'in oğlu, Kutsal Roma İmparatoru (Sicilya Kralı) II. Frederick, Roger de Flor'a Amiral unvanı vermiş. Flor, bilahare kendisine bağlı paralı askerlerden oluşan Katalan Birliği'ni (Catalan Company) kurmuş ve Aragon Kralı'na hizmete devam etmiş.

Sicilya üzerinde hak iddia eden İber Yarımadası'ndaki Aragon Krallığı ile Napoli Krallığı arasındaki savaş 1302'de yapılan barış ile sona erince, Roger de Flor komutasındaki paralı askerler işsiz kalmışlar, Barselona'ya gelmişler ve şehirde asayişsizlik yaratmaya başlamışlar. Bu sıralarda Bizans, Türk boylarının saldırılarından bunalmış durumda, yardım arayışında. İmparator Andronikos Paleologos, Hristiyan alemine yardım çağrısında bulunuyor.⁵ Aragon Krallığı bunu fırsat bilerek Roger de Flor'u paralı askerleriyle birlikte Bizans'a yardıma gönderme kararı alıyor, böylece asayişsizliği de önlemeyi amaçlıyor.

⁵ Bizans İmparatorluğu'nun Türklere karşı Alan ve Katalanlarla ittifakı, Prof. Dr. Zerrin Günel Öden. s. 126

Roger de Flor, 1500 şövalyesi ve 6 bin paralı askerıyla beraber 39 kadırgayla yola çıkıyor. Katalan paralı askerlerine, Arapça “akın, yağma” karşılığı “mugavere” ve “akıncı–akıncılar” karşılığı “migvar-megavir” kelimelerinden türeyen “Almogavares” deniyor. Aralarında Aragon, Navarro, Gaskonya ve Sicilyalılar da var, ama çoğunluk Katalanlarda. Bazıları eşlerini, çocuklarını, hatta metreslerini de yanlarına alıyor.

Bizans İmparatoru Andronikos çok mutlu oluyor. Roger de Flor yoldayken onu imparatorluk hiyerarşisinde altıncı sırada komutan unvanı olan “megas dux” tayin ediyor.⁶ Tayin fermanını ve bu unvanın alametleri asa, külah ve sancağı elçilerle gönderiyor.

Katalan kadırgaları 1302 Eylül’ünde İstanbul limanına ulaşıyor. İstanbul ahalisi, iki elle tutulan uzun kılıçlar ve kargılar taşıyan, başlarında çelik mihverli, bedenlerinde örgü zırhlı, ayaklarında espadril’li bu korkunç görünüşlü askerleri görünce ürküyor. Katalanlar bir borç meselesi yüzünden sokak ortasında Cenevizlileri kılıçtan geçirince Bizanslıların korkusu daha da artıyor.

İmparator acilen Katalanları Türklerin üzerine salıp şehirden uzaklaştırmak istiyor.

Bu sırada Karasioğulları Erdek yarımadasını karadan kuşatmış, ele geçirmek üzere. Katalanlar Karasioğulları’nın askerlerini uykuda gafil avlayıp Erdek’in kuşatmasını kaldırıyorlar. Türkler, ilk kez gördükleri Katalanlar karşısında şaşkınlığa uğruyorlar. Katalan paralı askerler Türk esirleri kılıçtan geçiriyor, Erdek ahalisini de haraca kesiyor, yağma yapıyor, içki ve fuhuşa giriyor. Arkasından Alişiroğlu Yakup Bey’in komutasındaki Germiyanoglu ve Aydınoglu birliklerince kuşatılmış olan Philadelphia’yı (Alaşehir) alıyorlar. Manisa, Tire, Efes ve Birgi gibi büyük yerleşim bölgelerini yağmalıyorlar, ahaliyi işkenceden geçiriyor, Menteşe ve Karaman Beyliklerine kadar uzanıyorlar.

Almogavares savaşçıları ortalığı kasıp kavuruyor, Türk beyliklerine aman tanımıyor, ama Bizans’ı da endişelendirmeye başlıyor. Bizans İmparatoru yardıma çağırdığı Roger de Flor’un Anadolu’nun batısında kendi krallığını kurmasından endişe ediyor.

Edirne’de, Andronikos’un oğlu, Bizans’ın Eş-İmparatoru IX. Michael’in bir başka endişesi daha var: Babası, kız kardeşi İrene’nin Bulgar Kralı’ndan olan 16 yaşındaki kızı Maria’yı, başlangıçta çok beğendiği Roger de Flor ile evlendirmiş. Aynı zamanda Bulgar tahtının da varisi olan Michael, Anadolu’nun güneybatısında hâkimiyet kuran Roger de Flor’un zamanla Bizans tahtını ele geçirmesi ihtimalinden rahatsız oluyor. O sırada amcasının Bulgar tahtına heves etmesini fırsat biliyor, kendisini desteklemesi için Roger de Flor’u Edirne’ye davet ediyor.

⁶ a.g.e. s. 127

Roger de Flor, hâkimiyet alanından uzaklaştırılmaktan pek memnun olmamakla beraber daveti kabul ediyor ve askerleriyle beraber yola çıkıyor, 1304 sonbaharında Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'ya yerleşiyor. Almogavares savaşçılarının Trakya'ya geçtiğini duyan amca, Bulgar tahtı için savaşmaktan vazgeçiyor. Bunun üzerine İmparator Andronikos, Roger de Flor'un askerlerinin bir kısmını Trakya'da bırakarak Anadolu'ya dönmesini istiyor, karşılığında Anadolu'daki Bizans topraklarının yönetimini vermeyi öneriyor. Roger de Flor kuvvetlerini ikiye bölmekten hoşlanmamakla beraber, yaklaşık bir yıldır ödeme yapılmayan Almogavares savaşçılarının huzursuzluğunu gidermek için bu öneriyi kabul ediyor.

Roger de Flor kendisine söz verilen Anadolu topraklarına dönmeden önce, IX. Michael'in davetine icabetle Edirne'ye gitmek istiyor. Karısı Maria ve kayınvalidesi onu vazgeçirmek için çok uğraşıyorlar. Aslında Roger de, Michael'in kendisine kin beslediğini çok iyi biliyor ama Edirne'ye gitmekten vazgeçmiyor. Tarihçiler Roger de Flor'un askerlerinin çoğunu Gelibolu'da bırakarak, 300 süvarisi, bin kadar piyadesi ve kırk komutanını beraberine alarak Edirne'ye gitmesini intihar olarak değerlendiriyorlar. Michael'e meydan okumak ve ne kadar güce sahip olduğunu yerinde görmek istemiş olabileceğini ileri sürenler de var.

Bizans'ın Eş-İmparatoru IX. Michael, Edirne'de altı gün boyunca Katalan misafirlerini muhteşem bir şekilde ağırlıyor. Bizanslı tarihçi Pachymeres'e göre, Bulgar sınırında Bizans için paralı asker hizmeti veren Alan askerleri önceden Edirne'ye getirilmiş. Katalanların sarhoş edildiği 5 Nisan 1305 günü, son ziyafet gecesi kapılar açılıyor, Alan savaşçıları içeri giriyorlar, Katalan komutanların hepsini kılıçtan geçiriyorlar. 37 yaşındaki Roger de Flor'u katleden ise, oğlu Erdek'te Katalanlar tarafından öldürülen yaşlı baba Girkon. Aynı zamanda Edirne ve İstanbul sokaklarında da Katalanlar kılıçtan geçiriliyor.

Gelibolu'da kalan Katalanlar bu ihaneti yaşlı İmparator Andronikos'un yüzüne vurmak için İstanbul'a elçiler gönderiyor. Andronikos katliamda dahlinin bulunmadığını söylüyor, elçilere refakatçiler vererek geri gönderiyorsa da, Tekirdağ'da Katalan elçiler de feci şekilde linç ediliyorlar.

Bunun üzerine Katalanlar, önce Gelibolu Yarımadası'ndaki bütün ahaliyi kılıçtan geçiriyorlar. Sonra kadirgalarına binerek Erdek ve Marmara Adası'ndan başlayıp Marmara kıyılarına seferler yapıyorlar, buralardaki ahaliyi katlediyorlar, İstanbul'un ikmal yollarını kesiyorlar.

Bizans tarihçisi Gregoras, İmparatorluk ordusu saldırıya geçince Katalanların Osmanlı Beyliği'nden yardım istediğini, Gelibolu'ya gönderilen Osmanlı savaşçılarının Katalan ordusuna katıldığını, 1305 Temmuz ayında Tekirdağ yakınlarında Bizans ordusunun yenildiğini, yüzünden yaralanan Michael'in canını zor kurtardığını, Bizans

ordusundaki Karaman ve Gagavuz asıllı Hristiyan Türklerin Katalan saflarına geçtiğini, neticede Katalanların Marmara'nın kuzey kıyılarındaki bütün şehirleri ele geçirerek yağmalandıklarını anlatıyor.

Katalanların intikamıyla ilgili hatıralarını yazan komutan Muntaner, karargâhın Tekirdağ'a taşındığını, hazine ve cephaneliğin ise Gelibolu'da bırakıldığını, buranın komutasının ve erzak deposunun kendisine emanet edildiğini, resmî kayıtları itinayla tuttuğunu, her bir yağmadan beşte bir pay aldığını yazıyor. Bu itinalı uygulamayı duyan birçok Katalan'ın Akdeniz'in batı ucundan kalkıp Gelibolu'ya gelerek saflarına katıldıklarını, hakkaniyetli ganimet paylaşımından yararlanmak isteyen Türklerin de ardı arkası kesilmeden Katalanlara iltihak ettiğini anlatıyor. Selçuklu hanedanına mensup İshak Mekik'in de kendisine elçi göndererek görüşme talep ettiğini, bir Katalan gemisiyle Gelibolu'ya getirilen Mekik'in Katalan komutanlarla mutabık kalınca üç bine yakın Türk savaşçının kendilerine katıldığını, Katalanların en sadık silah arkadaşları ve dostlarının, ganimetleri adilce paylaştıkları Türkler olduğunu belirtiyor.

Katalanlar 1308'de batıya hareketlerini hızlandırıyorlar. Selanik bölgesini, ardından Tesalya'yı, Aynaroz manastırlarını yağmalıyorlar, 1311'de Atina'ya kadar iniyorlar, halkı kılıçtan geçirerek intikam alıyorlar. Katalanların Atina'da kurdukları devlet 1388'e kadar hüküm sürüyor.⁷

Yunanlılar seksen yıllık Katalan döneminin tahribatının, bütün Haçlı seferlerinin ve Türk akınlarının toplam tahribatından daha büyük olduğu görüşündeler. Atina'nın Katalanlar tarafından yakılıp yıkılmasını "Katalan İntikamı" olarak adlandırıp unutmuyorlar. Yunancada "senin yaptığını Katalanlar bile yapmaz", "sana Katalanların intikamı musallat olsun" deyişleri günümüze kadar geliyor.

Katalonya Hükümeti Protokol Şefi'nin nezaket göstererek yaptığı kısa açıklama, benim birçok tarihi olayı öğrenmeme vesile olmuştu. Almogavares savaşçılarının Anadolu ve Yunan yarımadasındaki yüz yıla varan maceraperest hâkimiyetleri, tarihte bizlere okutulmayan birçok gerçeği ortaya koyuyordu:

- Türk akınlarından bunalan Bizans'ın yardıma çağırdığı Hristiyan Katalanlar, aslında İmparatorluğun zayıflamasına neden olmuştu.

- Türklerle savaşmak için Anadolu'ya gelen Katalanlar, Batı ve Güney Anadolu'da Karasioğulları, Germiyanogulları, Saruhanogulları ve Aydınogulları'nı mağlup ederek zayıflamalarını sağlamış, böylece eşzamanlı olarak tarih sahnesine çıkan Osmanlı Beyliği'nin gelişmesine zemin hazırlamıştı.

⁷ John Julius Norwich, Short History of Byzantium, s. 332-337

- Osmanlı Beyliği, Katalanların, ahalisini ve kalelerini yok ettiği Bizans'ın Trakya bölgesinde de hızla ilerleme imkânı bulmuştu.
- Tarihte Türkler ilk kez İspanyollarla değil, Katalanlarla temas kurmuş, önce rakip olarak başlayan bu ilişki kısa zamanda dayanışmaya dönüşmüş ve oldukça uzun sürmüştü.
- Bizlere Osmanlıların 1353'de Çimpe Kalesi'ni fethederek Avrupa'ya ilk kez ayak bastığı öğretilmişti. Oysa yarım asır öncesinde Türkler Trakya'da Katalan saflarında kılıç sallamışlar, ok atmışlar, hatta Osmanlı süvarileri Atina'ya kadar inmişlerdi. Yabancı kaynaklar üstelik 1353'de Osmanlıların Çimpe Kalesi'ni fethetmediklerini, Bizans'ın, Venedik, Ceneviz, Sırp ve Bulgar saldırılarından kendisini koruması karşılığında Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'ni Osmanlı'ya verdiğini yazıyordu.
- Trakya'da Katalanlarla birlikte savaşan Türkler bu topraklarda aşinalık kazanmışlar, hatta bir kısmı buralara yerleşerek ilerideki Osmanlı fetihlerine zemin yaratmışlardı.

Katalonya Özerk Yönetimi Başkanı'na yaptığım ziyaret vesilesiyle öğrendiğimiz bu ilginç bilgileri değerlendirmek için fırsat kollamaya başladık. Madrid'de Türk Büyükelçiliğinin açılışının 150. yıldönümü vesilesiyle 13-14 Kasım 2007 tarihlerinde, Madrid Autonoma Üniversitesi ile birlikte düzenlediğimiz “Tarih Boyunca Türk-İspanyol İlişkileri” konulu konferans uygun bir fırsat oldu. Autonoma Üniversitesi 30 yıl önce ilk kez Türk dili eğitimi başlatmıştı. Prof. Dr. İlber Ortaylı'yı da davet ettiğimiz konferansın açılış konuşmasında Katalanların Anadolu macerasını anlattım. Böylece, daha sonra yayımlanan konferans bildirimlerini içeren kitapçıkta “Katalan İntikamı” bir kez daha kayda geçmiş oldu.

Barselona Başkonsolosluğumuz 2008 yılının Kasım ayında kentin ana bulvarı Passei de Gracia üzerinde, 7 numaralı binada açıldı ve 2009 Mart ayından itibaren hizmet vermeye başladı. Resmî açılış törenini ise, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun İspanya'ya yaptığı resmî ziyaretin son günü, 17 Kasım 2010 tarihinde yaptık.

Ziyaretine Sevilla'dan başlayan Davutoğlu, hazırladığımız program uyarınca 16 Kasım günü Madrid'de “Nueva Ekonomia Forum” adlı düşünce kuruluşunun “The Wall Street Journal”la iş birliği içinde düzenlediği çalışma kahvaltısında “Türkiye ve İspanya, Akdeniz'in iki Yakası; Küresel Barış ve Güvenliğe Katkılar” başlıklı bir konferans verdi. Konferanstan sonra büyükelçilik konutuna geldik. Bakan'a refakat eden gazetecilerle bahçede oturduk sohbet ediyoruz. Ertesi gün Barselona'ya gidip Katalan Özerk Yönetimi Başkanı Jose Mortilla ile birlikte başkonsolosluğumuzun resmî açılışını yapacağız.

Sohbet sırasında gazetecilerimize Katalonya Özerk Yönetimi hükümet binasındaki duvar resimlerinden ve Katalanların Anadolu'ya gelişlerinden bahsettim. İlgiyle dinleyen gazeteci Ali Bayramođlu,

- Ben Çanakkaleliyim. Bizim oralarda bazı köylerde yaşayan kimileri için “o Katalan'dır” derler. Anlaşılan o ki, Çanakkale yöresinde şeceresi 14. asıra dayanan insanlarımız var, dedi.

Demek ki, Türkler nasıl Katalanlarla beraber Avrupa'ya ayak basmışlar ve bazıları oralarda yerleşip kalmışsa, Katalanlar arasında da Anadolu'ya yerleşip kalanlar olmuş. Barcelona'ya gider de yolunuz “Roger de Flor” caddesine düşerse bu anıyı hatırlayın. Çanakkale doğumlu iseniz Katalanlar ile akraba bile çıkabilirsiniz.

Hilal Başkal

Hilal Başkal, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1969 yılında mezun olmuştur. 1973 yılında Dışişleri Bakanlığına aday meslek memuru olarak girmiş ve çeşitli görevlerde bulunmuştur. HABITAT-II'nin İstanbul'da düzenlenmesinde yer almış, 1998-2001 yıllarında Diplomatik İşlemlerden Sorumlu Protokol Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 2001-2005 yıllarında Bahreyn Büyükelçisi olarak Türkiye'nin Arap dünyasına atadığı ilk kadın büyükelçi unvanını almıştır. 2006 yılında Dışişleri Bakanlığı Müşaviri olarak atanmış ve EURO-MED Koordinatörü olmuştur. EURO-MED'in 2008 yılında Akdeniz için Birlik'e (AİB) dönüşüm ve hukuki yapılanmasının tüm aşamalarında Türk Heyeti Başkanlığını yapmıştır. Barselona'da faaliyete geçen AİB'nin üç Genel Sekreter Yardımcılığı makamından birinin Türkiye'ye tahsisindeki ısrarlı gayretleri sonuç vermiştir. Emekli olduktan sonra dört yıl boyunca Türkiye'yi Koordinatör Büyükelçi olarak AİB'de temsil etmiştir.

Kadın Diplomat Olarak Türkiye Cumhuriyeti’ni Temsil Etmenin Onuru

Bu çalışmada Hariciye’yi seçme sebepimi, Dışişleri Bakanlığına giriş ve ilk yurt dışı tayinime kadar geçen süredeki gözlem ve duygularımı mesleğe yeni başlayan aday kadın diplomat gözünden anlatacağım. Ancak meslek hayatım süresince edindiğim tecrübe ve değerlendirmelerimi de zaman zaman yansıtmaya çalışacağım. Ayrıca sonraki görev yerlerimdeki birkaç önemli olaya da değineceğim.

Neden Diplomat Olmak İstedim

Çocukluğumda eve alınan günlük gazete benim ülke ve uluslararası konulara ilgimi arttırmıştı. Gazete o yıllarda öğleden sonra geç saatlerde gelirdi. Her gün gazete dağıtıcısının yolunu gözlerdim. İlkokul birinci sınıfta okumayı söktüğümde bazı kelimeleri anlamasam bile ciddi gazete okuyucusu olmuştum.

Ankara sinemalarında film başlamadan önce uluslararası siyasi temaslar, ziyaretler gösterilirdi. O zaman izlediklerim beni etkilemişti. Diplomat olmak, ülkeyi, devleti temsil etmek duygusu çocuk dünyama egemendi. Mülkiye’yi tercih etmemde de çocukluk izlenimlerimin etkisi büyük olmuştu.

Mülkiye Yılları (1965 - 1969)

Bu amaçla Mülkiye’ye girdim. Mülkiye’nin tarihi binasındaki özgürlük ortamında tartışmalara katılmanın, her biri sonradan devlette üst makamlara gelecek ve Türk siyasi hayatında derin izler bırakacak hocaların öğrencisi olmanın ne büyük onur olduğunu geçmişi değerlendirdiğimde daha da iyi anlıyorum. Aynı şekilde 68 kuşağının yaşadığı havayı solmanın, devletin önemli makamlarına yükselen birçok Mülkiyelinin dönem arkadaşlarımız olmasının da bizim nesil için anlamı çok büyük.

Mülkiye birinci sınıfa 250 yeni öğrenci olarak girmiştik. Geçen yıldan “üssü mizan” nedeniyle sene kaybetmiş arkadaşlarımızla birlikte 350 kişiydik. Korkulu rüyamız “üssü mizan” idi. Diğer bir deyimle sınıf geçmek için yıl sonu not ortalamasının 10 üzerinden en az 7 olması gerekiyordu. Şubat sınavı sonuçları bu ortalama da ağırlıklı rol oynuyordu. Şubat sömestr tatili sonunda derslerden sadece birinden kura çekilerek yazılı sınava giriliyordu. Fakülte dersleri adeta lisedeki gibi 10 civarındaydı. 350 kişilik birinci sınıf küçük gruplara ayrılıyor ve sınav sabahı her grup ayrı ayrı kura çekiyordu. Benim bulunduğum grup o sabah Muammer Aksoy’dan Medeni Hukuk dersini çekmişti.

Bahar dönemi dersler başladığında hocamız 350 kişilik dershanede şimdi sonuçları açıklıyorum diyerek önce en yüksek notun 8,5 olduğunu belirtmiş, sonra da yanında bir de yıldız olsaydı Türk Bayrağı olacaktı diyerek adımı anons etmişti. Üssü mizanı geçtiğim için rahatlamış, bu zarif tanımlama ile de çok duygulanmıştım. Derslere ve hocaya bağlılığım daha da artmıştı. Yıllar sonra hocam bir konferans için Zürih'e geldiğinde Muavin Konsolos olarak kendisine gururla refakat etmişim.

Siyasi coğrafya dersinden yıl sonu sınavında 10 tam not aldığım da üst sınıflardaki Mülkiyeliler Sami Öngör Hoca'dan 10 alan ilk öğrenci olduğumu vurgulamışlardı.

Üçüncü sınıfta Mümtaz Soysal Hoca'nın dersinde Suriye ve Lübnan'da etnik gruplar konusunda seminer hazırlamıştım. Ödev hazırlık çerçevesinde Ankara'daki her iki ülke büyükelçiliğine giderek bilgi alışverişinde bulundum. İlk defa büyükelçilik binalarına adım atıyordum. İki büyükelçiliğin çalışma ortamı, beni kabul ettikleri mekân, yetkililerin ilgisi, verdikleri bilgi o kadar farklıydı ki ilk birebir Orta Doğu dersimi edinmişim.

Aynı ödev için Dışişleri Bakanlığına da gittim. Danışma beni Orta Doğu dairesine yönlendirdi. Üçüncü Kâtip Solmaz Üneydın beni sıcak bir şekilde kabul etti ve öğrenmek istediğim konularda bilgilendirdi, dosyaları vererek okumamı sağladı. Çok zarif bulduğum ve etkilendiğim genç diplomattan övgü dolu sözler ile destek görmek beni hariciyeciyi olmaya daha da teşvik etti. Solmaz Üneydın ile bu vesileyle başlayan tanışma ve yakın ilgisi Bakanlığa girdikten sonra da devam etti. Solmaz Üneydın, sonraki yıllarda Büyükelçi Filiz Dinçmen'in ardından Türkiye'nin ikinci kadın büyükelçisi olacaktı.

1965 yılında açılan Basın Yayın Yüksek Okulu (bugünkü İletişim Fakültesi) Mülkiye binasında eğitime başlamıştı. Bizlerin ebeveyni yaşındaki birçok alaylı gazeteci de üniversiteli olmuştu. Mülkiye koridorlarında yaş ortalaması birden bire yükselmişti. Siyasi Tarih hocamız Ahmet Şükrü Esmel'in emeklilik öncesi son öğrencileri olduk. Halil İnalçık Hocamızdan da Cumhuriyet Tarihi dersini aldık. Uluslararası Hukuk dersini veren hocamız Seha Meray'ın dersleri, zarif ve bilge kişiliği ve yüksek belagatı nedeniyle çok keyifli geçirdi. Dört yıl boyunca Rauf Denктаş dahil hemen hemen tüm siyasi liderleri Mülkiye'de verdikleri konferanslar sayesinde yakından tanımiştık.

Dışişleri Bakanlığı (1973 - 1976)

1972 yılı sonbaharında yapılan Bakanlık sınavını ben dahil beş kadın meslek memuru kazanmıştık. İlk defa bu sayıda kadın memur Bakanlığa kabul edilmişti. Bakanlığa düzenli olarak kadın meslek memurları 1954'den sonra alınmaya başlamıştı. Bizlerin girişi ile beraber kadın meslek memuru sayısındaki artış kısmen hızlanmıştı.

Bakanlık sınavını ilk girişte kazandığım için çok mutluydum. Başarısız olunması halinde iki defa daha sınava girme hakkı bulunuyordu. Sınav sonuçları ilan edildiğinde göreve hemen başlayacağımı zannetmiştim. Güvenlik tahkikatları tamamlandıktan sonra ancak 1973 yılı Ocak ayının üçüncü haftasında Dışişleri Bakanı Büyükelçi Haluk Bayülken'in bizleri kabulü ve konuşması ile göreve başlayabildik. Benimle beraber değerli meslektaşlarım Tomur Bayer ve Ali Köprülü de aynı dairede görevlendirilmişlerdi. Bakanlığa ilk adımı attığımız gün bir Bakan tarafından kabul edilmek, genç diplomat adayı için oldukça önemliydi. Bu kurumun farklı olduğu, meslek hayatımın hoşgörülü, eğitici, insana değer veren bir ortamda geçeceği belliydi. Ancak gelecekte öngörülmeleyen olaylarla karşı karşıya geleceğimi, kriz içinde 24 saat görev yapacağımı, zamana karşı yarışacağımı, pratik çözümler üreterek çözüm konusunda ustalaşacağımı, geniş bir vizyona sahip olacağımı ve benzeri hasletleri elde edeceğimi ise o zaman bilmiyordum.

Siyasi İşler Genel Müdürlüğü Milletlerarası Kuruluşlar (Birleşmiş Milletler) dairesinde göreve başladım. NATO Genel Müdürlüğünden sonra Bakanlığın gözde birimi idi. Dairenin içinde Denizcilik ve Havacılık Şubeleri de bulunuyordu. Her bir daire, daire başkanı, başkan yardımcısı, şube müdürü, başkâtip, ikinci ve üçüncü kâtip şeklinde yapılanmıştı. Konular birbiri ile iç içe idi. Kriz ve izin zamanlarında tüm çalışanlar devreye giriyordu. Merkez'de üç yıl çalıştığım ilk görev yerim olan bu dairede değişik amirler ile çalışma imkânım oldu. Gelecekte hepsi büyükelçi olacak amirlerimin her birinden bilgi, davranış kuralları, hitabet, diksiyon, arşivleme, 'proof reading' gibi değişik tecrübeler edindim.

Bakanlık çalışma sistemi ciddi, ancak hoşgörülü bir disipline dayalıydı. Ast-üst ilişkisi ile iş yapılırken bir taraftan da çıraklık eğitimi veriliyordu. Diplomatik yazışma kuralları, amirlerin sabırlı denetimi, düzeltmeleri ile öğreniliyordu. Davranış kurallarının, sosyal ilişkilerin, mesleki temasların ilk günden itibaren içinde olmak, kişiye değer verildiğini hissetmek, ikili temaslara, toplantılara amirlerle birlikte katılarak onları dikkatle izleyip öğrenmek eğitimin temeliydi.

Daire Başkanım Yüksel Söylemez

Bakanlıkta ilk göreve başladığımda beni etkileyen üstlerimden biri de daire başkanım Yüksel Söylemez oldu. Sanatkâr ruhlu, İngilizce ve Türkçeye hâkimiyeti tamdı. Onun misyonu iş yaparken astlarını da eğitmektir. Her zaman güler yüzlü, kibar, şık, nüktedandı. Sohbet eder, kişiye değer verirdi. Her sabah makamına gittiğimizde dosyadan önce kişi ile ilgilenirdi. Yerinden kalkar, gülümseyerek günaydın der, elimi sıkar ve hal hatır sorardı. Bu rutin, yanında görev yaptığım üç yıl boyunca hiç değişmedi.

Yüksel Söylemez'in sosyal ilişkileri çok güçlüydü. Dış teşkilattaki dostları yaz tatili veya iş vesilesiyle Bakanlığa geldiklerinde mutlaka odasına uğrarlardı. Orada Bakanlığın seçkin kişileriyle karşılaştım. Her defa beni onurlandırarak onlara takdim etti. Bu şekilde, adını duyduğum ve sonradan Bakanlık tarihine ilk kadın büyükelçi olarak geçecek olan Filiz Dinçmen'i, babası Büyükelçi Necdet Kent ile birlikte ziyarete gelen yeni üniversite mezunu Muhtar Kent ve diğerlerini Yüksel Bey'in odasında tanıdım.

Haşhaş Üretimi - ABD - Uyuşturucu Maddeler Komisyonu

BM Uyuşturucu Maddeler Komisyonu ile ilişkiler önemli işlerimiz arasındaydı. O yıllar Türkiye'nin haşhaş üretimine kota getirilmiş, üretim alanı ve bölgeleri sınırlanmıştı. Haşhaş üretim bölgesindeki Türk çiftçisi sıkıntıdaydı, arazinin diğer ürünlerin ekimi için verimli olmadığını, bölgenin tek üretim ve geçim kaynağının haşhaş üretimi olduğunu belirtiyorlardı. Başbakan Bülent Ecevit, ABD ambargosuna karşı tavrı almıştı. ABD'nin en büyük sıkıntısı Amerikan toplumunun uyuşturucu alışkanlığıydı. Türkiye ise İran, Afganistan ve Orta Asya menşeli uyuşturucu ticaretinde transit ülke olarak değerlendiriliyor ve önlem alınması isteniyordu. Türkiye'nin üzerindeki baskı yoğundu. Bakanlıklar Arası Komisyonun Dışişleri Bakanlığının ev sahipliğinde her ay yapılan toplantılarına, İç İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Milli İstihbarat Teşkilatından ileriki yıllarda adı çok duyulacak kişiler katılıyordu.

Cenevre'deki BM Uyuşturucu Maddeler Komisyonu temsilcilerinin, ABD yetkililerinin (DEA), Bakanlığımız, Genel Kurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığındaki temaslarında hazır bulunuyordum. Jandarmanın Ankara'daki uyuşturucu maddeler laboratuvarını, Afyon Bolvadin'deki haşhaş işleme fabrikasını, ekili alanları inceleyen heyetlere refakat ediyordum.

İlk Yurt Dışı Geçici Görev - Cenevre

BM Uyuşturucu Maddeler Komisyonunun Cenevre'deki yıllık olağan Genel Kurul Toplantısına Türk heyeti ile birlikte katıldım. Yurt dışında katıldığım ilk resmi toplantımdı. Zürih üzerinden Cenevre'ye ulaştık. Cenevre'nin düzeni, refah seviyesi yurt dışına ilk defa çıkan beni ilk anda çarpmıştı. İster istemez 1970'li yıllardaki imkânlarımız ile mukayese ettim. Hayatımda ilk defa kıskançlık duygusunu hissettim.

Resmi toplantı açılışında Türk heyeti üyeleri diğer komisyonlara dağılmıştı. Büyükelçi Coşkun Kırca ile beraber Türk heyetine ayrılmış masaya oturduk. Büyükelçi Kırca toplantıyı idare etmek üzere başkanlık kürsüsüne giderken beni Türkiye'ye tahsis edilmiş, önünde "Republic of Turkey" tabelası bulunan koltuğa oturttu. BM üyelerinin temsil edildiği uluslararası toplantıda Türkiye tabelasının arkasında oturmak, sessiz

de olsa ülkemi temsil etmek çok heyecan vericiydi. Onur duydum, heyecanlandım. Devleti temsil etmek, gelecekte çeşitli vesileler ile yaşadığım, devlete ve göreve bağlılık heyecanımı, onurumu pekiştiren anlardı. Temsilde duygu yoğunluğunu, özellikle misyon şeflerimin, daha sonra kendimin itimatname törenlerinde İstiklal Marşımız çalınırken, bayrağımız göndere çekilirken ve itimatnamemi Devlet Başkanı'na sunarken hep yaşadım.

Duayen Büyükelçi Coşkun Kırca çok bilgili, zeki, mesleğinde başarılı, belagati yüksek bir diplomat idi. Kürsüde adeta hitabet cambazı gibiydi. Meslek hayatımda yaşadığım benzeri anlar, meslekte nasıl olunması gerektiğini uygulamalı öğretiyordu.

İlk Şok

Göreve başladıktan bir hafta sonra Bakanlık tarihinde yeni bir döneme geçildi. Los Angeles Başkonsolosluğundaki iki meslektaşımız, Başkonsolos Kemal Baydar ve Üçüncü Kâtip Bahadır Demir bir Ermeni tarafından hunharca şehit edildiler. Ankara'da Bakanlık önünde cenaze töreni yapıldı, kortej eşliğinde Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'ndan Tandoğan'a kadar yürüdük.

Bakanlığa yeni giren bizler için gelişmeler şok ediciydi. Ermeni terör örgütü ASALA tehdidi ile tüm meslek hayatımız boyunca yaşayacağımızı, acı kayıplar vereceğimizi henüz bilmiyorduk. Güvenlik endişesini yurt dışı görevlerimizde daha çok hissettik. Devletin temin ettiği zırhlı araçlarla işlerimize gidebildik. Bizlere verilen eğitim sayesinde dikkatli yaşadık. Özel araçlarımıza önce kendimiz bindik, motoru çalıştırdık, yakınlarımızı daha sonra arabaya davet ettik. Yol güzergâhımızı devamlı değiştirdik. Araçlarımıza CD plaka yerine normal plaka taktırdık. Gizliliğe önem verdik, çok dikkatli davrandık. Gene de vahşeti önleyemedik. Negatif piyango kimlere vuracağını bilmeden görevimizi yaptık, ülkemizi temsil ettik. İki binli yıllara kadar çok büyük kayıplarımız oldu. İlk aşamada hızlarını alamadılar, üst üste eylem yaptılar. Cumartesi nöbetlerinde kaleminde çalıştığım Genel Sekreter Büyükelçi İsmail Erez, Paris'e atandığında ASALA tarafından katledildi.

İlk Hayal Kırıklığı - Kadına Yaklaşım

Bakanlıkta ilk hayal kırıklığımı Ekim 1973'de yaşadım. Erkek ağırlıklı, oldukça entelektüel ve aydın bir topluluk olan Bakanlıkta kadınlara karşı sempati ile yaklaşanların yanında olumsuz davranış sergileyen amirler de bulunmaktaydı. Kadın memura alenen karşı olan çok değerli büyüklerimiz caydırıcı bir tutum sergiliyorlardı. Ben de bu uygulamayı İstanbul'a yapılan ilk Boğaz köprüsünün açılışında yaşadım. Atatürk Köprüsü'nün açılışı cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yılına denk getirilmişti. 29 Ekim 1973'deki köprü açılış törenine birçok devlet adamı davet edilmişti. Bakanlık ilgili birimi devlet başkanlarına refakat edecek 50 civarında mihmandar listesini ilan

etmişti. Listede tek kadın olarak benim adım yazılıydı. Meslektaşlarımın ilgili birimde yaptıkları zemin yoklaması sonucunda ben de listeden çıkarılmıştım. Mesleki olarak çok öğretici olacağına inandığım bu şerefli görevi gerçekten yapmak isterdim.

Bakanlıkta kadına bakış açısı ve uygulama zamanla çok değişti. Aradan 23 yıl geçtikten sonra 5-6 Haziran 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen "BM HABITAT-II" Konferansı'nda görevli kadın meslek memurlarının sayısı çoktu. HABITAT Türkiye Düzenleme Komitesi Eş Başkanımızın yardımcısıyım. Birçok genç kadın meslektaşımıza HABITAT organizasyonunda, misafir devlet başkanlarına refakat görevi vermiştik.

Biz, neslimizin kadınları olarak statümüzü hak etmek için daha çok çalıştık ve fedakârlık yaptık. Önümüze kırmızı halılar maalesef serilmedi. Birkaç çok özel istisna dışında gözde görevlere aday gösterilmeye, atanmada erkek meslektaşlarımızın önceliği oldu. Bakanlığın kadın meslek memurlarına yaklaşımı, yazılı olmayan güçlükler zamanla değişti. Özellikle kadınların diplomasiye giderek rağbet etmeleri, meslekte sayılarının artması, bizlerin döneminde tayin, terfi, geçici ve özel görevlerde muhatap olduğumuz muamelenin kısmen iyileşmesini ve adil olmasını sağlamıştır. Benzeri durumları Batılı meslektaşlarımla konuştuğumda onların da aynı görüşü paylaşımları beni şaşırtmadı. Genelde en uygar ülke dışişlerinde bile kadınların hak ettikleri imkânlara kavuşmalarının kolay olmadığı ve zamana yayıldığı anlaşılmaktadır.

İsviçre - Zürih (1976 - 1979)

İlk dış görev yerim olan İsviçre-Zürih Başkonsoloslugu, yurdumun insanını o yıllarda daha yakından tanımama imkân sağladı. İsviçre yabancı işçi alımında oldukça seçici davrandığı ve katı disiplinle yönetildiğinden vatandaşlarımız da İsviçre topluluğuna uyum sağlamış problemsiz seçkin bir gruptu. Bu görev sayesinde devletin çalışma mekanizmasını, vatandaşı ve derneklerin yapılanmasını daha iyi öğrendim. İsviçre, aksaksız işleyen bir düzene sahipti. Refah toplumuydu. İsviçreli komşularım hafta içinde sık sık oy kullanmaya giderlerdi. Tam bir doğrudan demokrasi vardı. Toplum düzeninin, yerleşim planının, inşaat yapımının mahalle sakinlerinin onayı alınmadan değiştirilmesi mümkün değildi. İsviçre'deki en büyük hayal kırıklığım ise İsviçreli kadınların seçme ve seçilme hakkına çok geç kavuşmuş olması idi. Hâlbuki Türk kadını bu hakkı Atatürk'ün büyüklüğü ve vizyonu sayesinde çok önceden 1934 yılında elde etmişti.

Zürih'te bulunduğum yıllarda, Türkiye'den gelen heyetlerin sayısında da tasarruf nedeniyle kısıtlama olmuştu. Zürih'teki FİFA toplantısına Türkiye'den heyet gönderilemediği için, toplantıya katılmış ve raporumu iletmıştim. FİFA konusunu çalışarak toplantıya gitmiştim. Futbola ilgim henüz okula gitmeye başlamadan önce babamın beni Adana'da futbol maçlarına götürmesi ile başlamıştı. Metin Oktay, Can

Bartu ve Lefter Küçükandonyadis dikkatle takip ettiğim yıldız futbolcularımızdı. Ancak bu ilğim zamanla zayıflamıştı. FİFA toplantısının bana hayat ve meslek dersi vermesinin ardından futbol ve spor etkinliklerini yeniden dikkatle takip etmeye başladım.

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti – Makedonya - Üsküp (1979 - 1981)

1979-1981 yıllarım o zamanki Yugoslavya'nın yedi eyaletinden biri olan Makedonya'nın Üsküp şehrindeki Türkiye Başkonsolosluğunda Konsolos olarak geçti. Üsküp yemyeşil bir ovada kurulmuş güzel bir şehirdi. Türk Mahallesi ve çarşısı adeta bir Anadolu şehrini andırır. Çarşıda Hüsmen Ağa'nın yoğurdu ve böreği meşhurdur. Hüsmen Ağa "H" harflerini es geçerek konuştuğu Türkçesi ile sohbet eder, atalarından duyduğu hikâyeleri anlatırdı. Osmanlı dönemi camileri ve binalarının bir kısmı 1953 depreminde yıkılmış, bazıları ise rejim tarafından yıktırılmıştı. Depremi yansıtan eski istasyon binasının yıkık cephesi o haliyle muhafaza edilmekteydi.

Soydaşlarımızı tanımak, kırık ve devrik Türkçeleriyle sohbet etmek keyifliydi. Türk toplumu 1950 ve öncesi Anadolu'ya göç nedeniyle parçalanmış ailelerden oluşuyordu. Ilımlı Demir Perde ülkesiydi. Soydaşlarımız, yasalara göre hakları tam olmakla birlikte uygulamada ikinci sınıf vatandaş muamelesi görüyorlardı. Eğitim ve memuriyet imkânları hayli kısıtlıydı. Üsküp mahrumiyet bölgesiydi. Sebze, meyve ve temizlik malzemeleri zor bulunurdu. Selanik'e yaptığım seyahatlerle açığı kapatıyor, biraz da nefes alıyordum. Atatürk Evi'ni ziyaret her zaman aidiyet duygumu yükseltiyordu. Ayrıca Anadolu'dan göç etmiş Rumların Türkiye hasretini hissetmek, onlar tarafından sevgiyle karşılanmak beni mutlu eden, biraz da hüzünlendiren güçlü duygulardı.

O yıllarda Türkiye'deki terör nedeniyle Makedon göçmeni aileler çocuklarını üniversite tahsili için Üsküp Üniversitesine göndermeye başlamışlardı. Esasen aile içinde neneler Makedonca konuştuklarından Makedoncayı bilen bu gençlerin üniversiteye kabulü de kolay oluyordu. Öğrencilerin sayısı arttıkça gençler arası evlilikler de başladı. O zamana kadar daha çok siyasi bir post olarak değerlendirilen Başkonsolosluğumuz müracaat olmadığı için evlendirme de yapmamıştı. Evlenmek için iki genç müracaat ettiğinde evlendirme defterimizin olmadığını gördük. Ankara'dan evlendirme defteri talep ettik. Üsküp-İstanbul ulaşımı o yıllarda otobüslerle 10-12 saat sürüyordu. Aslında bu sürenin yarısı Bulgaristan-Türkiye sınırında beklemekle geçiyordu. Defterin gelmesi birkaç ayı bulduğundan gençlerin nikâhını devamlı erteledik. Gecikmeli de olsa sonunda nikâhı kıyabilmiştik.

Hollanda - Lahey (1984 - 1988)

Lahey Büyükelçiliğinde Müsteşar olarak görev yaptığım yıllar Avrupa Konseyi ile ilişkilerimizin durağan olduğu döneme rastladı. İlişkileri canlandırma gayretlerimiz çerçevesinde kültür ve ekonomi alanında etkinliklere, heyetler arası temaslara

yoğunlaştık. Sosyal hukuk devleti olan Hollanda yaşam standartları yüksek bir toplum yaratmıştı. Toplumda çocuklara ve yaşlılara ayrı bir değer ve önem verildiğini anımsıyorum. Asırlardır deniz ticareti ile uğraşan Hollandalı dışa dönük, şeffaf ve çok lisanlıdır. Her düzeydeki insan için İngilizce ikinci anadil gibidir. Hollanda'nın tarımdaki rekor başarısı ülkeler için örnek olmalıdır.

Başkent Lahey'deki büyükelçilik konutu 1750'li yıllarda yapılmış. Lahey Belediye Başkanı'nın resmi ikametgâhı olarak kullanılmış. Zamanla el değiştiren binayı Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye satın almış. Tarihi koruma altındaki binanın yemek salonu, Avrupa saraylarından farksızdır. Yüksek duvarları ve tavanı o yıllarda yapılmış resim sanatını yansıtır. Bu eserlerin zamanla temizlenmesi gerekir. Bu amaçla Hollanda Kültür Bakanlığına izin için müracaat etmiştik. Bakanlık yenileme iznini kendilerinin görevlendireceği uzmanların yapması şartıyla vermişti. Ayrıca yenileme masrafının %40'ını da Hollanda Kültür Bakanlığı karşılamıştı.

Lahey'de iki yıl maiyetinde çalıştığım Büyükelçi Ayhan Kamel meslek hayatımda en çok etkilendiğim, mesleğin en ince özelliklerini öğrendiğim, akıllı, dinamik, çalışkan, düşünce ve sentez kabiliyeti yıldıırım hızında olan çok değerli bir diplomattı.

Vaşington Büyükelçiliği (1990 - 1994)

Birinci Müsteşar ve son yıl Elçi-Müsteşar olarak görev yaptığım Türkiye'nin en önemli yurt dışı misyonundaki görevim çok dinamik geçti. Türkiye'den gelen her düzey ve konumdaki heyetlerin ardı arkası kesilmedi. Dışişleri Bakanı, Başbakan, Cumhurbaşkanı'nın ziyaretleri yoğundu. Dışişleri Bakanlıkları müsteşarları düzeyindeki siyasi istişareler, siyasi, kültürel, ekonomi alanlarındaki çeşitli temaslar diplomatlar için önce detaylı çalışma ve ön hazırlığın yapılmasını, sonra ise raporlanmasını gerektiriyordu. O yıllarda Kürt ve Ermeni sorunu güncelliğini arttırarak korudu. Irak'ın ABD tarafından birinci işgalinin yarattığı siyasi, sosyal ve güvenlik konuları büyükelçiliğin 24 saat çalışmasını gerektiriyordu.

Diplomatlar için en eğitici dış görevlerden olan Vaşington Büyükelçiliği, ABD'deki ortam, düzen ve bilgi fırtınası diplomasi kariyerimde analitik düşünme ve değerlendirme yapmamda taşları yerine oturtmuştur.

Dışişleri Bakanlığı Tanıtım Genel Müdürlüğü – BM “HABITAT-II” Konferansı

HABITAT Konferansı 6-7 Haziran 1996 tarihinde Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da yapıldı. Dışişleri Bakanlığı Tanıtım Genel Müdürlüğü ve TOKİ'nin eş başkanlığında, New York BM Protokolü, Nairobi BM Çevre Programı (UNEP) ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İçişleri Bakanlığı, Sanat ve Kültür çevreleri ile eşgüdüm halinde organize edildi. Eş Başkanlar; Dışişleri Bakanlığından Büyükelçi

Uğurtan Akıncı ve TOKİ Genel Müdürü Yiğit Gülöksüz idi. Organizasyon Komitesinde Uğurtan Akıncı'nın başyardımcısı olarak görev aldım. Toplantı mekânı olarak seçilen ve yıllardır kullanılmayıp atıl halde bırakılmış olan İstanbul'daki Lütfi Kırdar Kongre Sarayı'nın restorasyonu çalışmaları, New York BM ve İstanbul'daki yoğun toplantılar ile hazırlıklar iki yıl önceden başladı. Kongre sarayındaki inşaat toplantının başlayacağı tarihten bir gün önce ancak tamamlandı. BM bayrağının çekileceği dev gönderin yerine dikilmesi toplantı arifesinde ancak gece yarısı mümkün olmuştu. Betonun tutmama ihtimali ise bizleri çok endişelendirmişti. Toplantı sabahı çok erken saatte Türk Heyeti ve BM Protokolü ile birlikte göndere çekilen Türk ve BM bayraklarını gururla seyrettik.

On bin kişinin katıldığı uluslararası toplantı Türkiye için bir ilk oldu. Türkiye'nin bu tecrübeden sonra sayısız uluslararası toplantılara ev sahipliği yapmasının yolu açıldı. HABITAT toplantısına paralel düzenlenen Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Toplantısı da Türk STK'larının daha da organize olmalarına ve gelecekte uluslararası arenada seslerini duyurmalarına imkân sağlayan bir dönüm noktası olmuştur. HABITAT Konferansı'ndan sonra Dışişleri Bakanlığının ev sahipliğinde gerçekleştirilen toplantılar artık Bakanlık Protokol Genel Müdürlüğü eş güdümünde turizm firmaları istihdam edilerek düzenlenmektedir.

Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel, HABITAT Konferansı'nın organizasyonunda gösterilen başarı nedeniyle beni de takdirname ile şerefletirmişti.

Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdür Yardımcılığı

Protokol Genel Müdür Yardımcısı olarak 1998-2001 yıllarında görev yaptım. Müsteşar Yardımcısı Büyükelçi Aydan Karahan, Protokol Diplomatik İşlemler Genel Müdür Yardımcılığının yeni yapılanmaya ve reforma ihtiyacı olduğunu ve bu amaçla beni o makama atadıklarını tebliğ etti. Görev sürem boyunca öngörülen reformları yaptım.

Bu sürede önemli bir alanda yeni bir sürecin başlamasına öncülük ettim. Türk diplomatlarının eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları aile bireyleri, diplomatik statüleri nedeniyle ev sahibi ülkede çalışma hakkına sahip olmadıklarından mesleklerini icra edemiyorlardı. Yabancı misyonlar ile temaslarımda bazı ülkelerin bu yönde adım attıklarını ve yaptıkları ikili anlaşmalar ile sorunu çözdüklerini öğrenince neden benzeri bir uygulamayı biz yapmayalım diye düşündüm. Önerim makamca uygun bulundu ve diplomat ailelerine yurt dışında çalışma hakkı verecek ikili anlaşmaları imzalamaya başladık. "Diplomatik Misyon ve Konsolosluk Mensuplarının Bakmakla Yükümlü Oldukları Kişilerin Kazanç Getirici Bir İşte Çalışmaları Hakkında Anlaşma"yı karşılıklılık ilkesi çerçevesinde ilk defa ABD ile müzakere ettik, Bakanlıkta yaptığımız bir tören ile anlaşmayı imzalayarak önemli bir sorunu çözmüş olduk. Bugüne kadar 20 ülke ile benzeri anlaşmalar imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Altı ülke ile imzalanan anlaşmanın ise onay süreci halen devam etmektedir.

Protokol Genel Müdür Yardımcısı olarak bu dönemde yaptığım reform niteliğindeki çalışmalarda zamanın Müsteşar Yardımcıları Büyükelçi Aydan Karahan ve Büyükelçi Aydemir Erman ile Müsteşarlar Büyükelçi Korkmaz Haktanır ve Büyükelçi Faruk Loğoğlu'nun, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in desteklerinin büyük rolü olmuştur.

Bahreyn Krallığı - Manama Büyükelçiliği (2001 - 2005)

Manama Büyükelçiliğine Büyükelçi olarak atanmam Türkiye'de ve bölgede geniş yankı uyandırdı. Türkiye'nin bir Arap ülkesine ilk defa bir kadın büyükelçi atmasına uluslararası kordiplomatik çevreleri de yoğun ilgi gösterdi. Bahreyn Kordiplomatliğinde görev yapacak ilk kadın büyükelçi olmam yerel basında geniş yankı bulmuş, daha oraya gitmeden tanınmamı sağlamıştı.

31 Mayıs 2001 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin atadığı dokuzuncu kadın büyükelçi olarak Manama'da göreve başladım. 21 Aralık 2005 tarihinde Bahreyn'den ayrıldım.

Bahreyn'de nezaket ziyaretlerine başladığımda, Kraliyet danışmanlarından Şeyh Khalid bin Ahmed al Khalifa'yı ziyaret için randevu talep etmişim. Şeyh Khalid "görüşmeyi çok arzuladığımı ancak Türkiye'nin Arap dünyasına atadığı ilk kadın büyükelçiyi kendisinin ziyaret etmesi gerektiğini" ifadeyle, büyükelçiliğe gelerek bana hoşgeldiniz demişti. Dostane ilişkilerimin çok güçlü olduğu Şeyh Khalid daha sonra Dışişleri Bakanı olarak atandı ve bu görevini Ocak 2020'ye kadar sürdürdü.

Bahreyn'e atanmam vesilesiyle Türk basınında benimle yapılan röportajlarda Atatürk Türkiye'sini ve laik Türk kadını temsil edeceğimi belirtmişim. Görev süremde devletimi en iyi şekilde temsil etmeye, örnek olmaya çalıştım. Bahreyn sarayı, siyasi kurumlar ve toplumun tüm kesimleri ile çok iyi ilişkiler kurdum. Onlar tarafından gösterilen ilgi ve sevgiye aynı karşılığı vermeye gayret ettim. Bahreyn'in geleneksel yapısı nedeniyle "Haremlik, Selamlık" gruplanmalarında, sadece erkeklerin bulunduğu meclislere büyükelçi sıfatıyla gittim, yadırganmadım ve kabul gördüm. Kadın meclislerine de laik Türk kadını temsilen gururla katıldım. Aynı ailenin kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı düzenlenen düğün törenlerine, taziye ziyaretlerine katıldım, çift mesai yaptım. Ramazan aylarında bir ay boyunca her gece teravihten sonra düzenlenen erkek meclislerine katılarak devlet erkânı (Başbakan dahil), siyasiler, iş adamları ile bilgi alışverişi yaptım. Kralın eşi Şeyha Sabeeka bint İbrahim al Khalifa'nın ayda bir sarayda düzenlediği meclise katılarak kadınlarla çok iyi ilişkiler kurdum, onlara destek verdim.

Siyasi ilişkilerde, ikili ziyaretlerde, kültürel alanda birçok ilkin gerçekleşmesini sağladım. Törenlere katıldım. Televizyon yayınlarına çıktım. Basın röportajlarında, günlük haberlerde yer aldım. Fransa'nın daha sonra atadığı kadın Büyükelçi Anita Limido, halefi Melike Barak ile zamanla çok iyi ilişkiler kurduk ve bazı alanlarda misyon şefleri olarak kadın dayanışması yaptık.

Bulduğum sürede Bahreyn, emirlikten krallığa geçiş yaptı. İki meclisli bir parlamento kuruldu. İlk defa seçimler yapıldı. Kral toplumun seçkin ve akil bireylerini ve kadınları Meclise atadı. Ayrıca Musevi Bahreynliler de bu Mecliste görev aldı. Bahreyn seçim sürecini, biz kordiplomatik mensupları da birçok etkinliğe katılarak birebir yaşadık.

ABD'nin Irak'ı ilk işgalinde Vaşington Büyükelçiliğinde birinci müsteşar, ikinci işgalinde Bahreyn'de büyükelçi idim. Bulduğum ülkeler ve görevim icabı her iki işgalde de çalışma koşullarım, çok zorlu olmasına rağmen büyük tecrübe edinmemi sağlamıştı. ABD 5. filosu Bahreyn'de konuşlanmıştı. İşgalde hava taarruzu yapan uçakların havadan yakıt ikmali 5. filonun uçaklarından yapılıyordu. Savaş bölgesine yakınlık, birinci Irak işgalinde olduğu gibi Bahreyn'in Irak "scud" füzelerine hedef olma ihtimali, hava sahasının kapanması, bölge gelişmelerinin raporlanması, Türk toplumu ve büyükelçiliğin güvenliği ve gerekirse tahliyesi bakımından gerekli ön tertiplerin alınması misyon şefi olarak kolay olmayan bir dönem yaşamama sebep olmuştu. Bu dönemde en ilginç olan ise işgal başladıktan birkaç gün sonra ABD'nin hava akımlarına ara vermesi idi. Tüm bölgede ve Arap Yarımadası'nda başlayan yoğun çöl fırtınası savaşa birkaç gün ara verdirtmişti.

ABD'nin NATO üyesi olmayan müttefikleri arasındaki Bahreyn'in ABD ile ilişkileri üst düzeyde idi. NATO'nun ittifak dışı ülkeler ile güvenlik iş birliği kapsamında geliştirdiği "Akdeniz Diyalogu"nun İstanbul Zirvesi'ni (Haziran 2004) takiben Körfez'deki bazı ülkeleri de kapsamaya kararlaştırılmıştı. Bu ülkelerin NATO ile irtibatlarını NATO üyesi devletlerin yürütmesi isteniyordu. NATO Daimi Temsilcimiz Büyükelçi Ümit Pamir'in değerlendirmesi Bahreyn'e ulaştığında, irtibat ve temsil görevini bizim üstlenebileceğimizi Bakanlığa ve NATO Temsilciliğimize önermiştim. Önerimiz NATO tarafından kabul edildiğinde Bahreyn Dışişleri Bakanlığını temsilen Brüksel'deki ilk toplantıya katıldım. Bahreyn'e tarihi ilgisini halen sürdüren Birleşik Krallık'tan önce hareket ederek, temsil görevini iki yıl için üstlenmiştik.

Bahreynliler kadımlara örnek olduğumu, cesaret edemedikleri birçok alanda farkında olmadan onlara yol gösterdiğimi ifade ettiler. Bahreyn topluluğu bana hep sevgi ile yaklaştı, el üstünde tuttu. Görevden ayrılırken Bahreyn Kralı Hamad bin İsa al Khalifa, Türk diplomatlarının diğer ülke diplomatlarına göre çok farklı olduğunu ihsas etti. Laik Türk kadını, Türkiye Cumhuriyeti'ni layıkıyla temsil ettiğimi, Bahreyn topluluğuna örnek olduğumu teşekkürleri ile belirtti.

Değerlendirme

Diplomatlık, meslek olmanın yanında bir hayat biçimidir. Ülkeyi, devleti, bayrağı temsil etmek, devletin çıkarlarını korumak, vatandaşların hak ve hukukunu savunmak, dünyanın her bölgesinde, savaşta ve barışta, tüm iklim koşullarında, mesai süresi olmadan çalışmak ve önceliğin göreve verilmesi gereken bir hayat biçimidir. Diplomat,

devleti ve vatandaşı ilgilendiren her konuda, askeri, siyasi, kültürel, sosyal, insan hakları, vatandaşlık ilişkileri alanlarında görev yapar.

Meslekte başarı için mesleği ve insan ilişkilerini sevmek, fedakârlık yapmaya gönüllü olmak, devamlı çalışmak, okumak, devlet ve uluslararası ilişkiler konusunda günceli kaybetmemek, devletin kurumlarını, yasalarını, tarihini çok iyi bilmek gerekir. Monoton olmayan meslek, diplomata yabancı ülkeleri ve kültürleri tanıma imkânı sağlar. Yaşam ve çalışma çok dinamik ortamda gelişir. Aktif çalışma hayatı, her dönem değişik ülkelerde görev yapmak diplomatın tecrübesini hızla artırır, vizyonunu genişletir, kriz çözüme yeteneğini geliştirir.

Bekâr kadın diplomat erkek meslektaşlarına göre daha çok çalışır. Diplomatın eşinin sosyal görevlerini de kadın diplomatın üstlenmesi gerekir. Özellikle misyon şefi olduğunda, davetlere çağrılacak kişilerin listesinin hazırlanmasından, menünün tespiti, alışveriş listesi, sofraya düzeni, misafirlerle ilgilenmek, büyükelçilik konutunun düzeni ve işleyişi kadın diplomatın ikincil görevleri arasındadır. Kadın diplomatların mesleğe önemli katkılar yaptığı inancındayım. Kadının duygusal zekâsı, empati kabiliyeti, önsesizi yüksektir. Çok boyutlu düşünür, değerlendirir. Aynı anda birçok konuya odaklanabilir. Organizasyon kabiliyeti yüksektir. Uluslararası toplantılarda müzakerelerde uyuşmazlıkların çözümünde uzlaşıcı, esnek tutum sergiler, şartlara göre hareket eder.

Onur ve gurur duyulan, mesleki tatminin çok yüksek olduğu bu meslek aynı zamanda çok zor şartlarda çalışılmasını ve fedakârlık yapılmasını da gerektirir. Meslek hayatı boyunca ülkeden, aile bireylerinden, okul arkadaşlarından, dostlardan uzakta olmak, yalnızlık duygusunu artırırken, bireyin yaşamında çok değerli olan senelerin anne, baba, kardeşlerden uzak yaşanması, yetişme çağındaki çocukların aile yakınlarının himaye ve hayat tecrübelerinden mesafe nedeniyle birebir yararlanamamaları, okul arkadaşlıklarının kesintili olarak sürmesi ve giderek zayıflaması, hayatın anlamı olan önemli manevi değerlerden yoksun kalınması başlıca kayıplardır.

Sonuç

Bugün, Ağustos 2020, Türkiye ve dünya önemli bir süreçten geçiyor. Uluslararası ilişkiler ve düzen yeniden şekillenme aşamasında. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğan bizler, bu savaşın sıkıntılarını yaşamış fedakâr ebeveynlerin yetiştirdiği, vatanına, milletine derinden bağlı bir nesiliz. Bizler 1950'den sonra dünya ve Türkiye'nin geçirdiği sürece, transformasyona, dinamizme, özetle tarihin akışına yaşayarak tanık olduk.

Bugünün imkânları, çalışma koşulları ve teknolojisi mesleğe başladığımız yıllara göre çok farklı. Diplomatın kendini daha iyi yetiştirmesine imkân sağlayan fırsatlar oldukça fazla. Diplomasıye çok farklı unsurlar da dahil oldu. Kamu diplomasisinin önemi giderek arttı.

Dışişleri Bakanlığına giren kadın meslek memurlarının sayısı da giderek artıyor. 1973 yılında göreve başlayan 40 diplomat adayından sadece beşi kadındı. Ben de onlardan biriydim. Uzun yıllar Bakanlık içi toplantılara kadınların katılımı dikkati çekecek kadar azdı. Erkek egemen bir toplumdu. Yıllar geçtikçe ve özellikle 1980'lerden sonra diplomat olmaya gönül veren ve Bakanlık sınavını kazanan kadınların sayısı arttı.

Filiz Dinçmen, 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın büyükelçisi olarak atandı. İkinci ve üçüncü kadın büyükelçiler Solmaz Ünaydın ile Fügen Ok'un atanmaları ancak 1992 de gerçekleşti. 2000'li yıllardan itibaren kadın büyükelçilerin sayısında belirgin bir artış oldu. 2001 yılında Türkiye'nin dokuzuncu kadın büyükelçisi olarak atandığımda süreç halen yavaş ilerliyordu. 1990'larda kadın diplomatların erkek meslektaşlarına oranı %13 civarında iken, 2020 itibarı ile oran %35'e ulaşmış bulunmaktadır. 2020 verilerine göre toplam 264 büyükelçinin 65'i (% 24.81) kadın büyükelçidir. Kadın büyükelçilerin 25'i Merkez'de, 40'ı yurt dışında görev yapmaktadır. Kadın başkonsoloslarımızın sayısı 10'dur. Geçen süre içinde ise 22 kadın büyükelçi görevlerini başarı ile tamamlayarak emekli olmuşlardır.

Sayısal dengenin zamanla kadın diplomatlara daha eşitlikçi ortamlarda görev yapma imkânı sağlayacağı kanaatindeyim. Kadın diplomatların sayısının giderek artması, kadınlar tarafından bu mesleğin daha çok benimsenmesi olumlu bir gelişmedir. Türk dış politikasının oluşturulması ve yürütülmesinde kadın diplomatlara layık olduğu imkânların verilmesinin dış politikada da olumlu yansımalarının olacağını değerlendiriyorum.

Diplomaside kadın olarak görev yapmak zor olsa da ayrıcalıklı olan bu mesleği seçtiğim için gerçekten mutluyum. Devleti temsil bilincinde olmanın ve bu onuru yaşamının manevi tatmini çok yüksek. Bu onuru yaşadıkça mesleğimi daha da çok sevdim. Devletimi, Türkiye Cumhuriyeti'ni diplomat ve kadın büyükelçi olarak yurt içinde ve dışında temsil etmek şerefini bana yaşattıkları için, aldığım eğitim ile bana bu imkânı sağlayan devlete, yetişmemde rolü çok büyük olan fedakâr anneme şükranlarım sonsuz.

Diplomatlık bir yaşam biçimi, meslek ve özel hayat birbiri ile iç içe. Diğer emekli meslektaşlarım gibi bizim nesil çalışmaya, üretmeye, fikirlerimizle ve yaşam tarzımızla topluma ve gençlere örnek olmaya devam ediyoruz.

Yusuf Buluç

Yusuf Buluç, Kadıköy Maarif Kolejini bitirmiş, 1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmuştur. Dışişleri Bakanlığında çeşitli görevler üstlenmiş, 1998-2001 yılları arasında Hindistan Büyükelçiliği, 2002-2004 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı ve Sözcülüğü, 2004-2009 yılları arasında AGİT Daimi Temsilciliği görevlerinde bulunmuş, 2010 yılından emekli oluncaya değin Dış Politika Danışma Kurulu Üyesi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Uluslararası Memur olarak NATO Savunma Planlaması ve Politikaları Başkanlığı yapmıştır.

Tanıtma

Diplomat esas itibarıyla Dışişleri Bakanlığında görevli devlet memurunun özgün adıdır. Bakanlığın meslek memuru adlı kadrolarına katılmak, yükselmek özel koşullara tabi olduğundan özel bir meslek grubu sayılsa da, benim gibi yarım asır önce bu mesleğe katılan arkadaşlarım gibi ben de devletin hizmetinde olduğumuz bilincini görevlerimizi yerine getirirken değişmez pusulamız saymışızdır.

Diplomatlığın özel bir meslek olduğu, meslektaşların kendi kendilerine yakıştırdıkları seçkinci bir tanımlama değildir. Gerçekten bu meslek belirli bir mekânda, önceden tespit edilen zaman diliminde ve rutin sayılacak uygulama kalıpları içinde değil, durmadan değişen mekânlarda, mesai saati tarifine hiç geçerlilik tanımayan devamlılıkta, insan ilişkilerini ilgilendirdiği ölçüde çok değişkenli, çok bilinmezli bir matris üzerinde rutin kolaylığı tanımayan bir karmaşık uğraştır. Özetle, diplomatlık bir meslekten öte, bir hayat tarzıdır. Hele ben bunun en iyisini yapacağım diye çıtayı yükseğe koyarsanız kendinizi hayat boyu sürecek bir zorlu sınamaya konu etmişsiniz demektir.

Diplomasi mesleğini kimi başka meslek sektörlerinden farklı kılan bir diğer özellik aldığımız eğitim, öğrendiğiniz ve mesleğin vazgeçilmez alet kutusu sayılan yabancı diller, zihni hazırlığınız, kültürel birikiminiz Dışişleri Bakanlığı giriş sınavını kazanmanızı sağlasa bile mesleği icra edebilmenin daha on fırın ekmeğe yemenizi gerektirmesidir. Örneğe, dişçilik eğitimi almış kişi muayenehanesini açtığı günden itibaren mesleğini icra eder; tıpkı eczacının eczanesinde kepenk açmasıyla reçetelerin gereğini yapabilmesi gibi. Heyhat, yarım asır önce giriş sınavını kazanıp Bakanlıkta göreve başladığımda, beklentinin aksine kendimi müzakere masasında muhatabı ikna ederken ya da ülkemizin yüksek çıkarlarını ilgilendiren bir konuda siyasa belgesi kaleme alırken değil, kolunu çevirip haznesini sıkça mürekkeple beslemek teknolojisine dayalı teksir makinasının başında, basılı sayfaları doğru sıralamada zımbalama işinin “ağır” sorumluluğunu ifa eder halde buldum. Merkez Ankara’da hizmetimi tamamlayıp ilk yurt dışı atamam olan Londra Büyükelçiliğinde kâğıt üzerinde bazı siyasi, güvenlik ve kültür konularından sorumlu olmama karşın havaalanlarından kalkış ve inişlerde uçakların jet motorlarına kazaen giren kuşların telef olsalar da yarattıkları yaşamsal tehlikenin önlenmesi hakkında, Heathrow Havaalanı’nın ücra bir hangarında düzenlenen çalıştayda Ulaştırma Bakanlığımızı temsil etmekle görevlendirildiğimi anımsıyorum. Tıpkı İspanya’nın 70’li yıllarda balıkçı kasabalığından kitle turizm merkezliğine terfi etmek bahtsızlığının eşliğindeki Torremolinos kentinde Akdeniz tuna (orkinos) balığı kotalarının paylaşımı ilkelerinin kıran kırana müzakere edildiği masada Tarım ve Hayvancılık Bakanlığımızın yüksek çıkarlarını savunduğumu anımsadığım gibi.

Bu derlemeye yapmak istediğim katkının amacı diplomatlık mesleğini tanıtmak değil, ama yazının başlığı “Tanıtma” olduğu cihetle işlevlerinden biri tanıtma olan meslekte bu alana giren ve Türkiye’nin tanıtım gayretlerine amansız bir darbe vurduğu bilinen “Geceyarısı Ekspresi” adlı filme ilişkin anımı paylaşacağım bu yazıya birkaç giriş paragrafı yerleştirmek.

Sanki aktif meslek yaşamlarının sonunda bir anı kitabı, hatırat yazma kararını Bakanlık kadrolarına katıldıkları ilk gün almışlarcasına günlük notlar tutmuş olan meslek arkadaşlarımla bu gayretini istihza unsurunu saklamayacağım bir gıpta duygusuyla karşılaşmışımdır. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi benim bu anlamda ve bu amaçla tutulmuş tek satır notum yoktur. Dolayısıyla okuyucuyla paylaşacağım anımın anlatımının bana artık güven vermeyen belleğimin bir nevi filmi geriye sarma yeteneğine bağlı kaldığını peşinen kabul etmeliyiz.

Yıl 1977, Londra Büyükelçiliği İkinci Kâtipi -mesleğe yabancı çevrem “sadece kâtip, üstelik ikinci” diye küçümsedikleri- unvanıyla ofisimde otururken büyükelçiliğin girişindeki resepsiyon görevlisi, Alan Parker adlı bir İngiliz’in bir kültür konusunu görüşmek için başvurduğunu, kendisini bana yönlendireceği söyledi. Bir İngiliz’in randevusuz, çat kapı büyükelçiliğe başvurması olağan sayılamayacağından ve Ermeni terör saldırılarına karşı yüksek teyakkuz koşullarında yaşadığımızdan -çalıştığımızdan demiyorum, yukarıda mesleğin bir yaşam biçimi olduğuna dikkat çekmiştim- kendisini kabul edemeyeceğimi, randevu başvurusu yaptıktan sonra gelebileceğinin Bay Parker’a bildirilmesini söyledim. Bay Parker amacının daha kapsamlı bir görüşme öncesi kısaca bilgi almak olduğunu belirtip görüşmekte ısrarcı oldu. Üstünün, taşıdıklarının aranmasını izleyerek ofisime geldi. Benimle aynı yaş grubunda olduğunu tahmin ettiğim, sempatik ve İngilizlere has dağınık sanatçı görünümde, ama hitabetinde özenli dil kullanmasıyla dikkat çeken Bay Parker, kendisini film ve reklamcılık sektörünün üyesi olarak tanıttı ve Türk tütününün şöhreti bağlantısından yola çıkarak Rothmans marka sigara için İstanbul’da bir reklam filmi çekme projesini özetledi ve nasıl bir yol izlemeleri gerektiği hakkında bilgi istedi. Türkiye’nin herhangi bir yerinde yabancıların film çekmelerinin önceden yazıyla başvurulup izin alınmasını gerektirdiğini, başvuru çoklu bir incelemeye konu edileceğinden sürecin vakit alıcı olduğunu, projenin takvimini buna göre tasarımlarını tavsiye edip, başvuru formlarını doldurup büyükelçiliğe teslim etmesi için Bay Parker’a verdim.

Bay Parker kısa bir süre sonra, bu kez önceden randevu alarak ziyaretime gelip, doldurulmuş formları ve İstanbul çekimlerini yapacak ekibin üyelerinin kimlik bilgilerini içeren muntazam hazırlanmış bir dosyayı bana teslim etti.

Büyükelçiliğin açık ve derhal fark edilen bir olumsuz unsur taşımıyorsa, izin sürecini başlatmak üzere, herhangi bir değerlendirme, mütalaa notu koymadan Dışişleri Bakanlığı üzerinden dosyayı yetkili kültür ve güvenlikle görevli ulusal makamlara

iletmekle sınırlı sayılan bir yetkisi vardı. Bu çerçevede başvuru formlarını inceledim. Yapılacak çekimin senaryo özeti sayılacak “synopsis” bölümü gerçekten bir reklam filminde kullanılacak, Karaköy vapur iskeleleri, Galata Köprüsü, Yeni Cami, genel İstanbul ufuk görüntüsü gibi çekimleri arka plan olarak kullanmak suretiyle sigara reklamını sağlayacak bir içerikte hazırlanmıştı. Ekibin beraberindeki malzeme listesi, geçici ithal başvurusu, malzemenin tekrar Türkiye dışına çıkartılacağına dair taahhüt belgesi vs. eksiksizdi. Ekibin oluşumundaki isimler arasında bir ölçüde ilgi duyduğum sinema dünyasından aşına olduğum herhangi isme rastlamadım. O yıllarda günümüzün vazgeçilmez açık istihbarat kaynağı Google olmadığından daha ayrıntılı bir inceleme yapmadan dosyayı rutin bir kapak yazısıyla Bakanlığımıza ilettim.

Olağandan daha hızlı bir zamanlamada, malum kayıtlamaları -örneğin, askeri yasak bölge kurallarına riayet edilmesi- içeren çekim izninin “yetkili” makamlarımızca verildiğini bildiren yazı büyükelçiliğe geldi ve ben iznin kayıtlamalarına eksiksiz sadık kalan bir dille hem sözlü hem yazılı şekilde Bay Parker’a, çekim için iyi şanslar dileyerek ilettim. Bay Parker, bu hayırlı haberin kendisinde yaratmasını beklediğim heyecan ve cuşu göstermedi; filhakika başvuruyu Türkiye’de izleyen temsilcilerinin bu sonucu kendilerine bildirmiş olduğunu, film çekim cihazlarının Türkiye’ye sokulup çıkartılmasıyla ilgili meseleleri çözümlenmeye çalıştıklarını söyledi. Bunun ötesinde ne filmle, ne çekimle ve hatta ne de ekibin ülkemize gidip gitmediğiyle ilgili bir bilgim oldu.

1977 yılının sonlarında “Midnight Express/Geceyarısı Ekspresi” adlı, senaryosu sinema dünyasında henüz bir şöhreti hatta bilinirliği olmayan Oliver Stone’a ait, yönetmenliğini aynı sektörde iddia sahibi Alan Parker’ın yaptığı bir filmin gösterime girmeye hazırlandığı, hem Vaşington Büyükelçiliğimizin telgraflarında hem de basında bomba gibi patladı. Esasen Amerikan vatandaşı, Türkiye’den çıkışında üzerinde kilolarca esrarla yakalanan, yargılanıp esrar kaçakçılığından mahkûm edilen ve mahkûmiyetinin bir aşamasında cezaevinden kaçan Billy Hayes’ın bu olayı pek de yankı bulmayan bir kitaba konu ettiği bilinmekteydi. Kitabın içeriğinin bizatihi ülkemizin hukuk sistemine, makamlarımıza ve genel olarak Türklere ağır bir önyargıyla yaklaştığı bilinirken, filmin, kitabın bu unsurlarını sonradan, rejisör Alan Parker ve yapımcı David Puttnam’ın tanımlamalarına göre “dramatize” ettiği, gerçekte filmin tasvir ettiği Türkiye ve Türk tablosunun elbirliğiyle yüceltmeye çalıştığımız “imajımıza” çok ağır bir darbe vuracağı değerlendirilmesi de bu raporlarda yer almakta idi.

Belleğimin uyarılarıyla yetinmeyip büyükelçilikteki dosyalarda yaptığım inceleme bu gelişmenin neredeyse refleks olarak bende doğurduğu vahim endişeyi doğruladı. Rothmans sigarasının reklamı perdesi gerisinde yapılan çekimler bir şekilde Geceyarısı Ekspresi filmine dönüşmüştü. Durumu Sayın Büyükelçi ve meslek formasyonuma yaptığı katkıları minnetle yâd ettiğim merhum Büyükelçi Menemencioğlu’na ve yönergesiyle Bakanlığa bildirdik. O aşamada doğrulatma imkânı bulamadığımız ama o

yılların siyasal konjonktürünün makul gösterdiği, filmin Türkiye’yi karalamayı ulusal çıkar hedefi olarak gören Yunan/Ermeni kumpası ve finansmanı ile gerçekleştirildiği değerlendirilmesi de ağırlık kazanıyor ve o oranda filmin gösterime girmesini önleme çabalarımıza germi veriyordu. Bizlerin Londra’da, filmi ticari gösterimi öncesinde izleme imkânı arayışlarımız da sonuç vermedi.

Büyükelçiliğimizin kültür eylemlerinin tanıtımı ve Londra’nın çok zengin sanat programında yer bulması işinde profesyonel hizmet aldığımız ve görevim gereği iş birliği içerisinde çalıştığımız Emprezaryo şirketi, filmin tiyatrodan bozma, cep sineması diye tanımlayabileceğimiz bir salonda sinema sektöründen dar ve davetiyeye çağrılı bir izleyici kitlesine gösterileceği duyumunu bize ilettiler. Film hakkında izleyeceğimiz yaklaşımı belirlemek bakımından ele geçmez bu fırsatı kullanmamız gerektiği önerim destek buldu ve sözünü ettiğim şirketin sektöre has yöntemle temin ettiği davetiyeyi, konuyla olan ilgim nedeniyle benim kullanmam ve filmi izlemem kararlaştırıldı. Yeniyetme, yukarıda zikrettiğim unvanı nedeniyle mesleğin emekleme aşamasındaki bir diplomat için hayli sorumluluk taşıyan ve duyarlı bir görevlendirme idi. Bir başka görüş açısından, filmi baştan sona izleyecek ilk Türk olmak da azımsanmayacak bir meslek imtiyazı sayılabilirdi.

Gösterimin gerçekleşeceği akşam, bir aksaklık olmaması için erken bir saatte Piccadilly semtindeki gösteri salonunun yakınında mevzilendim ve girişin başlamasıyla kalabalıkla birlikte salonda yerimi aldım. Film heyecanla, ulusal onurumuza saldırıldığı değerlendirilmemizin verdiği hüznle karışık öfke ve rencide edilmişlik duygusuyla, salonun karanlığında zorlukla notlar alarak izledim. Ara verildiğinde aynı sektörün üyeleri olmaları nedeniyle bir araya gelen grupların filmin ilk yarısı hakkındaki konuşmalarına, gösteri sonuçlandırıldığında ise salonun çıkışında bütünü hakkında yer yer yüksek sesle yapılan değerlendirmelere kulak misafiri olmaya çalıştım. İzleyicilerin filmle ilgili ortak bir değerlendirme ve beğenide buluşmadıkları görülüyordu. Kimileri anlatımı sinema sanatı bakımından abartılı ve vahşi buluyor, bugünün terminolojisinde duygu istismarı diyebileceğimiz bir zafiyete ve önyargıya sahip olmakla eleştiriyordu. Bir diğer grup önceki yapıtlarından tanıdıkları yönetmen Parker’ı sanat yeteneğindeki gelişimle övgüye layık görüyorlardı. Herhâlde aralarında profesyonel sinema eleştirmenlerinin de bulunduğunu varsaydığım izleyicilerin yelpazenin iki ucunu temsil eden görüşleri seslendirmelerini, filmin gösterimine karşı yürüttüğümüz mücadeleye yön kazandırmak bakımından değerli bir veri olarak not ettim.

Gece geç bir saatte evime geldiğimde belleğim ve notlarımın elverdiği “factual” hususları sıraladıktan sonra neredeyse tamamı filmin ulusumuza küfür mahiyeti taşıdığı kişisel değerlendirmemi yineleyen ve bütün imkânlarımızla filmin gösterime girmesini engellememiz gerektiğini telkin eden bir bölümle Bakanlığa ileteceğimiz raporun ilk taslağını kaleme aldım.

Ertesi sabah büyükelçilik sekreterinin daktilo ettiği raporu deneyimli, bir o kadar soğukkanlı Büyükelçiliğimiz Müsteşarı'na sundum. Müsteşar, bilinen ve tepkisinin yüzünden okunmasına olanak vermeyen tavırla okuduğu raporu herhangi bir mütalaa ve müdahalede bulunmadan Büyükelçimize sunmam talimatını verdi. Büyükelçi Menemencioğlu dikkatle okuduğu metni takdir ya da eleştiri ifade etmeden, birkaç düzeltici yazım değişikliği yaparak Bakanlığa gönderilmek üzere imzaladı. Makam odasından çıkmam esnasında, “senin bu değerlendirmene nazaran filmin gösterileceği bütün salonları yakmamız gerekecek herhalde” diye bir tepki gösterdi. Raporu Bakanlığa iletecek telgraf servisimize elden götürürken tekrar okuduğum metinde Büyükelçi'nin yaptığı değişikliklerin pek de editoryal mahiyette olmadığını, raporun “factual” bölümünü aynen korurken, değerlendirme ve telkin bölümünde özetle “tahrik” unsurunu hafifleten, soğukkanlı profesyonel bir engelleme yoluna kapı açan ustaca yazımlara yer verdiğini fark ettim.

Büyükelçiliğimizin yukarıda özetlediğim raporu ve değerlendirmesinin Bakanlığımızda ve diğer yetkili makamlarda nasıl bir yansıma bulduğunu bilmiyorum. Lakin izleyen aşamada Bakanlıktan aldığımız yönergelerle bakılırsa, filmin hak ettiğinden daha fazla yankı bulmasına yol açacak girişimlerden kaçınmamız şeklinde özetlenebilecek yaklaşımın taraftar bulmadığını söyleyebilirim.

Vaşington Büyükelçiliğimizin girişiminin sonuç vermemesi üzerine Bakanlığımızın yönergesiyle filmin dağıtımını yapacak Columbia şirketinin Londra ofisini ziyaret edip gerekçelerini, bu meyanda reklam filmi için “footage” çekmek görüntüsü veren yapımcıların hukuken kötü niyetli ve makamlarımızı aldatan “sahtecilikten” suçlu olduklarını ileri sürdük. Filmin piyasadan çekilmesi istemimiz muhatapları pek ikna etmedi; filhakika filmin Türkiye’de değil Malta’da çekildiğini, kullanılan İstanbul görüntüleri esasen birçok film arşivinde yer aldığından yargı yoluna başvurmamızın sonuç verici olamayacağını söylediler, buna mukabil gösterdiğimiz tepkileri de yersiz bulmadıklarını teslim ettiler. Bir aşamada 2,5 milyon dolara mal olduğu söylenen yapımın şimdi anımsadığım kat fazlası kadar fahiş bir fiyat ödeyip gösterim haklarını toptan satın almamız seçeneğini önerenler de oldu. (Sonradan filmin küresel “box office” getirisinin 35 milyon dolar olduğu anlaşıldı.)

Geceyarısı Ekspresi filmi Ekim 1978’de ilk defa ticari gösterime girdiğinde ben Londra Büyükelçiliğindeki, ara dönemde yükseltildiğim başkâtip unvanlı görevimi tamamlamış, yeni görev yerim İslamabad’a intikal etmiştim. Filmin sinema dünyasında yarattığı tepki ve değerlendirmeleri -internetin henüz var olmadığı koşullarda- zorlukla ve gecikmeli izlemeye çalışıyordum. Sağlayabildiğim bilgilere göre filmin gösterildiği her şehirde gösterimden çekilmesi için yerel makamlar nezdinde yaptığımız ısrarlı girişimlerimizin sonuçsuz kaldığını, sinema salonları önünde o ülkedeki siyasi nüfuz ve nüfus varlığımızla orantılı etkenlikte pankartlı sokak gösterileri düzenlediğimizi, ama çoğu kez bunların hayli cılız kaldığını öğreniyordum.

Kaçak mahkûm Hayes'in aynı adlı kitabından uyarlanan senaryosu temelinde filmi yöneten Alan Parker'la Londra Büyükelçiliğinde muhatap olan ve filmi izleyebilen ilk Türk devlet memuru sıfat ve statüyle bu olay bende uzun süre saplantı derecesine varan bir iz bırakmıştır. Özellikle 70'li yıllarda karşılaştığımız siyasi ve güvenlik sorunlarının da dürtüsüyle hız ve yoğunluk verdiğimiz imaj oluşturma ve tanıtma gayretlerimiz böylesine aşağılayıcı bir filme karşı giriştiğimiz mücadelede ne yazık ki yaptığımız stratejik hedefleme yanı sıra yöntem ve araç seçimindeki taktik hatalarımız nedeniyle -dönemin siyasi konjonktürünün işimizi zorlaştırmadaki rolünü ihmal etmeden- tamir ve telafi edilmesi yıllar alan bir tanıtım krizine yol açmıştır. Bu alandaki başarısızlığımızı kanımca özellikle derinleştiren faktör, bizim başarısızlığımızın o güne kadar bilinirliği olmayan senaryo yazarı Stone'a ve yönetmen Alan Parker'a şöhret kapılarını açan birer Oscar kazandırmış olmasıdır.

Ne yıllar sonra Türkiye'yi ziyaret eden Billy Hayes'in kitabının telif hakkını satarken senaryonun kitaptan bu oranda kopuk ve farklı bir filme dönüşeceğini kestiremediği mazeretine sığınarak özür dilemesi ne de Oliver Stone'un Türk ulusunu rencide etmekten ötürü üzüntü beyan edip özür dilemesi, filmin tanıtımımıza vurduğu ağır darbeyi ve bu deneyimin bende bıraktığı ders verici izleri silebilmiştir. Yönetmen Alan Parker ise, "sanatsal ifade özgürlüğüyle bağdaştırmadığından" özür dilemeyi reddetmiştir. Geceyarısı Ekspresi filmiyle tırmanmaya başladığı şöhret basamakları Parker'ı film dünyasının en önemli ödüllерinin yanı sıra, 2002 yılında aldığı Şövalye (Knight) ve 2005'te aldığı CBE (Commander of the Most Excellent Order of the British Empire) unvanlarıyla Sir Alan sıfatının sahibi yapmıştır.

Demem o ki, tanıtım alanındaki topyekûn başarınız, olumlu tanıtım için yürüteceğiniz çalışmalarla, sizi, geniş çevrenizi ve nihayet ulusunuzu, devletinizi karalamayı çıkar konusu görenlerin girişeceği olumsuz tanıtma faaliyetlerini engelleme, boşa çıkartma ve telafi etmekte göstereceğiniz etkenliğin toplamından oluşur.

Ali Bilge Cankorel

Ali Bilge Cankorel, Robert Koleji bitirmiş ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1969 yılında mezun olmuştur. ABD’de Ohio State University’de yüksek lisansını yapmıştır.

Dışişleri Bakanlığına 1971 yılında girmiştir. Bakanlığın merkez ve yurt dışı diplomatik misyonlarında çeşitli görevler yapmıştır. BM Cenevre Ofisi nezdinde Elçi-Müsteşar, Daimi Temsilci Yardımcısı olarak Yugoslavya kriziyle ilgili müzakerelerde Türkiye’yi temsil etmiştir. 1987-91 yılları arasında Başbakanlık DPT Müsteşarlığında Avrupa Topluluğu Başkanlığı görevini üstlenmiştir. 1995-1997 yıllarında Afganistan Büyükelçiliği, 2001-2005 yıllarında da Ukrayna Büyükelçiliği görevlerinde bulunmuştur. 2009-2011 arası AGİT Bakü Ofisi Büyükelçiliği görevini yürütmüş, 2011 yılında emekli olmuştur.

“Bir Dönem Biterken, Bir Diplomatın Seyir Defteri” (2014) ve “Diplomacy Under Siege, a Turkish Diplomat’s Journal in Afghanistan, 1995-97” (2017) başlıklı anı kitapları yayımlamıştır.

Türk Dışışlerinde Diplomat Olmak

Dışışleri Bakanlığında görev yaptığım 1971-2011 yılları artık eski nesli temsil ediyor. Yalnız yaş olarak değil, aynı zamanda son 10 yıl içinde teşkilat yasasında ve uygulamada uğradığı değişiklikler sebebiyle Dışışleri bugün bizlere adeta yabancı bir kurum görünümünde. Çevremizde genellikle eskiye özlemle emekli diplomatların bugün yokluğunun hissedildiği şekilde bir kanaat var. Bizim neslimize iltifat niteliğindeki sözler karşısında bazen yakınlarıma latife olarak, “meslek hayatımızda olmadığımız kadar emekliliğimizde kıymetimiz bilindi”, diyorum. Buna rağmen görevdeki Dışışleri teşkilatı mensuplarına haksızlık yapılmasına tepkimi de her zaman gösteriyor ve bu “iltifatlar” biraz ileri gittiğinde itiraz ediyorum. Çünkü bugünkü büyükelçilerimizin çoğu aslında bizim yetiştirdiklerimiz, çok değerli diplomatlar. Yeni neslin bizim bıraktığımızdan değişik bir ortamda çalıştığı da kuşkusuz. Ancak, siyasal sistemin bir parçası olan Dışışleri Bakanlığının ülkenin siyasal dalgalanmalarıyla birlikte yaşadığını, halen görevdeki diplomatlarımızın da bütün kazanılmış nitelikleriyle bu organizma içinde farklı bir durumlarının bulunmadığını hatırlamak gerek.

Şahsen kırk yıllık görev süremde 24 hükümet, 14 başbakan, 26 dışışleri bakanı ve 7 cumhurbaşkanı ile çalıştım. Dışışlerinin bir özelliği, Bakanlığa ilk girdiğimiz gençlik yıllarımızdan itibaren bütün bu yüksek makam sahipleriyle görevlerimiz dolayısıyla birebir muhatap olmamızdı. Ancak, elbette siyasal yaklaşımlarda, dünya görüşlerinde, hatta kişisel meşreplerdeki değişiklikleri de beraberinde getiren gelişmelerden etkilenmememiz mümkün değildi. Buna rağmen temelde değişmeyen, Dışışleri diplomatlarının tarafsızlığına ve profesyonel yetkinliklerine siyasal iktidarların gösterdiği saygı olmuştu. Bu açıdan kendimizi bir nevi ayrıcalıklı bir dokunulmazlık koruması altında hissederek çalışma lüksüne sahip olduk ve doğru bildiğimizi söyleme ve yazma çizgimizi sürdürebilmemiz de devletin sürekliliğinin önemli güvencelerinden biri olarak takdir gördü. Bunun kaynağında da esas itibarıyla, mesleğe intisabımızın sadece ve sadece kişisel niteliklerimizin objektif bir değerlendirme sistemi içinde ölçülerek, ilk günden itibaren terfi ve atamalarımızda da siyasi müdahalelere izin verilmemesi yattı. Katı kural ve geleneklerimiz karşısında siyasi müdahale teşebbüslerinin de nereye varacağı hiçbir zaman bilinemezdi. Zaten Dışışlerinde atamalara akıl erdirmek her zaman zor olmuştur! Mesela meslek yaşamımda iki kez, yakın çalıştığım Dışışleri Bakanı dış tayinimde idareye benim tercihimin dikkate alınması yolunda talimat vermiştir. Bunlardan ilkinde tercihim doğrultusunda atamam yapıldı ancak yeni görevimde Büyükelçimin aslında yanına almak istediği (çok değerli) bir arkadaşımızın yerine atanmış olduğumu sonradan öğrendim ve bir hayli sıkıntı çektim. İkinci “torpilli” tayinimde ise özellikle arzulamadığımı bildirdiğim yere atandım fakat daha sonra oradan da terfiyen büyükelçi tayin edildim. Dünyayı genellikle etkisi altına alan popülist yaklaşımlar ve ülkemizdeki rejim değişikliği sonucunda Dışışlerinin bu özelliklerinin son yıllarda aşındırıldığı duyuluyor. Başka bazı ülkelerde de benzer gelişmeler olduğunu biliyor ve endişe duyuyoruz.

Dışişlerinde iki türlü sicil sistemi yürürlükteydi. Birincisi, resmi sicillerdi. Gayet titiz bir değerlendirmeye birkaç sicil amirince verilen siciller terfi ve atamalarda en önemli rolü oynardı. İkinci sicil sistemi ise ünlü “koridor sicili” denen gayri-resmi sicildi. Yazılı bir kurala tabi olmaksızın ve kendiliğinden kurumsal bir niteliğe bürünmüş bir gelenekte vücut bulan bu sicil sistemi, kişi hakkında Bakanlık ortamında yıllar içinde oluşan genel kanaatti. “Koridor sicili”ne atfedilen önem ve güven o kadar ağırlıklı olurdu ki, haksızlıkla karşılaşanlar için dahi, “sonunda Bakanlıkta herkes hak ettiği yere gelir” inancı yeterli güvenceyi sağlardı. Bu da gerçekleşmemişse, koridor sicili yeni ölçüler geliştirdi. Mesela Bakanlık Müsteşarlığı görevine “koridor”un layık gördüğü fakat bu makama atanamayan bir arkadaşımız için koridorun “vicdanların müsteşarı” sıfatını yakıştırarak kendisine verdiği unvan sanırım onu layık olduğu mevkiye fiilen oturtmuştu.

Bakanlığımızda her görevin değerinin ve öneminin eşit olduğu öğretisiyle yetiştik. Buna, en fazla göz önünde sayılan büyükelçilikler ile en az bilinenler de dahildir; önemli olan görevin layıkıyla yerine getirilmesidir. 1971 yılında Bakanlığa girdiğimde bir siyasi dairede değil de Protokol Genel Müdürlüğünde görevlendirilmemi yadırgamış, Bakanlığın niteliklerimi dikkate almadığına üzülmiştim. Kısa zamanda protokol görevinin Dışişlerinin hatta devletin bir nevi görülen siması sıfatını taşıdığını öğrendim. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yakın geçmişimize kadar devlet protokolünden sorumlu olan Protokol Genel Müdürlüğünde henüz 2-3 aylık memurken kendimi Bakan, Başbakan, Cumhurbaşkanı ile karşı karşıya bulmamın ne kadar değerli bir tecrübe olduğunu anladım. Daha Bakanlığa giriş sınavımda Dışişleri Bakanı Büyükelçi Osman Olcay sınav salonuna girerek tam arkamda bir koltuğa oturmuş, 10-15 büyükelçiden oluşan sınav komisyonundan gelen sorular birden zorlaşmaya başlamış, aksi gibi bir ekonomi sorusunda beklenen cevabı yanlış bulduğumda kendime göre doğru cevapta ısrar ettiğim için küçük bir gerginlik de yaşamıştık. Sonraki Bakanımız Haluk Bayülken’in resmi davetlerde operada beni bazen kendi locasında oturttuğunu hatırlıyorum. Bundan maksat gençlere sahip çıkmaktı. Bakanlık, usta-çırak ilişkisi içinde zaman zaman gençlik acemiliklerimizi de kapatarak bizi yetiştirdi. Bir gün Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Portekiz Büyükelçisi arasındaki bir görüşmede tercümanlık ediyordum. Genel Sekreterimiz Büyükelçi İsmail Erez de görüşmeyi izlerken bazen tercümelerime müdahale ihtiyacı duyuyordu. Mahcubiyet duygumu biraz ters ifade etmiş olsam gerek, “efendim ya siz buyurun ya da bana izin verin” şeklinde uygunsuz bir çıkış yaptım. Genç bir memur olarak kaldığım zor durumu fark eden Cumhurbaşkanı, hemen, “siz devam edin evladım” diye konuyu kapattı. Genel Sekreter’den de daha sonra hiçbir sitem veya tarizle karşılaşmadım. Yabancı devlet şahsiyetleriyle görüşmelerde tercüme ve zabıt işleri mutlaka genç diplomatlarca üstlenilirdi. Ender yapılan baş başa görüşmelerde dahi zabıt tutma kuralı değişmez, mesela Cumhurbaşkanı, görüşme sonrası ilgili memura toplantı zaptını derhal bizzat dikte ederdi. Bu sebeple her genç diplomat hangi dairede çalışıyor

olursa olsun hemen her konuda kendisini yetiştirmek ve bilgi sahibi olmakla sorumlu tutulurdu. Bu biraz bizim Mülkiye’de girdiğimiz üssü mizan sınavlarına benzerdi: yıl ortasındaki bu ağırlıklı sınavda bütün derslerden sorumlu tutulur, kurada hangi ders çıkmışsa sınavı ondan verirdik. Bu düzen içinde mesleğimin ilk yıllarında konuk devlet ve hükümet başkanları, imparatorlar ile ev sahibi devlet adamlarımız arasında resmi yemeklerde arkalarına konmuş bir sandalyede yaptığım tercüme görevlerimin sayısını hatırlamıyorum. Konuk devlet adamlarına program içindeki intikallerinde de araçlarında refakat ettiğimiz çok olurdu. Kısaca, programın akışının her aşamasında mutlaka hazır bulunmamız ve önemli hususları zapta almamız beklenirdi. Protokol Dairesinde çalıştığım iki yılda ağırladığımız devlet başkanları arasında Pakistan Devlet Başkanı Zülfikar Ali Bhutto, Afgan Kırallı Zahir Şah, NATO’nun ünlü Genel Sekreteri Joseph Luns gibi şahsiyetler vardı. Bu sayı yıllar içinde çok artacaktı. Belki en ilginçleri de, 1977 yılında Pekin’de bir basın toplantısında tanıştığım ve bugünkü Çin’in yolunu açan efsanevi lider Teng Hsiao Ping olmuştur.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun ellinci yıl törenleri 1973 yılında Protokol Dairesince hazırlandı ve icra edildi. Ben de bu görevim dolayısıyla Boğaz Köprüsü’nün açılışında Avrupa’dan Asya Kıtası’na yürüyerek geçen ilklerden oldum. 1998 yılında Cumhuriyet’in 75. yıl kutlamalarının sorumluluğunu ise Protokol Koordinatörü olarak yüklenecektim. 2023 yılı 100. yıl kutlamalarını dışarıdan izleyecek oluşumu adeta yadırgıyorum!

Dışişleri, Türkiye’de kapalı bir camia olarak bilinir ve mensuplarına sanki “yabancı” muamelesi yapılır. Politikacılarımızdan sıkça duyduğum iltifat, “hiç hariciyeciyeye benzemediğim” şeklinde olmuştur. Oysa yurt dışında bunun aksini yaşadım. Diplomatik hayatın örf-adet-davranış kuralları da genellikle abartılır ve yadırganır. Hâlbuki diplomaside esas olanın sadelik, itidal, çalışma, özveri ve disiplinden ibaret bir maraton olduğu çoğunlukla gözden kaçır. Diploması hayatında sosyal etkinlikler de kamuoyumuzda bazen diplomatların meslek yaşamlarının tamamıymış gibi görülür ve resepsiyonlar, yemekler, kokteyller dışında ne zaman çalıştığımız merak edilir. Oysa günlük mesaimizi gece geç saatlere kadar uzatan bu sosyal temaslar bizim çalışmalarımızın en verimli kısımlarındandır. Bu ortamlarda yabancılarla yapılan temaslarda en kritik ve samimi bilgilerin edinilmesi, kişisel dostlukların geliştirilerek resmi ilişkilerde daha akışkan bir olumlu ortamın yaratılması mümkün olur. Aslında diplomasi dünyası büyük bir ailedir ve ülkeler arasındaki dostluklar veya çelişkilerden bağımsız olarak bu diplomasi ailesi içindeki ortak meslek ruhu, en zorlu sorunların çözümü yolunda gerektiğinde sınımlanabilecek bir anlayış kapısı olarak görülür. Ancak bu ilişkilerin geliştirilmesi kolay değildir. Diplomatın bu camiada kendini fark yaratarak kabul ettirip saygınlık kazanması, öncelikle bilgi, kültür, yabancı dil, mesleğe ve davranış kurallarının inceliklerine hâkimiyet bakımından üstün meziyetlerini ortaya koymasıyla mümkün olur. Bu ise ancak zaman içinde ve tecrübeyle kazanılabilen bir

haslettir. Bizim neslimiz diplomatları her ülkede diplomasi camiasında kıymet verilen, aranan ve saygı duyulan şahsiyetler olarak ün kazanmıştır. Bunda şüphesiz ülkemizin diplomasi dünyasındaki ağırlıklı ve ilkeli yeri, silahlı kuvvetlerimizin gücü gibi milli özelliklerimiz öncelikli yer tutmuşsa da, diplomatlarımızın kişisel ve mesleki meziyetleri de “olmazsa olmaz” rol oynamıştır. Hemen her diplomatımızın kazanılan bu haklı ünüde payı vardır ama dünya diplomasi ailesinde isimlerini altın harflerle yazdıran Zeki Kuneralp, Orhan Eralp, Muharrem Nuri Birgi, İlder Türkmen, Coşkun Kırca gibi büyüklerimizin yanında yetişmiş olmamızdan her zaman emsalsiz gurur ve güç kazanmışızdır.

Diplomaside inandırıcılık esastır. Bunun da temelinde dürüstlük yatar. Belki çokça sanılanın aksine, itibarlı bir diplomaside yalanın-yanlışın yeri yoktur. Diplomat her şeyi söylemekle yükümlü olmayabilir ama ağzından çıkanın doğruluğuna önce kendisi inanmalıdır. Çünkü yalan veya yanlış beyan mutlaka günün birinde geri dönecek ve ülkenin itibarını, onarılması zor biçimde sarsacaktır. Bu açıdan, özellikle dış temsilciliklerimizdeki görevlerimiz sırasında sıkça karşılaştığımız sorunlardan biri, Merkez’den aldığımız bilgi ve talimatlardaki yanlışlık, çelişki, muğlaklık veya abartıların düzeltilmesiyle ilgili olmuştur. Bu dürüst davranış kuralı, görev yapılan dış ülkeler yasa ve geleneklerine uymada gösterilmesi gereken titizliği de kapsar. Diplomatik dokunulmazlık zırhımıza rağmen her zaman günlük hayatta yasalara uygun yaşam ilkesine riayet, örneğin trafik kuralları, VIP salonlarının kullanılması, uçak terminallerinde güvenlik kontrolleri gibi konularda ülke kurallarına uyulmasında asla temsil sorumluluklarımıza aykırı bir durum görmedim. Aksine, diplomatik ayrıcalık ve dokunulmazlıklarımıza rağmen bu kurallara uymada gösterdiğimiz titizliğin yerel makamlar ve görevliler üzerindeki itibarımızı arttırdığını, gereksiz yere yerel kuralları zorlama girişimlerinin ise saygınlığımızda yaralar açtığını gördüm.

Diplomasi mesleği, devletler ve uluslararası ilişkileri yumuşatma, sorunları çözme mesleğidir. Bazen bu konudaki mesleki becerilerimizin başka ülkelerin iç sorunlarının çözülmesinde devreye sokulması da diplomasi hayatında görülmeyecek bir şey olmuyor. Büyükelçi olarak görev yaptığım ülkelerden birinde bir “renkli devrim”, bir diğerinde iç savaş yaşadım. “Devrim” sancılarının yaşandığı komşu ülkede Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı ile çok yakın ve samimi ilişkiler sürdürürken muhalefet liderlerinden yakın dostum eski bir Büyükelçi ve Dışişleri Bakanı Milletvekili de sürekli görüş ve önerilerime başvuruyordu. “Devrim” ayaklanmasına varan süreçte geniş halk kitlelerini arkasına alan muhalefet, cumhurbaşkanlığı oylaması sonrasındaki sayımda hile yapıldığı iddiasıyla demokratik bir mücadeleye girmiş, görüldüğü kadarıyla iddialar kanıtlanmış ve zaten Yüksek Seçim Kurulu kesin sonuçları açıklamayı ertelemiş, bu arada muhalefetin başkan adayı, yine iddiaya göre, bir başka komşu gücün marifetiyle “zehirlenerek” sağlığını gözle görülür biçimde kaybetmişti. Batı ülkeleri ve kurumları muhalefeti desteklemekteydi ve olayların, muhalefetin zaferiyle

sonuçlanacağı anlaşılıyordu. Çok yakından izlediğim gelişmelerin bir safhasında muhalefet liderlerinden eski dışişleri bakanı dostum, birkaç Batılı büyükelçiyle birlikte benim de bazı “devrim” komitesi toplantılarına katılmamda ısrar etti. Ülkenin Dışişleri Bakanı’na konuyu açtım. Son derecede nazik cevabında bana, bu toplantılara katılmamda sakınca değil, aksine fayda gördüğünü çünkü ülkede her kesimde tanınan saygın kişiliğim sayesinde devrimcilerin girişebilecekleri aşırılıklara engel olabilecek konumda bulunduğumu söyledi. Durumu Ankara’ya Bakanlığımıza da bildirdim ve talimat istedim. Bir itiraz çıkmayınca, ABD, İngiliz, Fransız ve Alman Büyükelçilerine ilaveten, benim katılacağımı duyunca gelen Yunan Büyükelçisi’yle birlikte bazı toplantılara katıldım. Bütün bu büyükelçilerin seçim sonrasının yeni hükümetine şimdiden yatırım yaptıkları aşikârdı. Diplomaside, oyunu kurallara uygun oynarsanız hükümetin rızasıyla muhalefetle bu derecede yakınlaşmak dahi mümkün olabiliyor. Sonuçta muhalefet gerçekten seçimin kazanan tarafı olarak ilan edildi. Yeni Cumhurbaşkanı da, büyük komşusu ve Avrupa Birliği ziyaretleri sonrasında üçüncü resmi ziyaretini Türkiye’ye yaptı. Ülkemizin itibarı bakımından bu önemli bir göstergeydi. İç savaşın yaşandığı Afganistan’da ise zaten bütün savaşan taraflarla görüşme talimatıyla göreve atanmışım. Muhafif güçlerce kuşatılmış Kabil hükümetinin Cumhurbaşkanı’yla ilk görüşmemde bu talimatı kendisine açıkça söyledim ve destek istedim. Cumhurbaşkanı, devletimin ve halkımın ülkesindeki yüksek itibarı sebebiyle ve benim mesleki bilgi ve tecrübelerime güvenerek bu misyonu yerine getirmemin ülkesine ancak olumlu katkılar sağlayabileceğini ifadeyle, temaslarımda bana elinden gelen yardımı esirgemeyeceğini hatta kendi özel uçağını da emrime tahsis edeceğini belirtti. Bir başka arabuluculuğum, tuhaftır, görev yaptığım bir Kuzey Karadeniz ülkesinde NATO ülkelerinin en büyüklerinin büyükelçilerinin bir başka büyük ülke büyükelçisine karşı cephe alarak diyalogu kesmeleri üzerine ortaya çıkan sorunla ilgili olacaktı. Bu durumun devamının İttifak açısından yarattığı zorluğu ve günlük işlerimizin yürütülmesinde bir araya gelişimizi engelleyişinin sakıncalarını dile getirerek her iki tarafla da ayrı ayrı görüşmeler başlatıp, sonunda bizim büyükelçilik konutunda düzenlediğim yemekli toplantıda hepsini bir araya getirdim. Başıma gelen bir başka “arabuluculuk” durumu, bir süper güç Devlet Başkanı’nın Türkiye’yi resmi ziyareti öncesinde gelen ziyaretçi ülke ön heyetlerinin kendi içlerindeki anlaşmazlıkla ilgiliydi. Bu ülkenin Başkanlık Ofisi, Gizli Servisi, Dışişleri Bakanlığı ve Ankara Büyükelçiliği, hepsi kopukluk içindeydi. Büyükelçiliği sindirmişler, Dışişleri Protokol Şefi’ni devre dışı bırakmışlardı. Ben de ziyaretin Türkiye tarafından koordinatörü olarak kimle muhatap olacağımı bilemez hale gelmişim. Gizli Servis, haddini aşarak bizim güvenlik makamlarımızla ayrı görüşmeler yapmaya kalkıyor, program güzergâhında binaların çatılarına silahlı adamlarını yerleştirmek için onaylar almaya kadar işi ilerletiyordu. Türkiye’de bu ziyaretle ilgili tek yetkilinin ben olduğumu, kendi kendilerine başka makamlarla görüşüp böyle saçma öneriler getirmelerini kabul etmeyeceğimi, bundan böyle ziyaret düzenlemeleriyle ilgili olarak benden başka muhataplarının olmayacağını kendilerine bildirdim. Yerel makamlarımıza birlikte

yaptığımız ziyaretlerde de söylediklerimin doğruluğuna tanık oldular. Kısa zamanda kendi içlerindeki liderlik boşluğunu da benim doldurmam yolunda bir anlayış oluştu. İşler düzene girmiş, herkes memnundu. Rekor uzunluktaki dokuz günlük ziyaret son derecede başarılı geçti. Başkan'dan ayrı olarak gelen eşi Ankara'da uçaktan indiğinde adımı da doğru telaffuz ederek (ki adımın yabancı dilde doğru telaffuzu biraz zordur), bana peşin teşekkürlerini bildirme nezaketini gösterdi. Ankara Büyükelçiliklerinin ikincisi ise ziyaret sonrasında "meslek hayatımı kurtardınız" itirafında bulundu. Bu şahıs müteakiben Ankara Büyükelçiliğine atanacak, sonraki yıllarda da, halen sürdürdüğü Orta Doğu krizi arabuluculuğu görevine getirilecektir.

Diplomatların normal olarak görevli buldukları ülkenin iç işlerine karışmaması beklenir. Görevli olduğum ülkenin iç işleriyle ilgili bazı konulardan resmen sorumlu olduğum dönem ise, Azerbaycan'da AGİT Temsilciliğimdir. Karabağ krizi, komşu-kardeş konumumuz ve zengin enerji kaynakları açısından ilginç ve zor bir jeopolitiğe sahip Azerbaycan'da AGİT Temsilciliğine 2009 yılına kadar bir Türk diplomatı atanmamıştı. Göreve başladığımda, demokratik değer ve kurumların yükseltilmesiyle görevli AGİT ilkelerine sadakat içinde görev yapma sorumluluğumu yerine getirmek üzere bu ülkedeki demokrasi konularına tarafsızlıkla fakat Azerbaycan halkı çıkarları adına eğileceğimi Devlet Başkanı İlham Aliyev ile yaptığım ilk görüşmeden itibaren beyan etmiş, anlayışla da karşılanmıştım. Görevim sırasında hem muhalefetle hem de iktidarla kurduğum yakın diyalogda sanırım iki tarafın da güvenini kazanmış olmam sorunları açıklıkla gündeme getirebilmeme imkân vermiş, gerek AGİT gerek Azerbaycan açısından da takdirle karşılanmış, hatta Ermenistan ile dahi bir sorun yaşamamıştım. Maalesef bu hassas görevin yürütülmesindeki hatalar sonucu benden iki dönem sonra temsilcilik, hükümet tarafından kapatılacaktı.

Diplomaside sıkça imkânsız başarmakla görevlendirilirsiniz. AGİT görevime atanışım de bunlardandır. AGİT'in Minsk süreci çerçevesinde Ermenistan ile imzaladığımız protokolü takiben Azerbaycan'da yükselen infialin yatıştırılmaya çalışıldığı bir dönemde Azerbaycan'a bir Türk AGİT temsilcisi gönderilmesini önemseyen Bakanlık beni aday göstermeye karar vermiş, ancak atamayı yapacak dönem başkanlığının Yunanistan'da oluşu, üstelik bu ülkenin Prag Büyükelçisi'nin de adaylar arasında bulunuşu ve Ermenistan'ın bir Türk aday için her zaman veto yetkisini kullanma ihtimalinin geçerliliği dikkate alındığında Bakanlık konuya pek fazla müdahil olmadan işin kotarılmasını benim şahsi becerime bırakmıştı. AGİT'in merkezi Viyana'da yaptığım bir seri temasların ardından da süreç hızla adaylığımın desteklenmesi yönünde gelişmiş, Yunanistan kendi adayını geri çekmiş ve atamam gerçekleşmişti. Dönem Başkanı sıfatıyla resmen Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora (Miçotakis) Bakoyani'nin Azerbaycan'daki temsilcisi olmuştum! Bakü'de AGİT bayrağı altında görev yapmaya henüz alışmadan, Azerbaycan-Ermeni ihtilafında Azerbaycan'a pek müzahir olmadığı bilinen Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Bakoyani, AGİT Dönem

Başkanı sıfatıyla nedense ilk ziyaretini Bakü'ye yapmayı kararlaştırdığında, Bakü'deki Yunan Büyükelçisi "patron sensin" diyerek kendisini geri çekmişti. Bakan Bakoyani, beraberinde bakanlığının yüksek düzeyli bir heyetiyle Bakü'de uçaktan indiğinde bana hitaben, "çok şükür benim de bir Türk Büyükelçim oldu" sözüyle ilişkimizin adını koymuş, Yunan heyetinin şüpheli ve soğuk, Azerbaycan Dışişleri Bakanı'nın da biraz şaşkın fakat mutlu bakışları altında program boyunca beni sağına oturtturarak bütün konuşmalarını benim çizdiğim senaryo çerçevesinde yapmaya özen göstermişti. Bakü'den sonra Erivan'a gidecekti. Havaalanında uğurlama sırasında Yunan heyetindeki huzursuzluktan Erivan programında sorunlar çıktığı anlaşıldı. Bakan son derecede sinirliydi. Durumun bütün tuhaflığına rağmen çareyi bana müracaatta buldu. AGİT'in Erivan misyonunda ikinci adam durumundaki Polonya'nın eski Ankara Büyükelçisi ve yakın hukukumuz bulunan genç meslektaşına telefon ederek konuyu anında çözmem, Yunan heyetinde mucize etkisi yarattı. Bakoyani, Bakü'den bana ve Azerbaycan yönetimine müteşekkir, Ermenistan ziyareti programı konusunda ise kendi kadrolarının yetersizliği karşısında asabi duygularla ayrıldı. Bakü görevim sırasında ziyaretçi başka bakanların da programlarının başında benimle görüşmek isteyişlerini, şahsıma gösterdikleri itibardan ziyade Türk diplomasisine olan güvenleri şeklinde yorumlamak isterim. Bunlar arasında hatırladığım, İngiliz Dışişleri Bakanı, Norveç Adalet Bakanı ile AGİT Dönem Başkanları Kazak ve Litvanya Dışişleri Bakanları, AGİT Parlamenter Asamblesi Başkanı vardır. Bu yıllarda uzunca bir aradan sonra Bakü'ye atanan ABD Büyükelçisi ilk ziyaretlerinden birini bana yapmış ve "kendisine yol göstermem" ricasında bulunmuştu. Bir Batı Avrupa büyükelçisinin ise Avrupa Konseyi Temsilcisi olarak ülkesinden gelen bir parlamenterin aykırı davranışları karşısında çaresiz kalarak araya beni sokup desteğimi istemesi de, ilginç meslek anılarım arasındadır.

2010 Yılında AGİT'in Kafkas Bölge Toplantısı Erivan'da yapılacaktı. Ancak ilişkilerimizin durumu sebebiyle toplantıya katılmakta mütereddittim. Azerbaycan Dışişlerine ve Ankara'ya sordum, sakınca görmediler. Erivan'daki AGİT Temsilciliğine toplantıya bazı şartlarla katılabileceğimi bildirdim. Şartlarım, pasaportuma hiçbir Ermenistan damgası veya kaydı işlenmemesi, Erivan'a inişimde ve uğurlanışımında hiçbir Ermenistan görevlisiyle karşılaştırılmamam ve AGİT toplantısı programına sözde "soykırım" anıtı dâhil Türkiye'ye düşmanlık içeren hiçbir etkinliğin dâhil edilmemesiydi. Bu şartlarım harfiyen yerine getirildi. Erivan'a inişimde pasaportumu cebimden çıkartmadan kendimi doğrudan AGİT bayrağı çekilmiş resmi aracımda buldum. Dönüşümü ise Tiflis'e kadar karayoluyla yapmayı talep ettim. AGİT'in resmi aracıyla bir Ermeni şoför bütün Ermenistan'ı kat ederek beni Türkiye'nin Tiflis Büyükelçiliğine teslim etti. Ermenistan hakkında oldukça faydalı bilgilerle Bakü'ye döndüm.

Diplomasi mesleği, klasik anlamda, ayrıcalıklı bir konfor ve lüks yaşamı olarak algılanır. Hâlbuki diplomatlar, özellikle Türk diplomatları, dünyanın en medeni ülkelerinde bile sorunlar ve tehditlerle boğuştuıkları gibi, kendilerini her an bilfiil bir savaşın içinde de bulabilirler. Yıllarca Ottawa ve Cenevre’de önce ASALA, daha sonra PKK terörü karşısında belimde, aracımdaya beylik tabancamla dolaşmam, evde ise küçük çocuklarımdan silahımı ve bu tehdit baskısını gizleyerek yaşamam, hayatımın rutini olmuştu. Bu şartlarda ve onlarca meslektaşımızı teröre kurban ederken aile moralimizi bozmadan, üstelik çocuklarımıza da bir etnik düşmanlık aşılama bu yaşamı sürdürmede eşlerimize düşen görev bence adı konmayan bir kahramanlık mertebesindedir. Aslında bu hayatı bizimle yaşayan çocuklarımız da yaptığımız vatan hizmetinin birer parçası olmuşlardır. 1995-97 yılları arasında Afganistan iç savaşı sürerken, büyükelçiliğe terfi edilmek üzere Cenevre’den atandığım Taliban kuşatması altındaki Kabil’de (tabii ailemi Türkiye’de bırakarak) yaptığım görev ise, her an ölümle karşı karşıya kaldığım bir dönemdir. Günde en az 15-20 roket-top-hava bombardımanı saldırısıyla onlarca sivilin katledildiği bu görevim sırasında defalarca ölümden döndüm, büyükelçilik üç kez isabet aldı. Bir keresinde sabah uykudayken yatak odamın çatısına roket isabet etti. Diplomasi görevlerimi sürdürürken sürekli korunma tedbirlerini de yerine getirmek ve sefaret personelinin moralini düşürmeden hayatı devam ettirmek, bir bakıma savaş cephesindeki bir askeri görevle eşdeğerdi. 26 Eylül 1996 sabahı Taliban’ın şehre girişinin hemen öncesindeki saatlerde, Bakanlıkla yazışmalarımı bir gece önce tamamlayıp tahliye talimatımı aldıktan sonra yazılı yönergelere uygun biçimde bütün gizli evrakı ve haberleşme cihazlarımızı imha edip demirbaş eşyalarımızı da güvenceye ve kayda alarak BM ve Kızılhaç-Kızılay Merkezleriyle gece boyunca telsiz irtibatı halinde temin edilen bir BM uçağıyla ve havaalanına gidişimiz için sağlanan geçici ateşkes süresinde personelimle birlikte büyükelçiliği salimen tahliye ederek Kabil’den ayrılmam, başlı başına ayrıntılı mesleki beceriler gerektiren bir operasyondur. Ama daha da ilginç (ve belki tehlikelisi), dört aya kalmadan, Taliban ile ülkede geniş tabanlı bir hükümet kurulmasına dayalı bir barış planı üzerinde müzakerelere girişmem olacaktı. Taliban’ın merkezi Kandahar’a randevusuz inip BM misafirhanesine yerleşerek, Taliban Dışişleri Bakanlığının önünde beklemeye gönderdiğim İkinci Kâtibimize Taliban Bakanlık yetkililerinden birinin yaklaşıp Taliban Yönetimiyle görüşmek üzere Kandahar’da olduğum mesajını almasıyla başlayan, akşamüstü Taliban protokol şefinin kaldığım misafirhaneye gelerek gösterdiği gayet nazik ilgi, ertesi gün görüşmeye davet edildiğim Dışişleri Bakanları Molla Ghaus’un, liderleri Molla Ömer’in selamlarını iletip “diplomasi bilgi ve tecrübesi yeterli olmadığı” mazeretiyle benimle görüşmeye kendisini memur ettiğini bildirerek bir iftar yemeğinde devam ettirdiğimiz mekik diplomasisinde İslamabad, Kandahar, Quetta ve Mezar-ı Şerif arasında iki aydan fazla süren görüşmelerimde taraflar arasında bir plan üzerinde mutabık kaldık. Fakat maalesef plana destek olması gereken önemli dost devletlerden gereken desteği alamadığımızdan planı yürürlüğe sokamadık; devam eden iç savaşta Kuzey Afganistan cephesinde hayatını kaybedenlerden biri de Molla

Ghaus oldu. Ülkemizin ve diplomamızın bu coğrafyadaki yüksek itibarı sayesinde ortaya çıkan bu planı hayata geçirebilseydik 11 Eylül saldırıları ve sonrasında Orta Doğu'ya yayılan savaş önlenmiş olabilir miydi sorusu her zaman aklımda olmuştur.

Görev yaptığımız yıllarda Dışişleri geleneklerine hakim olan, diplomasi faaliyetlerimizin ayrıntılarının kamuyla paylaşılmasında genellikle çekingen bir tavır izlenmesiydi. Medya çalışanlarımızın da bazı “flaş” olaylar dışında konuları genellikle yabancı kaynaklardan izlemesi alışkanlığı sonucu, Dışişlerinin çalışmalarının büyük ölçüde bir sır perdesi arkasında kaldığı, bilinen bir gerçektir. Mesela, 1990-95 Yugoslavya krizinde uluslararası diplomatik faaliyetin merkezi olan Cenevre Birleşmiş Milletler kuruluşlarında Bosna-Hersek Müslüman halkına karşı yapılan mezalim ve haksızlıklar karşısında hükümetimizin ve Cenevre Daimi Temsilciliğimizin sergilediği başarılı diplomasi de, medyamızda pek yansıma bulmadan sessizce geçirilen faaliyetlerimizden olmuştur. 1992 yılında kurulan Birleşmiş Milletler-Avrupa Birliği Eski Yugoslavya Yönlendirme Komitesinin 31 üyesi arasına girebilmemizle başlayan etkinliğimiz, 1992-93 yıllarında BM İnsan Hakları Komisyonunda izlediğimiz aktif rolle devam etmişti. O tarihlerde BM Cenevre Ofisi nezdinde Daimi Temsilci Yardımcısı sıfatıyla görev yapmaktaydım ve gerek Yönlendirme Komitesinde gerek İnsan Hakları Komisyonunda ülkemi temsil ediyordum. Eski İngiliz Dışişleri Bakanı Lord David Owen'ın başkanlığındaki Yönlendirme Komitesinde Müslüman Bosna-Hersek halkına karşı işlenen savaş suçlarını ısrarla gündeme getiren bizden başka kimse yoktu. Müslüman Boşnak halka, kadınlarına ve çocuklarına Sırp güçlerince uygulanan mezalimin en büyük insanlık suçu sayılan soykırım niteliğinde olduğuna dair İnsan Hakları Komisyonu kararlarını kaleme alan, müzakereye açan ve başlangıçtaki büyük muhalefeti kırarak kararın oybirliğiyle alınmasına varan savunmaları ve lobi faaliyetini gerçekleştiren heyetimizin de sözcülüğünü yaptım. Bu kararlar bilahare New York'ta BM Genel Kurul kararına dönüştürülecek ve Sırp savaş suçlularını yargılayan uluslararası Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesinin 2004 yılında alacağı mahkûmiyet kararlarına da dayanak oluşturacaktır.

Meslek hayatımın en verimli hizmetlerinden birinin Bakanlık dışındaki dört yıllık görevime rastlaması da, diplomatlarımızın birikimlerinden devletin diğer kurumlarında da yararlanılması yolunda giderek artan bir eğilimin sonucu olmuştur. Nitekim bu çerçevede diplomatlarımıza Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Milli Güvenlik Kurulu, MİT, Milli Savunma, İçişleri, Turizm Bakanlıklarımız dâhil birçok teşkilatımızda müsteşarlık veya başka önemli görevler verilmiştir. 1987 yılında AET üyeliğine tam üyelik müracaatı kararımızla birlikte hükümet, devlet teşkilatında ve ilgili kamu kuruluşlarında topyekûn seferberlik ilan etmişti. Bana da, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatında Avrupa Topluluğu Başkanlığını üstlenerek genç yaşında (41) önemli yetki ve imkânlarla, müzakerelere ve üyeliğe hazırlık mahiyetinde uyum işlerinin eşgüdümünü yürütme görevi verildi. 1987-91 yılları arasında gümrük birliği,

bakanlıkların teşkilatlandırılması, yasalarımızın uyumlaştırılması, eğitim-öğretim, tanıtma gibi öncelikli alanlarda kalıcı sonuçlar veren bu görevleri yerine getirdim. Sonraki yıllarda önerilen Çevre Bakanlığı Müsteşarlığı görevinden ise, Dışişlerindeki beklentilerim sebebiyle affımı isteyecektim.

Yukarıda ancak bazı örneklerine değinebildiğim kırk yıllık Hariciye görevim renkli, verimli, heyecanlı, özverili, öğretici, tehlikeli yanlarıyla dönemin bütün diplomatlarımızın yaşadığı Türk diplomasi tarihinin onurlu bir kesitini yansıtır. Bu değerli mirası bizden sonraki nesillere devrederken, devletimizin güçlü omurgasını oluşturan bu istisnai kurumumuzdan beklenen hizmetlerin yerleşik geleneklerine ve itibarına uygun biçimde sürdürülmesinin halkımızdan artan destek bulduğunu görmek, özlemle andığımız hizmet yıllarımızı iyi bir sınavla tamamladığımız düşüncesiyle bize emeklilik yaşamımızda teselli ve mutluluk veriyor.

Mehmet Fatih Ceylan

Mehmet Fatih Ceylan, 6 Ekim 1957 tarihinde Bursa'da doğmuştur. Robert Kolej ve 1979 yılı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümü mezunudur. 1979 yılında Dışişleri Bakanlığının Kıbrıs İşleri Dairesinde aday meslek memuru olarak göreve başlamış, 1980-1982 yıllarında ABD'de Rutgers Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans yapmıştır. Çeşitli diplomatik görevlerin ardından 2006-2009 arasında Sudan Büyükelçiliğinde bulunmuş, 2009-2010 yıllarında İkili Siyasi İşler Genel Müdürlüğü (Doğu Avrupa ile Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri kapsamaktadır) görevini yürütmüştür. Ardından 2010-2013 yıllarında Doğu Avrupa, Kafkasya, Orta Asya ve Uluslararası Güvenlik İşlerinden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı (İkili Siyasi İşler Müsteşar Yardımcılığı) olmuş ve 20 Eylül 2013-15 Kasım 2018 tarihleri arasında NATO Daimi Temsilciliği görevini yürütmüştür. 2009 yılında adı Türkiye'nin NATO Genel Sekreter Birinci Yardımcılığı için geçmiş, ayrıca 2010 yılında ise Türkiye'nin Kırgızistan Özel Temsilcisi olarak da görev yapmıştır. 2013 Eylül-2018 Kasım arasında NATO nezdinde Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapmış ve 1 Şubat 2019 tarihinde kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

Pakistan'daki Görev Yıllarından Kalan Hatıralar

1983 yılı İlkbahar aylarıydı. Burdur'da askerlik görevimi ifa ettiğim sırada Bakanlıktan İslamabad'a tayinim çıktığı bildirildi. İlk yurt dışı tayinim olduğu için bir yandan heyecan, diğer yandan o zamanki sıralamada hayat seviyesinin en düşük olduğu ülkeler arasında yer aldığı cihetle Pakistan'a gidecek olmaktan tereddüt duydum. Tayinimin en 'teselli edecek' yönü ise, dost bir ülkede görev almak ve Bakanlığın tecrübeli ve en kıvrak analitik muhakeme yeteneğine sahip büyükelçileri arasında bulunan merhum Büyükelçi Ayhan Kamel'in maiyetinde çalışacak olmamdı.

1983 senesinin Ağustos ayının son haftasında o zamanki adıyla Yeşilköy Havalimanı'ndan THY seferiyle Dubai aktarmalı olarak önce Karaçi'ye uçtum. Bilahare Karaçi'den PIA ile İslamabad'a seyahat ettim.

Yola çıkmadan önce yaptığım araştırma ve temaslardan, Pakistan'ın sübtropik iklime sahip olduğu, gittiğim ayın muson dönemine denk geldiği, üzerimde hafif olan, tercihen keten kumaştan yapılmış bir giysi bulunması gerektiğini öğrenmiştim. Nitekim seyahatimi keten takım elbiseyle yaptım.

Karaçi'ye vardığımda iklim bağlamında okuyup öğrendiklerim ile bana anlatılanlar arasında tam bir bağ kuramadım. Zira o yıllarda Karaçi Havalimanı'nın klima sistemi nispeten verimli çalışıyordu. İklimlendirilmiş kapalı bir ortam kendime "acaba ülke iklimi konusunda biraz abartıya mı gidilmiş?" sorusunu sormamı engellememişti.

Gerçeğin farkına İslamabad'da uçaktan indiğimde vardım. Uçağın kapısından çıkar çıkmaz çok sıcak ve nemli bir hava dalgası anında beni çarptı. Saunaya mı, yoksa bir başkente mi gelmişim? Bir anda vücudumun her yerini ter bastı ve kendimi sefarete atana kadar bu durum devam etti.

Yeni bir dış tayinde ilk sınama elbette insanın kendisine ülkenizin layığıyla temsil edilmesine yakışan bir ev bulmak oluyor. Ben de ilk günlerimi ağırlıklı olarak şehrin mutena bir semtinde kiralık ev arayarak geçirdim. Uzunca bir süre sefaretin iki numarası olan başkâtibin bir hayli büyük olan evinde kaldım. Zira İslamabad'da kalınacak tek bir otel vardı ve konaklama ücreti o zaman aldığımız maaşa nazaran çok yüksekti.

İlk yurt dışı tayinimin başlangıç günlerinde Peşaver yakınlarındaki bir hava üssüne eğitmen-pilot olarak görevlendirilen, bilahare yakın dostluk kuracağımız Hava Kuvvetlerimiz mensubu bir pilot yüzbaşıyla tanışmam benim için büyük şanstı.

Kendisiyle tanışmama vesile olan gelişme, yüzbaşımızın Türkiye'deki binek aracını satmasına imkân verecek bir noter vekâletnamesi düzenlenmesi için yaptığı başvuru oldu. Konsolosluk işlerinin de yürütülmesinden sorumlu olduğum için yüzbaşımız başvuruyu bana yaptı. Kendisini dinledim, ihtiyacını anladım, ancak doğrusu şoke oldum. Çünkü o zamana kadar hayatımda ne vekâletname görmüş, ne de düzenlenmesine tanık olmuşum. Yüzbaşımızdan bir iki gün süre istedim. O süre zarfında Konsolosluk İşleri El Kitabı'nı hatmettim ve ikinci günün sonunda özel vekâletnameyi düzenleyip, imzaladım.

Beni tedirgin eden husus, hayatımda ilk kez düzenlediğim vekâletnamenin işe yarayıp yaramayacağıydı. Dolayısıyla, bu vekâletnamenin akıbetini takip etmek boynumun borcu oldu.

Hava Pilot Yüzbaşımız vekâletnameyi bir şekilde Türkiye'ye ilettiler. Arabasını satabildi. Bu haberi bana ulaştırdığı gün dünyalar benim olmuştu. Düzenlediğim bir belgenin pratikte işe yaramasından doğrusu gurur duymuştum. Vekâletname bana ayrıca bir yıl boyunca Pakistan'da görev yapacak çok yakın bir dost kazanmama vesile olmuştu.

İlk yurt dışı tayinimde diğer bir unutulmaz anım, 29 Ekim 1983 tarihinde büyükelçilik rezidansında verilen Cumhuriyet Bayramı davetine ilişkindir.

O gün sefaret kapalı olduğundan sabah uyanmak için saati kurmaya gerek kalmamıştı. Davete katılmak üzere İslamabad'a gelen ve evimde kalan Hava Pilot Yüzbaşı arkadaşımınla güzel bir kahvaltı yaptık.

Muson döneminin sonuna gelmiştik ve dışarıda pırıl pırıl bir hava vardı. Türk kahvelerimizi içtikten sonra bir müddet dışarıda dolaştık. Sonrasında eve dönüp sohbetimize devam ettik. Pakistan'daki duruma kısa bir süreliğine de olsa -nihayetinde göreve başlayalı yaklaşık iki ay olmuştu- tanıklık ettiğimizden Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği çağdaşlık yolunun bizler için ne denli önemli ve vazgeçilemez olduğunu bir kez daha hayır ve minnetle terennüm ettik. Sohbetimiz o denli koyulaşmıştı ki zamanın nasıl geçtiğini anlamadık. Saate baktığımızda davetin başlamasına çok az bir zaman kaldığını gördük. Dışarı çıkmadan bir kez daha duş aldık. Duş sonrasında ağırdan alarak en kaliteli ve resmî törene uygun kıyafetlerimizi giydik.

Davetin başlamasına yarım saat kala yola çıktık. Rezidansın yakınına yaklaştıkça gözlerimiz fal taşı gibi açıldı; zira müthiş bir araç trafiği ve inanılmaz bir kalabalıkla karşılaştık. Bindiğimiz araç için zorlukla bulduğumuz ve rezidansa neredeyse 750 metre uzaklıkta bulunan yerden koştura koştura törene yetişmeye çabaladık. Neredeyse törenin başlangıcına birkaç dakika kala kendimizi kan ter içinde rezidanstan içeri attık. Karşılama Büyükkelçi Kamel ve eşi, Askeri Ataşemiz ve eşi ile büyükelçilik

iki numarası ve eşi tertip almışlardı. Biz de, diğer davetliler gibi, sıraya girip hepsinin ellerini sıkıp bizler için anlamı çok büyük bayramımızı kutladık. O sırada Büyükelçi Kamel, haklı olarak, ancak bizleri yanındakilere ve başkalarına rencide etmeden, ‘Ooohh, iki genç arkadaşımızı görmekten memnunum. Bu büyük ve anlamlı günde ev sahipleri olarak yarım saat önce gelseydiniz çok daha iyi olurdu’ dedi. Her ikimiz de tabii yerin dibine geçtik ve gereken dersimizi mesleğin hemen başında aldık. Takip eden Cumhuriyet Bayramı davetlerine en erken gidenler arasında bulunmayı artık kendime düstur edinmiştim.

1983 sonbaharı İslamabad’da bizim için çok yoğun geçiyordu. Ömrümüz boyunca hizmet etmeyi ve yüceltmeyi görev addettiğimiz Atatürk Cumhuriyeti’nin kuruluşunun 60. yıldönümünü kutluyoruz. Bu vesileyle Karaçi’de Türk modasını tanıtan bir defile ve Emel Sayın’ın saz ekibiyle birlikte vereceği bir konser yapılacaktı. Ancak, benzeri bir program İslamabad için öngörülmemiştir. Büyükelçi’nin ve eşinin açılış töreni için Karaçi’ye gittiği sırada biz sefaret mensupları olarak başkent İslamabad’da benzeri bir programın düzenlenmeyecek olmasından burukluk duyuyor ve bunun mutlaka gerçekleştirilmesini arzuluyorduk. Kendi aramızda yaptığımız istişareler neticesinde bu isteğimizin Büyükelçi’ye iletilmesi görevi bana verildi. En başta görevi kabul etmek istemedim. Sonuçta sefaretin en genç mensubu olarak bunu benim yapmamın daha doğru olacağı hususunda mutabakata varıldı.

Büyükelçimizin Karaçi’den döndüğü gün arza gittim. Heyecandan tir tir titriyordum. Kendimi toparlamam gerekiyordu. Kendime gerekli telkinleri yaptıktan ve cesaretimi topladıktan sonra Büyükelçi’nin huzuruna çıktım. Çok önemli gördüğümüz ortak bir isteğimizi dile getireceğimize işaretle ve kendinden gayet emin bir tavırla keyfiyeti arz ettim. En azından Emel Sayın konserinin İslamabad’da yapılması gerektiğini, bu tür bir etkinlik gerçekleştirmezsek bundan başta zamanın Pakistan Cumhurbaşkanı Ziya-ül Hak ve hemen her gün temasta bulunduğu yüksek zevatın da hoşnut kalmayacağını lisanımünasiple Büyükelçimize aktardım. Son derece açık fikirli ve çözüm odaklı bir yapıya sahip Büyükelçimiz kısa bir süre düşündü ve bana ‘Dur bakalım bir çözüm bulunur’ dedi. Makamdan çıktığımda tabiatıyla meraklı bakışların odağındaydım. Kestirmeden, ‘Büyükelçi konser için çözüm bulmayı vadetti’ dedim.

Büyükelçimiz o gün Ankara’ya çok acele telgraf çekerek konserin masrafları için ödenek istedi. Ankara parasal kısıtlamalar nedeniyle bu telgrafa olumlu yanıt vermedi. Hepimizin morali bozulmuştu. Öte yandan, hepimiz fikri namus ve takibi olan Büyükelçimize güveniyorduk. Nitekim Büyükelçi zamanın Pakistan Cumhurbaşkanı Ziya-ül Hak’tan randevu aldı. Durumu ona izah etti. Emel Sayın’ı daha önce İzmir Fuarı’nda dinleyen ve konserinden çok etkilenmiş olan Pakistan Cumhurbaşkanı aynı gün Kültür Bakanı’na talimat vererek konserin Rawalpindi kentinde düzenlenmesi için ulaşım dahil her masrafın Pakistan makamlarınca üstlenilmesi talimatını verdi.

Bu haber üzerine sefarette bayram havası esmeye başlamıştı. Tam o sırada Büyükelçi beni çağırdı ve ‘Bu işin sözcülüğünü madem sen üstlendin, Emel Hanım İslamabad’a geldiğinde onun mihmandarı sen olacaksın ve performansı sırasında da sunuculuğu sen yapacaksın’ dedi. Bunu duyunca yere yığılmamak için kendimi zor tuttum; çünkü mihmandarlık tamamı da sahnede sunuculuk yapma görevi beni aşıyordu. Hayatında o zamana kadar ev dışında eline mikrofon almamış olan ben sahnede, üstelik tüm yüksek zevatın ve Pakistan’ın önde gelen bir topluluğunun önüne çıkıp, icra edilecek şarkılarla ilgili İngilizce dilinde sunumlar yapacaktım. Ne dediysem Büyükelçimi bu fikrinden vazgeçiremedim. O sırada nereden bilebilirdim ki kariyerimin ilerleyen dönemlerinde geniş topluluklara sunumlar yapacağımı, ciddi ve zorlu çok taraflı müzakerelerde mikrofon başından ayırlamayacağımı!

Konser günü gelip çatmıştı. Sunum için kendime göre hazırlıklarımı yapıp, bölümler halinde kaleme aldığım metinleri Büyükelçiye sundum. Onun yönlendirmeleriyle ve hatta doğrudan katkılarıyla küçük bölümler halindeki metinlere son şeklini verdik. Son olarak konser öncesinde ‘Bu sunumu en iyi şekilde yapacağından eminim’ dedi ve beni cesaretlendirecek ifadelerde bulundu. Ben de cevaben ‘Ülkemizin ve sizin yüzünüzü kızartmamak için elimden gelenin azamisini yapacağım, efendim’ dedim.

Konserden belli bir süre önce Emel Sayın ve ekibini, Pakistan Kültür Bakanlığının tahsis ettiği araçlarla konser salonuna götürdüm. Ben, borç harç aldığım ikinci el arabamla konvoyu takip ettim. Hayatımda ilk kez kulis görecektim.

Kuliste konserin başlamasını beklerken Emel Sayın son hazırlıklarını yapıyordu. Ben de kapısının önünde bekliyordum. Bana, ‘Biliyor musunuz Fatih Bey, ben her konser öncesi ilk konserime çıkıyormuşçasına heyecanlanırım. Heyecanımı zor yatıştırırım’ dedi. Cevaben, ‘Hanımefendi son derece başarılı bir konser verip, ülkemizi en iyi şekilde temsil edeceğinize hepimiz eminiz’ dedim. Doğrusu şaşırılmışım; zira heyecan fırtınası içinde bulunan asıl bendim. Elim ayağım titriyordu; ancak, bunu dışa vurmamak için özel bir gayret sarf ediyordum. Görüntüde en sakin olan bendim.

Emel Sayın müthiş başarılı bir konser verdi. Arada yaptığım sunumlar da ilgi çekti. Sanatçımız, konser sırasında Urdu dilinde iki şarkı da okudu. Salon tezahürattan yıkılıyordu. Bu arada ben de heyecandan yıkılmak üzereydim. Konserin sonunda akış senaryomuzda olmayan bir gelişme oldu. Sanatçımız duygu dolu bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı sahnenin ortasına gelerek tercüme etmem gerekti. Son bir gayretle sahneye çıktım. Konuşmayı tercüme ettim. Tercümeyi yaparken Türkiye-Pakistan dostluğuna dair ilave birtakım duygu yüklü cümleleri de tercümemim içine monte ettim. Tercüme bittiğinde sahnedeki yerime adeta mıhlanmışım. Yine bir alkış tufanı koptu. Sonunu beklemeden kendimi kulise attım, derin derin nefes almaya başladım.

Sonunda konser büyük başarıyla sonlanmış, yer yerinden oynamış, ben ise duyduğum heyecanın yüksek dozundan dolayı çoktan bitmişim.

Pakistan kamuoyunda, kültür ve sanat camiasında ciddi ses getiren konser ertesinde sefaretin iki numarası olan Başkâtibimiz, uzunca bir süre benim de kaldığım evinde geniş katılımlı bir yemek verdi. Yemeğe büyükelçilik mensupları dahil Pakistan üst düzey yetkilileri ve tanınan isimler de katıldı. Ben de hava pilot arkadaşım ile birlikte yemeğe aracım ile gittim. Aracımı yine Başkâtibimizin evine nispeten yakın bir yere park ettim. Yemek gayet güzel ve neşeli bir ortamda cereyan etti. Yemek sonrası da epeyi uzun süren bir sohbet faslı oldu.

Arkadaşım ile birlikte yemek sonrası evden çıkıp, aracımın başına gittik. Araca bindik. Ben marşı çalıştırdım. Aracı birinci vitese taktım ve hafifçe gaz verdim. Önce bir metal gıcirtısı duydum, gazı biraz arttırdım. Araç hareket etmiyordu. Gaz verdikçe metal sürtünmesi sesi yükseldi. Motoru durdurdum. Aracı çalıştırmayı denedim. Sonuç aynı. Araç yerine mihlanmış gibiydi ve aracın altından garip sesler geliyordu. Pilot arkadaşım, ‘Sen araçta kal, ben çıkıp durumu bir kontrol edeyim’ dedi. Araçtan çıktı, aracın etrafında yarım bir tur attı, eğildi kalktı. Şoför tarafındaki cama geldi. Aralık olan camı iyice açtım. Tabiatı itibarıyla son derece sakın bir yapısı olan arkadaşım bana son derece soğukkanlı bir halde, ‘Aracın arka lastikleri jantlarıyla birlikte yerinde değil’ dedi. Akdeniz karakteri ağır basan ben, ‘Ne diyorsun, dalga mı geçiyorsun, yemek fazla mı geldi?’ mealinde yüksek sesle tepki verdim. O, gayet sakın bir tavırla, ‘Hayır, arka lastikler yok. Jantlarıyla birlikte alınmışlar’ dedi. Şoför mahallinden fırladım. Durum gerçekten arkadaşımın tarif ettiği gibiydi.

O hızla tekrar Başkâtibimizin evine gittim. Heyecan içinde durumu anlattım. Sorunu dinleyen herkes süratle en yakın karakola gidip, durumu rapor etmemi istedi. Bunun üzerine mahalle karakoluna geç bir vakit arkadaşım ile birlikte gittik. Karakoldaki bütün görevliler uyku moduna çoktan geçmişlerdi.

Durumu rapor edip, tutanak düzenlenmesini istedik. Karakolda görevli komiser, arkadaşımınkine benzer sakınlıkta, ‘Hayret. Biz bu akşam bütün hırsızları tutuklayıp, nezarete almıştık. Bu nasıl olur?’ dedi. Cevaben, ‘Ben de aynı soruyu kendime soruyorum. Bu nasıl oldu acaba?’ diye karşılık verdim. Sonuçta tutanak düzenlendi. Pakistan’daki duruma aşına olanlar bana Rawalpindi’ye gidip, ‘ikinci el malzemelerin’ satıldığı pazarı dolaşmanın iyi bir çözüm olacağını; çünkü orada lastik ve jantlarıyla aynısını, hatta belki orijinallerini bulacağını söylediler! Tabii bu tavsiyeye uydum. O pazara gittim. Ancak, benim lastik ve jantlar kayıplara karışmıştı. Sonunda Rawalpindi’deki bir yedek parça dükkânından orijinal jantları ve yeni lastikleri satın aldım.

Unutamadığım husus, satıcının bana söz konusu malzemeleri alış fiyatından vermesi ve bunu kendi yaptığı ödeme faturası üzerinden ispat etmesiydi. Bunu neden yaptığını sorduğumda, dükkânına gittiğimiz aracın plakasını gördüğünü, bu diplomatik plakanın Türkiye'ye ait olduğunu üzerindeki numaradan -her sefarete plaka için bir numara veriliyordu- anladığımı, Pakistan'ın gerçek dostu olan Türkiye'nin bir diplomatından kâr elde etmeyi düşünemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine satıcıyla birbirimize sarıldığımızı söylemeye herhalde gerek yok.

Pakistan'da göreve başladıktan bir yıl sonra Ankara, sefarete Hava Kuvvetleri Komutanımızın resmî bir ziyaret yapacağını bildirdi. Askeri Ataşeliğimizle eşgüdüm halinde gerekli hazırlıklara başladık. Bu hazırlıklar sırasında tüm sefaret mensuplarını ilgilendiren bir konu gündeme geldi. Uçuş bir nakliye uçağıyla yapılacaktı. Uçağın kargo kapasitesi yüksekti. Ülkemiz yiyecek ürünlerine olan hasretimiz büyüktü.

Pakistan'da cheddar peyniri dışında peynir bulunmazdı. Basmati pirinci kullanılırdı. Sucuk, pastırma gibi şarküteri malzemesi ve damak tadımıza uygun birçok yiyeceği bulmak imkânsızdı.

Hep beraber oturduk, hepimizin Türkiye'den olan ihtiyaçlarına dair çok etraflı bir liste hazırladık. Askeri Ataşeliğimizin Türk Hava Kuvvetleriyle yaptığı eşgüdüm ve vardığı mutabakat üzerine listeyi Hava Kuvvetlerine gönderdik. Aslında malzemelerin tümünün geleceğinden şüphe duyuyorduk.

Resmî heyetimizi taşıyan uçak nihayetinde önceden programlanan gün ve saatte İslamabad Havaalanı'na intikal etti. Başta zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı olmak üzere heyeti karşıladık. Gerekli karşılama töreni yapıldı. Tören ertesinde heyet otele hareket etti. Benim vazifem, yine pilot arkadaşımınla birlikte, şayet getirilirdiyse, sefaret için olan kargoyu teslim alıp, sefarete götürmekti.

Heyeti getiren uçağın ekibine sefaret için kargo gelip gelmediğini sorduk. Olumlu yanıt aldık. Kargoyu görmek istedik. Görünce şaşkınlıklar içinde kaldık; zira istediğimiz malzemelerin çok büyük bir konteyner içinde getirildiğini gördük. Kendi aramızda biz bu kadar geniş çaplı bir malzeme listesi göndermedik diye düşündük.

Konteynerin uçaktan indirilmesi sorun teşkil etmedi. Mesele onu sefarete kadar getirebilmektir. Havaalanındaki Pakistanlı askeri yetkililerden yardım istedik. Türk kardeşlerimiz için bunu elbette yaparız dediler. Bir cemse tahsis ettiler. Konteyneri sefaretin bahçesine yerleştirdik. Neredeyse bahçede yer kalmamıştı. Büyükelçimize durumu rapor ettik. Konteynerin açılması için acele etmeyin talimatını aldık.

Konteyneri heyet İslamabad'dan ayrıldıktan sonra açtık. Gözlerimize inanamadık. İçinde sadece bizim istediğimiz malzemeler değil, ihtiyacımızın birkaç katı her çeşit

malzeme vardı. Elimizde hazır olan listeye göre malzemeleri mensuplarımıza dağıttık. Herkesin ve tabii davetler için rezidansın ihtiyaçları fazlasıyla karşılandı. Elbette gelen malzeme sadece bizleri değil, Pakistanlı dostlarımız için verdiğimiz yemekler vasıtasıyla onları da ziyadesiyle memnun etti.

1983 yılının Ağustos ayının son haftasında başlayan İslamabad'daki görevimi 1985 yılı Eylül ayı sonunda tamamladım ve yeni görev yerim olan Deventer/Hollanda'daki Başkonsoloslukta Konsolos unvanıyla çalışmaya başladım.

İslamabad'daki görevim boyunca her ikisi de rahmete kavuşan, Bakanlığın en parlak diplomatları arasında mümtaz yere sahip bulunan Büyükelçilerim Ayhan Kamel ve İnal Batu'dan kariyerim süresince yararlanacağım, halen de belleğimde canlılığını koruyan birçok meziyet ve haslet edinme imkânı buldum. Deventer Başkonsolosluğunda ise, daha sonra Büyükelçi olarak atanarak, benim ilke, standart ve hayat anlayışıma göre hem dürüstlüğün ve omurgalı duruşun, hem insani erdemlerin önde gelen temsilcileri arasında önemli bir yer işgal eden rahmetli Volkan Çotur'la çalışma şerefine nail oldum.

Her üçü de ışıklar içinde uyusun.

Nazif Murat Ersavcı

N. Murat Ersavcı, 41 yıllık devlet hizmeti sırasında Büyükelçi sıfatı ile Türkiye'yi Belçika Krallığı, Avustralya (Vanuatu, Kiribati, Solomon Adaları, Papua Yeni Gine, Marshall Adaları), Oman Sultanlığı ve İrlanda Cumhuriyeti'nde temsil etmiştir. Merkez hizmetlerinde, Başbakan Başdanışmanı, Dışişleri Bakanı Başdanışmanı ve Avrupa Birliği Genel Müdürü, Konsolosluk Genel Müdürü ve İnsan Kaçakçılığı ile Mücadele Ulusal Koordinatörü ve AB-İKO Konferansı Koordinatör Büyükelçi olarak çalışmıştır. Ayrıca, kariyeri sırasında, F. Almanya, Yunanistan, İtalya, İran, ABD ve Avusturya'da (Viyana BM Ofisi) görev yapmıştır.

Büyükelçi (E) Ersavcı, Haziran 2011'de emekli olmasını takiben Dışişleri Bakanlığının görevlendirmesi ile T.C. Hükümeti'nin Özel Temsilcisi olarak bir süre Libya Özel Koordinatörü olarak görev yapmış, Bingazi'de yerleşik geçici hükümetin kurulması ile ikili ilişkilerin düzenlenmesine katkı sağlamıştır. Özel Temsilci sıfatıyla çeşitli ülkeler nezdinde girişimlerde bulunmuştur.

Ayrıca, Kasım 2011 - Mayıs 2018 arasında Paris'te yerleşik bir kuruluş olan Uluslararası Sergiler Bürosu (BIE-International Bureau of Exhibitions) nezdinde Türkiye Başdelegesi olarak çalışmış ve önemli komitelere başkan seçilmiştir. Bu dönemde, bazı yabancı ve yerli özel sektör kuruluşlarında danışmanlık görevi de yürütmüştür. Büyükelçi (E) Ersavcı, Nisan 2019 tarihinde TEPAV'a katılmıştır.

Mesleki uzmanlıkları arasında NATO, savunma, ikili ekonomik ilişkiler, kültürlerarası diyalog, kamu diplomasisi, ihtilaf çözümü ve iletişim konuları yer almaktadır.

Montrö Sözleşmesi Hakkında Bilinmeyen Tarihi bir Olay: Atatürk ve Avustralya Başbakanı Bruce Arasındaki Dostluğun Müzakerelerdeki Etkisi

Montrö Sözleşmesi'nin sıkça konuşulduğu bu günlerde, Avustralya'daki bir anımı dile getirmek istedim. 2008 yılında başkent Kanberra'daki ilk parlamento binasında bir serginin açılışı yapılacaktı. Avustralya başbakanlarının, ülkenin demokrasi tarihindeki yerini vurgulayan bu törene, dönemin Başbakanı Howard tarafından Türkiye Büyükelçisi olarak davet edilmişim. Bu vesile ile Montrö Sözleşmesi hakkında, Cumhuriyet tarihimizin belki de pek bilinmeyen bir hususuna şahit oldum.

Törende, bu parlamentoda görev yapan ilk başbakan olan (1923-1929) Stanley Melbourne Bruce'un teşhir edilen eşyaları arasında, yaşamı boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün imzalı bir fotoğrafının çalışma masasında eşinin fotoğrafının yanında yer aldığı, keza imzalı altın bir sigara tabakasını ölümüne kadar kullandığı açıklandı. Daha sonra büyük bir merak ile yaptığım araştırmalardan bu dostluğun nedeni ve tarihimizdeki rolü hakkında bazı bilgilere ulaştım.

Nitekim Montrö Sözleşmesi Türkiye için ne kadar büyük bir diplomatik başarı ise, Avustralya eski Başbakanı Bruce'un, defalarca çıkmaza giren görüşmelerde Türkiye lehine önemli müdahalelerde bulunduğu ortaya çıktı. Kaldı ki, Temmuz 1936'da Montrö Sözleşmesi'nin imzalanmasını takiben Bruce'un, Atatürk ve Türkiye'ye olan dostluğundan dolayı İngiltere Kralı 8. Edward'ı, Atatürk'ün davetini kabul ederek Eylül 1936'da ülkemizi ziyaret etmesi konusunda ikna ettiği anlaşıldı. Avrupa'da yaklaşan savaşın adımlarının hissedildiği bir dönemde, İngiltere'nin hasımların Boğazlarda üstünlüğüne ilişkin endişelerinin bu ziyaret sayesinde giderildiğini öğrendim. Bunun somut örneği, Türkiye'nin tarafların büyük baskılarına rağmen 2. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalması ve Montrö Sözleşmesi'nin ne kadar hayati önem taşıdığını tüm taraflara göstermesi olmuştur.

İşte Atatürk, Montrö'deki uluslararası konferanstaki başarılı çalışmasını takdir ettiği Başbakan Bruce'a, memnuniyetinin ifadesi olarak yukarıda bahsedilen altın sigara tabakası ve gümüş çerçeve içinde imzalı bir fotoğrafını göndermiştir. Söz konusu tarihi olayı anımsatan bu hediyeler, halen kısa bir açıklama ile müzede teşhir edilmektedir.

Bu Dostluk Nasıl Gelişti?

Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan Stanley Bruce, esasen Çanakkale savaşlarında hasım olarak karşı karşıya gelmişlerdi. Ancak, cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra Başbakan Bruce, 1924 yılında, aynı zamanda İngiliz Devletler Topluluğu Genel

Sekreteri sıfatıyla ve Atatürk'ün özel izniyle bir İngiliz savaş gemisinde Çanakkale'deki "Anzak" mezarlarını ziyaret etmiştir. Bu vesileyle Atatürk'ün savaştaki dehasına duyduğu hayranlığa ilaveten gösterdiği anlayışı unutmayan Bruce ile Mustafa Kemal arasında gelişen dostluğun bir ömür boyu devam ettiği ve Atatürk'ün 1915 yılında Çanakkale'de ölen Anzak askerlerinin annelerine hitaben bizzat kaleme aldığı mesaj ile daha da derinleştiği anlaşılıyor.

Başbakan Bruce'un, Çanakkale ziyaretini takip eden yıllarda da Atatürk'ün Türkiye'nin komşuları ve Balkanlar ile ilişkilerinin hızla geliştirilmesi için harcadığı çabaları takdir ettiği ve desteklediği biliniyor. Bu bağlamda, Yunanistan ve Balkan ülkeleri ile dostluk anlaşmaları imzalanmasının, ülkemizin 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne kabulünde önemli bir aşamayı oluşturduğu anlaşılmaktadır. İşte o dönemde, İngiltere'de de büyük bir saygınlığı olan Stanley Bruce'un, Avustralya Temsilcisi ve Milletler Cemiyeti Konsey Başkanı olarak 1936 yılında Cenevre'de görev yapmakta olduğunu görmekteyiz. Bu kez Atatürk, Bruce ile temasa geçerek, o dönemdeki uluslararası gelişmeler ışığında, askerden arındırılmış bölge statüsündeki Boğazların ve Türkiye'nin yetkilerini kısıtlayan Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümlerini değiştirmek istediğini bildirmiş ve bunu taraf ülkelere duyurulacağından haberdar etmiştir. Ayrıca, bu değişimi barışçıl yollarla gerçekleştirmek istediğini ve bu bağlamda Stanley Bruce'un toplanacak uluslararası konferansın başkanı olmasını arzu ettiğini kaydetmiştir.

Yapılan hazırlıkları takiben, 1936 yılında Montrö'de toplanan uluslararası konferans, büyük bir diplomatik başarıyla Türkiye'nin istediği biçimde sonuçlanmıştır. Artık Çanakkale ve İstanbul Boğazları üzerindeki egemenlik ülkemize geçmiş, bu çerçevede Boğazlar Komisyonu lağvedilmiş, her iki boğazdan geçişler barış zamanında ticaret gemileri için serbest olmuş ve askeri gemiler üzerinde Türkiye'nin talepleri doğrultusunda kısıtlamalar getirilmiştir.

Avro Üzerinde Türkiye Haritası Nasıl Yer Aldı?

Dublin Büyükelçisi olarak göreve başladığım 1996 sonbaharında İrlanda, AB dönem başkanlığını yürütmekteydi. AB konularında ülkemize genellikle müzahir olan İrlanda'da daha uyumlu bir çalışma ortamı içinde olacağımı düşünmekteydim. Nitekim zamanın Başbakanı Tansu Çiller, 1996 Aralık ayında yapılan Konsey toplantısı hitamında, Dublin Kalesi'nde yapılan toplantıya davet edilmişti.

Ancak Türkiye'nin 1973 yılında Dublin'de büyükelçilik açmasına karşın İrlanda'nın ülkemizde temsilciliği yoktu. İrlanda'nın AB konusundaki desteğini sürdürmesi, ikili ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve Türk müteahhitlerine o sırada İrlanda'nın kullandığı önemli AB altyapı fonlarından pay sağlanabilmesi için Ankara'da bir temsilcilik açması benim için öncelikli bir hedefti. Bu konuda üst düzey bürokratik yetkililer ile temasarımdan temsilcilik açılmasına ilke olarak olumlu yaklaşıtları,

ancak o sırada görevde olan koalisyon hükümetinden siyasi bir karar alınmasının elzem olduğu anlaşılmaktaydı. Yaptığım temaslarda, İrlanda Başbakanı Bertie Ahern'in (Fianna Fail Partisi) bizzat ağırlığını koyması ve koalisyonun diğer ortağı Başbakan Yardımcısı Mary Harney'den de (Fine Gael Partisi) destek alınmasının zaruri olduğu belirtilmekteydi.

Öncelikle Başbakan Ahern ile yakın bir ilişki geliştirmenin yolunu ararken, yardıma büyükelçilik şoförümüz Paul yetişti. Ülkede dar bölge seçim sistemi uygulandığı için Başbakan Bertie Ahern'in her Cuma akşamı seçmenleri ile buluşmak üzere bir "Pub"a gittiğini, kendisinin de onun seçmeni olarak orada bulunduğunu söyledi. Bundan sonra dört-beş ay süreyle makam şoförümüz ile birlikte söz konusu "Pub"ın bir çeşit zorunlu müdavimi oldum. Bu sayede, Başbakan Ahern ile kişisel düzeyde bir ilişki kurmam mümkün oldu. Başbakan Yardımcısı Mary Harney'i ise, Ankara'da bir misyon açılmasının ekonomik ve ticari açılardan yararları konusunda ikna etmek gerekiyordu. Kendisini TÜSİAD'ın davetlisi olarak İstanbul'a götürüp hem bilgilendirme hem de mükemmel bir ağırlama ile bu engeli de aşmış olduk. Daha sonraki bir Bakanlar Kurulu toplantısında, yeni misyon açılması öngörülen ülkelerden Meksika ve Norveç'in elendiğini ve Türkiye üzerinde karar kılındığını öğrendim. Bu gelişme beni oldukça rahatlatmış ve AB ile ilişkilerimiz konusunda mesafe alınması yolunda ümitlendirmişti.

Öte yandan, Türkiye'de Başbakan Başdanışmanı olarak görevli olduğum 1993-1996 yılları arasında da Gümrük Birliği müzakerelerini yürüten ekibin bir parçası olarak, AB Parlamentosu ve ilgili kurumlar nezdinde çeşitli girişimlerde bulunmaktaydık. 1995 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği çabasını desteklemek amacı ile bazı önemli uluslararası tanıtım ve lobicilik şirketleri görevlendirilmişti. Bu firmaların Genel Koordinatörlüğünü de üstlenmiştim. Bu şekilde AB Parlamentosu'nun, o sıradaki 600 küsur üyesinin tek tek profillerini çıkartmış ve olumlu oy vermelerini sağlayacak gerekli temaları yürütmüştük. Sonuçta Gümrük Birliği, bazılarımızın hatırlayacağı gibi Türkçe ve diğer yabancı dillerdeki pankartların gösterilmesi ile AB Parlamentosu'nda kabul edilmiş, dolayısıyla Ortaklık Konseyi kararı onaylanmış ve 31 Ocak 1995 yılında yürürlüğe girmişti.

Haliyle Gümrük Birliği müzakereleri ile bu denli ilgilenince, Dublin'de ülkenin ekonomik çevreleri, önde gelen iş adamları, sendikalar vb. kuruluşlarla yakın ilişki kurmaya çalışmışım. Bunlardan biri, 1995-2002 yılları arasında İrlanda Merkez Bankası Governörü olarak görev yapan (müteveffa) Maurice O'Connell idi. Bu bağlamda, 1997 yılı ortalarındaki bir buluşmamızda AB'nin artık ortak bir para birimine geçmek üzere hazırlık yaptığını söyledi. Kendisinin, ilgili AB yetkililerince görevlendirildiğini, bu amaçla Almanya Merkez Bankası Governörü Hans Tietmeyer ve bir teknik ekip ile paranın tasarımı üzerinde çalıştıklarını belirtmesi çok ilgimi çekti. Söz konusu tasarımı görmemin mümkün olup olmadığını sordum. Nitekim, birkaç

buluşma sonrası şimdiki avro benzeri bir tasarımı benimle paylaştı. Burada ilk dikkatimi çeken şey taslak para çiziminin üstündeki Avrupa haritanın Yunanistan ile son bulması idi. Bu konuyu dile getirdim. Bu bağlamda, Türkiye'nin aday ülke olduğunu, yakın bir tarihte üyelik müzakerelerinin tamamlanması halinde, "ortak paranın" ülkemizi içerecek şekilde yeniden tasarımının önemli maliyetlere yol açacağını düşündüğümü belirttim. Bu savımı mantıklı bulduğunu belirten İrlandalı Governör, Frankfurt ile bir sonraki temasında konuyu dile getireceğini kaydetti. Nitekim daha sonraki bir başka buluşmamızda, bugün kullanımda olan ve Türkiye'nin batı bölgelerini gösteren haritalı yeni avroyu göstererek, (ekonomik maliyetler bakımından) böyle yararlı bir öneriyi yaptığım için teşekkür etti.

İrlanda 1999 yılından itibaren milyarlarca avroluk madeni para basmıştır. Ayrıca Ocak 2002'den itibaren de banknot basımını gerçekleştirmiştir.

İrlanda'dan bir Anekdote: 1996

Büyükelçilik konutunun arka bahçesinde 70'li yılların sonundan kalma atıl bir zırhlı servis aracı olduğunu gördüm. Ermeni terör örgütlerinin suçsuz diplomatlarımızı, eşlerini ve diğer çalışanları ayırım gözetmeksizin katlettiği dönemde, personel için zırhlı araç tahsisi gerekmişti. Uzun yıllar hizmet verdiğini anladığım aracın durumunu sorduğum görevli şoför, artık kullanılmadığını ve hurda durumda olduğunu söyledi. Bakanlığımızın ilgili birimi ile temas ettim ve konuyu ilettiğim ilgili kişi aracın mümkünse satılmasını belirtti. Yaptığımız araştırmadan, değil aracı satmanın, alıp hurdaya götürmenin bile epey bir masraf gerektirdiği anlaşılmıştı. Aradan birkaç hafta geçti. Bu durumu nasıl çözebileceğimizi düşünürken, şoförümüz üç kişinin aracı almak istediğini, üstelik hurdacıya ödenecek meblağı vererek aracı götüreceklerini söyleyince oldukça rahatladım. Ancak hiç kimsenin ilgilenmediği bir aracın neden satın alınmak istendiği aklıma takıldı. Müstakbel alıcıların kim oldukları hakkında yaptığımız bir araştırmadan, bunların İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) mensupları olduğu ve aracı terör amaçlı kullanmayı planladıkları ortaya çıktı. Bu bilgi üzerine, İrlanda Polis Teşkilatı "An Garda Síochána" Genel Müdürü ile temas kurarak durumu anlattım. Verdiğim istihbarata karşılık araç konusunda yardımını rica ettim. Ertesi gün beni arayan Genel Müdür, aracı belli bir meblağ ödeyerek kendilerinin memnuniyetle alacaklarını bildirdi. Hurda araç sorunu, devletin kasasından para çıkmadan bu şekilde çözümlendi. Bu olay, görev yaptığım süre boyunca, zaten yakın temasta olduğumuz İrlanda polisi ile büyükelçiliğimiz arasında daha sıcak ilişkilerin de yolunu açtı. Üstelik Dublin'de sağladıkları koruma hizmetinin ötesinde İrlanda içindeki gezilerimde de koruma sağladılar.

Hasan Göğüş

Hasan Göğüş, 1953 yılında Gaziantep'te doğmuştur. TED Ankara Kolejinden ve 1976 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu ve aynı üniversitede yüksek lisans yaptı. 1977 yılında girdiği Dışişleri Bakanlığında 1985-1987 yıllarında Müsteşar Necdet Tezel'in Özel Kalem Müdürü, 1993-97 yılları arasında AGİT Daimi Temsilci Yardımcılığı, 1997-2001 yılları arasında NATO Yüksek Düzeyli Görev Gücünün (High-Level Task Force, HLTF) Türkiye Temsilcisi oldu. 2001'de Hindistan nezdinde Büyükelçi, 2006'da Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürü olarak görevlendirildi. 2009'da Yunanistan nezdinde Büyükelçi olarak atandı. Kasım 2011 tarihinde Dışişleri Bakanlığı Avrupa İşlerinden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığı görevine atandı, 27 Kasım 2013'te de Avusturya Büyükelçiliği görevine başladı.

8 Kasım 2016 - 23 Ekim 2018 tarihleri arasında Portekiz Büyükelçiliği görevini yürüten ve halihazırda Okan Üniversitesi mütevelli heyeti üyesi olan Hasan Göğüş, 24 Kasım 2020 tarihinde Uluslararası Kalkınma Hukuku Örgütü'nün (IDLO) Danışma Kurulu Üyeliğine dört yıl süreyle seçilmiştir. Kendisi evli ve bir çocuk babasıdır.

Onuncu Büyükelçiler Konferansı, En Kıdemli Büyükelçi Konuşması (Ankara - 3 Ağustos 2019)

Sayın Bakanım ve Muhterem Hanımefendileri,
Sayın Dışişleri Komisyonu Başkanım,
Sayın Bakan Yardımcılarım,
Şehitlerimizin Saygıdeğer Aile Mensupları,
Çok Değerli Mesai Arkadaşlarım,

Birazdan yapacağım konuşmamın farklı çevrelerce merakla beklendiğini biliyorum. Ama dün sabahki toplantımızda Sayın Müsteşarımızın konuşmamı bir yıldır hazırlamakta olduğumu ileri sürmesi sanırım bu beklentiye daha da artırmıştır. Umarım kimseyi sukutu hayale uğratmam.

Sözlerime başta Dışişleri şehitleri olmak üzere vatanımızı, cumhuriyetimizi ve demokrasimizi korumak için canlarını veren tüm şehitlerimizi rahmetle anarak başlamak istiyorum. Yine yılbaşından bu yana ebediyete uğurladığımız meslek büyüklerimiz, Ömer Lütem'in, Nabi Şensoy'un, Deniz Bölükbaşı'nın, Baki İlkin'in, Turgut Kural'ın ve Türkekel Kurttekin'in aziz hatıraları önünde saygıyla eğiliyorum. Hepsinin mekanları cennet, ruhları şad olsun. Bu vesileyle yeni atanan bakan yardımcılarımız Sayın Sedat Önal'ı, Sayın Faruk Kaymakçı'yı ve Sayın Yavuz Selim'i kutluyor; önemli ve zor görevlerinde başarılar diliyorum.

Sayın Bakanım,

Eskimeyen Müsteşarımız sevgili Ümit Yalçın, her ne hikmetse Lizbon'da göreve başladığımdan bu yana emekliliğime ne kadar süre kaldığını dakikası dakikasına her vesileyle hatırlatmak nezaketini gösteriyor. Hatta öğrendiğime göre bu konuda geriye doğru işleyen bir saati bakanlık girişine pano halinde astırmayı düşünmüş ama tasarruf tedbirlerine takılmış. Dün sabahki oturumda da sunumunda Lizbon'a ve emekliliğime ABD ile yaşadığımız krizden daha fazla yer vermiş olması dikkatimden kaçmadı. Sayın Müsteşarımız konuşmasının bir yerinde kendisinin tayin yerinin belli olmasından sonra Lizbon'a talip olanların sayısının 35'e düştüğünü açıkladı. Ben nazara inanan bir insanım. Bu sohbetlerden sonra dün gidip kendime bir nazarlık aldım. Kimse endişe etmesin, Lizbon'daki görev süremi daha fazla uzatmak gibi bir arayış içerisinde değilim. Portekiz milli günü kutlamaları sırasında yakında yaş haddinden emekli olacağımı söylediğim Sevgili Ümit gibi ince bir mizah anlayışına sahip olan meslektaşım Danimarka Büyükelçisi, kendi sistemlerinde emeklilik için bir üst yaş sınırı bulunmadığını, aksine alt yaş sınırının 67 olduğunu, bir büyükelçiler toplantısında kendi aralarında emeklilik için bir kriter olarak bakanın ismini hatırlamayı

belirlediklerini söyledi. Niçin bakanın ismi diye sorduğumda da koalisyon hükümetleri nedeniyle ülkesinde dışişleri bakanlarının çok sık değişmesini gerekçe olarak gösterdi. Bu yılki Büyükelçiler Konferansı benim iştirak ettiğim onuncu ve aynı zamanda sonuncu konferans olmaktadır. Aday meslek memurluğundan müsteşar yardımcılığına kadar içeride ve dışarıda hiçbir derece ve unvan atlamadan yaklaşık 42 yıldır her seviyesinde onurla görev yaptığım Bakanlığımızdan kısmetse 2 ay sonra emekliye ayrılacağım. Bu nedenle bir veda niteliği de taşıyacak konuşmam ne kadar özen göstersem de kişisel ve duygusal bulunabilir. Affınıza sığıyorum.

1976 yılında Mülkiye'den mezun olduktan sonra aynı yıl sonunda yapılan meslek memurluğu giriş sınavları vesilesiyle ilk kez Dışişleri koridorlarıyla tanıştım. O tarihe kadar aklımda hariciyeci olmak yoktu. Öğrencilik yıllarımda da hiçbir zaman diplomat olacağım diye yanıp tutuşmadım. Ama bugün 20'li yaşlara dönmem mümkün olup meslek tercihi yapacak olsam hiç şüphesiz hariciyeyi ilk sıraya koyardım. Hayatta Dışişlerinden başka hiçbir meslek bir insana genç yaşlarda bu kadar büyük sorumluluklar ve çalışma zevki veremez.

Diplomatik kariyerim sırasında bazı ilklere de imza attığımı tahmin ediyorum. Bu çerçevede iki kez daha önce görev yaptığım merkezlere daha sonra büyükelçi olarak atandım. Meslek hayatım süresince 5 farklı partiden 2'si bağımsız Zat-ı Aliniz (Sayın Çavuşoğlu) dahil 25 bakan ile çalışmışım. İstişareler için Merkez'e çağırılma günümüzde diplomaside sıkça başvuru alan araçlardan biri haline gelmiştir. Yanılmıyorsam son olarak Vaşington Büyükelçimiz kısa bir süre için bu tecrübeyi yaşamıştı. Ama benim gibi aynı merkezden iki kere istişarelere çağrılan bir büyükelçi en azından bizim dönemimizde hatırlamıyorum. 16 yıllık büyükelçilik hayatımda ayrıca 2'si Hindistan'da, 5'i Yunanistan'da, 4'ü Avusturya'da ve sonuncusu da Portekiz'de olmak üzere toplam 12 kez Dışişlerine çağırılmışım. Bu nedenle çağırılma kelimesini işittiğimde hep bir irkilirim.

Meslekte 42 yılını geride bırakmış bir diplomat olarak Bakanlığımızın bugün sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerine baktığımda, aradan geçen süre içerisinde kaydettiğimiz gelişmeyi kelimelerle kolay kolay izah etmenin mümkün olmadığını söyleyebilirim. 1977 yılında Bakanlığa girdiğimde çalışma odamda sabit hatlı müstakil bir telefonum dahi olmadığından ilk Şube Müdürüm Murat Sungar ile paralel bağlantılı tek bir telefonu paylaşırken son Merkez görevimdeki müsteşar yardımcılığım sırasında odamda dünyanın farklı coğrafyalarındaki büyükelçi arkadaşlarımla büyük ekranlarda görüntülü görüşme yapabiliyordum.

1978 kış aylarında ülke genelinde yaşanan yakıt sıkıntısı nedeniyle bakanlıktaki odamızda bir iki gün palto ve atkılarla oturup eldivenlerle daktilo yazdığımızı sanırım bu gece aramızda bulunan dönem arkadaşlarım Derya Kanbay, Taner Seben ve Şanıvar Olgun da hatırlayacaktır. Bugün ise özellikle son 5-10 yıl içerisinde açtığımız

yeni misyonlarla diplomatik temsilcilik sayısını 240'a çıkararak ve böylece dünyada sahip olduğu büyükelçilik sayısı itibarıyla beşinci sıraya yükselen Türkiye, güçlenen diplomasi ağıyla dünya barışına daha etkin ve içerikli katkılar yapabilmektedir. Tabiatıyla çalışma şartlarımızdaki bu iyileştirmeler Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıldönümünü kutlayacağımız 2023 yılında 500. yılını idrak edecek Türk hariciyesinin diplomasi geleneğini daha da etkin bir düzeye taşımakta ve ülkemizin çıkarlarının layıkıyla korunması için gece gündüz çalışan Bakanlığımızı daha da güçlendirmektedir.

Hatırladığım kadarıyla daha önceki toplantılarımızda benden önce konuşan kıdemli büyükelçi arkadaşlarımız yaptıkları konuşmalarda, biz diplomatların ortak hasletlerini anlatırken fedakârlıktan da söz etmişti. Hatta Tahsin Burcuoğlu 2003 yılında yaptığı konuşmada, özveri bir Dışişleri memuru için olmazsa olmazdır tanımlamasında bulunmuştu. Bence Dışişleri memurlarının fedakârlığını farklı kılan özellik zorlamayla veya talep karşılığı yapılması değil, içten gelmesidir. Şimdi anlatacağım bir hatıram içten gelen fedakârlığın çarpıcı örneklerinden birini teşkil etmektedir.

1987 yılından önce Bakanlığımıza girmiş olanların hatırlayacağı gibi eski binamızda Bakanlık nöbetleri Müsteşar Özel Kalem Müdürlüğünde tutulurdu. 1985-87 yılları arasında ben de rahmetli Müsteşarlarımızdan Necdet Tezel'in Özel Kalem Müdürü'ydim. 1986 yılında Bulgaristan'da Jivkov yönetimi soydaşlarımıza yönelik yoğun bir asimilasyon politikası uyguluyordu. Soydaşlarımızdan birçoğu bireysel olarak veya gruplar halinde Türkiye'ye sığınmaya başlamıştı. Bir akşam tam Bakanlıktan ayrılırken Sofya Büyükelçiliğimizden bir soydaşımızın bir kamyonun altına saklanarak, Türkiye'ye geçmeye çalışırken sınırda Bulgar polisince yakalandığı haberi geldi. Bir iki saat içerisinde kriz yönetilebilir hale geldikten sonra saat 21:00 gibi Müsteşar'la birlikte Bakanlıktan ayrıldık. Ertesi sabah Bakanlığa geldiğimde odamda nöbetçi memuru ayakta elinde sigara içerken buldum. Cin gibiydi. Henüz Bakanlıkta 5-6 aylık memur olan genç arkadaşımız Sofya Büyükelçiliğimizden mesajlar gelmeye devam ettiği için kimse bir talepte bulunmadan saat 24.00'te nöbeti bitmesine rağmen içi eve gitmeye el vermemiş, nöbet mahallinde sabahlamış. Saat 9'dan sonra dairesi hazretleri mesaiye gelip vaziyete el koyduğunda nöbetçi memuru evine gitmeye zor ikna ettik. Kısa bir süre öncesine kadar Bakanlığımız üst yönetiminde görev yapan o akşamki nöbetçi memuru halen yurt dışında önemli bir merkezde büyükelçilik yapan Ahmet Muhtar Gün'dür.

Sayın Bakanım,

Ben Bakanlığımıza giren her arkadaşımızı bir değer olarak görürüm. Dışişlerinin harika çocukları tanımlamasını hiçbir zaman doğru bulmadım. "Biz emekli olduk bakanlık bitti" diyenlerden de olmayacağım. Birçoğuyla birlikte çalışma zevkini tattığım bu topluluğun arasında da pırıl pırıl meslektaşlarımın olduğunu biliyorum ve içerisinde bulunduğumuz yeni dönemde bu bayrağı daha da yükseklere taşıyacaklarından eminim.

Bir ay kadar önce görevinizi yeniden üstlenmeniz vesilesiyle bakanlık önünde düzenlenen törende yaptığımız konuşmayı televizyonlardan yurt dışında bizler de izledik. Gururlandık. Bakanlığımız mensupları hakkında sarf ettiğiniz övücü sözler bizleri daha fazla çalışmak için teşvik etmekle kalmamış, Bakanlığımızın sizin de belirttiğiniz gibi sadece Türkiye’de değil tüm dünyada herkesin saygısını ve takdirini kazanmasını sağlayan kurumsal ilke ve değerlerini koruyacağınıza olan inancımızı artırmıştır. Maalesef biz Hariciyeciler, yurt içinde kendimizi anlatmakta ve savunmakta, yurt dışında ulusal çıkarlarımızı korumaktaki kadar başarılı olamıyoruz. Bu nedenle sık sık haksız eleştirilerin hedefi haline gelebiliyoruz. Bu açıdan da desteğinize ihtiyacımız var.

Eşimin bu gece aramızda olmamasından cesaret alarak yakın çevremde kazak bir erkek olarak bilindiğimi söyleyebilsem de kadın memurlarımızın diplomasimize katkılarını da vurgulamadan geçemeyeceğim. Kadın büyükelçilerimizin sayısının bakanlığımız döneminde gözle görülür bir artış kaydettiğini memnuniyetle görüyoruz. Şüphesiz seçme ve seçilme hakkını birçok Batılı ülkeden daha önce almış olan kadınlarımızın Bakanlığımızda ağırlığının artması ülkemize yönelik algı operasyonlarının göğüslenmesinde de en etkili araçlardan birisi olmaktadır. Bugün Afrika’da 10 kadın büyükelçiyle temsil ediliyor olmamız tüm dünyada örnek gösterilmektedir. Işığa aydınlığı için teşekkür ederken arkada büyük bir sabırla meşaleyi tutanları da unutmamak gerekmektedir. Bu çerçevede başta eşim Zerrin olmak üzere, tüm büyükelçi eşlerine de şükranlarımı sunuyorum.

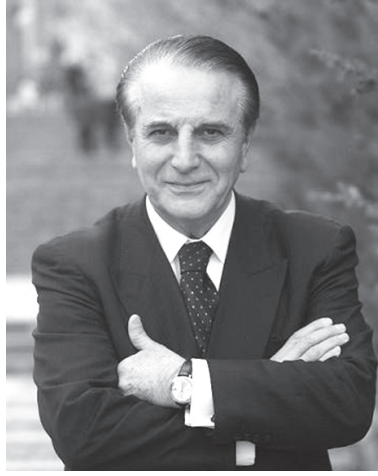
Konuşmamı tamamlamadan genç meslektaşlarıma da bazı telkinlerde bulunmak istiyorum. Dışişleri kariyeri uzun bir maraton olarak görülmelidir. Onuncu kilometredeki yeriniz değil, koşuyu nerede tamamladığınız önemlidir. Bizim meslekte hak etmeyenlerin istedikleri mevkilere gelebildiklerine rastlanılır. Ama layık olanlar er veya geç sonuçta mutlaka hedefledikleri yerlere ulaşırlar.

Her büyükelçinin amacı, bulunduğu ülkeyle ilişkileri geliştirmektir. Sonuçta bir büyükelçinin başarısının başlıca ölçütü de budur. Ancak hiçbir zaman asıl önceliğin temsil ettiğimiz Türkiye’nin çıkarlarını korumak olduğunu unutmamalıyız. Büyükelçilerin değerlendirmelerinin göze hoş gelecek şekilde değil, gerçekleri yansıtacak şekilde hazırlanması Ankara’nın doğru politikaları belirleyip uygulaması için son derece önemlidir.

Sözlerimi burada tamamlarken, bu günlere gelmemde emeği geçen, bir kısmı hayatta olmayan tüm meslek büyüklerime teşekkür ediyorum. Daima en iyinin arayışı içerisinde istemeden kırmış olabileceğim çalışma arkadaşlarımdan da özür dileyerek haklarını helal etmelerini diliyorum.

Hepinizi çok seviyorum, sağlıklı kalın, daima iyi haberler alın...

Orhan Güvenen

Orhan Güvenen 1939 yılında Erzurum'da doğmuştur. 1958 yılında İstanbul Saint-Joseph Lisesinden ve daha sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun olmuş, ardından Paris Üniversitesinde ekonometri dalında yüksek lisans ve doktora yapmıştır.

1973-1988 yıllarında OECD Sekreteryasında istatistik ve kantitatif teknikler konularında çalışmış, 1995-1997'de Büyükelçi ve OECD nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi, 1966-1967'de OECD İcra Konseyi Başkan Yardımcısı görevlerini ifa etmiştir. 2001-2005'de UNESCO İcra Konseyi Türkiye Temsilcisi, 2002-2005'de Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu Başkanı görevlerinde bulunmuştur. 1988-1994'de T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı, 1997-1999'da Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı görevini ifa etmiştir. 1988-2017'de Bilkent Üniversitesi Dünya Dinamikleri ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Kurucu Direktörü ve Profesörü, halen Paris Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Davetli Profesörü görevini yapmaktadır.

Üyesi olduğu bazı bilim kurumları: World Academy of Art and Science, European Academy of Sciences and Art, Applied Econometrics Association Başkanı, The Club of Rome (Onur Üyesi), International Statistical Institute, Türk Matematik Derneği, Türk İstatistik Derneği (1990-1994 Kurucu Başkanı). Almış olduğu ödüllerin bazıları: "Academy of Transdisciplinary Learning and Advanced Studies, USA" Transdisciplinary Distinguished Achievement Award", 2016; "Atatürk Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon dalında Fahri Doktora", 2014; "Award for Great Achievers of the World - Gusi Price", 2013; "TÜRKSAY Türk Dünyasına Hizmet Ödülü", 2012; Türkiye Bilişim Derneği ve Bilişim Sanayicileri ve İşadamları Derneği Ömür Boyu Hizmet Ödülü", 2004; "International Statistical Institute Adolphe Quetelet Medal". Bu ödülün verildiği ilk Türk, 1996; "Commendatore nell'Ordine al Merito della Repubblica Italiana", 1994; "İstatistikçiler Derneği Onur Üyesi", 1993; "Yılın Kamu Yöneticisi" 1989, 1992, 1993, 1994; "Atatürk Üniversitesi Vakıf Şeref Üyesi" 1979.

OECD “Consensus” Kuralı⁸

Paris Üniversitesinde 1976 yılından 1988 yılına kadar yaptığım hocalık ve 1973-1988 yıllarında İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatındaki (OECD) görevimi müteakip, dönemin Başbakanı merhum Turgut Özal’ın davetiyle ülkeme dönerek, 1994 yılı sonuna kadar Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı görevinde bulundum. Takdir edileceği gibi, temel bir bilim olan istatistik ve nitelikli veri altyapısı ülke karar sisteminde, araştırmalarda, bilimler arası çalışmalarda gerekli bir koşuldur.⁹ Bu düşünce ile ülkeme geldim. 1994 yılı sonunda yeniden Paris’e, 16 yıl görev yaptığım OECD camiasına, bu defa çok onurlu bir görev olan büyükelçi unvanıyla, Türkiye’nin OECD nezdinde Daimi Temsilcisi olarak geri döndüm.

İkinci Dünya Savaşı’nı müteakip, savaşla büyük yıkıma uğrayan Avrupa’nın yeniden inşası için ABD tarafından hazırlanan mali desteğin, Marshall Planı’nın uygulanması amacıyla Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) kurulmuştu. 14 Aralık 1960 tarihinde Paris’te imzalanan Konvansiyon ve ABD ile Kanada’nın katılımıyla çalışmalarını daha geniş bir alana yayarak İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) adını alan teşkilat, 1990’lı yıllarda Sovyetler Birliği’nin çöküşü, Varşova Paktı’nın dağılmasıyla birlikte yeni bir dönüşüm sürecine girmişti.

1995 yılında, Amerika kıtasından 3’üncü ülke olarak Meksika örgüte üye olurken, merkezi Avrupa ülkeleri, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ile Japonya’dan sonra Asya’dan ikinci ülke olarak Kore ile üyelik müzakereleri tamamlanmak üzereydi. Ayrıca, OECD’nin Varşova Paktı ve Sovyet ardılı ülkelere yönelik teknik yardım çalışmaları da hız kazanmıştı.

Bu dönemde, ABD Dışişleri Bakanı George C. Marshall’ın Harvard Üniversitesinde yaptığı, savaş sonrası Avrupa’nın yeniden inşası için yardım planını sunduğu ve OECD’nin kuruluş felsefesini oluşturan konuşmasının üzerinden yaklaşık 50 yıl geçmiş olmasına rağmen örgüt, hala objektif ve analitik çalışmalarıyla, bilimler arası yaklaşımıyla çok geniş bir alanda üye ülkelerin karar alıcılarına güvenilir politikalar sunma, tavsiyeler geliştirme özelliğiyle, uluslararası alanda çok önemli örnek olma niteliğini koruyordu. Kuşkusuz üye ülkeler açısından OECD çalışmalarının getirdiği en önemli katma değer, çalışmalarının üst düzey akademik nitelikte olmakla beraber,

⁸ OECD görevi sırasında birlikte çalışmaktan onur duyduğum, bu konulara tanık olan ve katkı sağlayan, Lizbon Büyükelçimiz Sayın Lale Ülker’e minnet duyularımı iletmek isterim.

⁹ Güvenen, O. (2016). Transdisciplinary Science Methodology as a Necessary Condition in Research and Education, Transdisciplinary Journal of Engineering and Science, Vol. 7, pp. 69-78, ISSN: 1949-0569 online, Article ID 00080.

ülkelere çözüm optimallerinde, mühendislik kavramıyla “karar-destek sistemi” vasfında çalışmalarından kaynaklanıyordu.

OECD bu dönemde uluslararası alandaki hızlı değişime, yeni üyelere kapısını açarak ve yeni coğrafyalarda üye olmayan ülkelerle yakın iş birliğine girerek, en hızlı uyum sağlayan, uluslararası düzeyde önde giden ekonomi kuruluşu olmaya devam ediyordu.

1996 yılının ortasında, 1984 yılından bu yana OECD Genel Sekreteri olarak görev yapan Fransız diplomatı Jean-Claude Paye’in yerine Kanada’nın eski Maliye Bakanı Donald J. Johnston görevi devralmıştı. Genel Sekreter Johnston, diğer uluslararası kuruluşlarda da uzun süredir devam etmekte olan, kendi görev tanımlarını, misyonlarını ve çalışma yöntemlerini uluslararası ortamdaki hızlı değişimle uyumlu kılmayı hedefleyen reform çalışmalarının bir benzerinin de OECD için yapılması çalışmalarına hız kazandırmayı yeni görevinin birincil amacı olarak ortaya koydu.

Kuşkusuz OECD’nin de üye ülkelerin hükümetlerine, karar alıcılarına yönelik politika üretme ve danışmanlık görevinin yanı sıra, küresel ve üye ülkelerin sorunlarını gelecek 5, 10, 15 yıl için öngörme kapasitesini güçlendirmek amacıyla, örgütün etkinliğini arttıracak şekilde çalışma yöntemlerinin reforma tabi tutulması gerekiyordu. Ancak yeni Genel Sekreter’in reform çalışmaları, Kanada ve Japonya’nın ön aldığı bir grup ülkenin girişimiyle, OECD Konvansiyonu’nun en temel prensiplerinden olan ve teşkilatın kuruluş felsefesinin de mihenk taşıını oluşturan “kararların üye ülkelerin oйдаşmasıyla alınması” (konsensüs) hükmünün tartışmaya açılması, karar alma mekanizmasının örgüte ödenen katkı payının esas alındığı bir yapıya dönüştürülmesi çabaları üzerinde yoğunlaşmıştı.

Karar alma sürecinin değiştirilmesi yönündeki öneriler OECD gündeminin en önemli müzakere konularından bir haline gelmiş ve daimi temsilciler tarafından oluşturulan, benim de üyesi olduğum 12 kişilik “Ad Hoc” bir grubun ve OECD Daimi Temsilciler Konseyinin gündemini 2 yıl boyunca meşgul etmişti.

OECD’nin karar alma usulünün oйдаşmadan, ağırlıklı oy mekanizmasına değiştirilmesi yönündeki bu öneriye, Türkiye olarak ilk günden itibaren kuvvetli bir şekilde itiraz ettik. Oйдаşmaya dayalı karar alma usulünün, OECD Konvansiyonu’nun temel direği olmasının yanı sıra, onlarca yıldır başarıyla uygulandığı, önümüzdeki dönemde de uygulanabileceği, OECD’nin karşı karşıya kaldığı yeni güçlükler ve sınamalarla da mevcut karar alma kuralıyla mücadele edebileceği, mevcut “oйдаşma” kuralından uzaklaşılmasının OECD içinde bölgesel gruplaşmaları, örgütte kutuplaşmaları ve orta vadede OECD’nin diyaloga dayalı yapıcı bir oluşumdan çatışmacı bir yapıya dönüşmesini getireceğini “Ad Hoc” grup ve Konsey toplantılarında kuvvetli bir şekilde izah ettik. OECD’nin karar alma kuralının değiştirilmesinin doğal sonucu olarak örgütün günlük çalışmalarının siyasi endişelerle sekteye uğrayacağı, bunun da alternatif maliyetinin örgüt için de üye ülkeler için de yüksek olacağını, karar alma

süreçlerinde hassasiyet arz eden konularda etkin bir ön danışma sürecinin oydaşmanın sağlanmasında önemli bir katkı sağlayabileceğini ısrarlı bir şekilde toplantılarda ve ikili görüşmelerimizde vurguladık.

OECD'nin karar alma kuralının değiştirilmesi yönündeki çabalarına karşı, haklı argümanlarla getirdiğimiz kuvvetli itiraz nedeniyle gerek "Ad Hoc" çalışma grubunda, gerek Daimi Temsilciler Konseyinde bu yönde bir karar çıkması mümkün olmadı.

Bununla birlikte, 26-27 Mayıs 1997 tarihlerinde Fransız Ekonomi ve Maliye Bakanı Jean Arthuis'in başkanlığında yapılan Bakanlar düzeyindeki Konsey toplantısında da bu konu bir oldubittiyle gündeme getirilmeye çalışıldı. Heyet Başkanlığımızı dönemin Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Ufuk Söylemez'in yaptığı Konsey toplantısı sırasında Bakanın ikili bir görüşme için toplantıdan ayrıldığı oturumda, Bakanlar Konseyi toplantısı sonunda yayımlanacak bildirgenin taslağı sunuldu. OECD'nin usulleri gereği delegasyonların temsilcileri tarafından ön müzakeresi yapılan ve Daimi Temsilciler Konseyi tarafından önceden onaylanmamış hiçbir operatif karara atıf yapılmaması gereken bu metinde, OECD Konvansiyonu'nun karar alma kuralına ilişkin 6'ncı maddesinde yer alan "özel durumlar için, yine tüm üyelerin oy birliğiyle, oydaşma usulünden vazgeçilebileceğine ilişkin" istisna hükmüne referans verilmek suretiyle, bir oldubitti yaratılmaya çalışıldığını gördük. Bunun üzerine Başkan'dan söz alarak, 6'ncı maddedeki istisnai hükmün genelleştirilerek teşkilatın oydaşmaya dayanan karar alma usulünün değiştirilemeyeceği, üye ülkelerin üzerinde mutabakat sağlamadığı bu konunun Bakanlar Konseyinde gündeme getirilmemesi kararlaştırılmışken bu oldubittinin kabulünün mümkün olmadığını, bu yapıldığı takdirde uluslararası düzeyde kendi alanında en başarılı kuruluşlardan biri olan OECD'yi siyasi bir yapıya dönüştürmüş olacağımızı ifade ettim. Bu müdahalenin üzerine söz alan ülke çıkmadı.

Başkan Fransız Bakan tekrar bana söz verdiğinde, bu defa istisnai bir hükme dayanarak, nitelikli çalışmalarıyla tanınan teşkilatın felsefesinin esas aldığı bir kuralın değiştirilemeyeceğini, üye ülkeler bu konuda ısrarlıysa OECD Konvansiyonu'nun tartışmaya açılması ve değiştirilmesi gerekeceğini vurguladım. Hiçbir ülke söz almadı ve ilgili bölüm bildirge taslağından çıkarıldı.

OECD için oydaşma kuralının değiştirilerek ağırlıklı oy sistemine geçilmesi önerisinin ülkemizin ısrarlı, OECD'nin özel konumunun ve yapısının korunmasına yönelik haklı gerekçelere dayanan tutumu nedeniyle örgütte kabul görmemiş olduğu bu Bakanlar Konseyinde tescil edildikten sonra konu teşkilatın gündemine bugüne kadar bir daha gelmemiştir.

Bugün OECD nitelikli çalışmalarıyla uluslararası düzeyde saygın konumunu oydaşma usulüyle karar alma mekanizması çerçevesinde sürdürebiliyorsa kuşkusuz bu 1996-1997 yıllarında ülkemizin bu konudaki çabaları sayesinde mümkün olabilmiştir.

Erdoğan Işcan

Emekli Büyükelçi Erdoğan Işcan, Birleşmiş Milletler (BM) İşkenceye Karşı Komite Üyesi'dir. Aynı zamanda İstanbul Kültür Üniversitesinde öğretim görevlisidir. İstanbul'da Kültür Koleji'nden mezun olduktan sonra Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesinde siyaset bilimi ve uluslararası hukuk öğrenimi yaptı. 1978'de Dışişleri Bakanlığına girdi. Diplomaside 40 yılı aşan hizmeti sonunda Nisan 2019'da emekli oldu. Yurt dışında sırasıyla Doha, Frankfurt, Bonn ve Viyana'da (silahsızlanma müzakereleri) görev yaptı. 1996-1999 döneminde Londra Başkonsolosu, 1999-2001 döneminde BM Cenevre Ofisi nezdinde Daimi Temsilci Yardımcısı oldu.

Büyükelçi düzeyinde Ukrayna'da (2005-2009) ve Güney Kore'de -aynı zamanda Kuzey Kore'ye de akredite- (2009-2011), son olarak Strazburg'da Avrupa Konseyi (AK) nezdinde Daimi Temsilci olarak görev yaptı (2014-2018). Ankara'da siyaset planlama, silahsızlanma ve personel birimlerindeki görevlerinden sonra Dışişleri Müsteşarı Özel Müşaviri (1995-1996), Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcısı (2001-2005), Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürü (2011-2013) ve Genel Siyasi İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı (2013-2014) oldu. Işcan, İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Benzeri Olmayan Bir Diplomasi Deneyimi: Kuzey Kore'ye Akredite Olmak

Kiev'den Seul'e

Büyükelçi düzeyinde ilk görev yerim Kiev'di. 2004 sonunda gerçekleşen "Turuncu Devrim"den bir yıl sonra göreve başladığım Kiev'de, Karadeniz aracılığıyla komşumuz Ukrayna ile gelişen ikili ilişkilerimizin yanı sıra, Soğuk Savaş sonrası dönemde Doğu Avrupa'nın yeniden oluşan mimarisi, tarihsel olarak ikiye bölünmüş Ukrayna'nın siyasi kimliğini arama çabaları ve bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun hedeflediği uluslararası rolü gerçekleştirmeye yönelik girişimlerini gözlemek, ulusal çıkarlarımız uyarınca duyarlı dengeleri dikkate alan siyaset seçeneklerini siyasi düzeye sunmak, heyecan verici bir deneyim ama aynı zamanda önemli bir sınama oluşturmuştu.

Dört yılın sonunda Ankara'ya dönmeyi beklerken Seul'e atandığım bildirildi. Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) yanı sıra Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ne de (Kuzey Kore) akredite olacaktım. Seul'de geçirdiğim iki yıla yakın sürede aynı zamanda Kuzey Kore'ye de akredite olmak, sanırım benzeri olmayan ilginç bir diplomasi deneyimi yaşamama yol açtı.

Kore'nin bölünmesi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmekle birlikte, öncesinde de bir yanda SSCB ve Çin'in etkisiyle kuzeyde, buna karşılık ABD ve müttefiklerinin etkisiyle güneyde farklı siyasi ve sosyo-ekonomik sistemlerin gelişmesine yönelik çabaları gördük. İkinci Dünya Savaşı sonrasında birleşme çabalarında uzlaşa sağlanamaması üzerine, 1950-1953 Kore Savaşı büyük yıkıma yol açmış ve bölünme kalıcı olmuştur. Aynı etnik gruba mensup bir ulusun bu şekilde bölünmesi bugün de devam eden büyük bir insani trajedi oluşturmuştur.

Kore Savaşı'nda Kuzey, Çin'in aktif katılımı ve SSCB'nin desteği ile çatışmalara katılır. Güney, ABD liderliğinde ülkemizin de dahil olduğu 16 ülkeden oluşan BM Komutanlığı tarafından savunulur. Büyük can kaybına ve yıkıma yol açan savaş, 1953'te Ateşkes Anlaşması (Armistice) ile durur. Bugüne kadar bir barış anlaşması yapılamamıştır. Dolayısıyla, tarafların hukuken savaşta olma durumu sürmektedir. Seul'de ABD Sekizinci Ordu Komutanlığı karargahında, 16 ülkenin diplomatik ve askeri temsilcileri düzenli olarak bir araya gelmekte ve savaş durumu devam eden Kuzey Kore ile ilgili siyasi-askeri gelişmeleri değerlendirmektedir.

Kuzey Kore'de Diplomatik Temsil

25 dolayında devletin Pyongyang'da yerleşik diplomatik temsilciliği bulunmaktadır. Şehir dışında oluşturulan diplomatik bölgede hepsi bir arada bulunan, seyahatleri

yönetimin iznine bağlı olan, kendi uydu sistemleri ile dış dünya ile iletişimi sağlayabilen diplomatik personelin genelde bir yıl süreyle görev yaptıkları bilinmektedir.

25 dolayında devletin de Pekin'deki büyükelçileri Kuzey Kore'ye de akreditedir. Avantajları, Pekin ile Pyongyang arasında doğrudan uçuşlar olmasıdır. Ayrıca, Pekin'deki Kuzey Kore Büyükelçiliği ile doğrudan temas edebilmektedirler.

Bunun dışında, Türkiye'nin de dahil olduğu 20 dolayındaki devlet Seul'den Pyongyang'a akreditedir. Dezavantajları, Pyongyang'a Pekin üzerinden gidip dönmek durumunda olmalarıdır. Ayrıca, Kuzey Kore makamları Pyongyang ile doğrudan iletişim imkanı vermediğinden, Pekin'deki Kuzey Kore Büyükelçiliğine iletilen taleplerin yanıtları o devletlerin Pekin Büyükelçiliklerine verilmektedir. Buna karşılık, savaşan taraf Güney Kore'den Kuzey Kore'deki gelişmeleri izlemek, Güney Kore tarafı, BM Komutanlığı ve Kuzey Kore'ye akredite diğer büyükelçiler ile sürekli danışma içinde olmak, durumun yakından izlenebilmesi bakımından görece bir avantaj sayılabilir.

Seul – Pekin – Pyongyang

SSCB'nin dağılması sonrasında, Asya'da büyüyen ve küresel bir güç olma yolunda ilerleyen Çin, Kuzey Kore konusunda ana aktör durumundadır. Kore sorununun geleceğinde, bölgesel ve uluslararası dengeler bağlamında Çin'in yaklaşımı belirleyici olacaktır. Mevcut koşullarda, Kuzey Kore'nin varlığını sürdürmesi, Çin için bölgede dengeleri etkileme yeteneklerinin önemli bir unsurudur.

Kuzey Kore'nin, bazı Asya ülkeleri ve sınır komşusu Rusya ile doğrudan ulaşım imkanı da dahil temaslarının yanı sıra, temel olarak Çin ile güçlü bağları ülkenin siyasi ve ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin güvencesidir. Devletin güvenilir seçkinleri uluslararası temasları gerçekleştirmektedir. Bunun dışında, yerel halkın sadece Çin ile sınır ticareti ve denetimli olarak sınır bölgesinde Çin'e geçiş imkanı bulunmaktadır.

Seul ile Pyongyang'ın karayolu mesafesi 195 km'dir. Öte yandan, “devam eden savaş durumu” nedeniyle iki ülke arasındaki sınır (Panmunjom) kapalı olduğundan, karayolundan Pyongyang'a gidip dönmek mümkün değildir. Oysa, sınır kapalı olmasaydı, aynı gün Pyongyang'a gidip temaslardan sonra Seul'e dönmek mümkün olurdu. Bu koşullarda, Seul'den Pyongyang'a gidebilmenin tek yolu, uçak ile Pekin üzerinden seyahat etmektir. Bu da uçak bağlantıları nedeniyle en az üç gün sürmekte, Pyongyang'da uygulanacak programa bağlı olarak beş ya da yedi güne uzayabilmektedir. Seul-Pekin ve Pekin-Pyongyang uçuşlarının her biri yaklaşık 2,5 saat sürdüğünden, Seul'den 195 km uzaklıktaki Pyongyang'a gidiş-dönüş toplam uçuş süresi 10 saate ulaşmaktadır.

Seul’de Kuzey Kore’ye de akredite büyükelçilerin oluşturduğu “Pyongyang Kulübü” düzenli olarak toplanarak deneyim paylaşımında bulunmaktadır. Düzenlenen çalışma yemeklerine Güney Kore Dışişleri temsilcileri de davet edilmektedir. Ayrıca, büyükelçiler Kuzey Kore ziyaretleri öncesinde ve sonrasında Güney Koreli muhatapları ile ikili düzeyde bir araya gelerek karşılıklı mesajları paylaşmaktadır. Bu uygulamayı bilen Kuzey Koreli muhataplar da, Güney Kore’den gelen mesajları not etmekte, dönüşte Güney Kore tarafına bilgi verileceğini bildiğinden, kendi mesajlarını da büyükelçiler aracılığıyla iletmektedir. Böylece, “Pyongyang Kulübü” büyükelçileri iki Kore arasında dolaylı bir iletişim ağı oluşturmaktadır.

Pyongyang Ziyareti – Mayıs 2010

Öngörülecek ziyaret konusunda tüm bilgileri içeren notanın en az iki hafta öncesinden Pekin’deki Kuzey Kore Büyükelçiliğine faks ile gönderilmesi gerekmektedir. Notada, talep edilen temas programı, ulaşım ve konaklama ihtiyacı bildirilmektedir. Kuzey Kore Büyükelçiliğinin ilgili ülkenin Pekin’deki Büyükelçiliğine iletildiği yanıtta, ziyaretin uygun görüldüğü, ulaşım ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanacağı belirtilmekte, araca takılacak bayrağın getirilmesi, buna karşılık olarak cep telefonu getirilmemesi istenmektedir. Zaten altyapı bulunmadığından cep telefonu taşımanın bir anlamı yoktur.

Ayrıca, deneyimler, bavulda yeterli miktarda hediyelik eşya (alkol, tütün ürünleri) bulundurulmasının yararlı olacağını göstermektedir.

Pyongyang programımdan bir gün önce Seul’den Pekin’e uçtum. Pekin Büyükelçimizin konuğu oldum. Ertesi sabah, Büyükelçiliğimizin görevlileri pasaportumu Kuzey Kore Büyükelçiliğine götürdüler ve vizemi aldılar. Öğleden sonra Air China ile Pyongyang’a uçtum.

Pyongyang havalimanına varışında beni karşılayan koyu renk elbiseli düzgün İngilizce konuşan genç mihmandar, orada bulunduğum sürece bana refakat etti, ayrılırken havalimanında uçağa binişime kadar beni izledi, temaslarımı düzenledi.

Varışında havalimanında alınan pasaport ve uçak biletim dönüş uçağına binerken iade edildi. Dolayısıyla, Pyongyang’da kalışım süresince üzerimde bir kimlik bulunmadı. Mihmandarım bunun bir sorun olmadığını söyledi.

Kuzey Kore’de yabancı cep telefonu kullanılamamakta. Yerel görevlilerin kendi aralarında iletişimi için bir sistemin bulunduğunu gördüm. Sorum üzerine, gerekirse otel odasındaki telefonda uluslararası arama yapabileceğim söylendi. Tahmin edilebileceği gibi tüm denemelerim başarısız oldu. Dolayısıyla, Pyongyang’da kalışım boyunca Kuzey Kore dışı ile bir iletişimim olmadı.

Tüm ödemelerimi euro olarak yapmam talep edildi. Kuzey Kore parası (won) satın almama izin verilmedi. Bana tahsis edilen 1980’li yıllara ait bir Mercedes için günde 50 euro ödedim. Pyongyang’da yabancıların kalabildiği tek otel olan Koryo’da kaldığım oda için günde 200 euro ödedim.

Sokakta yürümeme izin verilmedi. Bu arada, talebimin uygun görülmesi üzerine, mihmandarımın refakatinde bir metro istasyonuna gittim, metro ile izleyen istasyona seyahat ettim. Böylece, kısa süre için de olsa halkın durumunu yakından gözleyebilme fırsatı buldum. Genellikle bakımsız ve yoksul görünümlü halkın ürkek davranışlar içinde olması ve özellikle göz temasından kaçınması dikkat çekiciydi. Sorup izin alma koşuluyla fotoğraf çekmeme izin verildi.

Güven Mektubu Sunma Töreni ve Resmi Temaslar

Pyongyang’a varışında mihmandarım bir taslak resmi temas programı verdi ve ek talebimin olup olmadığını sordu. Programda Kuzey Kore Dışişleri ile temaslar, güven mektubu sunma töreni ve kültürel ziyaretler öngörülmüştü. Bunların dışında, kordiplomatik duayenini ziyaret etmek istediğimi, ayrıca Dışişleri Bakanı ve ekibini akşam yemeğine davet ettiğimi belirttim. Pyongyang’ı ziyaret eden akredite büyükelçilerin, Dışişleri Bakanı’nı ve ekibini akşam yemeğine davet etmesinin yerleşik ve beklenen bir uygulama olduğu bilinmekteydi. Mihmandarım yaptığı telefon görüşmelerinden sonra tüm taleplerimin kabul edildiğini bildirdi.

Ertesi sabah Dışişleri Protokol Şefi ve Dışişleri Bakanı’nı ziyaretin ardından Yüce Halk Asamblesi Prezidyumu Başkanı (President of the Presidium of the Supreme People’s Assembly) Kim Yong-nam’a güven mektubumu sundum. Törden sonra görüşmeye davet edildim. Masanın bir yanında Başkan ve ekibi, karşı tarafta yalnız ben, biraz sorgulamaya (ya da belki başkâtiplik sınavına) benzeyen bir formatta iki saate yakın görüştük. Bu görüşmenin fotoğrafını ilginç olabileceği düşüncesiyle ekliyorum. İkili ilişkilerimizin yanı sıra, Başkan özellikle Kore Yarımadası’nda barış ve güvenlik konularında Kuzey Kore’nin beklentileri ve koşulları hakkında uzun bir konuşma yaptı.

Kuzey Kore uygulamasında, büyükelçiler güven mektuplarını törensel işlevleri yerine getiren Prezidyum Başkanı’na sunmaktadırlar. İlk lider Kim Il-sung, oğlu Kim Jong-il ve onun oğlu (şimdiki lider) Kim Jong-un, lider olarak tüm siyasi ve askeri sistemin başında tek karar yetkisine sahip kişilerdir. Yalnız Çin Büyükelçisi’nin lideri görebildiği söylenmektedir.

Aynı akşam, mihmandarımın yaptığı düzenleme uyarınca, Dışişleri Bakanı ve ekibini bir lokantada ağırladım. Gün boyunca yapılan resmi görüşmelerden sonra özel konuları konuşma tercihlerine saygı duydum. Esasen tüm muhataplar aynı konuşma notunu

kullandıklarından görüşmelerde farklı bir görüş duymayı beklemek gerçekçi değildi. Yemekten sonra bavulumda kalan son hediyelik ürünleri de tükettik. Yemeğin hesabını öderken hizmeti yapan garsonlara teşekkür amacıyla küçük bir miktarı bırakma talebim şiddetle reddedildi. Böylece, Güney Kore gibi, Kuzey Kore’de de bahşış bırakmanın kabul edilmediğini anlamış oldum.

Bazı Gözlemler

Kuzey Kore halkı, yalnız devletin denetimindeki medyayı izleyebilmektedir. Dış dünyaya veya devletin sağladığının dışında bilgiye ulaşma imkanı yoktur. İnternet devletin denetiminde sınırlı ölçülerde güvenilir seçkinler tarafından kullanılabilir. Halkın yurt dışına seyahat imkanı çok sınırlıdır. Halkın kontrollü olarak Çin’in sınıra yakın bölgelerine gidebildiği bilinmektedir.

Hukuk ve yargı güvencesi bulunmayan Kuzey Kore’de, ideolojik ihanetle suçlanma halk için temel bir kaygı oluşturmaktadır. Liderin öğretilerine uyum sağlayamamak ve liderin onuruna saygısızlık, ciddi sonuçlara yol açabilecek bir korku nedenidir. Bu koşullarda ancak lider değişim sürecinde yönetici kesimde olası bir güç mücadelesinin sonuçları yenilik açısından izlenebilecektir.

Bence, Kuzey Kore deneyimi, zaman tüneline geçişe benzetilebilir. Sanki tarihte bir başka zamana geçiyor, *incommunicado* kalınan dönemin sonunda yine zaman tüneline geçerek bildiğiniz dünyaya dönmeyi bekliyorsunuz. Buna karşın, fırsat olsa Kuzey Kore’yi yeniden ziyaret etmek ister miydiniz? Evet, bu benzeri olmayan deneyimi yeniden yaşamak isterdim.

Selim Karaosmanoğlu

Selim Karaosmanoğlu 1970 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakóltesinden mezun olarak Dışışleri Bakanlığına girdikten sonra Merkez'de ve yurt dışında çeşitli görevlerde bulunmuş, İkili Siyasi İşler Genel Müdürü; Bağdat, Abu Dhabi ve Tahran Büyükelçisi olarak görev yapmış, 2011 yılında emekliye ayrılmıştır.

İki Anı, İki Temel İlke

Dışişlerinden emekli olan diplomatların meslek hayatlarına ilişkin anılarını yazmalarının bir ‘ritüel’ haline geldiğini görmekteyiz. Bu gözlemim eleştirel bir saptama olarak algılanmamalıdır. Nitekim diplomasi mesleği, emeklilik döneminde de devam eden sürekli öğrenme, yeni deneyimler kazanma ve hataları tekrarlamama evresinde ilerleyen bir kariyer özelliği taşımaktadır. Bir meslek büyüğümüzün dediği gibi; “çoğu kez başkalarının yaptığı hatalardan yararlandım veya aynı hataları yapmamaya gayret ettim”. Bu nedenle, doğru ve nesnel algılama ve değerlendirmenin ürünü olan anılar araştırmacılar ve meslekteki genç nesiller için zengin bir kaynak niteliği taşıyabilir.

Ancak böyle bir yazım uğraşına kendime özgün nedenlerle girmedim veya giremedim. Yukarıda ifadeye çalıştığım hususlarla doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte, mesleki ilke niteliğini taşıdığına inandığım, başımdan geçen iki somut örneğe bu vesileyle değinmek istiyorum.

Bunlardan birincisi, Dışişlerine girdiğim ilk dönemde, muhtemelen 1971 veya 1972 yılında şahit olduğum ilk mesleki deneyimimle ilgili. Söz konusu yıllarda Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri (Bakanlık Müsteşarlığı) görevini yürüten merhum Büyükelçi Orhan Eralp, kendisinden acil randevu talep ederek, yanında başkentinden gelen bir görevliyle beraber Batılı bir ülkenin büyükelçisini kabul etmişti. Ben de bu görüşmeye ilgili daireden “servis notu” tutmakla görevli 3. kâtip olarak katıldım. Rahmetli Eralp, görüşme sonrasında, “misafirleri uğurladıktan sonra, hiçbir yere uğramadan, lütfen doğrudan benim yanıma geliniz” talimatını vermişti. Geri döndüğümde, ”bakın bazı konular vardır ki sizinle birlikte mezara kadar sır kalır. Notunu tuttuğunuz bu görüşme de aynı mertebededir. Genç bir memur olarak daha mesleğinizin başında böyle bir sorumluluk yükleniyorsunuz “ dedikten sonra, kendi portatif daktilosunu çıkararak makam odasında iki nüsha olarak servis notunu bana bizzat yazdırmıştı. Bir nüshasını kendi kasasına koymuş, diğerinin üzerine el yazısı ile bir not ilave ettikten sonra, zarfın üzerine “Kişiye Özel/Sadece Sayın Başbakan açacaktır” kaydıyla Başbakan Nihat Erim’in ofisinde yine Dışişleri mensubu olan Başbakan Özel Kalem Müdürü Güner Öztekin’elden teslim etmem talimatını vermişti.

Daha sonraki meslek hayatımda, anımsadığım kadarıyla, Rotterdam Başkonsolosluğunda Konsolos rütbesiyle çalışırken, uzun yıllar sonra da Kafkas Ülkeleriyle İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yaparken “kişiyle mezara gidecek sırlar” niteliğinde birkaç olaya daha şahit oldum.

Burada değinmek istediğim ikinci ilkesel husus ise görevli olarak bulunulan ülkedeki gelişmeleri ve olayları en iyi değerlendirebilecek kişi ister büyükelçi, ister başkonsolos olsun yerel koşulları en iyi izlemek durumunda olan misyon şefidir. Bu bakımdan misyon şefine güvenilmeli, değerlendirmelerine kulak verilip inisiyatif almasına izin verilmeli, kendisine hareket alanı yaratılmalıdır. Diğer bir deyişle, misyon şefi, verilen genel yönerge içinde kalmak koşuluyla güven içinde hareket edip kendi başına karar verebilmelidir.

Bu konu hakkındaki en somut örnekle Bağdat Büyükelçiliğim sırasında karşılaştım. Anlatacağım olay ve gelişmelerin arka planını da, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in o dönemde "Dışişleri Danışmanı" olan değerli aziz dostum Mehmet Ali Bayar'dan öğrendiğimi belirtmek isterim. Kendisinin de "mezara kadar gizli kalacak" birçok olayın şahidi olduğu da muhtemeldir.

Olayın ayrıntısına gelince, düzenli temas ettiğim Irak'taki BM Özel Temsilcisi ve Koordinatörü Hans von Sponeck ile görüşmek üzere sabah saatlerinde Bağdat'ta BM Karargâhı işlevini gören Canal Hotel'e gittim. *(Söz konusu Canal Hotel daha sonra Ağustos 2003 tarihinde bombalı intihar saldırısına sahne olmuş, olayda zamanın BM Irak Özel Temsilcisi Sergio Viera de Mello dahil 22 kişi hayatını kaybetmişti).* Büyük bölümü Amerikalı ve İngiliz olan BM silahsızlandırma denetçisi ve Şilili helikopter pilotlarının otelin önündeki onlarca araç ve otobüse binmekte olduğunu, von Sponeck'in de kendilerini uğurladığını gördüm. Adı geçen bu olağanüstü hareketliliğin ne olduğunu sorduğumda, Vaşington ve Londra'dan gelen talimat üzerine personelin Amman'a tahliye edilmekte olduğunu; gece yarısı Irak'a yönelik uçak ve füze saldırısı beklendiğini; kendisinin Irak yönetimi ile temasları sürdürmek ve bağlantıyı kesmemek için Bağdat'ta kalmayı daha uygun bulduğunu ifade etti.

Doğal olarak derhal büyükelçiliğe dönüp, durum ve olası gelişmeleri içeren kısa bir değerlendirme mesajını Bakanlığa göndererek olası talimatlarını istedim. Yaklaşık yarım saat sonra cevaben gelen "yıldırım" simgeli mesajda, özetle, Bakanlığımızda böyle bir bilginin bulunmadığı, acil bir durumun olmadığı, gelişmelerden bilgi verilmesine devam edilmesi yanıtı geldi. İlgili Müsteşar Yardımcısı ve dairesindeki hakim kanının telaşa kapılarak Bağdat'ı terk etmek niyetini taşıdığı yönünde olduğunu sonradan öğrendim. Dairenden gelen bu mesaja rağmen, yakın temas ettiğimiz büyükelçileri kançılıryamıza davet ederek bir durum değerlendirmesi yaptık. Gelişmelerin vahameti ve aciliyeti konusunda fikir birliği olduğunu gördükten sonra personelimizden benim de dahil olduğum 9 kişilik bir "çekirdek kadro"yu saptayıp, geri kalan tüm personel ile aile fertlerini, uçuş yasağı nedeniyle karayolundan Amman'a tahliye kararını verdim. Bizim "tahliye konvoyuna İtalyan, Yugoslav ve İspanyol Büyükelçilikleri personeli de katıldı. Ürdün karayolunu seçmemizin nedeni BM personelinin de bu yolu kullanmakta olduğu için bir saldırıya uğramayacağı düşüncesiydi. Daha sonraki tahliyelerde de bize yardımcı olan Amman Büyükelçiliğimizle de gerekli eşgüdümü

sağladık. Amman Büyükelçimiz Süha Umar, Ürdün makamlarıyla temas edip sınırda da gerekli önlemleri aldırıldığını bildirdi.

Aynı gün akşamüzeri büyükelçilik santrali, Cumhurbaşkanı Sayın Demirel'in benimle telefonda görüşmek istediğini söyledi. İtiraf edeyim ki inanmadım. Bakanlığımızda yaygın bir uygulama olan "işletilme" kaygısı ile telefonu aldım.

Rahmetli Demirel isim vermek suretiyle ailemin de hatırını sorduktan sonra, biraz önce kendisini ABD Dışişleri Bakanı Bayan Madeleine Albright'ın aradığını, bu akşam Bağdat ağırlıklı olmak üzere Irak'a çoklu bir hava saldırısı başlatılacağını bildirdiğini; Irak'taki vatandaşlarımızla medya mensuplarımıza sahip çıkmam hususunu; bu harekât boyunca vatandaşlarımızın güvenliğinin ön planda tutulması gereğini vurgulayarak, hayatım boyunca anısını canlı tutacağım "hiç aklımdan çıkarma ve merak etme, orada sahipsiz değilsiniz" sözünü kullandı. Kendisine durumu özetledikten sonra aldığım önlemler ve resen başlattığım tahliye konusunda ayrıntılı bilgi arz ettim. Yanıtı "Doğru yapmışsınız" oldu. Nitekim 15 Aralık 1998 gece yarısı, dört gün sürecek olan ağır ABD hava ve füze saldırısı başladı. Durumu derhal Bakanlığa ileterek, esasen Sayın Cumhurbaşkanı'nın da aksamüstü büyükelçiliğimizi bizzat arayarak harekât konusunda bilgilendirdiğini, yönergeleri doğrultusunda dokuz kişiden oluşan iskelet kadro dışındaki diğer personel ve tüm aile mensuplarının Amman'a varmak üzere olduğunu, bunların Türkiye'ye dönebilmelerini teminen Amman Büyükelçiliğimize gerekli ödeneğin gönderilmesini "tensiplerine arz" ettim.

Nitekim ertesi gün, kısa bir süre önce BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın özel bir uyarı mesajını Saddam Hüseyin'e getirmiş olan İsmail Cem, düzenlediği basın toplantısında Bağdat'taki koşulları bildiğini, vatandaşlarımız ve personelin tahliyesinin güven içinde gerçekleştirildiğini, gelişmeleri yakından izlediğini ifade ettikten sonra büyükelçiliğin varlığını sürdürmesi ve kalan iskelet kadronun akıbeti konusunda büyükelçinin tam yetkili olduğunu belirtmiştir.

Bu arada Bakanlığa gönderdiğim diğer bir mesajda, aksine yönergeleri olmadığı takdirde, konsolosluk evrakı ile demirbaş ayniyat defteri ve idari hesaplar dışındaki tüm evrakı usulüne uygun olarak imha edeceğimizi bildirdim. Anılan mesajda ayrıca büyükelçiliğin faaliyetini durdurarak geri kalan tüm personelin tahliyesi için nesnel koşullar olarak aşağıdaki hususların dikkate alınacağını bildirdim:

-Muhatabımız Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere, yerel makamlarla temas edememek, ülkede resmi bir muhatap bulamamak.

-Diğer diplomatik misyonlarla temas sağlayamamak.

-Bakanlığımız ve Türkiye ile iletişimin kesilmesi.

-Yukarıdaki hususlara ilaveten kamu düzeninin ortadan kalkarak misyon personeli için yakın ve ciddi hayati tehlike oluşması (anarşi, yağma, asker kaçağı silahlı grupların ortaya çıkması).

Bağdat Büyükelçiliği görevim boyunca Bakanlık Müsteşarları, sırasıyla Büyükelçi Onur Öymen ve Büyükelçi Faruk Loğoğlu'nun, uçuş yasağı nedeniyle meşakkatli karayolundan Bağdat'a gelmeleri, Irak siyasi liderliğinin kafa yapısını ve ülkedeki koşulları bizzat yakından görmeleri de ileriki değerlendirmeleri açısından büyükelçiliğimiz için bir şans olmuştur.

Sonuç olarak, bakanlık ile misyon şefinin karşılıklı olarak ego yarışına girmemesinin hizmetin kusursuz olarak yerine getirilmesinin ön şartını oluşturduğunu düşünmekteyim. Bu hususun başkonsoloslar için de geçerli olduğuna inanmaktayım.

1996-2001 yılları arasında Bağdat Büyükelçiliğim sırasındaki performansım ve hatta meslek hayatım boyunca devam eden göreceli dik başlılığım konusunda bir öz eleştiri yapmam gerekebilir. Nitekim Irak'taki görevim sonunda Ankara'ya döndüğümde, "tekmil vermek" üzere ziyaret ettiğim Müsteşar, kadim ve aziz dostum Büyükelçi Faruk Loğoğlu'nun aşağıda ifade ettiği sözleri belki de durumu bir ölçüde özetliyordu: "Bakanlığı bir orkestra şefi gibi ustaca idare ettin. Arada sırada notalara da baksaydın daha iyi olmaz mıydı?"

Celalettin Kart

Celalettin Kart, 1951 yılında İstanbul'da doğmuştur. Galatasaray Lisesi ve Grenoble Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunudur. 1974 yılında Dışişleri Bakanlığına girmiştir. Lyon Başkonsolosu (1995-1998), Beyrut Büyükelçisi (2001-2005), İKÖ Genel Sekreteri ve Başdanışmanı (2005-2007), Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İşler Genel Müdürü (2007-2010) olarak görevlerde bulunmuş ve Ocak 2010-Kasım 2013 tarihleri arasında Lüksemburg Büyükelçisi olmuştur.

Lübnan Anı ve Gözlemlerim

T.C. Dışişleri Bakanlığında 40 yıl süren meslek hayatımda iki kez Beyrut Büyükelçiliğinde görev yaptığım için meslek anılarımı aktarırken Lübnan ile ilgili olanlara ağırlık vermeyi tercih ettim. Bu vesile ile ülkeyle ilgili bazı gözlemlerimi aktarmakta yarar gördüm.

Lübnan’da görev yaptığım her iki dönemin ortam ve koşulları birbirlerinden farklı idi. Beyrut’ta ilk kez 1979-1981 yılları arasında İkinci Kâtip, bilahare Başkâtip olarak çalıştım. İkinci seferinde ise, 2001-2005 yılları arasında Büyükelçi olarak atandım. Beyrut’taki ilk dönemimde iç harp şartları hüküm sürerken, büyükelçilik yıllarımda merhum Başbakan Rafik Hariri’nin çabalarıyla her geçen gün hayatın normale döndüğü, “Beyrut’un eski Beyrut” olma yolunda hızlı adımlarla ilerlediği bir başkentte çalıştım. Hariri’nin önderliğindeki bu sürecin parlaklığının geçici, hatta aldatici ve dolayısıyla maziye artık hiçbir şekilde dönülemeyeceği yolundaki iyimser öngörülerin de ne derece yanıltıcı olduğunu zaman maalesef çok geçmeden gösterecekti.

1979 yılında Beyrut Büyükelçiliğine atandığımı Bonn’da üzüntüyle öğrendim. Bonn gibi sakin bir başkentten, iç savaşın tüm şiddetiyle yaşandığı bir başka başkente nakledilecektim. Bonn’da mahiyetinde görev yapmaktan her zaman onur duyduğum rahmetli Büyükelçi Vahit Halefoğlu ilk büyükelçiliğini Beyrut’ta yapmıştı. Atama haberini öğrendikten sonra muhterem Büyükelçim beni ve eşimi öğle yemeğine davet etti. Evlerinde misafir kalan ve çok eski dostları olan bir çiftin bize Beyrut’u ilk ağızdan anlatabileceklerini söyledi. Büyükelçilik konutunda, Beyrut’ta ilk gündün son ana kadar her şekilde ve konuda bizlere yardımcı olan ve Lübnan’dan ayrıldıktan sonra da onlar yaşamlarını yitirinceye dek dostluğumuzun devam ettiği Suzan ve Alberto Molinari çiftiyle tanıştık. Çeşitli sorularımıza verdikleri yanıtlarda Beyrut ile ilgili öyle bir pembe tablo çizdiler ki, atamadan duyduğumuz üzüntü bir ölçüde hafiflemişti. Ancak sonradan öğrendik ki, olumsuz konuşmalarını hususunda, özellikle ahiren vefat eden değerli sefiremiz Zehra Hanımefendi öncelikle sevgili Suzan Hanım’a sıkı sıkıya tembihlemişti.

Bonn’dan Beyrut’a karayolu ile gittim. Eşyalarımızı Türkiye’de gümrükte bırakmış, elzem olanları o zamanki aracımız olan Volkswagen Golf’ün içine ve üstüne sığdırıp yola çıkmıştım. Hiç tanımadığım bir ülkede, hem de harp halindeki bir ülkede, elimde tek bir harita olmadan Beyrut’a doğru seyahatime devam ettim. Zaten o dönem savaş halindeki Lübnan’da bulunsa dahi haritalar pek güvenilir değildi. Tek bildiğim büyükelçiliğin Müslüman kesiminde ve Filistin kamplarına yakın bir yerde olduğuydu. Suriyeli askerlerin aracımın bagajını tamamen boşaltmalarını olmayan Arapçam ile engellemiş, uzun, korkutucu ve tehlikeli bir yolculuğun sonunda akşam saatlerinde Beyrut’a varmıştım. Filistin bölgesinde bir meydana karşılaştığım Filistinlilerin

yardımla büyükelçiliğe gittim. Daha sonra meslektaşım ve kadim dostum Yaşar Pınar'ın evinde uzun zaman konuk oldum.

İlk gün gördüğüm bu manzara, yaşadığım olaylar ve karmaşa, aslında Lübnan'ın koşulları hakkında fikir vermek açısından yeterince sarih. Lübnan toprakları üzerinde çeşitli yerel ve yabancı güçler, ellerinde silahlarla memleketin her köşesine dağılmışlardı. Dış mihraklar ve onların kontrolündeki yerel hizipler birbirlerini destekliyor ve karşılıklı yardımlaşıyorlardı. Bazen de kendi aralarında kapışıyorlardı. Lübnan sayısız çatışmaların gerçekleştiği bir ülke haline dönüşmüştü. Bütün bu felaketler yetmezmiş gibi, 1969 Kahire Anlaşması'nın imzalanması Lübnan için ayrıca bir felaket teşkil etmiştir. Bu anlaşma uyarınca, tüm Filistin kampları bundan böyle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün otoritesi altına girecek, FKÖ İsrail'e karşı silahlı eylemlerini serbestçe Lübnan topraklarından yürütebilecekti. Lübnanlı gazeteci ve düşünür Amin Maalouf'a göre, *“Lübnan bir ulus inşa etmeyi beceremediğinden bu bedeli ödemek zorunda kalmıştır.”* Beyrut artık hem Filistinlilerin, hem de Lübnan Devleti'nin başkenti olmuştur.

İşte böyle bir ortamda faaliyet gösteren Beyrut Büyükelçiliğinde 1979 yılında göreve başladım. Ancak gerçeği söylemek gerekirse, büyükelçiliğin mesaisinin büyük bölümünü Filistinliler ile ilişkiler teşkil ediyordu. Beyrut o tarihten önce Doğu ve Batı Beyrut olarak ikiye ayrılmıştı. Büyükelçiliğimiz dahil, hemen hemen tüm dış temsilcilikler Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları, üstelik Suriye işgali altında olan Batı Beyrut'ta, Lübnan Dışişleri Bakanlığı ise, Doğu Beyrut'ta kalmıştı. Bu yüzden Dışişleri Bakanlığı ile temaslar asgari seviyeye indirilmişti. Çalıştığında telefon aracılığıyla haberleşebiliyorduk. En önemlisi Bakanlığın özellikle Müslüman mensupları fırsat buldukça büyükelçiliğimize geldiklerinde kendileriyle görüşebiliyorduk. Müslüman siyasetçiler özellikle milli günlerimize katılmaya çaba gösterirlerdi. Hafızam beni yanıltmıyorsa, Başbakan Takieddine Solh, 1980 yılı Cumhuriyet Bayramı daveti arifesinde istifa etmiş, yerine Shafik Dib Wazzan atanmıştı (25 Ekim 1980). Davete halef selef iki başbakanın iştiraki bizleri memnun etmiş, temsilciliğimizin itibarını arttırmıştı. İlk kez başbakanlığı üstlenen Wazzan'ın göreve başladıktan sonra katıldığı ilk milli günün Türk milli günü olması gözlemcilerin dikkatlerinden kaçmamıştı.

Filistinliler ile münasebetlerimiz Lübnanlılara kıyasla daha muntazam ve süreklidir. Baş muhatabımız Abu Firas (Rebhi Halloum) ve yardımcılarıydı. Türkiye Firas'ın adını ilk kez 1979'da, Ankara'daki Mısır Büyükelçiliğini hedef alan saldırı vesilesiyle duyacaktı. Büyükelçilik baskını gerçekleştiren Filistinli gerillalar ile müzakerelerde arabuluculuk için özel olarak Ankara'ya gelen heyette Abu Firas da yer alıyordu. Kendisi bilahare Filistin'in Ankara'daki ilk Büyükelçisi olacaktı. Ankara'ya gidene kadar Beyrut'ta kendisi ile çeşitli vesilelerle sık sık görüşecektim.

Lübnan'daki kaos ortamına rağmen sosyal hayatımız oldukça canlıydı. Çoğunluğu genç diplomatlardan oluşan "corps diplomatique" arasında, belki de çatışma ortamının etkisiyle, belli bir dayanışma ve kaynaşma vardı. Gençler daha ziyade evlerde toplanırdı. Biz deniz gören iki ayrı dairede oturduk. İkincisinde, kapı komşumuz sonradan Lübnan Cumhurbaşkanı olacak olan General Emile Lahoud idi. Adlarını daha evvel zikrettiğim Molinari çifti ve Beyrut'a ilk gittiğim ertesi günü tanıştığım Meriç ve Joseph Gemayel ile çoğunlukla lokantalara giderdik. Meriç, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral merhum Şahap Gürler'in kızıydı. Orgeneral Gürler kısaltılmış adı UNRWA olan "BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı" nezdindeki Türkiye Temsilciliği görevini yürütmek amacıyla Beyrut'a geldiği sırada kızı Meriç, Lübnan ordusunda pilot yüzbaşı Joseph Gemayel ile tanışıp evlenmişti. Kaptan Gemayel, Kataeb Partisinin kurucusu Şeyh Pierre Gemayel'in kuzeniydi. Arkadaşlığımızın bugüne dek sürdüğü Meriç ve Joseph Gemayel çifti de Batı Beyrut'ta ikamet etmekteydiler. Meriç ve Meral, hemen hemen her gün tenis oynarlardı. Batı Beyrut'taki orduvine de üye olmuş, plajından bol bol keyifle denize girmeye başlamıştık. Şehirde çatışmaların yoğun olduğu bazı akşamlar balkonlardan, Joseph ile benim tavla partilerimin de dahil olduğu, zar ve pul sesleri duyulurdu. Ayrıca Josephlerin Faraya'daki dağ evine gidip kayak yaptığımız da olurdu. Biz Meral ile bazen sinemaya bile giderdik. Bütün tehlikesine rağmen Beyrut, bölgedeki diğer hassas başkentlerde görev yapan diplomatlar için adeta cazibe merkeziydi. Örneğin Humeyni yönetimindeki Tahran'dan Beyrut'a tatile gelen meslektaşlarımız vardı.

Beyrut Büyükelçiliğinde üç büyükelçinin mahiyetinde çalıştım. Bunlardan rahmetli Osman Başman ve eşi merhume Güngör Hanımefendi'den çok yakın ilgi gördük. Osman Bey haza beyefendiydi ve de mütevaziydi. Bir keresinde İngiliz Büyükelçisi ile yaptığı nezaket ziyaretinden sonra "Beyefendi sizinle gurur duyuyorum. Şimdi İngiliz Büyükelçisi'yle görüştüm. Sizden sitayişle bahsetti. Koltuklarım kabardı." diyecek kadar mahiyetindekileri takdir yüceliğine sahip alçakgönüllü bir kişiydi.

Araç ile geldiğimiz Beyrut'tan uçakla dönecektik. Ancak görev sürem bir türlü bitmek bilmiyordu. Hareketimize sayılı günler kala "görülen lüzum üzerine" görevimin bir müddet daha uzatıldığının bildirilmesi neredeyse adet haline gelmişti. Son defasında hareketimden çok kısa süre önce aynı mealde bir telgraf gelince Büyükelçi Sayın Ertuğrul Çırağan, "uçığa bindiğim için talimatın gereğinin yerine getirilemediğini" bildirmek anlayış ve nezaketini göstermişti.

Lübnan'daki çatışma ortamı ben ayrıldıktan sonra da devam etti. İsrail'in 1982 yılında Beyrut'u kuşatmasıyla durum daha da vahim bir hal aldı. Gelişmeler doğal olarak Bakanlığımızca da yakından izlenmekte idi. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı merhum Büyükelçi Kamuran Gürün başkanlığında her ay toplanan İstihbarat Değerlendirme Kurulu, Beyrut Büyükelçiliğinin durumunu gündemine aldı. Büyükelçiliğin Şam'a taşınması söz konusuydu. Beyrut'tan yeni dönmüş bir memur olarak fikrimi sormak amacıyla kurul toplantısına davet edildim.

MİT, Genelkurmay ve İçişleri Bakanlığının en üst düzey temsilcileri bu kurulun daimi üyesiydiler. Toplantıda sefaretin Şam'a nakli yerine kapatılmasının daha uygun olacağını savundum. Elçiliğimizin Şam'a taşınmasının Lübnanlılar tarafından kendilerine yapılmış büyük bir hakaret olarak algılanacağını vurguladım. Büyükelçimiz ve temsilciliğimizin diğer mensuplarının Beyrut'ta yaşayan ve büyükelçiliğimiz ile sürekli temas içinde bulunan Yavru ve Molinari ailelerinin konutlarında ağırlanabileceklerini belirttim. Bayan Yavru, büyükelçiliğimiz ile yakın ilişki içerisinde olan İstanbullu bir Rum, adından daha evvel söz ettiğim Suzan Molinari de emekli Büyükelçi Yalçın Kaya Erensoy'un eşi Tullia Molinari'nin annesidir. Tullia esasen o tarihlerde Beyrut Büyükelçiliğinde çalışıyordu. Neticede bu önerim uygun görüldü. Büyükelçi Yunus Güçel, telkin ettiğim üzere Yavru ailesinin Beyrut'un Hristiyan kesimindeki Rabieh semtinde bulunan konutuna, koruma görevlileri de Molinari'lerin Baabdat'taki evine taşındılar. Lübnanlı yetkililer daha sonra "en zor koşullarda" bile Türkiye'nin Lübnan'ı terk etmemiş olmasını şükranla karşıladıklarını çeşitli vesilelerle dile getirmişlerdir.

1981'de başkâtip olarak ayrıldığım Beyrut'a 20 yıl aradan sonra 2001 yılının son günlerinde büyükelçi olarak dönecektim. Cumhurbaşkanı Emile Lahoud'a güven mektubumu yanılmıyorsam 4 Ocak 2002'de takdim ettim. Takdim töreninin ardından başbaşa görüşmeye geçtiğimizde kendisine, "Sayın Cumhurbaşkanı biliyor musunuz, Beyrut'ta görev yapmak her büyükelçi için şanstır. Ancak ben diğer meslektaşlarımdan bir kat daha şanslıyım." deyince, ne demek istediğimi anlamadığından, hatta belki de şirin gözükme saikiyle bu şekilde konuşmuş olabileceğimi düşündüğünden, yüzüme biraz da şaşkınlık içinde baktı. İlk kez Beyrut'ta bulunduğum sırada oturduğum apartmanda kapı komşusu olduğumuzu anımsatınca, "Şimdi hatırladım! Siz o Türksünüz." diye bir yanıt verdi.

Cumhurbaşkanı Emile Lahoud'un hem annesi, hem de eşi Ermeni asıllı idiler. Ancak ne Sayın Cumhurbaşkanı, ne de eşi bizlere karşı herhangi bir olumsuz davranış içinde olmamışlardır. Hatta eşi Andrée Lahoud, Beyrut'ta Türkiye Büyükelçiliğince ilk kez eşim tarafından düzenlenen "Türk Haftası'nı" himayesi altına almış, ancak Ermenilerin karşı propagandası üzerine açılışa katılmaktan son anda vazgeçmişti. Bunun üzerine açılışa, Lahoud'dan hemen önce kısa bir süre Cumhurbaşkanlığı yapan Elias Hraoui'nin kibarlığı ve zerafetiyle tanınan eşi Mona Hraoui hazır bulunmuştu. Türk Haftası tüm Ermeni tehditlerine rağmen başarıyla gerçekleştirilmiş, kamuoyu ve basında yoğun ilgi görmüştür. Etkinliğin ses getirmesinde Beyrut'taki ilk dönemimden tanıdığım iş insanı rahmetli Fawzi Ghandour'ın saymakla bitmeyecek fedakarlıkları ile o tarihte Büyükelçilik Başkatipli olan Hakan Çakıl ve eşi İkinci Katip Esin Çakıl'ın cansiparane çalışmalarının rolü çok büyüktür. Hakan Çakıl halen Beyrut'ta başarılı şekilde büyükelçilik yapmakta, Esin Çakıl da Bakanlığımızda konsolosluk genel müdür yardımcılığı gibi zor bir görevi sürdürmektedir.

Cumhurbaşkanı Emile Lahoud ile ilişkilerimiz her daim medeni bir çerçevede cereyan etmiştir. Ne zaman randevu istesem en kısa zamanda yanıt verirdi. Lübnanlılar sadece 4 yıl görev yapan büyükelçilere Beyrut'tan ayrılırken nişan verirlerdi. Benim 4 yılımı tamamlamadan Türkiye'ye dönecek olmama ve görevden ayrılan büyükelçilere nişan takdimi gibi bir uygulamanın ülkemizde bulunmamasına bakmadan, Lübnan hariciyesinin telkini üzerine, Beyrut'tan ayrılmadan önce bana nişan verilmesine onay verdi.

Cumhurbaşkanı Emile Lahoud, haleflerinin büyük çoğunluğu gibi asker kökenliydi ve genelkurmay başkanlığı yapmıştı. Esasen Lübnan'da genelkurmay başkanlığı, cumhurbaşkanlığı makamı gibi, Marunilere tahsis edilmiştir. Genelkurmay başkanlarının tıpkı cumhurbaşkanları gibi Maruni kökenli olmaları keyfiyeti her zaman herkes tarafından bilinmez, bilinse de vurgulanmaz. Oysa bu iki görev o kadar iç içe girmiştir ki, bazı istisnalara rağmen, cumhurbaşkanlığına generalleri seçmek neredeyse gelenek haline gelmiş, askeriye uzun zaman Marunilerin kalesi olarak algılanmıştır.

Cumhurbaşkanı'na güven mektubumu sunduktan sonra sırasıyla Meclis Başkanı Nebih Berri ve Başbakan Rafik Hariri'yi ziyaret ettim. Başbakan, "Siz büyük bir devletin büyükelçisisiniz. Beni ne zaman isterseniz ziyaret edebilirsiniz." dedi ve cebinden çıkardığı kartvizitinin üzerine özel cep telefonunu yazarak bana verdi. Kuşkusuz bu jest bana değil, ülkeme yapılıyordu. Doğal olarak çok gururlandım. Olası görüşme taleplerime böylece yeşil ışık yakılmasından bilistifade, Başbakan Hariri'yi belirli aralıklarla ziyaret ediyor, olaylar ve gelişmeler hakkında en üst seviyede birinci ağızdan bilgi alıyordum.

Büyükelçilik görevine ilk başladığım günlerde Sosyalist Parti Başkanı ve Dürzi toplumunun lideri Walid Joumblatt'ın 28 Mart 2002'de gerçekleşen Beyrut Zirvesi öncesi basına verdiği demeç beni sıkıntıya sokmuştu. Joumblatt demecinde, zirvenin hiç bir önem taşımadığını ileri sürmüştü, bu yüzden zirve sırasında Beyrut'ta kalmak istemediğini ifadeyle Türklerin kendisine vize yasağı koymalarından ötürü çok istediği halde İstanbul'a gidememekten yakınmıştı.

Walid Joumblatt'ta filhakika Türkiye'nin kendisine vize yasağı koyduğu izlenimi vardı. Bunu Beyrut'a geldiğim ilk günlerde, daha evvel Ankara'da büyükelçilik yapmış olan Arjantin Büyükelçisi müteveffa Pedro Pico da söylemişti. Büyükelçi Pico marifetiyle Joumblatt'tan randevu almış, durumu açıklığa kavuşturduğumu sanmıştım. Hükümetteki iki Dürzi bakandan biri olan Marwan Hamade'ye de bu görüşmemizi nakletmiştim. Ancak Joumblatt bu yönde demeç vermeye devam edince, diğer Dürzi Bakan Ghazi Aridi ile telefonda görüşüp gelişmeleri özetledikten sonra, birazdan bir basın toplantısı düzenleyeceğimi, Türk hükümetinin Joumblatt'a vize vermemesi gibi bir durumun söz konusu olmadığını, zira kendisinin herhangi bir vize başvurusunda bulunmadığını söyleyeceğimi bildirdim. Hem Aridi, hem Hamade basın toplantısı

tertiplenmem hususunda ricacı oldular. Walid Joumlatt da, bilahare Beyrut'un doğusunda bulunan El-Muhtara köyündeki şatoyu andıran ikametgahında onuruma düzenlediği yemekte, davranışının daha ziyade Lübnan iç siyasetinden kaynaklanan nedenlerini izah etmiş, tatsızlıklara meydan vermeden bu meseleyi suhuletle hallettiğim için teşekkür etmiştir. Joumlatt ile bu olaydan sonra belirli aralıklarla öğlenleri baş başa çalışma yemeklerinde buluşmaya başladık. Çok okuyan ve entelektüel kişiliğe sahip lider Joumlatt ile Lübnan ve çevre ülkelerindeki gelişmeler, uluslararası meseleler konusunda fikir alışverişinde bulunurduk. Hal böyle olmakla beraber, Joumlatt'ın olur olmaz vesilelerle Türkiye'ye çatmaya halen devam ettiği yolunda duyumlar almaktayım. Boşuna dememişler huyulu huyundan vazgeçmez diye.

Beyrut'taki ilk aylarda bir yandan nezaket ziyaretlerimi yapıyor, diğer yandan yavaş yavaş ilişkileri geliştirmeye çalışıyordum. Ancak gösterilen tüm hüsnü kabule rağmen, itiraf etmeliyim ki başlarda çok zorluk çektim. Esasen buna hazırlıklı olmalıydım. Beyrut'a tayinim çıktıktan sonra görüştüğüm Ankara'daki Lübnan Büyükelçisi Georges Siam, açık açık "Sizin İsrail ile ilişkileriniz, bizim Suriye ile bağlarımız bu minvalde gittiği müddetçe, ülkelerimiz arasındaki münasebetlerde ilerleme kaydetmek hemen hemen imkansızdır" demişti. İsrail ile ilişkilerimiz Lübnan ile münasebetlerde mesafe alınmasına bizim açımızdan engel değilse de, Suriye'nin vesayeti altındaki Lübnan için durum başkaydı. İlk zamanlar neye el atsam sonuç alamıyordum. Hükümete yakın bir iş adamı ile yaptığım sohbette bu durumdan yakındıktan sonra, yöneticilerin kulağına gideceğinden emin olduğum için, "Bilemiyorum bakanlığımdan acaba başka bir başkente atanmayı mı talep etsem" şeklinde bir cümle kullandım. Yaklaşık bir hafta sonra Başbakan Hariri beni makamına çağırarak, ilk izlenimlerimi sordu ve de eğer bir zorlukla karşılaşsam bunu kendisine doğrudan duyurmamı istedi. Mesaj gerçek muhatabına ulaşmıştı.

Bu konuşmadan kısa bir süre sonra, bilgisayar üreticisi bir Türk firması (Escort) yetkilileri ziyaretime gelip, Lübnan'daki tüm okulların bilgisayarlarla donanımına yönelik ihaleyi kazandıklarını, ancak son anda güçlükle karşılaştıklarını, Başbakan'ın bir yakınının ihaleyi almak istediğini bildirdiler. Firmamızın tek başına, bütün rakiplerini eleyerek ihaleyi kazanmasına çok sevinmiş, ancak son anda zorluk çıkartılmasına üzülmüştüm. Derhal Başbakanlık ile temasa geçtim. "Bir yandan ilişkileri geliştirmek istiyoruz diyorsunuz, diğer yandan bir Türk şirketine ihaleyi kazanmasına rağmen zorluk çıkartıyorsunuz. Bu ne biçim iştir." şeklinde serzenişte bulundum. Olaya derhal Başbakan Hariri müdahale etti. Escort şirketi ihaleyi kazandı. Başbakan Hariri ayrıca rahmetli babasının anısına Beyrut'un ana meydanında yaptırdığı muhteşem caminin bir bölümünün İznik çinileriyle kaplanması yolundaki önerimi de olumlu karşılamış, vakıf yöneticilerini Başbakanlıkta kabul ederek katalog üzerinden seçim yapmıştır.

Bu arada Başbakan Hariri ile neredeyse mutat olarak her ay görüşür duruma gelmiştik. Ben her seferinde bir bahane uydurup, yaptığı dış temaslar veya dış politika gelişmeleri

hakkında bilgi alırdım. Bir seferinde uzun uzun Büyük Orta Doğu Projesi'ni ayrıntılarıyla anlattı. Bir başka görüşmemizde, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin teşkilinden önce birkaç kez bir araya geldiği Neçirvan Barzani ile temaslarının konusunu sordum. Barzani'nin Irak'ı oluştururken Lübnan modelini örnek almak istediklerini dile getirdiğini ve Lübnan modelinin işleyiş tarzı hakkında bilgi talep ettiğini söyledi. Kendisine cevaben Lübnan teşekkül edilirken arkasında dış güçlerin yer aldıklarını hatırlattığını, böyle bir durum olmaz ise başarılı olamayacaklarını belirttiğini ifade etti.

Hariri bu yanıtıyla aslında Lübnan'ın tarihsel gerçeğine işaret etmekteydi. Lübnan kurulurken, yerel dini cemaatlerin bir arada yaşamalarını düzenlemek ve aralarında dengeyi korumak birinci amaçtı. Bu çerçevede kota sistemi uygulanmıştır. Ülkenin önemli makamları cemaat temsilcileri arasında paylaştırılmıştır. Ancak hedeflenen amaca gerçekte ulaşılamamıştır. Zira cemaatlerin hepsi son tahlilde azınlık durumundadırlar. Bu husus en güçlü ve kalabalık olanı için bile geçerlidir. Dolayısıyla farklı cemaatler ülke içindeki konumlarını güçlendirmek için dışarıdan hamiler edinme gayreti içine girmişler, dış mihraklar da kendilerini yeri ve zamanı geldiğinde kullanmışlardır. Neticede yurttaşlarda, bir dinden veya mezhepten ziyade, bir ulusa ait olma duygusu maalesef gelişmemiştir.

Böyle bir tabloda Lübnan'da 1932 yılından beri nüfus sayımı yapılmamış olmasına şaşırılmaması gerekir. Yapıldığı takdirde siyasi gücün dayandığı dengelerin değişiminden korkulmaktadır. Müslümanların Hristiyanlardan, özellikle ülkenin en güçlü siyasi makamını elinde tutan Marunilerden, Müslümanlar arasında ise Şiiilerin, başlangıçta Hristiyanların ana muhatabı olarak kabul gören Sünnilere nazaran zamanla sayısal açıdan daha büyüdükleri ortaya çıkacak, önde gelen cemaatlere kuruluşta tanınan avantaj ve hakların sorgulanmasının yolu açılacaktır. Hizbullah'ın Lübnan siyasi arenasında kazandığı gücü bu bağlamda incelemekte kanımca yarar vardır. Günden güne palazlanan Hizbullah'ın baş destekçisinin İran olduğu anımsanınca Hariri'nin Neçirvan Barzani'ye söylediklerinin arkasındaki haklılık payı ortaya çıkmaktadır.

Büyükelçi Georges Siam, Lübnan'a hareketimden önce kendisiyle görüşmemde aslında doğru bir teşhiste bulunmuştu. Lübnan'la ilişkilerimiz bir noktadan sonra tıkanıyordu. Ancak 2004 yılının başında rüzgar ters yönden esmeye başladı. 2004 yılı Ocak ayında Beşar Esad'ın ülkemize ziyareti sonrasında hızla gelişmeye başlayan Türkiye-Suriye ilişkileri Lübnan ile münasebetlerimize de olumlu yansıdı. Lübnanlılar Türkiye ile ilişkileri geliştirmek hususunda her zamankinden daha arzulu oldular. Ekonomi Bakanı Marwan Hamade bir görüşmemizde "Geçtiğimiz günlerde Başkan Beşar Esad tarafından kabul edildim. Esad Türkiye ile münasebetlerin gidişatından fevkalade memnun." şeklinde konuştu. Anlaşılan Şam, Beyrut'a yeşil ışık yakmıştı ve harekete geçme zamanı gelmişti.

2004 yılında üst düzey ziyaretler birbirini izledi. Ziyaret trafiği Lübnanlılarca başlatılmış, önce Dışişleri ve Göçmenler Bakanı Jean Obeid (11-13 Nisan), bilahare Başbakan Hariri (12-13 Mayıs), nihayet Meclis Başkanı Nebih Berri (12-17 Aralık) ülkemize gelmişlerdir.

Bu ziyaretlere Türk tarafından ilk önce Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Abdullah Gül'ün ziyaretiyle cevap verilmiştir. 2-4 Temmuz 2004 tarihlerinde gerçekleşen bu ziyarette Sayın Gül'e, eşi Hayrünissa Hanımefendi de refakat etmiştir. Beraberinde iş insanlarından oluşan kalabalık bir heyetle Beyrut'a gelen Sayın Gül, Lübnanlı muhatabı ile görüşmelerine ilaveten, merhum Başbakan Rafik Hariri ve dönemin Cumhurbaşkanı Emile Lahoud tarafından kabul edilmiştir.

21 yıl aradan sonra Lübnan'a gelen ilk Türk Dışişleri Bakanı olan Sayın Abdullah Gül'ün ziyareti fevkalade başarılı geçmiştir. Merhum Başbakan Rafik Hariri kendisine büyük hüsnükabul göstermiştir. Eşi Nazik Hariri, Bayan Gül ile ayrıca bizzat ilgilenmiş, Beyteddin Festivali'nin galasında kendisine refakat etmiştir. Lübnan Dışişleri Bakanı Jean Obeid, ziyaretin hazırlanmasında baştan sona kadar özenli davranmıştır. Eşi Loubna Obeid ile birlikte Sayın Gül ve refikalarını, Trablusşam kenti yakınlarındaki Terbol'de, bir kartal yuvasını andıran ikametgahlarında özel olarak ağırlamışlardır.

Nihayet 2004 yılında, dönemin Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Sayın Binali Yıldırım, Lübnanlı mevkidaşı Necip Mikati'nin davetine icabetle, eşiye birlikte Beyrut'u ziyaret etmiştir. Resmi temaslarını tamamladıktan sonra Bakan Yıldırım ile Mikati'nin çocuğunun düğününe katılmak üzere Trablusşam'a gittik. Mikati Sayın Yıldırım'a yakın ilgi göstermiştir.

Rahmetli Rafik Hariri bir yemek toplantısında Necip Mikati'den sitayişle söz etmiş, "Tek amacı var. O da başbakan olmak. İnşallah bir gün gerçekleşir." demişti. Merhum Hariri'nin bu kehaneti kısa zamanda doğrulanacak, Rafik Hariri'nin suikast sonucu Şubat 2005'te hayatını kaybetmesinden sonra Necip Mikati iki defa (Nisan - Temmuz 2005, 2011-2014) başbakanlık yapacaktır.

2004 yılının son dönemleri Lübnan siyasi hayatında oldukça sıcak geçmiştir. Görev süresi dolmasına karşın Emile Lahoud, Ağustos 2004'te yapılan bir anayasa değişikliği ile yeniden 3 yıllığına cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Genelde Suriye çizgisinde politika izleyen Emile Lahoud'un, tekrar seçilmesinde Suriye'nin ağırlığını koyduğu tüm gözlemciler tarafından kabul gören bir gerçektir. Esasen Lübnan'da cumhurbaşkanlığı seçiminde dış güçler genelde mutlaka söz sahibi olmuşlardır.

Bu olaya karşı mı çıkmak, yoksa tevekkülle mi karşılamak gerekirdi ben bilemem. Tek bildiğim Rafik Hariri'nin Lahoud'un yeniden seçilmesine tepki olarak 2004'te istifa ettiği, 14 Şubat 2005'te de suikaste kurban gittiğidir. Beyrut'tan ayrılmadan önce

yaptığımız son görüşmede Hariri, sanki bu hazin sonu bilir gibi konuşmuş ve özetle şunları söylemiştir: “Suriyeliler hiç hak etmediğim halde bana çok kötü muamele ediyorlar. İki önemli Lübnanlı siyasiye suikast yapılacağı yolunda ciddi duyumlar almaktayım. Benim dışımda Walid Joumlatt’ın da tehlikede olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle kendisine zırhlı araçlarımdan birini tahsis ettim.” Rafik Hariri 14 Şubat 2005’te sabah saatlerinde seçim yasasının görüşüldüğü meclisten ayrılarak yüksek güvenli konvoyla evine doğru hareket ettiğinde yol güzergahındaki St. Georges Otel’i önünde yaklaşık 2 tonluk patlayıcı taşıyan bomba yüklü aracın saat 13 dolaylarında infilak etmesi sonucu yaşamını yitirdi. Patlamanın gerçekleştiği meydanın karşı köşesindeki bir otelde, aynı saatlerde İngiliz Büyükelçisi benim onuruma bir veda yemeği düzenleyecekti. Son anda yemeği daha geç bir saate almıştık. Eğer yapmamış olsaydık, patlamaya şahit olacak, belki de zarar görecektim. Her hal ve karda bombanın tesiriyle St. George Oteli’ne kuşbakışı yaklaşık 10 km. mesafedeki büyükelçilik ikametgahının camları fena halde sarsılmıştı.

21 kişinin ölümüne, 230’dan fazla kişinin yaralanmasına yol açan patlamadan sonra Lübnan ile ikili ilişkilerimizdeki gelişme eğilimi ve potansiyeli ciddi hasar görmüştür. Suriye’nin arkasında olduğundan hiç kuşku bulunmayan bu patlamanın gerçekleştiği tarihten itibaren Lübnan çalkantılı bir döneme girmiş, istikrara kavuşmamıştır. Sünni toplumu kendine gelememiştir. Şii kesim ve de özellikle Hizbullah ağırlık kazanmıştır.

Esasen, İsrail saldırıları ve Beyrut’un istilası, 30 yıl süren Şam vesayeti, iç savaşlar Lübnan’da büyük zayıflara yol açmıştır. Bu felaketler her aşamada son derece yıkıcı ve ölümcül olmuş, yüz binlerce kurban verilmiştir. Lübnan ekonomisi iflas durumuna hızlı adımlarla ilerlemiş, geri dönülmesi mümkün olmayan bir yola girmiştir. Başbakan Hasan Diyab kamu borcu 90 milyar doları aşan Lübnan’ın dünyanın en borçlu ülkesi haline geldiğini vurgulamıştır. Ahiren vefat eden araştırmacı gazeteci yazar Orhan Koloğlu Türk-Arap ilişkilerinin tarihini irdeleyen yapıtında iflası su yüzüne çıkmış bir toplumda yerel tepkilerin eyleme dönüşmesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmiştir. Lübnan’da gelişmeler bu yönde ilerlemiş, su, elektrik, sağlık, toplu taşıma, telekomünikasyon veya çöplerin toplanmaması gibi en temel haklardan mahrum kalan halk, sık sık sokağa dökülmeye başlamıştır. Ekonomik krizin vahameti günümüzde COVID-19’dan duyulan endişeyi neredeyse ikinci plana itmiştir. Ülkenin duvarlarının çatıdan temellere kadar çatlamaya başladığına işaret eden Amin Maalouf haklı olarak bütün bu gelişmeler karşısında duyulan maddi ve manevi yıkıntının insanın içini acıttığının altını çizmektedir. Bizlere söylenecek başka söz kalmamıştır.

Alev Kılıç

E. Büyükelçi Alev Kılıç, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1968 yılında mezun olmuştur. 1969 yılında, Dışişleri Bakanlığına meslek memuru olarak giren E. Büyükelçi Alev Kılıç, Ürdün (1972-1974), Münih-Almanya (1974-1977), Dışişleri Bakanlığı Ankara (1977-1979), Bonn-Almanya (1979-1983), Dışişleri Bakanlığı Ankara (1983-1985)'da çeşitli görevlerde bulunmuştur. Sofya Büyükelçiliğinde Birinci Müsteşar (1985-1991), Orta Asya, Kafkasya ve Slav Ülkeleri Dairesinde Genel Müdür Yardımcısı (1991-1996), Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi (1996-1998), Avrupa Konseyi Daimi Temsilciliğinde Daimi Temsilci (1998-2002), Ekonomi İşleri Müsteşar Yardımcısı (2002-2004), Bern Türkiye Büyükelçisi (2004-2009), Meksika Türkiye Büyükelçisi (2009-2011) görevlerinde bulunmuştur.

E. Büyükelçi Alev Kılıç, Dışişleri Bakanlığından 2011 yılında emekli olmuştur. 2013 yılından bu yana AVİM Başkanı'dır.

Belgrad'dan İki Anı

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti 1991 yılında önce Slovenya, hemen arkasından Hırvatistan'ın ayrılması ile dağılma sürecine girmiş, acılı olan bu dağılma süreci yaklaşık üç buçuk yıl süren Bosna savaşı ile soykırım da içeren bir trajediye dönüşmüştür. Savaşı sona erdiren ve Bosna'da barışın çerçevesini çizen anlaşma ABD'nin Ohio eyaletinde bulunan Dayton şehrinde Kasım 1995'te Bosna, Hırvatistan ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Aliya İzetbegoviç, Franco Tuđman ve Slobodan Milošević tarafından imzalanmıştır. Sırbistan, Karadağ ve Kosova'dan oluşan yeni devlet Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adını almıştır.

Yugoslavya'da savaşın başladığı dönemde görev süresi dolan Büyükelçimizin geri dönüşünden sonra, savaş süresince Belgrad'a büyükelçi ataması yapılmamış, ülkemiz geçici işgüder düzeyinde temsil edilmiştir. Savaştan sonra küçülmüş yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne (daha ileride, Karadağ ve Kosova'nın da ayrılmasıyla daha da küçülecek ve günümüzdeki Sırbistan olacaktır) atanan ilk T.C. Büyükelçisi olarak Eylül 1996'da Belgrad'da, çok kısa bir zaman içinde Cumhurbaşkanı Zoran Liliç'e güven mektubumu sunarak, iki yıl sürecek olan görevime başladım.

Belgrad savaşın yaralarını sarmaya çalışan, yokluk ve karamsarlığın hakim olduğu bir kent görünümündeydi. Güven mektubu sunma töreninde Cumhurbaşkanı, yerleşik kurallarının dışına çıkarak, eşimi de görüşmede hazır bulunmaya davet etmiş, ülkesine böyle bir dönemde ve ortamda iki küçük kızıyla gelmiş olmamızın kendilerine moral verdiğini ifadeyle teşekkür etmişti.

Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinin geçmişi, birçok ortak gelenek, görenek ve anılara sahip bulunan iki Balkan ülkesi olarak, farklı siyasi rejimlere sahip olmalarına rağmen, örnek gösterilecek bir düzeydeydi. Dağılma sürecinde Bosna'da yaşananlar, basında Boşnakların düşman ve Türk olarak nitelendirilmesi bu yakınlığa koyu bir gölge düşürmüştü, ilişkilere ciddi bir soğukluk getirmişti. Bu durumun günlük yaşama nasıl yansıtacağı tedirginlik yaratıyordu. Bu endişelerin yersiz olduğunu, siyasi söylemlerin, diğer bazı bölge ülkelerinden farklı olarak, halka ve insani ilişkilere yansımadığını kısa bir süre içinde görebilmek bize mutluluk ve ümit vermişti.

İlişkilerin normalleşmesi sürecinde spor ilk adımı oluşturdu. Avrupa basketbol şampiyonası karşılaşmaları çerçevesinde bir takımımız Belgrad'a geldi. Tıklım tıklım dolu bir salonda, elektrikli bir havada heyecanlı bir karşılaşma oldu. Bu maçta hiç bilmediğim ve tahmin etmediğim bir deneyime sahip oldum. Maçın heyecanı içinde, belki doğal olarak, seyirciler koro halinde galiz küfürler savuruyordu. Dikkat çeken, bu küfürlerin hepsini anlıyorduk. Osmanlıdan bu yana küfür dilinde bir değişiklik olmadığı görülüyordu.

Daha sonra bir Yunan basketbol takımı da geldi. Yunanistan o sırada Yugoslavya'nın en yakın dostu. Maç gene elektrikli. Seyircilerden koro halinde "Kıbrıs Türk'tür" sloganı. Balkanlarda kimin nasıl kızdırılacağı biliniyor.

Cumhurbaşkanı Liliç'in konumu daha ziyade protokoler nitelikteydi. Yetki ve kuvvet Sırbistan Başbakanı olan Milošević'te toplanmıştı. Nitekim bir yıl sonra, 1997'de Liliç'in yerine cumhurbaşkanı seçildi. Milošević'in Yugoslavya siyasi tarihinde bir Sırp milliyetçisi olarak öne çıkması 1989 yılında Kosova'da Priştine yakınlarındaki Gazi Mestan Meydanı'nda 28 Haziran 1389 Kosova Meydan Savaşı'nın 600. yıl dönümünde yaklaşık bir milyon kişilik bir topluluğun önünde yaptığı hamasi konuşma ile hatırlanmaktadır. Sultan Murad-ı Hüdavendigâr'ın Sırp Kralı Lazar Hrebelyanoviç önderliğindeki çok uluslu orduyu bozguna uğrattığı ve kendisinin de şehit düşerek aynı meydana defnedildiği –mütevazi bir türbede- bu tarihi olayı Milošević bir bozgun yıldönümü değil, Sırp milliyetçiliğinin canlandığı bir zafer yıldönümü olarak takdim etmiş, bu yenilgi sayesinde Sırp'ların milli birliğin önemini kavradığını savunmuştur. Bu konuşmada Milošević Sırp'ları koruyup kollama sözü vermiş, gerektiğinde bu amaç için silaha başvuracağını söylemiştir.

Milošević bu sözünü gerçekleştirmiş, ancak Bosna savaşından ve NATO'nun Yugoslavya'ya askeri müdahalesinden sonra 1999 yılında "Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi" (ICTY) tarafından hakkında savaş suçu işlemek iddianamesi hazırlanmış, 2001 yılında Sırbistan Başbakanı Djinciç yönetimince tutuklanarak Lahey mahkemesine teslim edilmiş, savaş suçu işlemekle tutuklanan ve yargılanan ilk devlet başkanı olmuş, beş yıl tutuklu kalmış, hakkında bir hüküm verilmeden, hapisanede Mart 2006'da ölmüştür (Başbakan Djinciç Mart 2003'te suikaste kurban gitmiştir).

1998 yılında Belgrad'a gelen ve Cumhurbaşkanı Milošević'e güven mektubunu sunan yeni Avustralya Büyükelçisi, büyükelçiliğimize bir nezaket ziyaretinde bulundu. Milošević ile görüşmesini ve izlenimlerini sorduğumda, "sizin sayenizde inanılmaz bir görüşme oldu ve böyle resmi bir ortamda karşılıklı kahkahalarımızı tutamadık" dedi. Meraklı bakışlarım arasında sözlerine şöyle devam etti: "Cumhurbaşkanına, ülkelerimiz arasında dünyada başka emsali olmayan bir benzerlik var dedim. Şaşırdı ve açıklamamı bekledi. Ben de, her ikimiz de Türklere karşı mağlubiyetimizi ulusal gün olarak kutluyoruz. Siz Kosova, biz Çanakkale'yi dedim."

Belgrad'dan Ekim 1998'de, NATO askeri hareketinin başlamasının an meselesi olduğu bir sırada, Avrupa Konseyindeki yeni görevim için ayrıldım. İster istemez bir süre daha gelişmeleri uzaktan ama yakinen izledim. Radarlara görünmeyen ve görünmez uçak olarak adlandırılan bir Amerikan bombardıman uçağı Yugoslav hava sahası üzerinde düşürülmüştü. Savaşın o hınçlı ve bilenmiş havasında, Belgrad'daki bir gösteride açılan pankartı basında gördüm: "Kusura bakmayın, gördük." Bu bana, Yugoslavya'da tanık olduğum entelektüel ve nüktedan düzeyi bir kez daha hatırlattı.

Dr. Üner Kırdar

E. Büyükelçi Dr. Üner Kırdar hem Türkiye Dışişleri Bakanlığında, hem de Birleşmiş Milletler Sekretaryasında üst düzeyde görevlerde bulunmuştur. Kırdar, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) Yönetim Konseyi ve Dışilişkiler Direktörlüklerini (1980-91) ve UNDP Yöneticisi'nin Baş Danışmanlığını (1992-98) da yapmıştır. Dr. Kırdar, 1981'de kurulan UNDP Gelişim Çalışmaları Programı'nın da baş mimarıdır. Türkiye Dışişleri Bakanlığında da, Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar Direktörlüğü dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki Ofisinde Türkiye Daimi Temsilci Yardımcısı olarak çeşitli hizmetler vermiştir.

Dr. Kırdar on yedinin üzerinde kitabın yazarlığını veya editörlüğünü üstlenmiş, uluslararası iş birliği ve ileri sürdüğü insan gelişimi üzerine çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra, London School of Economics'te lisansüstü öğrenim görmüştür. Doktorasını, Cambridge Üniversitesinde Uluslararası Ekonomi ve Hukuk alanında yapmıştır. Dr. Kırdar, T.C. Dışişleri Bakanlığınca üstün hizmetlerinden dolayı iki kez "Bakanlık Takdirnamesi" ile onurlandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler HABITAT-II Konferansı: İstim Arkadan Gelsin, Lûtfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı

Elinizdeki bu kıymetli yapıtta ben, kanıtı olduğum bir kaç tarihi hususu belirtmek istiyorum. İstanbul'un kent tarihinde, bugün rahmetli babam Lûtfi Kırdar adını taşıyan Uluslararası Spor ve Sergi Sarayı'nın önemli ve özel bir yeri vardır: İki kez, ülkemizin dış itibarı bakımından, son dakikada yüzümüzü güldürmüş bir eserdir.

Türkiye'miz 1947 Londra Uluslararası Olimpiyatları'nda gerek serbest, gerek grekoromen güreş müsabakalarında çok büyük bir başarı kazanarak dünya şampiyonu olmuştu. Bu başarıdan dolayı da, 1949'da yapılacak Avrupa Güreş Şampiyonası'na ev sahipliğini yapmak için adaylığını koymuş ve kazanmıştı. Ancak İstanbul'umuz, böyle bir şampiyonanın yapılabileceği bir binaya sahip değildi. İşte bu açıdan, tarihsel **“istim arkadan gelsin”** yaklaşımı sonucu ile tekrar karşılaşmıştık.

Bu durum karşında rahmetli babam, hemen harekete geçerek, uluslararası nitelikte bu ve benzer spor müsabakaları ve sergilerin yapılabileceği bir binanın planlarını yaptırtmış ve inşaatı sağlamak üzere İller Bankası'ndan da 2 milyon TL'lik bir kredi temin etmişti. Binanın inşası ise, Türkiye yapı tarihinde bir rekor olan, 1 yıl içinde gerçekleştirilmişti.

1949 Avrupa Güreş Şampiyonası ülkemiz için hakikaten tam bir onur kaynağı olmuştu. Olağanüstü bu yeni spor sarayında güreşçilerimiz, 8 serbest güreş şampiyonluğunun 7'sini (o dönemdeki dev güreşçilerimiz Yaşar Doğu, Celâl Atik ve Ali Yücel gibi) kazanmışlardı. Spor Sarayı'nın salonu 7 kez İstiklal Marşı'mız ile çın çın çınlamıştı. O anlar, benim gençlik hatıralarım içinde en onurlu ve parlaklarından birini teşkil eder. Bu heyecan ve onur, tüm İstanbul kentlileri için de geçerli idi. İstanbul basınının ön sayfaları, günlerce bu tarihi olayı her boyutu ile yansıttı.

Yıllar aktı ve geçti.

Spor Sarayı'nın önüne yapılması ön görülen buz patinaj sahası ise, babamın görevden ayrılmasından sonra, “kel başa şimşir tarak” tekerlemesi ileri sürülerek yaptırılmadı. Aynı şekilde, Açık Hava Tiyatrosu'nun yanındaki yamaçta yaptırılması planlanan, kent gençlerinin kış-yaz yüzmeleri için yüzmeye havuzu projesi de aynı şekilde, kısır düşünceler sonucu, hemen rafa kaldırıldı. Daha sonra oraya büyük ve özel bir işhanı ve otel inşa edildi.

Türkiye'miz, 1994 yılının sonunda Birleşmiş Milletlerin 1996'nın Haziran ayında yapılması öngörülen, 20. yüzyılın en son ve en kapsamlı uluslararası konferansına ev sahipliğini yapmaya talip oldu ve bu onuru kazandı. Ancak durum 1949 Avrupa

Güreş Şampiyonası ile aynı idi. Ülkemiz ve kentimiz, böyle kapsamlı bir uluslararası konferansın yapılabileceği bir binaya sahip değildi. Gene **“İstim arkadan gelsin”** sendromu ile karşılaşmış olduk!

Tarihin bazı ilginç boyutları oluyor... Örneğin, ben BM Sekretaryasında uluslararası görevli iken, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde gerçekleştirilmiş olan muhteşem HABITAT-I Konferansı'nın sekreterliğini yapmışım. Yirmi yıl sonra, HABITAT-II Konferansı ülkemde akdedilecekti. Dönemin BM Genel Sekreteri olan merhum Boutros Ghali, herhalde bu deneyimimi dikkate alarak, konferansın en iyi şekilde gerçekleştirilebilmesi için beni özel temsilcisi olarak tayin etti. Bunun üzerine ben bu amaçla hemen Ankara'yı ziyaret ettim.

Sayın Cumhurbaşkanı rahmetli Süleyman Demirel, bu konferansa büyük bir önem veriyordu. Ancak, DYP-CHP ortak hükümetinde ise gereken böyle bir heyecan ve ilgi yoktu. BM ile yapılması için gerekli olan anlaşmanın imzalanmasını da sürüncemede bırakıyorlardı. Bu durum ise New York'ta, bilhassa uluslararası sivil toplum örgütleri nezdinde, aleyhimize bir havanın esmesine, hatta konferansın Cenevre'ye naklettirilmesi için girişimler olmasına neden oluyordu. Sayın Cumhurbaşkanı'na ziyaretimde bu durumu kendilerine arz ettim. Tüm olumlu ilgiyi gösterip, gereken talimatları verdiler.

Yukarıda belirttiğim üzere, konferansın yapılabileceği bir bina mevcut değildi. Hem İstanbul Belediyesinin, hem de devletin kasası boştu. Bu bakımdan Sayın Demirel, çok doğru bir kararla, konferansın ev sahipliği ile rahmetli Özal'ın kurduğu Toplu Konut İdaresini görevlendirdiler. Bu benim için büyük bir şans oldu. Zira gerek anılan idarenin başkanı, gerek diğer yöneticileri ile bir yılı aşan muhteşem bir iş birliği gerçekleştirebildik. Konferansın ana binası olarak Lûtfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı'nın baştan aşağı yeniden yapılandırılmasına, komite toplantıları için ise Saray'ın yanındaki konser salonu ile Hilton Oteli'nin konferans salonunun kullanılmasına, konferans sekretaryası için de arkadaki Harbiye Ordu Evi'nin ahırlarının tamir edilip, gereken modern şekle dönüştürülmesine karar verdik. Aynı şekilde, sivil toplum örgütlerinin konferansları için de, yürüyüş mesafesinde olan, İstanbul Teknik Üniversitesinin Taksim Kışlası binasını öngördük. Bütün bu hazırlıklar, gene 1949 yılındaki gibi, üstün bir çalışma ile bir yıllık süre içinde gerçekleştirilebildi ve HABITAT-II Konferansı büyük bir başarı içinde akdedilebildi.

Bu konferansın ülkemizde belirtilmeyen çok önemli bir diğer kazancı, Türk devlet siyasetinde sivil toplum örgütlerine karşı mevcut olan olumsuz tutumun oldukça hafiflemesi ve sivil toplum örgütlerinin toplumdaki rolünün yeşermesiydi diyebiliriz.

Kısadan hisse:

Böylece İstanbul'umuzun, Lûtfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nı tekrar kazanmasında ve 20. asrın en kapsamlı dünya konferansına çok başarılı bir ev sahipliği yapabilmesi çorbasına, benim de bir nebze tuz katma imkânım oldu!

Bu konuyu ilginç bir anekdot ile bitirmek istiyorum. Konferans süresinde, New York'tan gelmiş bir gazeteciler grubu tarafından İngilizce gazete yayımlandı.

Bu gazetenin bir nüshasında şöyle bir haber vardı:

“BM konferanslarının başında bulunanlardan pek azı, konferansın kendi ülkelerinde yapılması şansına sahip olmuştur. Bu açıdan HABITAT-II Konferansı, daha da önemli bir duruma tanıktır. Çünkü bu konferans, sadece konferansın başlıca sorumlusu olan Dr. Üner Kırdar'ın ülkesinde ve kentinde değil, aynı zamanda babasının ismini taşıyan bir binada yapılmaktadır!”

Selim Kunalalp

Selim Kunalalp, 1951 yılında Prag'da doğmuştur. Saint Joseph Fransız Lisesini 1969 yılında bitirmiş, 1973 yılında London School of Economics'ten mezun olmuştur. Dışişleri Bakanlığı merkez teşkilatı ile yurt dışında çeşitli görevlerde bulunmuş, bu arada 1986-1993 yılları arasında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) Sekreteriyasında Uluslararası Memur olarak görev yapmıştır. İsveç (2000-2003) ve Kore'de (2003-2005) Büyükelçilik yapmıştır. 2006-2007 yıllarında Dışişleri Bakanlığında Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü ve 2007-2009 yılları arasında Ekonomik İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığı görevlerini yürütmüş ve 1 Kasım 2009 - 9 Aralık 2011 tarihleri arasında AB Daimi Temsilciliği görevinde bulunmuştur. Bunun yanında Nisan 2010 - Aralık 2013 tarihleri arasında Enerji Şartı Konferansı Başkanlığını da üstlenmiş olup, Mayıs 2012 - Mart 2014 tarihleri arasında Dünya Ticaret Örgütü nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği görevinde bulunmuştur.

Kasım 2014'te Dışişleri Bakanlığından emekliye ayrıldıktan sonra Temmuz 2016'ya kadar Brüksel'de Enerji Şartı Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yapmıştır.

Benim Tanıdığım Kenan Evren

Geriyeye baktığımda birçok görevde bulunmuş olmama rağmen bunların hiçbirisinin çok büyük bir ilgi uyandıracak anılar bıraktığını söyleyemem. Meslek hayatımın büyük bölümü AB işleriyle uğraşmakla geçti. Ancak, bu konuda şimdiye kadar yazılanlardan farklı bir şeyi birkaç sayfalık anı şeklinde toparlayabileceğimi düşünmüyorum.

Buna karşılık Kenan Evren'in maiyetinde geçirdiğim yıl ile ilgili hatıralarım ve izlenimlerimin daha ilginç olabileceğini düşündüm. Evren'i yakından tanıma fırsatına sahip olan başka kimsenin bu tür anılar yayımladığını hatırlamıyorum. Varsa ve benim dikkatimden kaçmışsa, peşinen özür dilerim.

1980 askeri darbesinin ve sonraki dönemin Türkiye'ye sonsuz zararlar verdiğinin bilincindeyim. Gerçi bu darbe aniden olmadı. Hatırlanacağı üzere, sağ-sol kanlı çatışmalarının had safhaya ulaştığı o dönemde, askerler Cumhurbaşkanı Korutürk vasıtasıyla bir uyarıda bulunmuşlar, ancak o zamanki siyasi parti liderleri bunu duymazlığa gelmişler, bir cumhurbaşkanı seçimini yapamadıkları için Meclisi kilitlemişlerdi. En son damla, Ecevit'in ideolojik olarak zıddı olan Erbakan ile iş birliği yapıp Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'i Ağustos 1980'de güvensizlik oyuyla devirmesi, Başbakan Demirel'in de buna rağmen istifa etmeyi reddetmesiyle gelmişti. Dolayısıyla, 12 Eylül darbesinde o zamanki siyasilerimizin büyük sorumluluk payı olduğu kanaatim o zaman da vardı, şimdi de değişmemiştir.

Tabii bu kanaat bütün darbelerin kötü olduğuna inancımı etkilememektedir. 12 Eylül sayısız suç ve hatalara sebep olmuş, izleri halen hukuk sistemimizden ayıklanamamıştır. Dolayısıyla, aşağıda okuyacaklarınızdan Evren'in yaptıklarını tasvip ettiğim anlamının çıkarılmamasını istirham ediyorum. Burada sadece onu icraatından soyutlayarak insan olarak nasıl birisi olarak gördüğümü anlatmaya çalıştım.

Kenan Evren'in 1982-83 döneminde tercümanlığını yaptım ve bir süre de Özel Kalem'i'ne vekalet ettim. O zamanlar şimdikinden farklı olarak devlet başkanlığında (göreve başladığımda unvan o idi) yüzlerce eleman bulunmazdı. Sivil kadro, bir özel kalem müdürü ve bir sekreterden oluşuyordu. Ayrıca sonradan kayınpederim olan Prof. Dr. Şeref Gözübüyük hukuk müşaviriydi. Başka da kimse yoktu. Çankaya'da Atatürk döneminden kalan iki katlı Genel Sekreterlik binası bu kadroya fazlasıyla yetiyordu. 12 Eylül darbesi nedeniyle mevcut komutanların görev süreleri uzatıldığı için emekli olmaya mecbur kalan bazı orgeneralere müşavirlik verilmişti ama pek gözükmezlerdi. Genel Sekreterler Haydar Saltık ve sonradan gelen Sedat Güneral, Orgeneral rütbesini taşıdıkları ve aynı zamanda Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğini uhdelelerinde bulundukları için TBMM'deki makam odalarını kullanır, Genel Sekreterliğe pek uğramazlardı.

1982 sonbaharında Özel Kalem Müdürü Üstün Dinçmen hayatı tehlikesi olmayan ancak bir süre işe gelmesini engelleyen bir rahatsızlık geçirdi. O sırada ben Dışişleri Bakanı İlder Türkmen'in Özel Kalemi'nde çalışıyordum. Bir tur tayin yapmış, Merkez'e dönmüş başkâtip rütbesindeydim. Üstün Bey rahatsızlanınca Bakan, sabahları Çankaya'da çalışacağımı, olağanüstü bir durum olmadığı zaman da öğleden sonraları Bakanlıktaki görevime devam edeceğimi tebliğ etti. Hemen başladım.

Sabahları kendi arabamla Çankaya Köşkü'ne çıkar, Dışişleri Bakanlığında gelmiş olan telgrafları okur, ilginç bulduklarımı Kenan Evren'e özetlerdim. Dil bilmediği için yabancı medyayı takip edemeyen Evren, bu telgraflardan kendisine sunduğum bilgilere çok önem verir, dış dünyadaki gelişmeleri büyük ölçüde oradan ve özellikle ziyaret öncelerinde kendisine Dışişleri Bakanlığında gönderilen raporlardan takip ederdi.

Telgrafları arz ettikten sonra, varsa o gün için talimatlarını alırdım. Bazen kısa mektuplar, tebrik mesajları, davetiyeler hazırlamak gerekirdi. Sekreter hanımın hazır bulunmadığı zamanlarda bu işleri iki parmak daktilo yazarak ben üstlenir, Evren'e sunardım. Basit olmakla beraber bir sivilden beklemediği düzgünlükle yapılan bu işlerden dolayı takdirini kazandığımı fark ettim.

Görevimin bir parçası da yabancı konuklarını kabullerinde tercümanlık ve aynı zamanda not tutuculuk yapmaktı. O tarihlerde Batı'dan pek misafir gelmezdi. Daha çok Orta Doğu ve Balkanlar'dan gelenler olurdu. Ve tabii yabancı büyükelçilerle güven mektubu töreninden sonra yapılan görüşmeler olurdu. Evren gelen dosyaları büyük bir titizlikle okuduğu için bu görüşmelerde hiç falso olmazdı. Hatta biraz sonra bahsedeceğim ve beş ülkeyi kapsayacak olan Uzak Doğu seyahatinden önce teksir kağıdına basılmış 300-400 sayfalık dosyayı büyük bir dikkatle okumuş, Bakanla bir görüşmesinde dosyanın bilmem kaçınıcı sayfasında yer alan bilgiyi sorgulamış, Bakan'ın da tabii bu kadar çok malzemeyi aynı titizlikle okumadığı ortaya çıkınca "Bana gönderdiğiniz raporları okumuyor musunuz?" diye sormuştu.

Göreve başladıktan bir müddet sonra 1982 Anayasa Referandumu yapıldı. Eğitimimin büyük bir bölümünü Batı ülkelerinde almış bir kişi olarak bu Anayasaya "evet" oyu vermem söz konusu olamazdı. Pusulalar "evet" ve "hayır" oyuna göre farklı renkteydi. Zarflar da ucuz olsun diye bayağı şeffaftı. Kimin hangi oyu attığı belliydi. Buna rağmen büyük bir gönül rahatlığıyla "red" oyu kullandım ve bunu yapan sadece %9'un arasına girdim. Oy verme mahallinden uzaklaşırken de kendi kendime herhalde tevkiif edilirim dedim. Oysa öyle bir şey olmadığı gibi kimsenin referandumda kullandığı oydan dolayı takibata uğradığımı hatırlamıyorum.

Öğleden sonra Kenan Evren, Almanya Dışişleri Bakanı Genscher'i kabul ediyordu. Hatırladığım kadarıyla Almanlar kendi tercümanlarını getirmiş, benim görevim

sadece not tutmakla sınırlı kalmıştı. Kenan Evren'in 1982 Anayasası'nı savunmak için kullandığı ve katılmadığım ifadelerini titizlikle kâğıda döktüm. Bu görevin gereği idi. Meslek hayatımda birçok defa katılmadığım görüşleri savunmak durumunda kaldım. O tarihte görevim söylenenleri kaydetmekten ibaretti.

Referandumdan kısa bir zaman sonra Kenan Evren, Uzak Doğu'nun beş ülkesine 15 gün sürecek bir seyahat yaptı. Referandum gerçekleşmiş, Anayasa %91 oyla onaylanmış ve cumhurbaşkanı unvanını almıştı ama tabii genel seçimler henüz yapılmadığı için Kenan Evren darbe lideri olmaya devam etmekteydi. Dolayısıyla demokratik yönetimlere sahip ülkelere gitmesi söz konusu olamayacaktı. 1983 seçimlerine kadar sadece o zamanlar Sovyet Bloku'nun parçası olan Balkan ülkelerini veya diktatörlükle yönetilen ülkeleri ziyaret etmesi mümkün oluyordu.

Bu ortamda Evren'in Uzak Doğu seyahati askeri diktatörlükle yönetilen dört ülke (Kore, Endonezya, Bangladeş ve Pakistan) ve ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti'ne yapılabilirdi. Demokratik yönetimlere sahip Hindistan, Japonya veya Malezya gibi ülkelere gitmesi söz konusu olamazdı.

Benim görevim Çin ve Kore hariç diğer gidilen ülkelerde tercümanlık yapmak ve genelde özel kalem işlerini yürütmeye devam etmektir.

THY'den kiralanan uçağın Ankara'dan kalkıp, iniş yapmadan Pekin'e kadar uçuşu mümkün değildi. O nedenle Karaçi'de gayriresmi bir geceleme yapılmıştı. Ayrıca Evren her gittiği ülkede askeri törenle karşılanıyordu. Bu törenlerin gün ışığında yapılması gereği nedeniyle Aralık ayında yapılan bu uzun gezinin tertiplenmesi önemli lojistik sorunlar çıkarmıştı. Diğer taraftan o tarihlerde Çin ile G. Kore arasında diplomatik ilişki bulunmadığı için her iki ülke de Evren'in direkt Çin'den Kore'ye geçmesini istememiş, araya 7-8 saat uçuş gerektiren Endonezya konmuştu.

Çin'e gittiğimizde lider, 1989 Tienanmen ayaklanmasından sonra görevden alınan Zhao Ziyang'dı. Onunla yapılan ilk görüşme başladığında Kenan Evren, muhtemelen Dışişleri Bakanı İlder Türkmen'in önerisi üzerine söze başlarken "24 saattir yoldayım, ama bakıyorum ki kuzey komşumuz aynı" (SSCB) demişti. Bu tabii o sıralarda SSCB ile büyük bir rekabet içinde bulunan Çinlilerin çok hoşuna gitmişti.

İlk defa gittiğim Pekin o zamanlar Kültür Devrimi'nden çıkmış fakat Deng Xiao Ping'in reformları henüz semeresini vermemişti. Çin hala bir üçüncü dünya ülkesiydi. Şehir karanlık ve renksizdi. O tarihte Çin'de özel mağaza bulunmazdı ve sadece devlet dükkanları vardı. Oralarda da çok fazla bir şey bulunmazdı. Yine de Çinliler heyet için bir mağazayı gece, program sonrasında açmışlardı. Bakanımızın eşi tabiatıyla mağazaya gitmeyecek olan Evren'e bir şey isteyip istemediğini sorunca, aldığı cevap "bana devlet harcırah vermiyor" olmuştu. Bu Evren'in daha sonra birkaç defa şahit olacağım tutumluluğunun bir örneğiydi.

Devlet başkanları seyahat ederken hava sahasının içinden geçtikleri toprakların liderlerine birer mesaj gönderilmesi adettendir. Çin'den Endonezya'ya, oradan Kore'ye ve arkasından Bangladeş'e giderken her seferinde o zaman İngiliz yönetimi altında olan Hong Kong hava sahasından geçiliyordu. Görevlerimden biri de her geçişte Evren adına Hong Kong Valisi'ne standart mesajı pilota vermek ve onu iletmesini sağlamaktı. Birkaç gün içinde bu hava sahasından 3 defa geçilmesi üzerine Hong Kong yönetiminin ne düşündüğünü kendi kendime sormuştum.

Kore'de tercümanlık işi üstümde değildi. Yıllar sonra orada büyükelçilik görevinde bulunduğumda yakın dostum olan ve Türk-Kore ilişkilerinin Kore Savaşı'ndan bu yana canlı tarihini temsil eden Paik Sang-ki resmi görüşmelerde tercüme yapıyordu. Ancak resmi yemek dışında bir akşam da Kore askeri Cumhurbaşkanı Chun Doo Hwan, Evren ile baş başa bir yemek istedi. Bu görüşmede tercüme İngilizce üzerinden yapılacaktı. Dolayısıyla iki Başkan'a birer tercüman refakat edecekti. Bizim taraftan bu işi ben üstlendim.

Yemek, cumhurbaşkanlığı sarayının içinde bulunan küçük bir köşkte yendi. Baş başa görüşmenin sebebi kısa zamanda anlaşıldı. Chun söze şöyle girdi: "Pakistan son zamanlarda Kuzey Kore'ye yaklaşıyor. Buna bir itirazımız yok. Ancak bizimle diplomatik ilişkisi yok. Yakın ilişkinizin bulunduğu Pakistan lideri Ziya-ül-Hak'a karşılıklı büyükelçilik açılması isteğimizi nakletmenizi arzu ediyorum" dedi. Bu isteği tercüme ettikten sonra cevabın ne olacağı konusunda hafif bir endişe duyduğumu söylemeliyim.

Evren gayet isabetli bir şekilde, Pakistan-Çin, Çin-Kuzey Kore ilişkileri üzerine özet bir analiz yaptı ve bu üçgenin içinde Pakistan'ın Kuzey Kore'ye neden yaklaşma ihtiyacı duyduğunu anlattı. Tabii Pakistan ile Kuzey Kore'nin nükleer alandaki iş birliğinin temellerinin o zaman atıldığı sonraki yıllarda öğrenilecekti ama Evren'in verdiği cevap mükemmeldi. Kendisine sunulan bilgileri nasıl dikkatle okuduğu ve hatırladığı belli oldu.

Bu tarihten yirmi sene sonra Seul'e Büyükelçi olarak gittiğimde Pakistan ile Güney Kore arasındaki ilişkilerin ziyaretten hemen sonra kurulduğunu öğrenmiştim. Demek ki mesaj Ziya-ül-Hak'a iletilmişti.

Kore'den sonra o tarihlerde son derece fakir olan Bangladeş'e gitmiştik. Heyet bir uluslararası zincire ait otelde kalıyordu ama Evren, başyaver ve ben devlet misafirhanesinde kaldık. Evren konakta, başyaver ve ben aynı bahçede bir müstemilatta kalıyorduk. Kaldığım oda son derece bakımsız ve pisti. Acayip de bir koku vardı. Ertesi sabah arabaya bindiğimizde Evren orayı nasıl bulduğumu sordu. "Efendim, ben öğrenciyken bile bu kadar kötü bir yerde kaldığımı hatırlamıyorum" dedim. O da cevaben kaldığı yere işaretlerle, "Düşünebiliyor musun, İngiltere Kraliçesi'ni burada

misafir etmişler” dedi. Yani kendisinin asker olarak her türlü şarta alışık olduğunu, ancak aynı şeyin Kraliçe için söylenemeyeceğini ima ediyordu. Aynı gün askeri helikopterle zamanında Celal Bayar Lisesi olarak inşa edilip, sonradan Kemal Atatürk adını alan bir okulu ziyaret etmeye gittik. Helikoptere binerken renginin attığını fark ettim ama sesini çıkarmadı. Belli ki gördüklerini beğenmemişti. Bu işlerden hiç anlamamakla beraber onu endişeli hali beni de tedirgin etmişti. Neyse ki yolculuk fazla sürmedi ve salimen döndük.

Seyahat epey yorucu olmuştu. Her gittiğimiz yerde ikili ilişkiler dışında başta Kıbrıs meselesi olmak üzere uluslararası sorunlar hakkında Türkiye’nin görüşlerini anlatmak gerekiyordu. Bangladeşli karşıtı General Ershad’la görüşme sırasında yorgunluktan Kıbrıs’ı çok kısa geçti. Oysa o tarihlerde hala BM’de oylamalar oluyordu. Dolayısıyla biraz ayrıntıya girmek gerekiyordu. Ben de üzerime alarak konuyu tamamladım. Karşıtlarımız Türkçenin çok veciz bir dil olduğuna, tek cümlenin İngilizce karşılığının beş-altı cümle olduğuna kani olmuşlardır. Ne var ki genç yaşına rağmen bu uzun seyahatte ben de yorulmuşum. Yemekte bermutat arkasında oturuyordum. İki asker mesleki tecrübelerini paylaşıyorlardı. Birden “tugay” kelimesinin İngilizcesini hatırlayamadım. “Brigade diyeceksin” dedi çocuk gibi memnun bir yüz ifadesiyle.

En son durak yine Karaçi’ydi. Askeri Vali, bir öğle yemeği veriyordu. Evren, Vali’nin eşinin sağında, onu solunda Dışişleri Bakanı Türkmen oturuyordu. Bana her zaman gelen ve karnımı doyurmama imkân veren masa üzerindeki yemek tepsi gelmedi. Masada yanındakiyle konuşmadan önce döner bakar, ağzımın dolu olduğunu görürse beklerdi. Bu sefer önümde hiçbir şey olmadığını görünce kızdı. “Şimdi Hanımefendiye, Türkçe bir tabir vardır, “biri yer, biri bakar, kıyamet o zaman kopar” dediğimi söyleyeceksin.” dedi. O sırada kıyametin karşılığı aklıma gelmedi. Bakan Türkmen imdadıma yetişti ve “Apocalypse” dedi. Vali’nin eşi bir kahkaha attı, ellerini çırpı ve hemen bana yemek geldi.

Birkaç ay sonra Ziya-ül-Hak Türkiye’yi ziyaret etti. İstanbul’da onu ağırlarken Evren ve heyet o zaman yeni bitmiş olan ve o devrin Türkiye’sinin en lüks oteli ayarında olan Harbiye Ordu Evi’nde kalmıştık. Ancak Evren’in gözünde orası pahalıydı. Dolayısıyla Ziya-ül-Hak uğurlandıktan sonra daha ucuz olan Kalender Ordu Evi’ne taşındık.

O devirlerde tabii devletin uçağı yoktu. Yurt dışı seyahatleri THY’den kiralanan uçakla, yurt içinde ise içine koltuklar yerleştirilen C-130 nakliye uçağıyla yapılırdı. Dışişleri Bakanı, Evren’e küçük bir uçak satın alınmasını önermiş, hatta bir yerlerden katalog da getirtmişti. “Kendine uçak almak için darbe yaptı derler” diyerek bu teklifi reddetmişti.

1983 seçimlerine yaklaşıyorduk. Doğu Anadolu’ya 4-5 gün sürecek bir gezi tertiplendi. Gümüşhane, Erzincan, Bingöl, Tatvan ve Van. Amaç ANAP’a oy vermeyin mitingleri

düzenlemektir. Bana “Senin için de iyi olur, oraları görmemiştir” dedi. Büyük bir tesadüfle o ziyaretten birkaç hafta önce çocukluk arkadaşım Dr. Hasan Subaşı, askerlik görevi için İstanbul’dan Ankara üzerinden arabasıyla Erzincan’a gidiyordu. Ben de onunla gidip, bir gece kalıp geri dönmüştüm. Dolayısıyla “Yok efendim, daha 15 gün önce Erzincan’daydım” cevabını verdim. Evren şaşırıyor ama ayrıntı sormadı.

Gümüşhane’ye indiğimizde Basın Müşaviri Ali Baransel ile konvoyda araba paylaşıyorduk. Bir ara yollar ne kadar güzelmiş burada diyecek oldum. Ali Bey kahkahayı bastı. “Bunlara teftiş yolu derler” dedi. Nitekim 1-2 gün sonra gittiğimiz Bingöl’de programda olmayan yetimhaneyi Evren sabah 8’de görmek istedi. Programda olmadığı için teftişe hazırlanmamıştı. Durumu pek parlak değildi. Müdür bile ortalıkta yoktu. Evren tabii çok kızdı ama benim için çok öğretici oldu. Van’da Köşk Emniyet Müdürüyle Van Emniyet Müdürü arasında bir tartışma çıktı. Konuyu hatırlamıyorum. Van Emniyet Müdürü birden ona ”Hududa altmış kilometredeyiz, beni daha nereye sürdüreceksin?” diye bağırdı.

Bu seyahatten birkaç hafta sonra benim Ankara’daki görevim bitiyordu. O zaman Özel Kalem Müdürlüğünü Büyükelçi Üstün Dinçmen’den devralan Büyükelçi Baki İlkin, veda etmem gerektiğini söyledi. Program olmayan bir gün odasına girdiğimde Evren şaşırıyor “Hayrola?” dedi. “Tayin oldum, vedaya geldim efendim” şeklinde cevap verdim. Kızgın bir şekilde, “Nereye tayin oldun, nasıl tayin oldun, benim haberim yok, Genel Sekreter hemen gelsin” dedi. Hafif endişeli bir şekilde dışarı çıktım ve Genel Sekreter Orgeneral Sedat Güneral’in gelmesini bekledim. O da benim belki yüz kişilik bir isim listesinden oluşan meslek memuru tayin kararnamesinde yer aldığımı, kendisinin de Cumhurbaşkanı olarak bu listeyi onaylayarak imzaladığını izah etmiş. Tekrar yanına girdiğimde sakinleşmişti. Teşekkür etti, “yolun açık olsun” dedi. Sonradan duyduğuma göre, beni Ankara’da tutmasının kariyerime zarar vereceği savıyla ikna edilmişti.

Evren’i bir daha görmedim, temasım da olmadı. 1983 yılının sonunda ayrıldığım Ankara’ya, Cenevre’de tayin, arkadan uluslararası teşkilat görevim nedeniyle ancak 10 yıl sonra dönmek nasip oldu. 1993’te döndüğümde Evren, Marmaris’e taşınmış, ressam emekliliğini yaşıyordu.

Kuzey Kore Günlüğü

16 Mayıs 2005, Pazartesi

İlk temas: 16 Mayıs Pazartesi sabahı saat 10.00'da Başkâtip Serhan Yiğit ile birlikte Pekin'deki K. Kore Büyükelçiliğine gidiyoruz. Büyükelçilik Pekin'in ilk diplomatik sitesinde, bizimkine bir hayli uzak mesafede. Pekin'deki en büyüklerden birisi. Çirkin ve karanlık bir binanın girişinde genç bir diplomat tarafından karşılanıyoruz. Merdivenle birinci kata çıkıyoruz. Bir hole ulaşıyoruz. Duvarda boydan boya baba-oğul Kim'leri temsil eden bir tablo. Hole açılan bir geniş odaya alınıyoruz. Duvarlara dizilmiş geniş koltuklar. Kapının karşısındaki duvarda baba ile oğulun fotoğrafları. Aynı Mao yaka kıyafetler. Nedense fotoğraflar tavana çok yakın.

Bir süre sonra kapı açılıyor ve Büyükelçi, yanında bir kâtipler geliyor. Tabii tercümanla konuşuyoruz. Tercüme bizi karşılayan çocuk yapıyor. Eski Büyükelçi Akgünay'la arasının ne kadar iyi olduğunu, karşılıklı birbirlerini yemeğe davet ettiklerini anlatıyor. Sizinle bu kadar yakın temasımız olamayacak diyor. Akreditasyonun Pekin'den Seul'e alınmasına karşı hafif bir tepki şeklinde yorumluyorum. Pyongyang'a her gidişimden önce kendisini ziyaret edeceğimi söylüyorum.

Pyongyang programını inceliyoruz. İsterseniz "late President"ın mezarını ziyaret edebilirsiniz diyor. Şeref duyarım diyorum. Pek seviniyorlar. Hemen iletiriz diyorlar.

Vizelerimizi almak için tercüman-kâtipin refakatinde konsolosluk bölümüne gidiyoruz. Büyükelçiliğin işgal ettiği alan o kadar büyük ki arabaya biniyoruz. Konsolosluk bölümünün girişinde ayrı kontroller, Çinli polisler bize şüphe ile bakıyor. Karanlık ve büyük bir bekleme salonu. Kumgangsın Dağı'nı temsil eden ve yine bütün duvarı örten bir tablo. Pasaportlarımızı teslim ediyoruz. Orta bölümde İngilizce konuşan dört STK temsilcisi. Vizelerini bekliyorlar. Ayrıca iki-üç Güney Koreli. Kim bilir ne için gidiyorlar. Tercüman-kâtip 10 dakikada hazır olur diyor. Bir bankonun arkasında konsolosluk bölümünün memurları çalışıyor. Tercüman-kâtipte Kumgangsın'a gittiğimizi söylüyorum. Memnun oluyor. Tayland'da görev yapmış, orayı anlatıyor. Büyükelçiliklerle ilişkileri o yürütüyormuş. Bize Seul'e telefon etmesinin mümkün olmadığını, ancak bizden gelen faksları işleme koyduklarını söylüyor. Cevapları Pekin Büyükelçiliğimize iletirilmiş.

10-15 dakika sonra vizeler geliyor. Modern, temiz etiketler. Tercüman-kâtipler vedalaşıyoruz. Kapıda vizesini almaya gelmiş bir İngiliz iş adamıyla tanışıyoruz. İsmi Roger Barrett. Ertesi günkü uçakta beraber olacağımızı söylüyor. Kim olduğumuzu şoförden öğrenmiş.

17 Mayıs 2005, Salı

Yolculuk: 17 Mayıs günü Pyongyang'a hareket. Biraz tedirgin bir şekilde kalkıyorum. Nihayet ilk gidenler biz değiliz. Ancak normal bir ülke de değil. Başımıza bir şey gelirse kim kurtaracak? Havaalanına o şekilde gidiyoruz. Uçak Rus yapımı eski bir Il-62. Tıklım tıklım dolu. Eşim Gamze ile ben business class'ta, Serhan ekonomide uçuyoruz. Soğuk, sıcak ayrı ayrı yemekler geliyor. Yesem mi yemesem mi diye tereddüt ettikten sonra hepsini süpürüyorum. Bir de bira içiyorum. İçerken de keşke içmeseydim diyorum. Okunacak malzeme olarak propaganda yayınları veriyorlar. Seyahat dergisi falan yok. Barrett yanıma geliyor. Bir süre konuşuyoruz. Hostesler yerine gidip oturmasını istiyor. Bu aldırıyor. K. Kore çok zavallı bir yer, onlara anlayış gösterin, yardım edin diyor. "Ne yapabiliriz ki?" diyorum.

1.45 saat süren bir uçuştan sonra Pyongyang'a varıyoruz. Yağmurlu bir hava. Pistin üstünde son model bir Mercedes. Biz gündeliği 45 euro'ya bir araba kiraladık ama o olacağına ihtimal veremiyorum. Nitekim ben arabaya doğru giderken birisi yolunu kesiyor ve otobüse yönlendiriyor. Gri Mercedes'in kime ait olduğunu merak ediyoruz. Otobüsten terminal binasının önünde iniyoruz. 42 yaşında olduğunu sonradan öğrendiğim tercüman-rehberimiz yanaşiyor. Türkiye Büyükelçisi olup olmadığını soruyor. Müspet cevap verince kendisini tanıtıyor. Korelilerin %25'i gibi soyadı Kim. İlk ismini hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Serhan ayrı bir otobüsle gelip bize katılıyor. Binaya girdiğimizde Seul'da tanıştığım İsveç Büyükelçisi Beijer'le karşılaşıyoruz. İsveç'e bir bakan yardımcısı gitmiş, dönüşünde onu karşılamaya gelmiş. Ertesi gün saat 17.00'de randevumuz olduğunu söylüyor.

Kim, giriş işlemleri için pasaportlarımızı alıyor. Sonra bavulları Serhan ve protokolden gelen başka bir görevliyle toplayacaklarını, Gamze ile birlikte arabaya geçmemizi söylüyor. Gamze bavul işine nezaret etmek istiyor, ben arabada yalnız bekliyorum. Etrafıma bakıyorum. Parkta bekleyen neredeyse tüm arabalar STK'lar veya yardım kuruluşlarının amblemini taşıyor. Bir de bizimki gibi 1970'li yıllardan kalma birçok Mercedes. Onlar da diğer yolcular için. Zaten uçaktaki yolcuların önemli bölümü yabancı.

Bavullar bir süre sonra geliyor ve yola koyuluyoruz. Havaalanını şehre bağlayan geniş bir karayolu. Zaten trafik çok seyrek. Yağmura rağmen yolun kenarında yürüyen bir sürü insan. Otobüse rastlamıyoruz. Derken şehir başlıyor. Bütün binalar, yüksekcene sayılabilecek apartmanlar. Müstakil ev yok. Dolayısıyla şehir aniden başlıyor ve aniden bitiyor. Yol boyunca çirkin, renksiz ve bakımsız binalar. Ancak caddeler geniş ve ağaçlı. Yer yer parklar. Kendi kendime günün birinde bu şehrin tamamını yıkmak ama caddeleri muhafaza etmek gerekecek diyorum. Bir zafer takımının altından geçiyoruz. Arc de Triomphe'dan biraz daha büyük olduğunu bir yerlerde okumuştum.

Fazla uzun sayılmayacak bir süreden sonra otele geliyoruz. Adı Koryo ama dışında otel olduğunu gösteren hiçbir işaret yok. 45 katlı iki kule. Loş bir girişi var. Resepsiyona yöneliyoruz. Elektronik bir levhada odaların fotoğrafları ile fiyatları gösteriliyor. 90 ile 200 euro arası değişen fiyatlara odalar var. 140 euro'luk 'deluxe' bir oda üzerinde karar kılıyoruz. Serhan 90 euro'luk odalardan birini seçiyor. Başka bir levhada ise uçak ve tren seferleri gösteriliyor. Pekin'e haftada iki uçak var. Ayrıca Shenyang, Vladivostok ve Khabarovsk'a uçaklar var ama kaç zamanda bir olduğu anlaşılmıyor. Bir de her gün Pekin'e tren kalkıyor. 23 saat süren bir yolculuk. Bizden 1-2 gün önce gelen Yeni Zelanda Büyükelçisi David Taylor'un iki gün sonra trenle döneceğini biliyorum.

Her iki oda da 20'inci katta. Çipli anahtar veriyorlar. Ancak kimse yol göstermiyor. Bir asansöre yönelip 20'inci kata çıkıyoruz. Etraf karanlık. Oda numaraları da tutmuyor. Meğer yanlış kuleye girmişiz. Aşağıya iniyor, loş holü geçip öbür kuleye yöneliyoruz. Bu sefer tutuyor.

Odalar temiz, banyolar sanki bir gemideymiş gibi. Kalanlar söylemişti. Duvarlar lamine. Ama sıcak su var, elektrik kesilmiyor. TV'de BBC World. Herhalde sadece yabancıların kaldığı odalarda var diye düşünüyorum.

Yemek saatine kadar yapacak bir şey yok. Yalnızca bir ara rehberimiz geliyor. Programı konuşuyoruz. Gayet düzenli yapmışlar. İstedğim randevular alınmış. Her şey yolunda.

Yemeğe iniyoruz. Geniş bir salon. Ancak Kore'de alıştığımız sarımsak kokusu yok. Bunlar demek ki kimchi yemiyor. Servisi yapan kızlar sevimli ve güler yüzlü. Porsiyonlar küçük ama kalite fena değil. Ancak sebze yok gibi. Uçakta yediklerim de zehirlemediğine göre bir tehlike yok. Gamze bile yiyecek bir şeyler buluyor. Dünyanın en ucuz Heineken birasını içiyoruz. Üç kişi 11 euro gibi bir para bırakıyoruz.

Yatmak için daha çok erken. Otelin bir mağazası var. Oraya giriyoruz. Hiç adını duymadığım viskiler, sigaralar, temel ihtiyaç maddeleri. Gamze 18 euro'ya Shiseido bir krem buluyor. Çok seviyor. Bunları ben 50-60 dolara alıyorum diyor. Meğer kavanoz açılmış, içinden bir kaç parmak eksiltilmiş. Vazgeçiyor. Biraz dolandıktan sonra gidip yatıyoruz.

18 Mayıs 2005, Çarşamba

Saat 09.30'da Dışişlerine gidiyoruz. Protokol Genel Müdürü'ne mektupların örnekleri verilecek. Neşeli, terbiyeli birisi. Tayland'da büyükelçilik yapmış. Törenin Pyongyang'da çok basit olduğunu, kralların bulunduğu ülkelerde protokolün farklı olduğunu anlatıyor. O Tayland'daki töreni, ben de İsveç'tekini anlatıyoruz. Havaalanına gelen protokol görevlisi mektupların örneklerini inceliyor. İtiraz edecek bir şey görmüyor.

Genel Müdür düzenli bir şekilde gelin diyor. Ben Pekin üzerinden ulaşımın güçlüğüne dikkat çekiyor, iki Kore arasındaki karayolunun yabancılar tarafından kullanılmasına izin vermeleri halinde daha sık gelebileceğimizi, David Taylor'un Seul'de mukim, Pyongyang'a akredite 11 büyükelçi adına kendisine bu yönde bir mektup getireceğini söylüyorum. İki Kore arasındaki yumuşama devam eder ve ABD müdahale etmezse, belki ileride mümkün olur diyor.

Otele dönüyoruz. Saat 10.30'da gelip bizi alacak. Tam saatinde başka bir arabayla geliyor. Yine eski bir Mercedes ama kiraladığımızdan bir parça daha yeni. Sağda getirdiğimiz araba bayrağı, solda K. Kore bayrağı asılı. Beni sağa oturtuyor.

Güven mektubu sunuş töreninin yapılacağı parlamento binasına ulaşıyoruz. Ülkenin cumhurbaşkanı 11 sene önce ölmüş olan Kim İl-sung. Ebedi Cumhurbaşkanı olduğu için yeri doldurulmamış. Parlamento Başkanı, devlet başkanlığı görevini yürütüyor. Aydınlık ama soğuk bir bina. Uzun ve boş koridorlar. Bu ülkenin parlamentosu başka nasıl olabilir ki. Fotoğraf çekmemize izin veriyorlar. Ben yanıma almamıştım. Serhan yetişiyor.

Kabulün yapılacağı salonda bir prova yapıyoruz. Sonra yerlerimizi alıyoruz. Salonun öbür ucundaki kapı açılıyor ve Parlamento Başkanı Kim Yong-nam giriyor. İki büyük boy K. Kore bayrağı arasındaki yerini alıyor. Protokol görevlisi beni takdim ediyor, ben bir kaç adım atıp İngilizce kendisine güven mektubumu sunmaktan şeref duyduğumu söylüyor, bir kaç adım daha atıp mektupları uzatıyorum. O da elimden alıp, yanındaki protokol görevlisine uzatıyor. Sonra Gamze ile Serhan'ı takdim ediyorum, o da onların karşısında duran Dışişleri Bakan Yardımcısı Kim Jong-il ile bize bakan dairenin görevlisini tanıştırıyor.

Yandaki odaya geçiyoruz. Bir masanın üstünde kendisi ve "Respected General Kim Jong-il" için getirdiğimiz kitaplar duruyor. Kendisine ve saygıdeğer generale ait kitapları takdim etmekten şeref duyduğumu söylüyorum.

Masaya geçiyoruz. Karşılıklı oturuyoruz. Çay geliyor. Bana ülkesinin içinde bulunduğu badireden bahsediyor, en büyük önceliklerinin halkı doyurmak olduğunu söylüyor. Silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesinin de önemli olduğunu anlatıyor. Ancak ses tonu yumuşak, kullandığı kelimeler dikkatle seçilmiş. Rencide edecek ifadelerden kaçınıyor.

Ben kendisine ülkemden başka kimseyi temsil etmediğimi, ancak 2,5 yıldır Seul'de bulunduğumu ve Güney'deki hâlihazır hükümetin kendilerine karşı büyük iyi niyet beslediğini, bunun da bir fırsat teşkil ettiğini söylüyorum. Tepki göstermiyor.

Ayrıca dillerimiz arasındaki benzerliklerden, aynı aileye mensup olmalarından, uzak ancak ortak geçmişimizden bahsediyorum. İlgî ile dinliyor.

Yanımdan ayrıldıktan sonra bizi parlamentonun genel kurul salonuna götürüyorlar. Tabii toplantı halinde değil, zaten bina da boş. Baba Kim'in muazzam bir heykeli var. Önünde fotoğraf çektiriyoruz.

Protokol Genel Müdürü bizi otele kadar götürüyor. Arabada çocuklarını soruyorum. 21-26 yaşları arasında üç çocuğu varmış. En büyük kız askerde, öbür iki çocuğu da tarlada çalışıyormuş. Bu hususu sonra iletmişim meslektaşlarıma, bu ülkede bunun normal olduğunu söylüyorlar.

Otele varmadan önce kendisini bizimle bir kadeh içmeye davet ediyorum. Hemen kabul ediyor. Otelin çay odasına yerleşiyoruz. Güzel bir Alman şarabı geliyor. Bütün ödeneğimizi tüketeceğimizi düşünüyorum. Oysa yanındaki kuru pastalarla sadece 13 euro'ya çıkıyor.

Genel Müdür gayet rahat. Sohbet ediyoruz.

Öğleden sonra programa ilave ettirdiğimiz "Party Founding Museum" var. Seul'deki Hollanda Sefiresi orada çok ucuza "scroll" satıldığına dair Gamze'ye bilgi vermiş. Müzeyi geziyoruz. Scroll'lara benzeyen bir şey yok. Sormaya utanıyoruz. Zira foyamız ortaya çıkacak. Yalnız Merkez Komitesinin toplandığı salonda bizi oturtuyorlar ve Baba Kim'in banttan sesini dinletiyorlar. Bant bitmeden rehberimiz, vakit doldu gitmemiz lazım diyor. Baba Kim'in sesi arkamızdan geliyor. Gitmeyin, daha söyleyeceklerim var diyor sanki. Böyle bir "saygısızlık" yapmamıza nasıl izin verildiğine şaşırıyorum.

Sonra tekrar Dışişlerine gidiyoruz. Bakan Yardımcısı Kim Yong-il kabul edecek. Başkan Kim Yong-nam, rahatsız olduğunu sırf bizim için ayağa kalktığını söylemişti. Geçmiş olsun, iyi görünüyorsunuz diye başlıyoruz.

K. Kore'nin bilinen görüşlerini anlatıyor. Altılı görüşmeleri biz başlattık, ancak ABD düşmanca davranıyor, anlamı kalmadı diyor. Ancak üslup, ses tonu çok yumuşak. Kimseye hakaret etmemeye çok dikkat ediyor. İkili ilişkileri geliştirelim, gelecek yıl diplomatik ilişkilerin kuruluşunun 5'inci yıl dönümünü kutlayalım, Bakanınız gelsin diyor.

Bir Türk iş adamı, K. Kore'de bir çinko madeni işletiyormuş. Bundan memnuniyet duyduklarını, daha fazla yatırım istediklerini söylüyor. Cevaben, K. Kore'nin kendi kendini soktuğu tecritten çıkmadıkça ekonomik ilişkilerin gelişmesinin kolay olmayacağını, ancak faaliyetlerinden haberdar olduğum iş adamından memnun olduklarına sevindiğimi söylüyorum.

Karayolu geçiş konusunu açıyorum. Protokol Genel Müdürü'nünkine benzer bir cevap veriyor.

Rus Büyükelçisi Karlov'a nezaket ziyaretine gidiyoruz. Kim Jong-il'i gören tek büyükelçi. Ayrıca altılı görüşmelere katılmış. Çok kötümser bir tablo çiziyor. Hem ABD, hem K. Kore çizgisini sertleştirdi, bundan sonra anlaşma olmaz diyor. K. Kore artık ABD ile eşit düzeyde nükleer devlet sayılmak istiyor.

İsveç Büyükelçisi Beijer'e gidiyoruz. Onunla biraz iç durumu konuşuyoruz. Muamma diyor. Memleketin kimin tarafından kontrol edildiği ve mesela Kim Jong-il'in nerede oturduğu dahi belli değil.

19 Mayıs 2005, Perşembe

Sabah erkenden otelden hareket edip, Baba Kim'in tahnit edilerek muhafaza edildiği eski Cumhurbaşkanlığı Sarayı Kumsusan'a gidiyoruz. Şehri aşp, geniş bir caddeden geçerek ağaçlı, yeşil, güzel bir alana geliyoruz. Uzaktan bina ve önünde sarkıtılmış kocaman portre gözüküyor. Halk özel bir tramvay hattıyla getiriliyor. Erkeklerin hepsi kravatlı. Çantalarımızı arabada bırakmamız isteniyor sonra bir bekleme salonuna alınıyoruz. 5-10 dakika geçtikten sonra intizamlı bir şekilde sıra bekleyen sivil, asker, genç, yaşlı birkaç yüz Korelinin önüne geçerek sarayın bahçesine giriyoruz. Üstü kapalı, uzun bir galeri geçildikten sonra esas binaya giriyoruz. Orada da ceplerimizi boşaltmamız isteniyor. Yürüyen merdivenlere biniliyor. Bir kat çıkılıyor. Sonra bir bant üzerinde sanki bir havaalanındaymış gibi uzun bir koridor geçiliyor. 1-2 defa dezenfekte edildikten sonra bir asansöre varıyoruz ve onunla loş bir geniş hole ulaşıyoruz. 3-4 kişilik sıralar halinde çok yüksek tavanlı bir salona giriyoruz. Salonun ucunda dev bir Baba Kim heykeli. Ona doğru ilerleyip, önünde duruyoruz. Ancak eğilmek yok. Önünde 1-2 saniye durup, yolumuza devam ediyoruz. Oradan çıkınca, karanlık bir salona giriyoruz. Ortasında camekân içinde Baba Kim yatıyor. Etrafında dört kişilik sıralar halinde dolaşılıyor. Ayak ucunda, sağında, baş ucunda ve solunda duruluyor. Koreliler derin bir şekilde eğiliyor, biz sadece başımızla selam veriyoruz. Ancak baş ucunda bu yapılmıyor. Sonra salondan çıkılıp, madalya ve nişanların teşhir edildiği bir başka salona giriliyor. Tüm aldığı ödüller, ülke ve kıtalara göre ayrılmış. Adını duymadığım bir ABD üniversitesinin diploması gözüme ilişiyor. Zamanın ABD yönetimine tepki olsun diye vermiş olmaları gerekiyor. Oradan çıkıp kullandığı özel trenin bir vagonuyla, arabasının önünde geçilerek Haykırmalar Salonu'na "Hall of Lamentation" a varıyoruz. Elimize walkman tipi bir alet veriliyor. Kulağımıza dayıyoruz. Gayet güzel bir İngilizce ses, Baba Kim'e methiye düzüyor ve kaybının tüm dünya için onanmaz olduğunu söylüyor. Akşam İngiliz Büyükelçisi'ne bunun Koreli değil kendi vatandaşı olduğunu söylediğimde biliyorum ama kim olduğunu keşfedemedik diyecektir. Sonra oradan çıkıp hissiyatımızı kâğıda dökeceğimiz defterlerin yan yana olduğu başka bir salona gidiyoruz. Beni bir tanesinin önüne oturtuyorlar. *"I am grateful for the opportunity to visit the mausoleum of the late President Kim Il-sung. Men are mortal but nations live forever. I wish the best possible future to the friendly people of*

the Democratic People's Republic of Korea” diye yazıyorum ve Gamze ile Serhan’ın oturdukları koltuklarda beni bekledikleri yere götürülüyorum. Bu arada rehberimiz yazdıklarımı bir kağıda kopyalıyor.

İmtihani geçmiş olacağız ki dışarı çıkıyoruz. Rahatlamadım desem yalan olur. Bu kadar aşırılık, aç kalmış bir milletin kaynaklarının ölçsüz israfı ne kadar hazin. Şehirde elektrik yok ama bir santral sadece Kumsusan için çalışıyor. İddiaya göre burası için 100 milyon dolar harcanmış. Ancak hesapları kim yapmış bilemiyorum.

Kumsusan’dan arabayla 150 metrelik Juche Kulesi’nin olduğu yere varıyoruz. Nehrin kenarında stratejik bir yerde. Asansörle yukarı çıkıyoruz, hava ve manzara çok güzel. Bol bol fotoğraf çekiyoruz. Rehberimiz çok neşeli. Kumsusan’ın ezici havasını üstünden atmış.

Tekrar Dışişleri Bakanlığına gidiyoruz. Bizim de bağlı olduğumuz Asya Genel Müdürü Ma Chol Su ile görüşeceğiz. Kibar bir zat. Diplomatik ilişkilerin kurulmasını zamanında karşıtı olan Büyükelçi Numan Hazar ile müzakere etmiş. İlişkileri geliştirelim, beşinci yıl dönümünü kutlayalım diyor. Ben mutut soğuk duşumu döküyorum. Ayrıca Aralık 2004’de İstanbul’da 7 milyon dolarlık uyuşturucu hapla yakalanan iki K. Koreli meselesini açıyorum. Samimi bir mahcubiyet gösteriyor. Hiç savunmaya çalışmıyor. Bu sefer haline ben üzülüyorum. Çıktığımızda Gamze üzerine çok gittiğimi söylüyor. Ben inkâr ediyorum.

Yarın Panmunjom’a gideceksiniz, bayrağınızı kaldırmayı yani United Nations Command’den (UNC) çekilmeyi düşünmez misiniz, hatta bir ara çekilmiştiniz, bizimle diplomatik ilişkileri kurduğunuzda tekrar girdiniz, anlam veremedik, diyor. Cevaben, askerlerimizi 1971’te çektikten sonra UNC’den çekilmiştik ama 2000 yılında başka ülkelerle birlikte tekrar girdik, bunun diplomatik ilişkilerimizin kurulmasıyla aynı zamana rastlamasının bir tesadüf olduğunu söylüyorum.

Metroda bir tur atıp otele dönüyoruz. İstasyonlar aynen Moskova metrosu gibi çok etraflı bir şekilde süslenmiş. Metro 100 metre derinlikte. Savaş halinde sığınak olarak kullanılabilir durumda. İstasyondaki tren sanki bizi bekliyormuş gibi bir izlenim ediniyorum. İçerideki tek yolcu biz bindikten sonra tren hareket ettiğinde şaşkınlığını gösteriyor. Belli ki orada rahat rahat bir süre oturmayı bekliyordu.

Yine otelde yemek yedikten sonra 1968 senesinde K. Kore karasularında casusluk yaparken yakalanan ve nehirden müze olarak kullanılan “Pueblo” gemisini geziyoruz. Aslında 1000 tonluk bir tekne ancak ABD tarihinde eşsiz bir olay. 83 ABD bahriyelisini bir defada ele geçirmişler, 11 ay boyunca propaganda malzemesi olarak kullandıktan sonra salıvermişler. K. Koreliler bundan çok iftihar ediyorlar. Zaten bizi gezdiren

subay, gemiyi yakalayan kuvvete komutanlık etmiş. Amerikalı komutanın saklandığı yeri gösteriyor ve onun oradan nasıl çıkardığını anlatıyor. Herhangi bir yorumda bulunmadan gemiyi geziyoruz. Akşam, İngiliz Büyükelçisi'ne Amerikalı komutana sonradan ne olduğunu soruyorum. Bir daha görev verilmemiş.

“Pueblo”yu gezdikten sonra Baba Kim’in aile evi olduğu iddia edilen çiftliği geziyoruz. Ancak kimse bunun gerçek olduğuna inanmıyor. Bununla beraber, yer çok güzel, etraf orman ve yeşillik.

Müteakip durağımız bir Çocuk Sarayı. Her zamanki gibi çok büyük bir bina. Ülke fakir ama bu tür masraflardan kaçınılmıyor nedense. Değişik yaşlardaki çocuklar farklı yeteneklerini gösteriyor. Bir odada müzik, başka bir odada dans vesaire var. Ancak yabancılar yaklaşırken faaliyet başlıyor, odadan çıktıklarında duruyor. Bir hayvanat bahçesini geziyormuşum intibasını bırakıyor. Sonra tiyatro salonunda bir müsamere. Oğul Kim’in kahraman pozları fonu süslüyor.

Otele dönüyoruz. Akşam yemeğini başka bir otelin Çin restoranında Alman Büyükelçisi veriyor. Bütün Avrupalıları çağırmış (İngiltere, İsveç Büyükelçileri, Çek, Polonya, Romanya, Bulgaristan Maslahatgözarları). Ayrıca eskiden kalma binalarına göz atmak için Pekin’den gelen iki tane Macar. Karşısına beni oturtuyor. Temaslarını anlat diyor. Tereddüt ediyorum. Burada konuşabilir miyiz? Gülüşüyorlar. Artık biz bu işlere aldırıyoruz, üstelik zaten onlarla konuştuklarını anlatacaksın diyorlar. Geniş bir özet veriyorum. Vaşington’dan dönen İngiliz Büyükelçisi de oradaki temaslarını anlatıyor. Sonra mutat spekülasyonlar.

20 Mayıs 2005, Cuma

Erkenden yola koyulup ateşkes hattına gideceğiz. Hava yine çok güneşli. Otelden ayrıldıktan 10-15 dakika sonra şehir birdenbire bitiyor, kırsal bölgeler hemen başlıyor. İnsanlar tarlalarda çalışmak için yürüyerek şehir dışına çıkıyor. Yol geniş ve düz, satıh kötü. Gaesong’a kadarki 165 km. de sadece 10 araca rastlıyoruz. Onların ikisi de yol kenarında arızalanmış, tamir bekliyor. Yol bakımını yapan işçiler, firavunlar zamanında piramitleri inşa edenlerle aynı imkânlarla sahip. Sırtlarında veya halatlarla taş taşıyorlar. Kazma ve küreklerden başka hiçbir şeyleri yok. Yol kenarındaki tarlalarda çalışanlar da aynı şekilde.

Yol düz olmasına rağmen arada tünellere giriyoruz. Işıklıdırma yok. Bir tünelin içinde yayalar dolaşiyor. Neredeyse ezeceğiz. Şoför acı fren yapıyor. Yollarda rastlanan araçların şoförlerinin sollayana yol verme alışkanlıkları yok. Belli ki pek karşılaştıkları bir durum değil. Başka araç gördüklerinde panikliyorlar.

FAO (Gıda ve Tarım Örgütü) temsilcisinin anlattığı gibi tarım üretimini arttırmak için yamaçlara da ekmişler. Ancak set inşa edilmediği için toprak kayması ve erozyon tehlikesi artıyor. Bir de yine onun söylediği gibi keçiler var. Onlar da bitki örtüsünü yok ediyor.

Buna rağmen mevsim gereği etraf yeşil. Yol kenarlarında pek köye veya binaya rastlamıyoruz. Benzin istasyonu falan da yok. Bir yerde yol üstünden geçen bir restoran yapılmış. Ancak durmuyoruz.

Yol üzerinde dört ayrı yerde kontrol noktaları var. Bizi durdurmuyorlar. Belli ki geleceğimizden haberleri var. Ateşkes hattına yaklaştığımız bir noktada, bilgilendirme ve ödeme için duruyoruz. Kişi başına 22 dolar ücret ödemek gerekiyor. Bize refakat edecek genç bir binbaşı rölyefli bir harita üzerinde gideceğimiz yerleri gösteriyor.

Arabaya tekrar binip silahtan arındırılmış bölgeye giriyoruz. Bana önceden söylendiği şekilde Güney'e nazaran çok daha az engel var. İlk önce 1951-53 arası ateşkes görüşmelerin yapıldığı binayı, sonra anlaşmanın imzalandığı binayı geziyoruz. Binbaşı, ABD ordusu 1950'de bize saldırdı falan diye anlatıyor. Bir şey demiyorum. O soruyor. Ben görüşlerinize saygı duyuyorum ama paylaşmıyorum diyorum. Açıklar mısınız diyor. 1950 öncesi iki taraf da hata yaptı ama Kuzey, Güney'e saldırdı diyorum. İtiraz etmiyorum.

Arabalara tekrar biniyoruz. Büyük beton bir levha önünde duruyoruz. Kim İl-sung'un el yazısı ve imzası var. Güney'e bir çağrı içeriyor. Yaptıktan birkaç gün sonra Temmuz 1994'te ölmüş. Arabalara tekrar binip Ortak Güvenlik Bölgesi'ne (Joint Security Area) varıyoruz. Benim öbür taraftan iyi tanıdığım karşılıklı binalar, arada ateşkes komisyonunun eskiden toplantılarının yapıldığı barakalar. Güney'den gelen turistlerin çıkmasını bekliyoruz. Onlar çıktıktan sonra Kuzey'in askerleri giriyor ve Güney'e açılan kapının önüne geçiyor. Bizimle beraber bir grup Çinli turist barakaya Kuzey'den giriyor. Bayrağımız orada. Binbaşı "bazen turistler geliyor, kendi bayraklarını görünce çok kızıyorlar. Başbakanlarına bayrağın kaldırılması için mektup yazıyorlar" diyor. Benim turist olmadığımı biliyorsunuz şeklinde cevap veriyorum.

Güney'den gelen turistlerin gitmesini beklerken şuradan yürüyerek geçsek ne iyi yaparsınız, evimiz 50 km. mesafede, hâlbuki şimdi Pyongyang'a, oradan Pekin'e, oradan da Seul'e gitmemiz gerekecek diyorum. Bir şey yapamayız diyor. 1983 yılında bir Sovyet turist K. Koreli askeri itti, karşıya geçti, arbede çıktı, Amerikalılar üç askerimizi öldürdü diyor.

Barakalardan çıkıp geldiğimiz yoldan geri dönüyoruz. İlk durduğumuz yerde Binbaşı ile vedalaşıyoruz. Elini sıkıyorum. Gülüyor.

Rehberimize Gaesong'da durup yemek yiyelim diyorum. Biraz da şehri görmek istiyorum. Bir otel var diyor. Oraya gidiyoruz. Temiz fakat tamamen boş bir şehir. Burada da hiç araba yok. Şehre bakan bir tepelikte Baba Kim'in bakır renginde kocaman bir heykeli var. Rehber göstereyim demiyor.

Oteli buluyoruz. Resepsiyonda kocaman bir tablo. Bir takım yabancılar Baba Kim önünde eğilmiş biat ediyorlar veya ona doğru dönerek İsa'nın havarileri gibi hayranlıkla bakıyorlar. Resepsiyondaki vitrinde çakıl taşı satılıyor. Başka da bir şey yok gibi.

Yukarı çıkıyor ve bir özel salona alınıyoruz. Rehber masayı beğenmiyor. Örtü ıslak. Başka bir salona gidiyoruz. Bu, imtihandan geçiyor. Oturuyoruz, yemekler ısmarlanıyor, Gamze ile rehber sigara yakıyorlar. Konuşmalar başlıyor. Biraz siyaset. ABD bize saldıracak, Irak gibi yapacak, hazırlıklı olmamız lazım diyor. Irak, İran ve Kuveyt'e saldırdı, herkes için bir tehlikeydi diyorum. Siz tehlike oluşturmazsanız, ABD size niye saldırınsın diyorum. İtiraz etmiyor. Güney'deki hükümet sizin için şans. Ancak onlara hiçbir şey vermezseniz zor duruma düşecekler, 2007 seçimlerinde daha katı bir ekip gelebilir diyorum. Ona da karşı çıkmıyor. Aslında söylediklerimin hiçbirisinin kendisi için bir yenilik teşkil etmediği izlenimini ediniyorum.

Yemekten sonra Pyongyang'a dönüş. Gelirkenki manzaranın aynısı. Şehre girdiğimizde K. Kore'deki tek pazar olan Tonggil markete gitmemiz öngörülüyordu. Ancak çarşı esnafının tarlalara gönderilmiş olması gerekçesiyle pazar gündüzleri kapalı diyor rehberimiz. Akşam gidecekmiz.

Akşamüzeri sırasıyla Suriye Maslahatgüzarı, Mısır ve İran Büyükelçilerini ziyaret ediyoruz. Suriye 15 yıldır büyükelçi tayin etmemiş, ancak ilişkilerinin çok iyi olduğunu söylüyor. 40 dakika kadar kalıyoruz, habire elektrikler kesiliyor. Demek otelde jeneratör vardı çünkü hiç kesinti olmadı. Bazen günde 6 saat kesildiği olurmuş. Su da gidip geliyormuş. Mısır Sefiri bir ay önce gelmiş. Yalnız, çünkü ailesi pek gelmeyecekmiş. Burada ne işimiz var havalarında. Askeri Ataşe, Korgeneralmiş. Eskiden sıkı bir iş birliğimiz vardı, şimdi pek kalmadı diyor. En son İran Büyükelçisi'ne gidiyoruz. Türkiye'de iki dönem toplam sekiz yıl çalışmış bir Azeri. İlginç şeyler anlatıyor. Çin'in baskı imkânı sınırlı çünkü K. Kore'yi köşeye sıkıştırmak istemiyor, kaldı ki ABD'nin işini ne için yapsın diyor. K. Kore'nin yakında bir nükleer silah denemesi yapacağından emin.

Otele dönerken Tonggil pazarına tekrar uğruyoruz. Yine kapalı. Rehber şaşırıyor. İçeriye kafamızı uzatıyoruz. Raflar boşaltılmış. Belli ki uzun bir süre için kapatılmış. Rehberin bunu bilmemesi bana ilginç geliyor. Biraz da bozulmuş vaziyette. Otele dönüyoruz.

21 Mayıs 2005, Cumartesi

Saat 07.00'de otelden hareket. Protokolcü çocuk da geliyor. Havaalanında tek uçak kalkmasına rağmen müthiş bir itiş kakış. Rehberimiz olmasa ne yapardık bilemiyorum. Bagajları teslim edip yukarı çıkıyoruz. VIP salonuna götürüyor. Oradaki polisler beni X-ray cihazından geçirmek istiyorlar. Protokol görevlisi şiddetle itiraz ediyor. Sonra o kazanıyor. Ama Gamze ile Serhan cihazdan geçiyor. Gamze'ye bir buket çiçek veriyorlar. Bizim rehber yine gelin, ben size yine rehberlik ederim diyor. Tekrar geleceğimi sanmıyorum ama ona bir şey söylemiyorum. Gamze yanaklarından öpüyor. O da memnun oluyor.

Salı günü uçakla bizimle gelenler, şimdi geri gidiyor. İngiliz iş adamı da orada. Bu sefer konuşamıyoruz çünkü o business'te, biz ekonomideyiz. Uçağın içinde bir görevli devamlı yolcuları videoya çekiyor. Serhan'ın söylediğine göre gidişte de çekmiş. Uçakta, anonsların arasında şimdiye kadar uçakta hiçbir zaman rastlamadığım tiz bir sesle propaganda yapılıyor.

Pekin'e varıyoruz. İzlenimlerimi soranlara, tek kelimeyle "hüzün" diye cevap veriyorum.

Mithat Rende

Mithat Rende, 2013-2016 yılları arasında OECD Büyükelçisi ve Daimi Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Paris'teki görevi sırasında OECD'nin İcra Komitesi Başkanlığını da üstlenmiştir. 2006 yılında Doha Büyükelçisi olarak atanan Rende daha önce Dışişleri Bakanlığında Enerji ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcısı görevini yürütmüş, aynı dönemde Brüksel'de yerleşik Enerji Şartı Sekretaryasında Ticaret ve Transit Grubu Başkanlığını üstlenmiştir.

Şam, Roma, Brüksel (NATO), Viyana (AGİT), Sofya ve Londra Büyükelçilikleri ile Daimi Temsilciliklerinde çeşitli görevlerde bulunan Büyükelçi Rende, Dışişleri Bakanlığında Avrupa Birliği, Siyaset Planlama, İnsan Hakları ve Sınır aşan Sular dairelerinde çalışmıştır. Bakanlıkta ayrıca Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürü, İklim Başmüzakerecisi, Türkiye Nükleer Enerji Komisyonu Üyesi ve Mavi Marmara Vakası BM Özel Paneli nezdinde Türkiye Temas Noktası görevlerini yürütmüştür.

Katar Devleti'nin 'Sache of Merit' nişanı sahibi olan Mithat Rende halen TSKB Yönetim Kurulu Üyesi olarak çalışmakta, ayrıca birçok üniversite, düşünce ve medya kuruluşu ile STK'nın çalışma ve faaliyetlerine konuşmacı ve yorumcu olarak katkıda bulunmaktadır.

Müzakere Masalarından Kalan

Hatıra yazmak sanıldığı kadar kolay değil. En azından bana öyle geldi. Öncelikle nereden başlamalı diye düşünmem ve zihinsel hazırlık yapmam gerekti. Ardından iş, kırk yıllık bürokrasi-diplomasi görevlerimden anımsadığım olay ve deneyimlerin hangilerini 10 sayfalık kısa bir denemede, bu mesleğe ilgi duyan öğrenciler ve genelde okuyucunun ilgisini çekebilecek şekilde kaleme almanın kolay olmayacağına geldi. Esasen hatıralarımı kitaplaştırıp yeni nesillerle paylaşmayı bir görev olarak gördüğüm için bir süredir notlar alıyordum. Bu durum denemeyi yazarken işimi biraz da olsa kolaylaştırdı. Hatıra yazmanın bir diğer zorluğu da insanın yaşadıklarını aktarırken kendisinden ve yaptıklarından söz etmek zorunda kalması. Oğlum Emre çocukluğunda kaydettiği her yeni başarıdan sonra ‘kahretsin çok zekiyim, elimden başka bir şey gelmiyor’ benzeri ifadelerle bizi güldürürdü. Bu nedenle özellikle hatıra yazarken imkânlar ölçüsünde okuyucuda tebessüme yol açmayacak bir üslup kullanmak önemli.

Önce bu mesleğe nasıl bulaştığımı yazmalıyım.

Dışişleri Bakanlığında ilk göreve başladığımızda arkadaşlarımızın çoğu İstanbul, İzmir ve Ankaralı, bize kıyasla eğitimde ayrıcalığa sahip sefir, asker, yüksek bürokrat ve iş insanlarının çocuklarıydı. Böyle bir ortamda Antakya’da (Hatay) doğmuş büyümüş, ortaokul ve lise öğrenimini orada tamamlamış, kendisinden önce bürokrat veya diplomat yetiştirmemiş bir ailenin çocuğu bu işe nasıl girişti şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu esasen meslek gereği bir araya geldiğim yerli yabancı birçok kişi tarafından da daha önce bana çok kez sorulmuştu.

Diplomasiye ilgim lise yıllarımda başladı. Lise ikinci sınıfta iki sıra arkadaşım Süleyman ve Fevzi ile birlikte Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini (SBF) ziyaret ettik. SBF’de ortam heyecan vericiydi. Fakültenin rozetini satın alıp hemen taktık. Üniversiteye giriş sınavında SBF için tek bir tercih yaptım. Hukuk gibi alternatif tercihlerde bulunmamı öneren felsefe hocamı dinlememiş, risk almıştım. Sonuçta Mülkiye’de bol olaylı, gösterili, boykotlu dört yıl geçirip ‘Ey vatan gözyaşların dinsin yetiştik çünkü biz...’ marşıyla mezun oldum.

Aslında maalesef ne biz yeteri kadar yetiştik, ne de vatanın gözyaşları dindi. SBF İngilizce öğreten bir okul değildi. Dışişleri Bakanlığına girebilmek için Fransız, Amerikan veya İngiliz kolejlerinde yabancı dil öğrenip gelenler için bir sorun yoktu. Olan bizim gibi ‘taşralı’ diplomat adaylarına oluyordu. Biz 100 metre koşusuna 10 metre geriden başlamıştık. Ortaokul ve lise yıllarında İngilizce dilini iyi öğrenebilmek için harcadığım özel çabaya rağmen üniversitenin ardından girdiğim TOEFL sınavını zor geçmiştim. Ardından Berkeley Üniversitesine MBA için başvurduğum. Maliye-

İktisat mezunuydum. Ekonometri dersini alan ilk öğrencilerdendim. Makro iktisatta ilerleyip Dünya Bankası, OECD gibi örgütlerde çalışmak istiyordum. İlk büyük hayal kırıklığımı vize talebim ret edilince yaşadım. Üniversite kabul etmiş, danışmanım belirlenmiş, ancak ABD'ye giriş vizesi alamamıştım. 'Yankee go home' dönemi öğrencileriydik, cezası olacaktı tabii ki.

Uzun bir süre hayalini kurduğum Berkeley'e gidemeyince ortada kalmış duygusuyla çok üzüldüğümü gören bir arkadaşım, birkaç hafta içinde düzenlenecek Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Dış Ticaret Genel Sekreterliği sınavlarına girmemi, ardından ortaya çıkacak fırsatları değerlendirmemi tavsiye etti. Genel Sekreterlik, Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı konumundaydı. Sınavı geçip İhracat Genel Müdürlüğünde meslek memuru-araştırmacı olarak göreve başladım.

İlk yurt dışı iş seyahatlerimden ikincisini 1976 yılında Uzak Doğu ülkelerine yaptım. İddialı bir geziydi. Karaçi-İslamabad-Pekin-Tokyo-Osaka-Hong Kong-Kuala Lumpur-Bangkok güzergâhını izledik. Amacımız ihracat amaçlı pazar araştırması yapmaktı. Pekin'de kültürel şok yaşadık. Bambaşka bir dünyaya gelmiştik. Mao Zedong dönemi idi (Çinli lider aynı yılın Eylül ayında öldü). 80-100 metrelik geniş bulvarlarda on binlerce bisikletli, nadiren bir iki resmi araç ve otobüs vardı. Yabancılar sadece New Peking otelinde kalabiliyor ve 'Dostluk Mağazası' adını verdikleri bir yerden alışveriş yapabiliyordu. Resmi davetlerden birinde masadaki arkadaşlarıma 'yemekleri lezzetli ancak tuzu eksik' dediğim andan bir iki dakika içinde garsonlardan birinin tuzluk getirmesine şaşırmiştık. Çin bugünün teknolojisine o zaman sahip olmadığı için masanın ortasındaki çiçek sepetine yerleştirilen bir aygıtla konuşmalarımızın dinlendiğini biraz geç anladık. Oysa yemek sırasında iş insanı arkadaşlarımız o gün ziyaret ettiğimiz ihtişamlı Çin Seddi'nin kahraman atalarımızdan korunmak için inşa edildiğini iftiharla anlatmışlardı. Bu tür yemeklerde temkinli ve özenli konuşmak, ev sahibi ülkenin sistemini, ekonomisini, kültürünü, tarihini eleştirmemek gerektiğini anlamış, ilk diploması dersini uygulamalı olarak almıştık. Pekin'den sonra gittiğimiz Tokyo başka bir dünyaydı. Japonya'nın gelişmişlik düzeyi, hızlı trenler, her yerde otomatik açılan kapılar, yürüyen merdivenler herkesi şaşırtmıştı. İngiltere kolonisi Hong Kong da çok etkileyiciydi.

İlk dış tayinimi 1977 yılında Ticaret Müşavir Yardımcısı olarak Şam Büyükelçiliğine yapmıştım. Hafız Al-Assad'ın gücünü konsolide ettiği yıllardı. Tek aday olarak girdiği 1978 başkanlık seçimlerinde oyların yüzde 99,9'unu almıştı. Sonucu malum seçime katılım oranı da yüzde 97 olarak ilan edilmişti. Ülkede Assad'dan sonra en güçlü oyuncular arasında tartışmalı bir otomobil kazasında ölen oğlu Basil ile Hama kasabı olarak tanınan kardeşi Rifat bulunuyordu. 14 ayı istihbarat biriminden oluşan 'Muhabarat' ülkenin ordudan sonraki en güçlü örgütüydü.

Büyükelçilikte, Ticaret Müşavirliğinin Suriye vatandaşı olan sekreteri ve benim dışında Arapça bilen olmamasını hayretle gözlemiştim (Antakyalı olarak Arapça bilmenin meslek hayatımda bana büyük katkısı oldu). Aslında Suriye ile ikili ilişkiler de minimum düzeydeydi. Türkiye'nin, merhum Süleyman Demirel'in deyişiyle 70 cent'e muhtaç olduğu yıllardı. Bu nedenle sefaret mensuplarının maaşları iki ay gönderilememiş, kredi kartı da olmadığından epey sıkıntı yaşanmıştı. Bildiğim Arapçayla sokakta rahattım ama ilgili bakanlıklarda Arapça dilinde girişimde bulunmakta zorluk çektim. İlk 3-5 ay dinlemeyi tercih ettim. Sekreterin yazdığı konuşma notunu iyi çalışmama rağmen karşı tarafın klasik dilini ve ticari jargonu anlamakta zorluk yaşıyordum. Bu nedenle Şam'dayken Arapçamı geliştirmeye çalıştım. Ancak, Şam'daki zamanımı çok daha iyi değerlendirebileceğimi Katar Dışişleri Bakanlığında muhatabım olan Genel Müdür'ün başka lisan bilmemesi nedeniyle Arapça dilinde girişimde bulunmak zorunda kaldığımda anladım.

Şam'da ABD Büyükelçiliğinin büyüklüğü dikkatimi çekmişti. Büyükelçi Richard Murphy Amerikan Dışişlerinin en parlak diplomatlarından biriydi. Çok iyi Arapça konuşan Murphy Orta Doğu'yu çok iyi tanıyordu. Daha önce Amman ve Beyrut'ta da görev yapmış, Şam'dan sonra da Cidde'ye tayin olmuş, Dışişleri Bakanlığında müsteşar muavinliğine kadar yükselmişti. Murphy beni eşi ve çocuklarıyla tanıştırmış, hepsiyle iyi arkadaş olmuştuk. Ancak bu durum Suriyelileri rahatsız etmişti. Murphy ve ailesini 1983 yılında Vaşington'da evlerinde ziyaret ettiğimde, Şam'daki sohbetlerimizde de gündeme getirdiği, Türkiye'nin Kürt sorununu nasıl çözebileceğimizi sormasını ilginç bulmuştum. O günlerdeki sınırlı bilgi ve deneyimimle böylesi hassas bir konuda doyurucu bir yanıt vermem mümkün değildi. Benzer soruları aynı seyahatte karşılaştığım genç Avrupalı diplomatlar ve derslere gelen akademisyenler de yöneltmişlerdi. Bu nedenle, yaptığımız iş seyahatlerine Kıbrıs, Türk-Yunan, Ermeni meselesi ve Kürt sorunu gibi sürekli gündeme getirilen konulara ilişkin İngilizce konuşma ve bilgi notlarını çantamızda bulundurmayı ve bu konularda irticalen konuşabilmeyi genç yaşta öğrenmek zorunda kaldık.

Şam'da bizim maaşla kiralık ev bulmak kolay değildi. Ev arama aşamasında üç yıldızlı bir otelde kaldığım dönemde beni izlemekle görevli 'muhabarat' mensubu otelin lobisinde sohbet eder duruma gelmiştik. Doğu Almanya eğitilmiş Suriyeli istihbaratçılar her nedense kendilerini gizlemeye özen göstermiyordu. Totaliter rejimlere özgü bu davranış biraz da cezasızlık ortamı ve kültüründen kaynaklanmış olabilir. Aynı deneyimi Sofya'daki görevim sırasında da yaşamıştım. Suriye istihbaratı Arapça bilmemden, sokakta insanlarla sohbet etmemden rahatsız olmuştu. Bana gerçek işimin ne olduğunu sormuşlar, 'Muavin Müsteşar Ticari' (Ticaret Müşavir Yardımcısı) dediğimde pek inanmamışlardı. Bir ara Beyrut'a acil ihtiyaç alışverişi ve meslektaş ziyareti için gittiğim bir hafta sonu, Amerikan kilidiyle donatılmış ana kapıyı açamayınca pencere panjurlarını kırıp eve girmiş, çeşitli izler bırakarak gerekli aramayı yaptıktan sonra rahatlamışlardı. Bu arada bana da "izliyoruz" mesajı

verilmişti. Büyükelçiliğin herhangi bir biriminin sefaretin dışına çıkarılmamasının önemini evimde sıkı arama yapılırca öğrenmiştim.

Şam'da geçen iki yılın ardından 1979 yılında Roma Büyükelçiliğine tayin oldum. Roma yıllarımdan unutamadığım ve bir süre önce gazeteci arkadaşım Deniz Zeyrek'e anlattığımda kitaplaştırmamı önerdiği bir olayı özetleyerek paylaşmak istiyorum.

1970'lerin sonu ile 1980'lerin başı Ermeni terörünü yoğun yaşadığımız yıllardı. Terör örgütü ASALA mensubu teröristler Atina'da, Roma'da, Lahey'de, Madrid'de, Paris'te birçok değerli Büyükelçimizi, meslektaşımızı ve aile fertlerini acımasızca şehit etmişlerdi. Eylemler üst üste gelmişti. Tehdit devam ediyordu. Biz de imkânlar ölçüsünde, saldırıdan korunma ve savunma amaçlı eğitim almaya çalışıyorduk. Bir gün sabah mesai saatinin başlangıcında, yakın görüştüğümüz, kısa bir süre önce de nikâh şahidi olduğum, ABD Büyükelçiliğinde görevli bir arkadaşım acele görüşme talebinde bulundu. Kahveye davet ettim, reddetti. Büyükelçiliğe geleyim dedim, uygun görmedi. Görüşme için açık alanda ısrarlı oldu. Bunun üzerine Roma'nın EUR semtindeki, 1960 olimpiyatları için oluşturulan suni gölün kenarında ayaküstü konuşmaya karar verdik. Arkadaşım özetle, edindikleri istihbarata göre Asala mensubu 9 kişinin iki gün önce Tahran'dan Atina'ya geçtiğini, bir gün önce de Yunanlı rehberleriyle birlikte Roma'ya ulaştıklarını, 9-10 gün içinde Türkiye'nin Roma'daki diplomatlarından birine veya misyon binalarına bir saldırı düzenleyeceklerini belirtti.

Gerekli tedbirleri almamızı, dikkatli olmamızı, mesai dışında mümkünse evde kalmamızı, ofise giriş çıkışları kontrol etmemizi önerdi. Bunlar esasen her gün yaptığımız şeylerdi.

Arkadaşıma hassas bilgi paylaşımını teşekkürle karşıladığımı, Büyükelçi'ye sunup gerekli tedbirleri almasını önereceğimi söyledim. Arkadaşımın verdiği bilgileri Büyükelçi'ye ilettim. Ancak, önemsememesine veya öyle görünmek istemesine şaşırımdım. Büyükelçi "Böyle bir haber doğru olsaydı, bize önce kendi istihbarat birimlerimizden uyarı gelirdi. Kaldı ki siz Ticaret Ataşesi olarak böyle hassas konulara neden karışıyorsunuz kuzum, kendi işinize bakın" diyerek yolladı. Dışişleri Bakanlığında usta çırak ilişkisi klasik tarzıyla söz konusudur. Üstünüz kardeşim, kuzum, şekerim diye söze başlarsa, gergin bir durum var demektir ve tartışmaya girmemekte yarar vardır. Uzun sözün kısası, ufak bir takdir beklerken nasihat almıştım. Böyle hallerde personeli toplayıp tehdit değerlendirmesi yapmak, gerekli önlemleri almak ve yerel makamlardan ek koruma istemek gerekiyordu. Belki de yapıldı, ama haber verilmedi. Pek hoş olmayan bu deneyim bana bir büyükelçinin Dışişleri Bakanlığının yanı sıra diğer bakanlık ve kurum mensubu ataşe, müşavir ve uzmanlarını, THY mensuplarını kucaklaması, onları dinlemesi ve yakın çalışması gerektiğini göstermişti.

ABD Büyükelçiliği mensubundan aldığım dostane uyarıdan 7-8 gün sonra, Ermeni teröristler Vatikan Büyükelçimiz merhum Vecdi Türel Bey'i konutunun yer aldığı sokaktan ana bulvara çıkış noktasında çapraz ateşe tuttular. Büyükelçi büyük şans eseri hayatta kaldı. Çapraz ateşe tutulduğunda başını eğmiş çantasından benzin kuponu arıyormuş, bu nedenle kurşunlar daha çok sırtına ve boynuna isabet etmişti. Bulvar tek yönlü olmasına rağmen sürücünün son anda sol tarafta kalan benzin istasyonuna uğramak için ters tarafa yönelmesi ikinci kurtarıcı olmuştu. Teröristler bu iki şeyi hesap edememişlerdi. Koruma görevlisinin araçtan çıkıp ateş açacağı da öngörülmemişti. Bu ayrıntıları olaydan sonra hastanede ziyaret ettiğim Vecdi Bey'den doğrudan dinlemiştim. Bu olay bana meslekte arkadaş edinmenin, dostluklar kurmanın, küçük büyük, kaynağı ne olursa olsun bilgiye ve habere hızlı erişmenin ve paylaşmanın ne kadar önemli, hatta bazı hallerde yaşamsal olduğunu öğretmişti. Öğrenemediğim ve hala merak ettiğim şey ise Amerikalı meslektaşımın girişiminin şahsi olup olmadığıydı. Büyükelçi'nin talimatıyla bilgi aktarmış olsa bile neden ticari işlere bakan biri seçilmişti? Neden doğrudan Türk sefiri veya siyasi müsteşarı aranmamıştı? Bu sorulara muhtemelen hiç yanıt bulamayacağım.

Olaydan bir süre sonra Asala mensubu teröristler Roma'da değerli meslektaşımız ve arkadaşımız, Avrupa işlerinden sorumlu eski Bakanlarımızdan Gökberk Ergenekon'a da bir saldırı düzenlediler. Gökberk yaralandığı halde büyük bir cesaretle saldırganlara ateş açıp kurtuldu.

Roma'da görevim sona ermeden Ticaret Bakanlığında epey zaman kaybettiğimi, diplomasinin Dışişleri Bakanlığında yapıldığını geç de olsa anladım ve sınavlara hazırlanmaya karar verdim. Büyükelçi ağabeylerimizden, ince zekâ ve esprileriyle ünlü Kaya Toperi'nin 'Sana emir veriyorum, sınava gireceksin' şeklindeki sözleri de özendirici oldu. Diplomasiden siyasete geçerek genç yaşta Bakan olan, tevazu timsali Gökberk Ergenekon'un verdiği desteği de unutmam mümkün değil. Neticede 1981 sonbaharında açılan sınavı kazanıp, epey uzun süren bir güvenlik soruşturmasının ardından, 1982 başlarında Dışişleri Bakanlığı AET-Avrupa Ekonomi Topluluğu Dairesinde göreve başladım.

Bakanlıktaki ilk yılların en heyecan verici gelişmesi, ABD Dışişleri Bakanlığının 'Genç Avrupalı Diplomatlar' eğitim programı kapsamında sağladığı bursla Los Angeles'a yakın Claremont Colleges'ta, ardından Roma'daki NATO Savunma Koleji'ne gönderilmem oldu. Claremont'tan dönüş yolunda, Kongre ve Dışişlerinde ziyaret ve sunumlar için bir hafta kaldığımız Vaşington'da nezaket ziyaretinde bulunduğum Büyükelçi Şükrü Elekdağ beni bu süre zarfında neler yaptığımı, kimlere ne anlattığımı imtihan edercesine sorması ve dikkatle dinlemesi hoşuma gitmişti. Ne de olsa ben üçüncü kâtip olarak meslekte merdivenin ilk, kendisi ise son basamağındaydı. Bakanlığa dönüşümde de benzer bir sınavı dönemin Müsteşarı Büyükelçi Ercüment Yavuzalp yapmıştı.

Her iki eğitim kurumunda da düzenli derslere girmemiz, tartışma programlarına katılmamız, ödev hazırlamamız istenmişti. Ancak, karşılaştığım en büyük sınama Avrupalı diplomat ve subayların çoğunun önyargılı tavırları ile Yunanlıların yoğun propaganda faaliyetleri oldu. Aslında her iki deneyim, NATO Daimi Temsilciliğimizde, 1984 yılından itibaren geçirdiğim dört yıllık süre için bir hazırlık niteliğindedeydi ama yeterli değildi. NATO kendine özgü jargonu ve disipliniyle faaliyet gösteren bir örgüt olarak benim için ikinci bir üniversite gibiydi.

NATO Daimi Temsilciliğinin en genç meslek memuru olmam bana ek yükler getirmişti. Cumartesi günleri de dahil havalimanında heyet karşılama mecburiyeti ile kıdemli müsteşarların bazı işlerinin ve özel ricalarının karşılanması bunlar arasındaydı. Bir gün ANAP'ın kurucularından heybetli bir kadın milletvekili başkanlığında dört kadın milletvekilinden oluşan ve ABD'nin Ankara Büyükelçiliğinin davetiyle seyahat eden bir heyeti Brüksel Havalimanı'nda karşılamaya gittim. İkinci kâtip olduğumu duyunca memnuniyetsizliklerini ifade ettiler. Yakın koruma istediler. Belçika'nın yakın koruma sağlamadığını öğrenince biraz daha söylendiler. "Roma'da Vatikan Büyükelçisi tarafından motosikletli polisler eşliğinde gezdirildik, şu halimize bakın, sefir kâtibini yollamış" dediler. Ertesi günü öğle yemeğinde konuyu açan Heyet Başkanı'na Büyükelçimiz Osman Olcay, "Hanımefendi ben sicilimi havalimanlarında arayan büyükelçilerden değilim" şeklinde yanıt verince salon buz kesti, konu kapandı, heyet mensupları yemeklerini afiyetle yedi. Aslında milletvekillerinin çoğu yurt dışı seyahatlerinde kendilerine iyi bakılmasını ister. Dosyalarını zamanında hazırlamak, toplantılarda kendilerine refakat etmek, yabancı dil bilmeyenlere konuşulanlar hakkında bilgi vermek, parlamenter diplomasi kapsamındaki faaliyetlere fikrinsel ve lojistik destek sağlamak önemlidir. Ancak bazı politikacıların yurt dışında görev yönergemizi aşan istemlerde bulunabildiğini de akılda tutmak lazım.

Viyana'da geçirdiğimiz iki yılı aşkın dönemden aklımda pek çok hatıra var. Bazılarından söz etmekle yetinmeliyim. Önce karşılaştığımız bir aile sorunu nasıl çözdüğümüzü anlatayım. Çocuklarımız Emre ve Zeynep Lale, Ankara, Brüksel ve Sofya'da Fransız okullarına devam ettiler. Viyana'da haliyle Charles de Gaulle Fransız Okulu'na kayıtlarını yaptırдық. Bu okul Viyana'nın ileri gelenlerinin, birçok diplomatın ve Musevi cemaatinin çocuklarının eğitim gördüğü yerd. Emre bir gün okuldan ağlayarak döndü. Nedenini araştırınca sınıftaki Avusturyalı çocukların Türk olması nedeniyle onu dışladıklarını, oyunlarının dışında tuttuklarını ayrıca hafta sonları düzenledikleri partilere davet etmediklerini anlattı. Bunun üzerine eşimle birlikte Emre'nin sınıfının tamamını bir Cumartesi yemeğine davet etmeye karar verdik. Gelen çocukların bir kısmının evimizin önüne kadar gelip burada Türk oturamaz deyip evlerine geri dönerek adresimizi teyit ettiklerini daha sonra hayretle öğrenmiştik. Avusturyalı çocukların ayrıca evin her köşesini dolaşıp incelemelerini, dolapları açıp giysilerimize bakmalarını yadırgamıştık. Her şeye rağmen etkinliğimiz amacına vardı, çocuklar normal muamele görmeye, doğum günü partilerine davet

edilmeye başladılar. Hatta Emre öğrenci temsilcisi bile seçilmeyi başarmıştı. Fakat önyargı açık veya örtülü şekilde devam etti.

Bu deneyimimizden hareketle diplomasi mesleğini seçen gençlerin, uluslararası alanda faaliyet gösteren iş insanlarının karşılaşabilecekleri ayrımcı tutum ve önyargının her türüyle yılmadan, pes etmeden mücadele etmeye hazırlıklı olmalarını öneririm. Biz de atalarımızdan miras kalan, bugünlerde mum ışığında aradığımız, Anadolu'nun hoşgörü kültürünü güzel yansıtan, 'incinsen de incitme' sözünü akılda tutarak, insanları kucaklamaya devam ettik.

Viyana yıllarından aktarmak istediğim diğer bir anıma, değerli meslektaşım Emekli Büyükelçi Hasan Göğüş 'Zor Başkentlerde Diplomasi' adlı kitabında yer verdiği için (bkz. sayfa 82-83) sadece kısaca değinmekle yetineceğim. Dönemin Alman Dışişleri Bakanı ve FDP Başkanı Klaus Kinkel 1993 yılında AGİT'i ziyaretinin ardından önemli bir girişiminden söz etmek üzere düzenlediği basın toplantısında ilk sözü Viyana'daki PKK yanlısı bir STK mensubuna vermesi üzerine söz alıp cevap hakkımı kullandım. Alman Daimi Temsilcisi Götze sözümü kesmek istedi. Konuşmamı bitirmekte ısrar etmem, oldukça gösterişli Alman Dışişleri Bakanı'nın planladığı şovu bozdu. Ardından Almanların beni Bonn Büyükelçiliğimize şikâyet etmesi, buna karşılık saygıdeğer Büyükelçimiz ve AGİT Daimi Temsilcimiz Ali Hikmet Alp'in ise 'talimatım üzerine hareket etmiştir' sözleriyle meselenin kapanması unutulacak gibi değildi.

Benzer bir olayı Berlin doğumlu ABD Daimi Temsilcisi Büyükelçi John Conblum'la da yaşamıştık. Ali Hikmet Bey ABD Büyükelçisi'yle özellikle insan ve azınlık hakları konularında diğer üyelerin önünde karşı karşıya gelmemeye özen gösterirdi. Bu defa STK'lara, dolayısıyla bize göre ayrılıkçı örgütlere AGİT toplantılarında geniş haklar verilmesi gündemde idi, ödün vermemiz söz konusu değildi.

Müzakere geç bir saate kadar ABD Büyükelçisi ile aramızda geçti. AB dinlemeyi tercih etmişti. John Conblum yedinci kez söz alıp 'yarın Amerika'da Şükran Günü (Thanksgiving), hindi (Turkey) adında bir kuş var, onu fırınlayıp yiyeceğiz' gibi 'abuk' bir beyanda bulundu. Bizim "her kuşun eti yenmez, kolay hazmedemezsiniz Sayın Büyükelçi" yönündeki yanıtımızla mesele kapandı. Toplantının bitiminde yanıma gelen İsviçre delegesi, Amerikalı Büyükelçi'nin kullandığı dilin kendisini utandırdığını söyledi. STK'lara AGİT'in kapılarını ardına kadar açma stratejisi bizim direnmemiz üzerine önlenmişti. Aslında mesele tam kapanmamıştı. Nitekim bir akşam evinde verdiği yemek davetinden çıkışta beni bir köşeye çeken Cornblum 'önün açık ama üzerimize bu kadar gitme' şeklinde 'veciz' bir uyarıda bulundu.

Aynı baskıyı Azerbaycan'a sözde AGİT Barış Gücü adı altında Rus askerlerinin konuşlandırılmasına ilişkin bir belgenin müzakereleri sırasında gördük. Bu konuşlandırmanın gerçekleşmesini en çok isteyen ve bu amaçla oluşturulan 'Ad Hoc

Grup' Başkanı İtalyan Sefiri Mario Sica ve Alman Daimi Temsilcisi Götze ile zaman zaman diplomatik usulleri zorlayan söz düelloları yaşadık. Neticede, direnmemiz sonuç verdi, 1994 Liderler Zirvesi'ne sunulması planlanan karar taslağının 11. versiyonu Tuna'nın sularına gömüldü. Bunun aksi bir durum Azerbaycan'ın siyasi ve ekonomik bağımsızlığının konsolidasyonunu geciktirir, ayrıca Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın gerçekleştirilmesinin önünü tıkayabilirdi.

Dört yıl dört ay görevde kaldığım Londra'dan aklımda kalan çok şey var. Esasen Londra Büyükelçiliği Müsteşarlığına 1996'da tayin olmam ilginç bir gelişme sonucu gerçekleşti. Rusya ile aramızda Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı nedeniyle birkaç yıldır mücadele devam ediyordu. CPC-Tengiz-Novorossisk Petrol Boru Hattı inşaatını başlatan Ruslar bu projeye rakip istemiyorlar, ayrıca Azeri petrollerinin dünya pazarlarına Rusya toprakları ve Türk Boğazları üzerinden ulaştırılması için geniş bir uluslararası kampanya yürütüyorlardı. Türk Boğazlarının bir petrol boru hattına dönüştürülmesi ve seyrüsefer güvenliğinin tehlikeye düşürülmesi söz konusuydu. Rusya bu kapsamda Türkiye'yi Uluslararası Denizcilik Örgütüne (IMO) şikâyet etti. Oldukça ağır bir dille kaleme alınan yazıda özetle, ülkemizin Boğazlarda uygulamaya koyduğu Deniz Trafik Düzeni Yönetmeliği hükümleri yoluyla 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni ağır bir biçimde ihlal ettiği iddia ediliyordu. Şikâyetin ele alınacağı IMO-Deniz Güvenliği Komitesinin (MSC) başında Yunanlı Amiral Dimitri Mitropulos bulunuyordu.

Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı merhum Güven Erkaya, IMO nezdinde bir daimi temsilcilik açılmasını ve bir deniz subayının Londra'ya büyükelçi-daimi temsilci olarak atanması arzusunu seslendirmişti. Bunun üzerine dönemin Londra Büyükelçisi Özdem Sanberk, Dışişlerinden IMO'ya akredite olmak üzere, çok taraflı diplomaside müzakere deneyimi olan kıdemli bir müsteşar atanmasını talep etti. Büyükelçi bu yolla hem Londra'ya ikinci bir büyükelçi atanmasını önlemiş, hem de teknik bir konu için ek kadro almıştı.

Londra Büyükelçiliğine atandığım günlerin zor lojistik koşullarında bana oda bulunamadı. Bodrum katında, şoför arkadaşların dinlendiği odaya ufak bir çalışma masası yerleştirdik. Yaklaşık 4 ay orada çalıştım. Hemen yanımızdaki kütüphanede, Sayın Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı sırasında MİT Müsteşarlığına getirilen Şenkal Atasagun oturuyordu. Terfi ettirilerek Londra'ya sürülmüştü. Bir üst kata yayılmış olan Askeri Ataşelikten oda talebimiz Askeri Ataşe tarafından uygun görülmemişti. Bunu üzerine o zamanın Elçi-Müsteşarı olan Büyükelçi Mehmet Akat'ın çabaları, selefi Çınar Aldemir'in girişimi ve o zamanın Genel Kurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in talimatıyla Askeri Ataşelik katının girişinde bana, sekreterlerden birinin kullandığı 9 metrekarelik küçük bir oda tahsis edildi. Sekreter arkadaşımızın odayı boşaltırken döktüğü gözyaşlarını iyi hatırlıyorum. Bir yedek subay arkadaşıyla oda paylaşmak durumunda kalmıştı. Bu deneyimi, devletin çarklarının o tarihlerde nasıl işlediğini anlamak açısından çok öğretici bulduğumu belirtmeliyim.

IMO'da verdiğimiz yaklaşık üç yıl süren mücadeleye, başka bir yazımda daha önce yayımlandığı için ayrıntılı şekilde girmek istemiyorum. Ancak, şunu belirtmeliyim ki genellikle uluslararası örgütler nezdindeki misyonlarda görev aldığım meslek hayatımın hiçbir döneminde, Türk Boğazlar meselesinde olduğu gibi, aynı anda Rusya, ABD, İngiltere ve Yunanistan'ın diplomat ve hukukçularını karşımızda tek bir çıkar grubunda birleşmiş görmedim. Büyük enerji şirketleri de 'OCIMF-Oil Companies International Marine Forum' adlı STK kanalıyla karşı taraftaydı.

Biraz da Avrupa Birliği (AB) ile yaşadığımız ve önemli olduğuna düşündüğüm bir deneyimden söz etmek istiyorum. AB'ye katılım sürecimizin ivme kazandığı 17 Aralık 2004 Zirvesi'ni takip eden dönemde, Türkiye'ye 'Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu Antlaşması'na taraf olması yönünde büyük baskı uygulandı. Temelde Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğini sağlamayı amaçlayan söz konusu topluluğa üyelik neredeyse ülkemizin AB'ye katılım müzakerelerinin başlatılması için bir ön koşul olarak öne sürülmüştü. Hal böyle iken, AB'nin her türlü talebine, teknik yönlerini ve olabilecek sonuçlarını tam analiz etmeden olumlu yanıt vermeye hazır bazı üst düzey yetkililer, Türkiye'nin Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu'na girmesinde bir sakınca görmediklerini, bu nedenle anılan antlaşmayı imzalamamız gerektiğini savunuyorlardı. Oysa Balkan ve AB'ye üye olmayan Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan anılan Topluluğa üyelik, özellikle elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımını ile doğalgaz ticaretinin AB müktesebatına tabi olmasına ve enerji politikalarımızın büyük oranda AB'nin kontrolüne geçmesine neden olacaktı. Bunun önüne geçmek için, antlaşma taslağının Türkiye'yi bağlayıcı hükümleri ve uygulamada doğuracağı olumsuzluklar hem dönemin Dışişleri hem de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'na arz edildi. Bu arada AB yetkilileri Enerji Bakanlığı bürokrasisine baskı uygulayıp antlaşmanın bir an önce imzalanmasını sağlama gayreti içindeydiler. Atina'da düzenlenen Bakanlar Toplantısı'nda dönemin Enerji Bakanı Sayın Hilmi Güler'e de baskı yapıldı. Ancak, biz inandığımız bir davayı savunuyorduk. Sayın Bakan'a antlaşma metninin belirsizliklerle dolu olduğunu, bir süre daha müzakere edilmesi gerektiğini örnekler vererek izah edip kendisinden biraz daha zaman istedik. Kabul etti. Ardından metne son şeklinin verilmesi için Brüksel'de düzenlenen toplantıda yazılı değişiklik önerileri sunduk. Alman Başkan önerilerimizin antlaşmayı geliştirici nitelikte olduğunu teslim ettiğini ancak, metni yeniden müzakereye açmanın kendisi için büyük risk taşıdığını, bu kadar ülkeyi bir daha ikna etmesinin güç olacağını, oysa Balkan ülkelerinin metni mevcut haliyle imzaya hazır olduklarını, durumu anlayışla karşılamamızı dilediğini ifadeyle önerilerimizi reddetti. Bizim açımızdan antlaşma, Enerji Faslı Müzakereleri başlamadan AB'nin enerji müktesebatını peşinen kabul edip sonuçlarına katlanmak gibi bir durum yaratacaktı. Neticede, çabalarımız sayesinde konu Bakanlar Kurulunda ele alındı ve uygun şartlar oluşmadan Antlaşmaya taraf olunmaması kararı alındı. AB'ye katılım sürecimizin seyri ile özellikle bugünlerde Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları ve açık denizde hidrokarbon arama faaliyetlerimiz konularında AB'nin takındığı yanlı tutum, o dönemde pişirilip önümüze konan metni ret edip baskılara direnmemizin ne kadar doğru olduğunu gösterdi.

Daha sonra Doha'ya büyükelçi olarak atandım. Katar'a vardığım akşamın ertesi sabahı, Başbakan Başdanışmanı sıfatıyla Al Jazeera TV kanalında bir söyleşi için bir gün önce Doha'ya gelen Sayın Ahmet Davutoğlu'na refakat etmem gerekti. Al Jazeera'nın ve aynı zamanda bir önceki Emir Şeyh Hamad bin Khalifa Al Thani'nin özel görevler verdiği İcra Direktörü (CEO) Waddah Khanfar'la o gün tanıştım. Katar'ın dış politikasının ve kamu diplomasisinin oluşturulmasına ciddi katkılar yapan Khanfar'la Katar'da kaldığım süre zarfında düzenli şekilde yararlı görüş değişiminde bulunduk. Adı geçenin ileride isminin bazı istihbarat örgütleri ve devlet dışı aktörlerle birlikte anılması işini kaybetmesine neden olmuştu.

Doha'da müdahale etmem gereken ilk mesele, siyasi soruna dönüşen THY-Katar Havayolları-TAV krizi oldu. THY'nin başında Candan Karlıtekin vardı. Adı geçenin, Katar Havayolları'nın Atatürk Havalimanı için ek sefer (slot) talebini reddettiğini öğrendik. Katarlılar İstanbul'a haftada ancak 4 kez uçabiliyordu. Oysa 'düşman kardeşleri' Emirates Havayolları'nın İstanbul'a her gün seferi vardı. Bu Katarlılar açısından kabul edilebilecek bir durum değildi. Katar Havayolları'nın en büyük hissedarı HBJ lakabıyla bilinen, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Şeyh Hamad bin Jassim Al Thani idi. Halen Katar Havayolları Grubu'nun başında bulunan İcra Direktörü Akbar Al Baker'a talimat verdi: 'Türklerle konuşun, meseleye acele çözüm bulun, taleplerimiz karşılanıncaya kadar (48 milyon yolcu kapasiteli yeni havalimanı terminalini inşa etmekte olan) TAV-Taisee grubunun 715 milyon dolarlık ödemesini durdurun. Türk tarafıyla diğer görüşmelere de ara verin.' Resmen fırtına kopuyordu.

Acele müdahale etmek gerekiyordu. Önce o gün Dışişleri Bakanı olan Sayın Abdullah Gül, ardından önerisi üzerine THY'nin özelleştirilmesinden sorumlu Maliye Bakanı merhum Kemal Unakıtan'la görüşüp Sayın Karlıtekin'in apar topar Doha'ya gelmesini sağladık. Mesele uçuş izni vermenin ötesine geçmişti. Sabaha doğru saat 14.15'te uçağın kapısında karşıladığım Karlıtekin elimi zor sıktı, 'seninle kavga etmeye geldim' dedi. Yanında Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürü Ali Arıdurdu vardı. Ertesi gün müzakerenin açılış konuşmasını yaparken kardeşlikten, iş birliği potansiyelinden, sivil havacılık pastasının büyüklüğünden, 30-40 yıl içinde yüz milyonlarca Çinli, Hintli ve Uzak Doğulunun batı yönünde seyahat etmelerini sağlanması gerekeceğinden, Katar'ın Türkiye'ye Uzak Doğulu turist taşıma kapasitesinden söz edip gergin ortamı yumuşatmaya çalıştık. Katar Sivil Havacılık İdaresi Başkanı ve Akbar Al-Baker de olumlu bir tutum takınıncaya sorun halledildi. Candan Karlıtekin ve Arıdurdu Doha'dan gayet neşeli ayrıldılar. TAV'ın bekletilen ödemeleri de serbest bırakıldı. TAV İcra Direktörü Sani Şener Bey ve Körfezden Sorumlu Yardımcısı Yusuf Akçayoğlu ile bu nedenle yoğun çalışmamız gerekti. Katar Havayolları Başkanı'yla iş birliğimiz devam etti. O dönem Ankara'da görev yapan ve birlikte çalışmaktan keyif aldığım Katar Büyükelçisi Abdulrezzak Abdulghani'nin pratik zekâsı ve iş bitirici özelliği bize epey destek sağlamıştı. Katar Havayolları'nın Ankara'ya doğrudan uçuş başlatması yönündeki ısrarlı girişimlerimize destek vermişti.

Özetle, Türkiye-Katar ikili ilişkilerinin bugünkü düzeyine ve havayollarının karşılıklı sefer sayısına baktığımızda, sabırla ekilen tohumların çöl ortamında da yeşerebildiğini gördük. Katar'la ilgili hatıralarımı ayrıca yazmayı öngördüğüm ve bu derlemede bana ayrılan alan sınırlı olduğu için şimdilik bu kadarla yetinmeliyim.

Katar'dan dönüşümde üstlendiğim, enerji işleri ve çevre konularının da yer aldığı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü, Aralık 2009'da, Kopenhag'da düzenlenen BMİDÇS-Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 15. Akit Taraflar Konferansı'na, Dışişleri Bakanı'nın onayıyla Baş Müzakereci olarak katıldım. Bu görev için gerekli kararname, her nedense görevi yaptığım dört sene boyunca çıkartılmadı. Doğrusu ben de kararname çıksın diye özel bir çaba göstermedim. Görevi Bakanlığın yönergesi çerçevesinde fiilen yürütüyordum. Daha sonraki tarihlerde, güvenilir bir kaynaktan o dönemin Su ve Çevre İşleri Bakanı'nın zihinsel çekincesi nedeniyle konunun sürüncemede kaldığı bilgisi ulaştı. Anılan Bakan'la DSİ Genel Müdürlüğü sırasında özellikle Ilısu Barajı ve sınır aşan sular nedeniyle birkaç kez tartıştığımızı hatırlıyorum.

Büyük beklenti ve medyanın pompaladığı iyimserlik havası içinde başlayan Kopenhag Konferansı büyük bir hayal kırıklığı ile sona erdi. Kopenhag'da Kyoto Protokolü'nün sona ereceği 2020 yılı sonrası iklim rejimini belirlemek üzere yoğun müzakereler yürütüldü, ancak farklı ülke grupları arasında oydaşma sağlanamadı. Konferansın son gününün akşamında ABD Başkanı Obama'nın başını çektiği bir grup ülke lideri, taslağını Amerikan ekibinin Danimarkalılarla birlikte hazırladığı Kopenhag Mutabakatı adlı bir taslak belge ortaya attı. Kapalı kapılar ardında sınırlı sayıda ülkeyle yürütülen müzakerelerde belgenin kabul edilmesi için büyük çaba sarf edildi, muhalefet eden ülkelere havuç ve sopa gösterildi. Söz konusu taslak 2020 sonrası iklim değişikliği ile mücadele rejiminde bütün ülkelerin sera gazı salım azaltma taahhüdü altına girmesini ve sözleşmenin 1 No'lu ekinde (Ek-I) yer alan, Türkiye'nin de dahil olduğu ülkelerin gelişmiş ülke kabul ederek, bunların diğer ülkelere finansman ve teknoloji desteği vermesini öngörmekteydi. Konferansın sabah saat 05.00'e kadar süren kapanış oturumunda diplomasi dilini zorlayan şiddetli tartışmalar yaşandı. Reddedilen Kopenhag Mutabakatı ile konferans boyunca yaşadığımız türlü olumsuz gelişmeler, Başkan Danimarka ve BMİDÇS Sekreteryasının bizi yok saymaya çalışması Türkiye'nin Ek-I altındaki özel koşullarının (special circumstances) kabul edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymuştu.

Ardından 2010 yılı sonuna doğru Meksika'nın Cancun şehrinde düzenlenen, 107 kişilik bir heyetle katıldığımız BMİDÇS 16. Taraflar Konferansı'na uzanan süreçte bu konuya odaklandık. Bu kapsamda Türkiye'nin kendine özgü koşullarının tanınmasını ve belgeye dahil edilmesini sağlayacak bir karar tasarısı sunduk. İki hafta boyunca yaptığımız çok sayıda temas ve özellikle ABD, Çin, AB ve Başkan Meksika tarafıyla tesis ettiğimiz diyalog ve müzakerelerde kullandığımız veri ve argümanlarla,

Türkiye'nin özel koşullarının kabul edilmesine sıcak bakmayan ülke ve grupları ikna etmeye ve tasarıyı kabul ettirmeye muvaffak olduk. Böylece, Türkiye mutlak salım azaltımı yapma yükümlülüğünden kurtulmuş, Sözleşmenin Ek-1'inin sadece gelişmiş zengin ülkeleri kapsamadığı BM belgesine girmiş, ülkemizin finansman ve teknoloji desteği almasının bir bakıma önü açılmıştı.

Nihayet Londra'daki görevim sırasında yaşadığım, medyada İngiliz Kraliyet Ailesi'ne ilişkin haberler izlediğimde aklıma gelen bir olaya kısaca değinerek bitirmek istiyorum.

Londra'da Kraliyet Ailesi'yle ve özellikle Kraliçe Elizabeth, eşi Prens Philip ve diğer prens ve prenseslerle tanışmak diplomatlar için iyi bir fırsat sayılır. Nitekim hepsiyle Saray'da düzenlenen yıllık baloda tanışıp kısaca sohbet etme imkânı bulmuştuk. Prens Philip bu tür etkinliklerdeki sohbetlerinde pot kırmakla, çam devirmekle tanınır. Bir gün Dünya Doğayı Koruma Vakfı'nın (WWF) bir etkinliğine davet edildim. IMO'da deniz çevresinin korunması yönünde aktif faaliyet gösterenler listesine alınmışım. WWF'in Fahri Başkanı olan Prens Philip 'hazretleri'ne Londra Büyükelçiliği Müsteşarı olarak tanıtıldım. Hangi işlerle meşgul olduğumu sordu. Türk Boğazlarında seyrüsefer güvenliğini sağlamaya, deniz çevresini petrol tankerlerinden korumaya çalıştığımı söyleyince Prens birden bir kahkaha atarak 'Boğazları önce Türklerden korumak lazım' gibi yakışsız bir sözde "espri" yaptı. Yanındakiler konuyu değiştirmeye, başka sorular sormaya çalıştılar. Bu olaydan üç dört gün sonra, Türkiye'nin deniz çevresinin korunması için yürüttüğü çalışmaların takdirle karşılandığı yönünde bir açıklama ile hasar kontrolü yapılmaya çalışıldı.

Namık Tan

Emekli Büyükelçi Namık Tan, 2010-2014 yılları arasında T.C. Vaşington Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Bundan hemen önce, Dışişleri Bakanlığında, İkili Siyasi İşlerden ve Kamu Diplomasisinden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığı görevinde bulunmuştur. 2007-2009 yıllarında T.C. Tel Aviv Büyükelçisi idi.

Büyükelçi Tan, Dışişleri Bakanlığına 1982 yılında katılmış ve Ankara, Moskova ve Abu Dabi'deki görevlerinin ardından, 1991 yılında Vaşington Büyükelçiliğine atanmıştır. Vaşington'da Müsteşar (1991-1995) ve Birinci Müsteşar (1997-2001) olarak iki dönem görev yaptı. 1995-1997 yıllarında Dışişleri Bakanı Özel Kalem Müdürü idi. 2001 yılında Vaşington'dan döndüğünde Amerikalılar Daire Başkanlığına getirilmiştir. Bunu takiben, 2002 yılında Enformasyon Daire Başkanı olmuştur.

Büyükelçi Tan, 2004-2007 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı Sözcülüğü görevinde bulunmuştur.

İsrail Başbakanı Olmert'in Türkiye'yi Ziyareti

İşçi Partisinin hükümetten ayrılacağını duyurmasının ardından İsrail Başbakanı Ariel Sharon, 21 Kasım 2005'te partisi Likud'dan ayrılarak, Kadima Partisini kurmuştu. Sharon, aynı gün Devlet Başkanı Moshe Katsav'dan parlamentoyu feshetmesini istemişti.

İşçi Partisinin koalisyondan çekilme kararı ve Başbakan Sharon'un Likud Partisinden ayrılarak Kadima Partisini kurmasıyla erken seçimin kaçınılmaz hale gelmesi üzerine, Devlet Başkanı Katsav 23 Kasım'da parlamentoyu feshederek, 28 Mart 2006'da erken genel seçime gidilmesi kararı almıştı. Bu arada Sharon'un kurduğu Kadima Partisi parlamento tarafından resmen tanınmıştı. Sharon'un ayrılmasıyla boşalan Likud Partisi liderliğine de, 19 Aralık'ta yapılan parti içi seçimler sonucunda Benjamin Netanyahu gelmişti.

Aralarındaki ciddi siyasi çekişmelere rağmen, yeni koalisyon hükümeti, İşçi Partisi ile Sharon'un yeni partisi Kadima arasında kurulmuştu.

Bu yoğun siyasi gelişmeler yaşandığı sırada, Başbakan Ariel Sharon 4 Ocak 2006'da beyin kanaması geçirecek hastaneye kaldırılmıştı. Sharon'un komaya girdiğinin ve görevini sürdüremeyeceğinin anlaşılması üzerine, 16 Ocak 2006 tarihinde önceki Likud/İşçi Partisi koalisyon hükümetinde Başbakan Yardımcısı olan Ehud Olmert Başbakanlık görevine getirilmişti.

Ehud Olmert, Başbakanlığa getirilmesinden sonraki birkaç ay zarfında Türkiye'yi ziyaret etmeyi arzu ediyordu. Nitekim Olmert'in 24-26 Ağustos tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmesi için gerekli planlama yapılmıştı.

Ancak Hizbullah'ın 12 Temmuz 2006'da 2 İsrail askerini kaçırması ve 8'ini öldürmesi üzerine başlayan İsrail-Lübnan krizi, kısa zamanda sıcak savaşa dönüşmüş ve her iki tarafta da ciddi askeri ve sivil kayıplara yol açmıştı.

Lübnan ile yaşanan bu sıcak gelişmeler, Olmert'in 2006 Ağustos ayında yapılması planlanmış Türkiye ziyaretinin de ertelenmesine sebep olmuştu.

İşte Olmert, zamanında ertlemek zorunda kalınan ziyaretini gerçekleştirmek üzere Başbakan Tayyip Erdoğan'ın resmi davetlisi olarak Türkiye'ye geliyordu.

Olmert'in ziyaretinden iki gün evvel, 12 Şubat 2007'de Ankara'ya geldim. Doyurucu bir ziyaret programı hazırlanmıştı. Olmert'in 14 Şubat Çarşamba akşam üzeri

Türkiye'ye vasil olması ve hemen temaslarına başlaması, ertesi gün de verilecek resmi akşam yemeğinden sonra ülkemizden ayrılması planlanmıştı.

Olmert, İsrail'den ayrılmadan önce yaptığı açıklamada Türkiye ziyaretine çok önem verdiğini, Başbakan Erdoğan'ın görüşlerine saygı duyduğu ve çok takdir ettiği bir lider olduğunu vurguladı.

Olmert'i, Esenboğa Havaalanı'nda Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım karşıladı. Karşılama İsrail'in Ankara Büyükelçisi Pinhas Avivi'nin yanı sıra ben de bulundum. Olmert havaalanında herhangi bir açıklama yapmadan otele hareket etti ve burada Türk Yahudi Cemaati temsilcileriyle bir görüşme yaptı.

Ertesi sabah ilk olarak Anıtkabir'i ziyaret etti. Bunun ardından, başbakanlık binasına geçen Olmert, Başbakan Tayyip Erdoğan tarafından resmi törenle karşılandı.

Erdoğan ve Olmert, başbakanlıkta yaklaşık iki saatlik görüşmenin ardından ortak bir basın toplantısı yaptılar.

Basın toplantısının en çarpıcı konusu, bölgede gerilime neden olan Harem-i Şerif çevresindeki inşaat çalışması oldu. İki lider bu konuyu geniş şekilde ele aldıklarını ifade ettiler. Erdoğan, Olmert'e inşaat çalışmalarını incelemek üzere İsrail'e bir teknik heyet gönderilmesini önerdiğini, Olmert'in de bu öneriyi kabul ettiğini belirtti.

Olmert'in Suriye ile İsrail arasında barış ortamının tesisine ilişkin ifadeleri de özellikle dikkat çekiciydi. Nitekim, iki Başbakan arasındaki bu görüşme, Türkiye'nin aracılığında ileride başlayacak İsrail – Suriye dolaylı müzakere sürecinin miladını oluşturacaktı.

Olmert, programı uyarınca, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ve TOBB Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu ile de görüştü. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından kabul edildi.

Olmert'in ziyareti, İsrail'deki görev dönemim boyunca gündemde kalan, ilişkilerimizin gündeminde yer alan konuların tümünün kapsamlı bir şekilde ele alınmasına imkan sağlaması bakımından yararlı oldu. İsrail'de görev dönemimin hemen başlangıcında gerçekleşen bu ziyaret, benim de konulara süratle nüfuz etmeme yardımcı oldu. Ayrıca, görüşmelerde ele alınan tüm konular İsrail'den ayrılıncaya kadar hiç gündemden düşmedi. Bu açıdan da İsrail'deki görevimin başlangıcında bana adeta bir yol haritası oluşturdu.

Bu nedenle, Olmert'in 2007 yılı Şubat ayında Türkiye'ye yaptığı ziyareti, ele alınan konular ve gerçekleşen görüşmeler itibarıyla, biraz daha irdelemekte yarar görüyorum.

Olmert – Sezer Görüşmesi

Olmert'in, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından kabulü gayet samimi bir havada cereyan etti.

Görüşmenin bir yerinde, Ahmet Necdet Sezer Olmert'e şunları söyledi:

“Sayın Başbakan, geçenlerde ABD’ye bir ziyarette bulundum. New York’ta, önde gelen Amerikan Yahudi kuruluşlarının başkanlarını kabul ettim. Birçoğu Amerika’nın uzak köşelerinden sadece beni görmek için New York’a gelmişlerdi. Teksas, Kaliforniya, Florida gibi hayli uzak mesafeden gelenler vardı. Bu beni çok etkiledi. En fazla bir saat kadar sürebilecek bir toplantı için o kadar uzak yerlerden kalkıp New York’a gelmelerine memnun olmakla birlikte, biraz da şaşırıldığımı söylemeliyim”

Olmert, Sezer’in bu ifadelerine şöyle cevap verdi:

“Sayın Cumhurbaşkanı, siz öyle bir ülkenin Cumhurbaşkanımanız ki, Yahudi kuruluşlarının temsilcilerini kutuplara dahi davet etseniz hiç tereddüt etmeden oraya giderler. Dostlarımız için biz Yahudilerin yapamayacağı hiç bir şey yoktur. Türkiye, tarih boyunca Yahudilere dostluk göstermiştir. Biz bunu asla unutmuyoruz. Ancak, bu vesileyle bir hususu daha vurgulamak isterim. Biz dostlarımızı unutmadığımız gibi, düşmanlarımızı da hiç unutmuyoruz”.

Olmert Onuruna Erdoğan’ın Verdiği Resmi Akşam Yemeği

Başbakan Erdoğan, Olmert ve heyeti onuruna, 15 Şubat’ta resmi bir akşam yemeği verdi.

Kanımca, o akşamki en önemli gelişme, Başbakan Erdoğan’ın Bilkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ali Doğramacı’yı Olmert’e takdimiydi.

Ali Doğramacı, İsrail – Filistin ihtilafının çözümlenebilmesinin, sadece siyasi alanda atılacak adımlarla mümkün olamayacağına, iki toplumun insani konularda yakınlaştırılmasını teminen projeler geliştirilmesinin, meselenin çözümü bakımından çok daha işlevsel olacağına inanan bir bilim adamıydı. Aynı zamanda, çok çalışkan ve azimli bir insandı. Kendisini tanımaktan büyük onur duyuyorum.

Ali Doğramacı, İsrail’in kuzeydoğu bölgesindeki Jenin’de, İsrail ve Batı Şeria sınırının tam üzerinde yer alan bir arazide kurulacak, İsraili, Filistinli, Türk ve Amerikalı doktorların çalışacağı hastanede, Filistin tarafından gelecek hastalara sağlık hizmeti verilmesini öngören bir proje getirmişti.

Projenin finansmanı için uluslararası kaynağı kendisi bulacaktı. İsrail tarafından projeye siyasi destek ve hastane için arazi tahsisi talebinde bulunuyordu. Projeyi Başbakan Erdoğan'a anlatmış ve onayını almıştı.

15 Şubat akşamı verilen resmi yemek öncesinde, Başbakan Erdoğan, Olmert'e projeyi anlattı. Bunun, İsrail ve Filistin arasında, insani konuda iş birliğinin tesisi açısından örnek bir barış projesi olduğunu belirtti. Herhangi bir maddi talebinin olmadığını vurguladı. Yegane isteğinin, uygulama bakımından en uygun yer olarak gördüğü Jenin'de, İsrail hükümetince, hastane için bir arazi tahsis edilmesi ve İsrail güvenlik makamlarının projenin hayata geçirilmesi konusunda kolaylık sağlamaları olduğunu dile getirdi.

Olmert, projeyi olumlu bulmakta birlikte, hayata geçirilmesinin kolay olamayacağını düşündüğünü söyledi. Projeyi ilgili makamlara bizzat anlatması için, Prof. Doğramacı'yı İsrail'e davet etti.

Prof. Doğramacı, Başbakan Olmert'in olumlu tepkisinden mutlu olmuştu. Bu arada, Türk hükümeti de, İsrail-Batı Şeria sınır bölgesinin kuzeyinde, Jenin'de ve güneyinde, Tulkarim'de, TOBB'un öncülüğünde, iki ayrı organize ticaret ve sanayi bölgesi kurulması için yoğun çaba göstermekteydi. Bu çerçevede, hastane projesi de bir anlamda Türkiye'nin Filistin'e yönelik kapsamlı desteği bakımından yeni ve somut bir örnek oluşturunuyordu.

Prof. Doğramacı, İsrail ile ilişkilerimizde gerginliğe sebep olan, 2008 yılı sonundaki Gazze'ye yönelik Dökme Kurşun Harekatı'na kadar geçen süre zarfında, İsrail'i onlarca kez ziyaret etti. Zaman içerisinde olgunlaştırdığı projesini, İsrail'de ilgili bütün çevrelere izah etti. Prof. Doğramacı'ya bu temaslarının birçoğunda ben de eşlik ettim. Zamanın ana muhalefet partisi lideri Netanyahu ile de görüştü. Zira, hastane projesinin uygulanabilmesi için İsrail Parlamentosu'ndan yasa geçirilmesine ihtiyaç vardı. Prof. Doğramacı, bu çerçevede, muhalefetin desteğini almanın elzem olduğuna inanıyordu.

Bu sebeple, Netanyahu'dan randevu talebinde bulunduk. Bizi Tel Aviv'de kabul etti. Prof. Doğramacı'dan proje ile ilgili sunuşu dinledikten sonra; "Çok doğru bir girişime öncülük ediyorsunuz. Bu konuda parlamento'ya bir tasarı sunulursa, biz de destekleriz. Ancak, bana göre, proje çok büyük ölçüde İsrail'in güvenliğini ilgilendirmektedir. Bu bakımdan, projenin hayata geçirilmesinin pek kolay olacağını sanmıyorum. Zira, İsrail güvenlik makamları son derece tutucudur. Her konuya terörle mücadele perspektifinden bakarlar. Onların muvafakatını almakta zorlanacağımızı düşünüyorum" dedi.

Netanyahu haklı çıktı. Aslında, belki kendisi de nezaketen olumlu bir tepki vermişti. Haklı olduğu nokta, İsrail güvenlik makamlarının sergileyebileceğini söylediği katı tutumdu. Prof. Ali Doğramacı'nın olağanüstü gayretine rağmen, İsrail güvenlik

makamlarını ikna etmek bir türlü mümkün olmadı. Projede, güvenlik makamlarının talepleri üzerine, onlarca kere düzeltme ve değişiklik yapıldı. Buna rağmen ayak sürümeye devam ettiler. Zaman içinde, İsrail ile ilişkilerimiz de gerilmeye başladı ve neticede proje akim kaldı.

Prof. Ali Doğramacı büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Projeye çok inanmıştı. Hayata geçmesi için elinden gelen her türlü gayreti gösterdi. Gereken harcamaları özel bütçesinden yaptı. Dünyaca ünlü uzmanlarla çalıştı. Her şeye rağmen başarı sağlayamaması onu çok üzdü.

Harem-i Şerif ile İlgili Anlaşmazlık

İsrail Başbakanı Olmert'in ziyareti sırasında, iki tarafın görüş ayrılığına düştüğü konulardan biri de İsrail'in, Kudüs'teki Müslümanlar için kutsal sayılan Harem-i Şerif'e mücavir alandaki tarihi Mağrip Köprüsü'nün kullanılamaz hale geldiği gerekçesiyle, köprünün yenilenmesi amacıyla başlattığı kazı çalışmasıydı. Başbakan Erdoğan, Olmert'e bahse konu inşaat çalışması ile ilgili inceleme yapmak üzere bir teknik heyet göndermeyi önerdi. Olmert, beraberinde getirdiği fotoğraflarla inşaat çalışmalarının Harem-i Şerif ile ilgisi bulunmadığını kanıtlamaya çalıştıysa da Erdoğan, bu çıkışa; "Ben bölgeye bir kere gitmiş bir başbakanım. Orayı yeterince tanımam. Fotoğrafları gördüm ama fotoğraflar beni dört dörtlük tatmin etmiyor" şeklinde karşılık verdi.

Olmert, herşeye rağmen Başbakan Erdoğan'ın heyet gönderme önerisini kabul etti. Bölgesel gerilimin düşürülmesini, meselenin adil bir çözüme kavuşturulmasını amaçladıklarını vurgulayan Başbakan Erdoğan, en yakın tarihte bir Türk teknik heyetinin İsrail'e gönderileceğini belirtti. Neticede iki Başbakan, Türkiye'den gidecek teknik heyetin, Olmert'in Türkiye'yi ziyaretinden hemen sonra, ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın bölgeye ziyareti vesilesiyle, Olmert ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile gerçekleştireceği görüşmeden sonra Kudüs'e giderek incelemelerde bulunması konusunda anlaştı. Heyetin başkanlığını da benim yapmam karara bağlandı.

Heyet, 20 Mart 2007 Salı günü İsrail'e geldi. 22 Mart'ta temas ve incelemelerini tamamlayarak İsrail'den ayrıldı. Mimar, arkeolog ve tarihçilerden oluşan yedi kişilik heyette, Tarihçi Prof. Dr. Tufan Başpınar, Arkeolog Prof. Dr. Sait Başaran, Jeofizik Mühendisi Prof. Dr. Metin İlkışık, Sanat Tarihçisi Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vefa Çobanoğlu, Yüksek Mimar Hilmi Şenalp, Mimar Cem Eriş ve İnşaat Mühendisi Atilla Erenler yer alıyordu. Heyete, temasları sırasında Kudüs Başkonsolosumuz Ercan Özer başkanlık etti.

Heyet, Harem-i Şerif'teki kazı çalışmalarının yapıldığı yerde incelemelerde bulundu. Heyet ayrıca, İsrail Tarih Kurumunu ve Filistin İslam Tarihi Vakfını ziyaret etti. Heyet üyeleri, İsrail'de iki gün süren incelemelerinin yeterli olup olmadığı yolundaki soruları

yanıtsız bıraktı. Raporu doğrudan Başbakan Erdoğan'a sunacaklarını vurgulamakla yetindiler.

Tartışmanın odak noktasında, hem Müslümanlar hem de Yahudiler için kutsal olan Kudüs'teki Harem-i Şerif'in hemen bitişiğinde yer alan "Faslılar Yolu" bölgesinde İsrail'in başlattığı kazı çalışması yer alıyordu.

İsrail'in resmi açıklamasında hafriyatın, Harem-i Şerif'e giden Mağrip Köprüsü'nün kullanılamaz hale gelmiş olması sebebiyle, buraya yeni bir rampa inşa etmek amacıyla başlatıldığı belirtiliyordu.

Filistin yetkilileri de daha önce yapılan kazılarda, cami duvarının bulunduğu bölgedeki toprak seviyesinden metrelerce aşağıya inildiğine işaret ederek, bunun Harem-i Şerif'teki El Aksa Camii için yapısal tehlike yarattığı, ayrıca, İsrail'in burayı yıkmak ve Süleyman Tapınağı'nı aynı yere üçüncü kez inşa etmek istediği gerekçesiyle kazı çalışmalarına şiddetli tepki gösteriyorlardı.

Müslümanların ilk kiblesi olarak kabul edilen Harem-i Şerif'te, El Aksa Camii ile Hazreti Muhammed'in buradan miraca yükseldiğine inanılan Kubbet'üs Sahra yer alıyor. Bu sebeple Harem-i Şerif, tüm Müslümanlar için en kutsal mekanlardan biri olarak addediliyor.

Yahudi inancına göre ise, Süleyman Peygamber Kudüs'teki ilk tapınağı, bugün Harem-i Şerif'in bulunduğu tepenin üzerine inşa ettirmişti. Savaşlar sonucu yıkılan tapınaktan geriye Ağlama Duvarı kaldı ve bu duvar Yahudilere ait en kutsal mekan oldu.

Bahsekonu üzerindeki egemenlik tartışması ve bu bağlamda Kudüs'ün statüsü, İsrail-Filistin barış görüşmelerinin kilit konuları olmayı sürdürmektedir.

Harem-i Şerif'teki kazılara İslam aleminde büyük tepki vardı. Dolayısıyla, Başbakan Erdoğan bu hassas konuda inisiyatif alarak, İslam dünyasında Müslümanların sorunlarına sahip çıkan lider olarak temayüz etmek arzusundaydı. Bu sebeple, heyeti bizzat kendisi oluşturdu. Heyet üyelerinin hepsini yakından tanıyordu. Nitekim, heyet üyelerinden Hilmi Şenalp, Vaşington Büyükelçiliğim sırasında, bu defa Maryland'de, Diyanet İşleri Başkanlığınca finanse edilen cami projesinde bizzat Başbakan Erdoğan tarafından görevlendirildiğinde tekrar karşına çıktı.

Teknik heyetin raporunu hazırlaması sekiz ay sürdü. Bu arada, BM'nin bilim ve kültür organı UNESCO da, İsrail'in Mağrip kapısında yaptığı kazılara ilişkin incelemelerde bulunmuş ve inşaat çalışmalarının uluslararası standartlara uygun olduğu, Harem-i Şerif'teki kutsal yapılar için risk oluşturmadığı yolunda bir rapor hazırlamıştı. Ancak, İsrail'in bu çalışmalara başlamadan önce UNESCO'ya danışması gerektiğini belirterek,

uluslararası bir gözlem heyetinin burada inceleme yapabilmesi için çalışmaların durdurulmasını istemişti.

UNESCO raporundaki değerlendirmelerle örtüşen yanları olan Türk heyeti raporu, 12 Aralık 2007'de İstanbul'da yapılan, İslam İşbirliği Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi'nde katılımcılara dağıtıldı. Rapordaki değerlendirmeler dikkatle kaleme alınmış, sorunu derinleştirebilecek ifade ve önerilerden kaçınılmıştı. Bu çerçevede, Türk heyetinin raporu İslam aleminde, özellikle Filistin'de ve Türkiye'de fazla heyecan yaratmadı. Mağrip kapısındaki kazı çalışmaları meselesi de zaman içinde gündemden düştü.

İran'ın Nükleer Programına İlişkin Görüş Ayrılığı

Görüş ayrılığına neden olan bir diğer konu da İran'ın nükleer programı oldu. Olmert, İran'ın nükleer güç haline gelmesinin sadece İsrail'in sorunu olmadığını, nükleer silah kapasitesine sahip bir İran'ın, uzun vadede Türkiye için de büyük bir sıkıntı ve tehdit kaynağı olacağını söyledi.

Bu çıkışa, İsrail'in de nükleer kapasiteye sahip olduğuna atıfta bulunarak yanıt veren Başbakan Erdoğan; "Biz, Türkiye olarak, sadece İran'ın değil, Orta Doğu bölgesindeki hiçbir ülkenin nükleer silaha sahip olmaması gerektiğine inanıyoruz" dedi.

İran'ın nükleer programı uluslararası ilişkilerin gündemini meşgul etmeyi sürdürüyordu.

Olmert'in Türkiye'yi ziyaretine rastlayan dönemde, ABD, AB ve İsrail'in başını çektiği Batılı ülkeler, İran'ı bu konuda müzakerelere zorlamak amacıyla ciddi baskıda bulunmakta ve yaptırımlar uygulamaktaydı. Ayrıca bu çerçevede, İran üzerinde BMGK yaptırım kararları da mevcuttu.

Türkiye, BMGK kararları dışındaki yaptırımlara karşı çıkıyor, bölgede tüm ülkeleri kapsayan bir nükleer silahsızlanmayı, İran'ın nükleer programına ilişkin sorunun, müzakereler yoluyla çözümlenmesini savunuyordu.

İleriki yıllarda, özellikle Vaşington Büyükelçiliğim döneminde İran'ın nükleer programı dünya gündeminin en üst sırasına oturacak ve Türkiye de bu konuda ABD ve Batı alemiyle ilişkilerini riske sokan rollere soyunacaktı.

Ancak, yeri gelmişken, dönemin MOSSAD Başkanı Meir Dagan ile bu konuda yaşadığım bir tecrübeyi paylaşmak istiyorum.

MOSSAD başkanları, yabancı ülke büyükelçileri ile pek görüşmezler. Buna istisna teşkil eden birkaç ülkeden biri de Türkiye'dir. MİT'in, MOSSAD'la, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde gayet iyi bir ilişkisi vardır. Bu ilişki, gerginlik yaşadığımız zamanlar

da dahil her dönemde kesintisiz devam etmiştir. Bu durumda sonradan herhangi bir değişiklik olduğunu zannetmiyorum.

Zamanın MOSSAD Başkanı Meir Dagan ile 2008 yılında yaptığım bir görüşmede, kendisine latife yaparak; “Türkiye’yi sık sık ziyaret ettiğinizi biliyorum. Bir defasında beni de haberdar ederseniz, sizi İstanbul’un hiç görmediğinizden emin olduğum mahallelerinde gezdirebilirim” dedim.

Dagan, gülümseyerek; “Teşekkür ederim, Sayın Büyükelçi. Ancak, ben Türkiye’yi çok iyi bilirim. Türkiye hakkındaki bilgim sadece yaptığım işin icabı değildir. Benim eşim Bursalı bir Türk yahudisidir. Bu sebeple, ben size, mesela Bursa’da, hiç bilemeyeceğiniz yerleri gezdirebilirim” şeklinde karşılık verince epey şaşırılmıştım.

Bahsekonu görüşmede, İran’ın nükleer programı da gündeme gelmişti. Konuya ilişkin en derin istihbari bilgiye MOSSAD sahip olduğu cihetle, kendisinden İran’ın nükleer programı çerçevesinde nükleer silah geliştirme kapasitesini kaç yılda kazanabileceğini sordum. Biraz tereddüt etmekle birlikte, bana çok değerli bir bilgi vermekten çekinmemişti. Özet olarak şöyle dedi; “Bu çok hassas bir konudur. 0 yüzden, size kurumsal kaynaklı bir bilgi veremeyeceğim. Ancak, şahsi düşünceme göre, İran’ın, 2015 yılına kadar nükleer silah geliştirmesi pek mümkün görünmüyor”.

Bu bilginin makamlarımız için ne kadar önem taşıdığı aşıkardır. Elbette MOSSAD, aynı tarihlerde bu hassas bilgiyi MİT ile de paylaştı. İleriki yıllarda, İran’ın nükleer programına ilişkin politikalarımızın belirlenmesinde, söz konusu istihbari bilginin ne derece yararlı olduğu herhalde tahmin edilecektir.

MOSSAD Başkanı Meir Dagan ile yaşadığım bu tecrübeyi, Türkiye ile ilişkilerin, İsraili yetkililer nezdinde ne denli özel bir yere sahip olduğuna somut bir örnek oluşturması bakımından paylaşmayı uygun gördüm.

Meir Dagan’ı Türkiye ile ilişkilere değer veren, dürüst bir profesyonel olarak tanıdım. Dagan, emekli olduktan sonra İran’ın nükleer programına dair İsrail politikalarını ve özellikle İsrail Başbakanı Netanyahu’nun konuyla ilgili çıkışlarını ciddi şekilde eleştirdi. Hükümetinin yanlışlarını, yaşamını yitirdiği güne kadar cesaretle dile getirmekten çekinmedi.

Kaya Türkmen

Kaya Türkmen, 1956 yılında Brüksel’de doğmuştur. İstanbul Saint Joseph Lisesi (1974) ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (1979) mezunu olan Türkmen, 1981 yılında Dışişleri Bakanlığına girmiştir. 1981-1983 yılları arasında Dışişleri Bakanı İlder Türkmen’in Özel Kalem Müdürlüğünde 3. Kâtip, 1983-1986 yıllarında T.C. Londra Büyükelçiliğinde 2. Kâtip, 1986-1988 yıllarında T.C. Kâbil Büyükelçiliğinde Başkâtip, 1988-1989 yıllarında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Özel Kalem Müdürü görevlerinde bulunmuştur. 1989-1990 yıllarında Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdür Yardımcısı, 1990-1995 yılları arasında AB nezdinde T.C. Daimi Temsilciliğinde Başkâtip ve Müsteşar olarak görev yapmıştır. 1995-1997 AB Dairesi Başkanı, 1997-2001 T.C. Paris Büyükelçiliği Birinci Müsteşarı, 2001-2002 Araştırma Dairesi Başkanı, 2002-2003 Bakan Özel Müşaviri, 2003-2004 AB İletişim Grubu İcra Sekreteri, 2004 AB Siyasi İşler Genel Müdür Yardımcısı, 2005-2007 AB Katılım Süreci Genel Müdür Yardımcısı görevlerinde bulunmuştur. 2007 yılında Lizbon Büyükelçisi, 2010 yılında Lefkoşa Büyükelçisi olarak atanmıştır. 2011-2013 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı Avrupa Genel Müdürü olarak görev yaptıktan sonra 2013-2017 yılları arasında T.C. Stockholm Büyükelçisi görevini yürütmüş, Şubat 2018’de Merkez’e dönerek kendi isteğiyle emekli olmuştur. İngilizce ve Fransızca bilen Türkmen, Portekiz Dom Infante Henrique nişanı sahibidir.

Devlet Hizmetinde

Devlet memuriyetinin diğer alanlarında olduğu gibi, Dışişleri mesleğine mensup olanların da görevi devletin hizmetkârı olmaktır. Devleti o an kim idare ediyor olursa olsun devlete hizmet etmektir. İktidarı beğenmeyip talimatlarına uymamak olmaz. Bizler, Dışişleri Bakanlığı memurları olarak her zaman Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hizmetinde olduk. Sadakatimiz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'neydi. Hükümete değil. Ama Merkez'de veya yabancı ülkelerde görev yaparken aldığınız talimatlar doğal olarak o devlet aygıtını kontrolünde bulunduran iktidardan gelir. Hal böyle olunca da aldığınız talimat ile kişisel felsefe ve kanaatleriniz arasında sıkışıp kaldığınız durumlar olabilir. Veya siyasi iktidarın yaklaşım ve üslubuna katılmadığınız halde devlet terbiyesi gereği buna uymak zorunda kaldığınız. Esasen bu demokrasinin de icabıdır. Dile getirmeyi seçtiğim örnekler kuşkusuz ki siyasi tarihimizde önem taşıyan olaylar değildir. Sadece meramımı anlatmaya yardımcı olacak anekdotlardır.

1984 yılı. Ben ilk dış tayinimi yaptığım Londra Büyükelçiliğinde üçüncü kâtibim. Yani zurnanın son deliği. Ülkemizde gergin bir ortam var. Askeri idare bitmiş ama bitmemiş. Demokrasi, insan hakları hak getire. Gündemde işkenceler, idamlar, Barış Derneği davası. PKK Eruh ve Şemdinli baskınlarını gerçekleştirmiş ve Kürt sorununu ülke gündeminin ilk sırasına yerleştirmiş. Askeri idare bu konuda hazırlıksız yakalanmış sanki. Batılı ülkeler bizi eleştiriyorlar. Anlamıyorlar Kürt politikamızı. İnkâr siyasetimizi. O dönemde duruşumuz “Kürt yoktur, dağ Türkü vardır” tadında bir safsatadan ibaret. Dağ Türkleri karda yürürken kart kurt diye ses çıkarırmışlar da oradan Kürt lafı çıkmış. Bir gün Bakanlığımızdan talimat geldi. “Gidin anlatın, Kürt yok, dağ Türkü var, kart, kurt”. Büyükelçilikte, büyükelçiden sonra 4 müsteşar, bir başkâtip, arkasından üçüncü kâtip ben varım. Zurnanın son deliği işte. “Hadi aslan, sen git bunları anlat” dediler. Ve İngiliz Dışişlerine Kürt diye bir şey olmadığını, onların dağda yürürken kart, kurt diye ses çıkaran dağ Türkleri olduğunu anlatmak görevi bana düştü.

Bizim Bakanlığımızda “talimat talimattır” diye bir söz vardır. Mesleğin en başta gelen ilkesidir, düsturdur. Yerine getireceksin. Eğmek bükme yok. Ne yaparsınız? Hiçbir harfine inanmadığım bir talimat almışım. Üstelik meslek büyüklerim de inanmamışlar ve beni sürüyorlar cepheye. Rüyalarım girdi. Ben ne diyeceğim bu adamlara? Dağda yürürken kart, kurt vs. sormaz mı adam “peki siz yürürken nasıl ses çıkarıyorsunuz?” diye. Hay Allah.

Adını tam hatırlamıyorum. David Lawrence diyelim var. Türkiye masasına bakıyor, kendisini aradım. “David gel seninle yarın öğlen bir bira içelim sizin Bakanlığın orda” dedim. Ertesi gün buluştuk Whitehall'daki bir barda. “Kürt diye bir şey yok” diyemedim. Biralarımızı içerken “Yahu biz Türk, Kürt ayırmayız, hepsi birdir devletin gözünde” anlamına gelen laflar edip, ikinci biradan sonra kan ter içinde sefarete döndüm. Talimat yerine getirilmişti.

1983 yılı Kasım ayında genel seçimler yapıldı. Ve o seçimleri askeri idarenin istediği aday kaybetti. Seçimleri kazanan Turgut Özal'ın partisi ANAP'ın iktidarı tam anlamıyla ele geçirmesi sancısız bir süreç olmadı.

1986 yılının Şubat ayında Başbakan Özal İngiltere'ye resmi bir ziyarette bulundu. 12 Eylül darbesinden sonra ilk kez bir Türk Başbakanı bir Batı ülkesini ziyaret edecekti. 650 bin kişinin gözaltına alındığı, yüz binlerin fişlendiği, 50 kişinin idam edildiği onlarca kişinin işkencede öldüğü askeri idare döneminde Batı'yla ilişkilerimiz ağır yara almış, çoğu müttefikimiz olan Batılı ülkeler Türkiye'yle aynı fotoğrafta yer almaktan kaçınıyor olmuşlardı. 1983 Kasım ayında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi garantör ülke İngiltere'yle ilişkilerimizde ilave bir yük oluşturmuştu. Aynı yıl yapılan genel seçimlerin askeri idarenin tercih etmediği ve bunu açıkça dillendirdiği Turgut Özal'ın partisi ANAP tarafından net bir sonuçla kazanılması ve Başbakan Özal'ın kurduğu hükümetin mütevazı de olsa bazı siyasi reformlara girişmesi, buna paralel olarak TBMM'nin 1984 sonundan itibaren idam cezalarını onaylamayı reddetmesi bu ilişkilerde bir yumuşamaya yol açmıştı. İngiltere'yi Türkiye Başbakanı olarak en son 1952 yılında Adnan Menderes ziyaret etmişti. Biraz da Türkiye ile ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen ve bu çerçevede Türkiye'deki çeşitli devlet ihalelerine ilgi duyan İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in yardımıyla gerçekleşecek ziyaret bütün bu nedenlerle büyük önem taşıyordu.

İki ülke makamları ziyaret tarihini kararlaştırır kararlaştırmaz büyükelçilik olarak hazırlıklara başladık. Bana büyükelçiliğin en kıdemsiz memuru olarak ziyaretin protokole ilişkin düzenlemeleri verildi.

Özal'a Milli Savunma Bakanı Zeki Yavuztürk ve bazı milletvekilleri refakat edecek, Başbakan daha önce gerçekleştirdiği Uzak Doğu ülkelerini ziyaretlerinde olduğu gibi Londra'ya da kalabalık bir iş insanı heyetiyle gelecekti. Programda Başbakan Thatcher'e ilaveten bazı bakanlarla görüşmeler, Avam Kamarası'nı ziyaret ve Londra'da yaşayan Türk toplumuyla bir araya gelmesi dışında iki önemli akşam yemeği yer alıyordu. Bunlardan birincisi Başbakan Thatcher'in Downing Street 10 numarada vereceği yemek, diğeri ise 19 Şubat akşamı Lord Mayor'un Guildhall'da vereceği ve yaklaşık 500 kişinin davetli olacağı yemektir.

Lord Mayor of London, Londra'nın tarihi merkezi olan City of London'un belediye başkanı ve ülkenin aynı zamanda finans merkezi olan City'yi yöneten meclisin başkanıdır. City'nin özel bir statüsü ve yüzyıllardan kalma gelenekleri vardır. Örneğin hükümdar, City sınırlarına girmek için Lord Mayor'dan izin almak zorundadır. Lord Mayor'un çalışma ofisinin de yer aldığı tarihi Guildhall binasında verilen ziyafetler büyük törensellik taşırlar ve konuk devlet adamlarına burada yemek verilmesi ilişkilere atfedilen önemi gösterir. Başbakan Özal'a Lord Mayor tarafından yemek verileceği kesinleşince Büyükelçim rahmetli Rahmi Gümrükçüoğlu beni Guildhall'a göndererek

kendimi tanıtmam ve oranın protokolünden sorumlu kişiyle görüşmem talimatını verdi. Guildhall'un Protokol Şefi Bayan Robinson'u ziyaret ettim. Birlikte o muhteşem binayı gezdikten sonra odasına geçtik ve bana 19 Şubat akşamı verilecek yemeğin düzenlemeleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verdi. Yemekte Türk tarafına 200 kişilik bir kontenjan verileceğini, bizim tarafımızdan kararlaştırılacak 200 ismi kendilerine en geç yemekten bir ay önce, yani 19 Ocak'ta bildirmemizi beklediklerini, isim kartlarının kaligrafi ustaları tarafından özel parşömen kâğıtlara yazılacağını, masa planı, davetli listesi ve menünün haftalar önce matbaaya verilmesi gerektiğini anlattı. Tüm bunların yüzyıllardır süregelen gelenekler olduğunun altını çizdi.

Bayan Robinson'la görüşmemizin ertesi günü büyükelçilikte haftalık koordinasyon toplantısı vardı. Bu toplantıya büyükelçilik meslek memurları, diğer bakanlıklara mensup müşavirler, KKTC Londra temsilcisi ve Londra Başkonsolosumuz katılırdı. Hepsi benden kıdemli olan diğer katılımcılardan sonra Büyükelçi sözü bana verdi. Ben de bir gün önce Lord Mayor'un Protokol Şefi'yle aramızda geçen görüşmeyi naklettim. 200 ismi 19 Ocak tarihine kadar kendilerine bildirmemiz gerektiğini söyleyince, Başbakan Özal'ın danışmanlığını yaptıktan sonra, kısa bir süre önce Londra Başkonsolosluğuna atanmış olan rahmetli Nabi Şensoy "Başbakan'la birçok dış geziye katıldım. Heyet listesinin bir ay öncesinden belli olması mümkün değildir" dedi. "O liste gelmeyecek, sen de kendini üzme" diye ilave etti.

19 Ocak sabahı geldi çattı. Büyükelçiliğe gelir gelmez, daha paltomu çıkarmamışken telefon geldi. Bayan Robinson. "Günaydın Mr. Türkmen, faks numaramızı biliyorsunuz değil mi?" falan. "Yes, mes, kem, küm", o günü atlattık. 20 Ocak sabahı yine Bayan Robinson. 21 Ocak yine o. Bizim ısrarlı taleplerimiz üzerine Bakanlığımızdan arada sırada bazı listeler alıyoruz. Ben onları heyecanla Robinson'a gönderiyorum. O günü kurtarıyoruz. Ertesi gün yine telefonlar.

Ziyaret iyice yaklaştı. Bayan Robinson, ağlamaklı, 16. yüzyıldan bu yana ilk defa yemeğin tertiplenmesinde alışıl gelmiş geleneklerden bazı tavizler vermek zorunda kaldıklarını ve isim kartlarıyla masa planlarını parşömene değil de beyaz kartonlara basacaklarını söyledi. Ne diyecektik?

Başbakanımızın gelişine bir hafta kadar kalmıştı. Bayan Robinson'u aradım sabah. "Listeden Ahmet'i çıkar Mehmet'i koy" falan diyecektim. Telefonu açan "Mr. Türkmen, bugün bizi aramayın" dedi. "Neden? Mrs Robinson'a isimler vereceğim" diyecek oldum. "Mrs Robinson'u kaybettik" dedi. "Nedenini de tahmin edersiniz" dedi. Telefonu kapattıktan sonra koşşa koşşa Büyükelçime gittim. Hıçkırığa hıçkırığa "kadını öldürdük" anlamında bir şeyler söylediğimi hatırlıyorum. Büyükelçim beni teselli etmeye çalıştı. Olmadı.

Başbakan Özal'ın Londra heyetinin her gün değişen listesinin bildirildiği kriptolar bir klasörü doldurdu. Son kripto Başbakan ve heyetini Londra'ya getiren uçaktan bir saat sonra geldi. Oradaki liste ile uçaktan çıkanlar da tutmuyordu. “Memleketin çivisi çıktı” diye düşünmüştük o zaman. Meğer daha neler görecekmışiz ilerleyen yıllarda.

O yemeğe beni de davet etmişlerdi İngilizler. Ama son dakikada yerimi bir iş adamımıza vermek zorunda kaldım. Guildhall personeli beni mutfakta kendi masalarına davet etti. Orada yedik hep birlikte. Ve inanın çok keyifli bir akşam geçirdim.

Aradan 34 yıl geçti. Bayan Robinson hala rüyalarımaya giriyor zaman zaman...

İlerleyen yıllarda başka iktidarlar gördü ülkemiz. Kimi zaman heyecanlandık, umutlandık... Kimi zaman başımız eğildi. Bütün bunlara rağmen Türk diplomasisi hakkında duyduğum iltifatların hiçbir zaman arkası kesilmedi. Özal'ın vefatından AKP'nin iktidara geldiği tarihe kadar geçen sürede, içinde aktif olarak yer aldığım ve başka bir bağlamda irdelenmesi gereken Gümrük Birliği maceramız dışında, kayda değer olan bir olay hatırlamıyorum.

2002 yılı Kasım ayında AKP iktidara geldi. Yurt dışında büyük heyecan yarattı bu olay. Batı'nın 11 Eylül saldırısının ardından İslam dünyasıyla sağlıklı bir diyalog kurma ihtiyacı duyduğu bir dönemde Türkiye'de seçim kazanan AKP “demokrasi” diyordu, “insan hakları” diyordu, “özgürlükler” diyordu. Kafaları karıştırıyordu açıkçası. Fırtına gibi başladılar.

Rüyamızda görsek hayra yormayacağımız siyasi reformlar yaptılar. “Sessiz devrim” diyordu Batılı dostlarımız olan bitene. Türk diplomatı olarak göğsümüzü gere gere dolaşıyorduk ortalıkta. Uzun sürmedi.

AKP hükümetlerinin ilk Dışışleri Bakanı Dışışlerinden emekli Büyükelçi Yaşar Yakış'tı. Ben de ondan önceki Bakan'ın danışmanı görevindeyken meydana gelen Bakan değişikliğine rağmen aynı göreve devam ettim. Yaşar Bey, babamın Nijerya'da büyükelçi olduğu 1970'li yılların başlarında büyükelçiliğin ikinci kâtibiydi. O zamandan kalma bir tanışıklığımız vardı. Yaşar Bey de benim bakan müşaviri olarak göreve devam etmemi uygun gördü.

O dönemdeki en çarpıcı hatıram 2002 Aralık ayında düzenlenen AB Kopenhag Zirvesi'nde başıma gelenlerdir:

Kopenhag Zirvesi'ne katılan Türk heyetinde Dışışleri Bakanı Özel Müşaviri olarak yer alıyorum. Türkiye'nin 2002 Kasım ayındaki seçimlerle iktidara gelmiş yöneticileri ülkeye demokrasiyi getirecekleri, Orta Doğu'da, İslam dünyasında örnek olabilecekleri izlenimini veriyorlar ve büyük ilgi görüyorlar. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile Alman

Şansölyesi Schröder, AKP Genel Başkanı Erdoğan (o sırada başkaca bir ünvanı yoktu) ve Başbakan Gül ile görüşmek istiyorlar. Programda olmayan bu dörtlü görüşme için herhangi bir hazırlık yapılmamış. Son anda beni içeri ittiriyorlar tercüme yap diye. Başbakan Gül ve Genel Başkan Erdoğan'ın arkasında bir sandalyeye lişiyorum. Chirac söze başlıyor. Ülkemizin bir süredir AB konusunda Amerikalıları kullanmasından ve Amerikalılar aracıyla AB liderleri üzerinde baskı kurma çabalarından, ayrıca Türkiye'nin açtığı bir takım ihaleleri Avrupa'yla ilişkilerinde bir pazarlık aracı olarak kullanmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, oyunu kurallarına göre oynamak gerektiğini söylüyor, "biz kavga etmesini biliriz" diyor. Söylemek istediği ülkeler arasında anlaşmazlıkların normal olduğu, AB içinde dahi her Allah'ın günü kavgalar ettikleri, ama kavganın da bir adabının olması gerektiği yolunda bir uyarı. "Biz kavga etmesini biliriz. Biz her gün kavga ediyoruz" diyor Chirac. Ben de dilimin döndüğü kadar tercüme ediyorum. Erdoğan benim acemice çevirdiğim "biz kavga etmesini biliriz" lafını duyunca sinirleniyor ve "hop, hop" diyor. Başımdan aşağıya kaynar sular dökülüyor. "Yok, efendim öyle değil, şöyle demek istedi" filan diye düzeltiyorum. "Haa, tamam öyleyse" filan diyor. Ben kan ter içindeyim yine.

Daha sonra çevresiyle yaptığı bir sohbette Erdoğan'ın "bu tercümanları iyi seçmek lazım" yolundaki serzenişlerine kulak misafiri olduğumu hatırlıyorum.

2010 yılı. Lizbon'da büyükelçiyim. Yurt dışında 3 yılım dolmuş. Yakında çağrılacağım kürkçü dükkanına. İki çocuk okutuyorum Avrupa'da. Türkiye'ye dönersem maddi olarak zorlanacağım. Lizbon'dan Ankara'ya dönmektense başka bir tayin istiyorum. Bakanlıkta idari işlerden sorumlu arkadaşımı aradım. "Benim buradaki görev süremi uzatabilir misiniz?" dedim. "Olmaz, orası A bölgesi, talibi çok" dedi. "O zaman bana uygun bir yer bulursanız minnettar olurum" dedim. "Kıbrıs'a gider misin?" dedi. Gülüştük karşılıklı. Gülüştük, çünkü benim adım çıkmış Kıbrıs konusunu bilmez diye. Bir de AB'ci bilindiğim için beni "ver-kurtulcu" olarak görenler de yok değil. "Bayrağımızın dalgalandığı neresi olursa giderim" dedim. Devlet terbiyesi işte.

Birkaç ay geçti ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'ndan gelen bir telefonla Lefkoşa'ya büyükelçi olarak atandığımı öğrendim. Bakan bana "bugüne kadar Kıbrıs'a hep 'Kıbrıs'çılar' göndermişler. Bu kez Kıbrıs konularıyla yoğrulmuş ve bu nedenle de yıllar içinde kemikleşmiş reflekslerden azade bir büyükelçi görevlendirmeyi uygun gördük" dedi. Çok şaşırđım. "Ben orada nasıl yaparım?" dedim kendi kendime.

1 Ağustos 2010 günü Lefkoşa Havaalanı'na indim. O gün sıcaklık 50 derecedeydi. Kırk-elli kişilik bir karşılama heyeti. Bakanlar, Barış Kuvvetleri Komutanı, askerler, büyükelçilik görevlileri. Değişik bir görev olduğu belliydi.

Büyükelçilerden gittikleri yerden ilk bir ay içinde bir "ilk izlenim raporu" göndermeleri istenir. Birilerinin okuyacağı umuduyla kaleme aldığım raporda, KKTC'nin bütün

yönleriyle kötü yönetilen bir küçük ülke görüntüsü verdiğini, kamu kaynaklarının ve Türkiye'nin yardımlarının bölüşümü ve yandaşlara dağıtımını üzerine kurulu bir siyasi düzenin hakim olduğunu yazdım. Kamu yönetiminde Kıbrıs sorunundan kaynaklanan belirsizlik ve önünü görememe vakıasının neden olduğu atalet, kurumsallaşmadaki başarısızlık ve Türkiye'den buraya göç eden nüfusun sosyal doku üzerinde yarattığı tahribatın doğurduğu huzursuzluğun ülkenin durumuna damgasını vuran başlıca olgular olduğuna değindim. Kıbrıslıların Türkiye'nin KKTC ile ilişkilerinde kullandığı üsluptan şikâyetçi olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerin eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde yürütülmesini arzuladığını, buyurucu ve zaman zaman küçük düşürücü tavırlardan yakındığını bildirdim. Bu konuda hassasiyet gösterilmesi gerektiğini, KKTC'deki refah seviyesini ülkemizdeki durumla karşılaştıran benzetme ve kıyaslamaların incitici olabildiğini, Kıbrıs Türkü'nün refah düzeyinin ortalama Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyla değil, ortalama GKRY vatandaşıyla kıyaslanması lazım geldiğini, Kıbrıs bir milli dava ise, bizim ölçütümüzün de bu olması gerektiğini düşündüğümü ifade ettim. KKTC'nin küçük bir ekonomi olduğunu ve bu ekonomiyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için gerekebilecek mali desteğin dünyanın en büyük 16. ekonomisi için ciddi bir külfet oluşturmayacağını anlatmaya çalıştım. Öyle ya, Kıbrıs'ın halini beğenmiyorduk ama o halin bizim eserimiz olduğunu unutuyorduk sanki. Orayı bir Monako yapmak elimizde değil miydi?

Kıbrıs'ta görev yaparken bu çizdiğim çerçeveye uygun bir tutum içinde olmaya çalıştım. Bağımsızlığımı tanıyan tek ülke olarak KKTC'ye bunun gerektirdiği saygı ve ihtimamı göstermek en başta bizlere düşerdi. Bir genel vali gibi değil, büyükelçi gibi hareket ettim. Kıbrıs Türk halkı bunu gördü ve beni bağrına bastı.

Ama hükümetimizin tutumu farklıydı. Kıbrıs İşlerinden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Kıbrıslıları sürekli tenkit ediyor, aşağılıyor, "siz adam olmazsınız" edebiyatı yapıyordu. Bir gün kendisine "Sayın Bakanım, siz buraya geliyorsunuz, esip gürlüyorsunuz, sonra uçağımıza atlayıp gidiyorsunuz. Ben buradayım ve her gün Kıbrıslı kardeşlerimizle göz gözeyim. Siz kötü polis olun isterseniz. Ama izninizle ben iyi polis olacağım" dedim. Pek hoşlanmadı bu işten. Bu yaklaşım ve üslup farkı nedeniyle yıldızımız hiç barışmadı Sayın Bakan'la.

Bakan, KKTC'nin milli günü olan 15 Kasım törenleri için Ada'ya gelecekti. Gelişinden birkaç gün önce beni arayıp, o gün kendisi aleyhinde gösteriler yapılacağına ilişkin duyumlar aldığını, buna hiçbir şekilde müsaade etmememi söyledi. Güvenlik Kuvvetleri Komutanı'nı aradım, Bakan'ın söylediklerini naklettim. "Tedbir alınız" dedi. 15 Kasım sabahı Bakan'ı karşıladım. Makam arabasıyla havaalanından ayrılırken daha ilk çemberde (döner kavşak) Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikasının (KTÖS) gösterisinin içinde bulduk kendimizi. Bakan'a hitaben yazılı protesto pankartları arasından geçerek beklenmekte olduğumuz cumhurbaşkanlığı sarayına (saray dendiğine bakmayın, mütevazi bir villadır) gittik. Yolda saraya kadar ağzını açmayan Bakan orada hükümet üyelerine boşalttı içini. Orada bulunmak istemezdim. Birkaç

gün sonra bir vesileyle telefonla görüştüğümüzde, Bakan bana “senin maaşını ben veriyorum, benim hukukumu koruyamadın” dedi. Sustum. Devlet terbiyesi işte.

Ben hükümetimizin yerinde olsam o gösterileri işgalci olarak görüldüğümüz ülkede mevcut demokratik özgürlüklerin bir göstergesi olarak takdim etmeyi tercih ederdim. Ama öyle olmadı. Büyükelçi'nin ipini çekmeyi uygun gördüler. Ocak ayı sonunda düzenlenen toplumsal varoluş mitingi iyi bir fırsattı. Lefkoşa'da henüz altı ay görev yapmışken Merkez'e çağrıldım.

Emekli olmama on yıl vardı. Kıbrıs olayı bütün mesleki şevk ve heyecanımı yok etti. Maddeten muhtaç olduğum için bir tur daha büyükelçilik yaptıktan sonra 61 yaşında emekliliğimi istedim. 1981 yılında Dışişleri Bakanlığında göreve başladığımda hayallerim bambaşkaydı oysa.

Ahmet Üzümcü

Ahmet Üzümcü 1951 yılında Armutlu, İzmir’de doğdu. Ortaöğretimi İzmir Saint-Joseph Koleji ve İstanbul Galatasaray Lisesinde tamamladı. Üniversite öğrenimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde yaptı. 1976 yılında Dışişleri Bakanlığında çalışmaya başlayan Üzümcü, Viyana Büyükelçiliği (1979-1982), Halep Başkonsolosluğu (1982-1984) ve NATO nezdindeki Daimi Temsilcilikte (1986-1989) görev yaptı. NATO Uluslararası Sekretaryası Siyasi İşler Bölümünde çalıştı (1989-1994) ve Merkez’de Personel Dairesi Başkanlığına atandı (1996-1999). Bilahare Tel Aviv’e Büyükelçi (1999-2002) atanan Üzümcü, NATO nezdinde Daimi Temsilci (2002-2004) ve BM Cenevre Ofisi nezdinde Daimi Temsilci (2006-2010) görevlerinde bulundu. Merkez’de İkili Siyasal İlişkiler Müsteşar Yardımcısı olarak görev yaptı (2004-2006). 2010 yılında Lahey’deki Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (KSYÖ) Genel Direktörlüğü’ne seçilen Büyükelçi (E) Üzümcü, iki dönem (2010-2018) bu görevi yürüttü. 2013 yılında Nobel Barış Ödülü’nü almak üzere örgütü temsilen Oslo’daki ödül törenine katıldı. Büyükelçi Üzümcü, KSYÖ’nün başarısına katkılarından dolayı Fransa, Avusturya, Almanya ve Birleşik Krallık tarafından çeşitli nişanlara layık görüldü. Ayrıca dört üniversite (Surrey, Buenos Aires, Bologna ve MGIMO-Moskova) kendisini fahri doktora unvanı ile onurlandırdı.

Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku'nun Türkiye Ziyareti (Haziran 1976)

Fransa'daki lisansüstü öğrenimimi tamamlayarak yurda döndükten sonra 14 Haziran 1976 tarihinde Dışişleri Bakanlığında göreve başladım. Dönem arkadaşlarım Şubat ayından itibaren görevlerini sürdürmekte olup acemilik dönemini atlatmak üzereydiler. Bana yardımcı olmaya çalışıyorlar, amirlerine beni de aynı daireye almaları için önerilerde bulunuyorlardı. O dönemde Bakanlıkta genç memur sıkıntısı vardı. Son sınavda başarılı olan bizler sadece on kişiydik ve bu sayı açıkları kapatmaya yeterli değildi. Dolayısıyla, ben bir gün içinde dört kez Personel Dairesine çağrıldım ve her defasında başka bir daireye atandığım söylendi. Sonuçta, acil ihtiyaçları dikkate alınıp “geçici” olarak Protokol Genel Müdürlüğünde göreve başlamam uygun görüldü.

Genel Müdür Büyükelçi Ali Binkaya beni çok iyi karşıladı ve askerlik görevimi yapmak üzere beş ay sonra maiyetinden ayrılıncaya kadar beni himayesine aldı. En hassas konularda fikrimi sordu. Örneğin, Eylül 1976'da Mao Zedong öldüğünde - Devlet Başkanı unvanını taşımadığı için - bayrakların yarıya indirilip indirilmemesi hususu tartışılırken benim de görüşümü öğrenmek istedi. Konu, hükümet içinde siyasi bir sorun haline gelmişti. Ben yasanın geniş yorumlanarak indirilmesini önermiştim. Sonuçta bazı devlet kurumları indirdi, diğerleri katılmadılar.

O sırada protokolde görevli tek genç meslek memuru olduğumdan beş aylık süre son derece yorucu, aynı zamanda çok öğretici geçti. Göreve başladıktan bir hafta sonra Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku beraberinde eşi Elena, oğlu Nicu ve geniş bir heyetle önce Ankara'yı, daha sonra da İstanbul'u ziyaret etti. Hazırlıkları uzun süredir devam eden ziyarette bana da bazı görevler düştü. Romen heyeti üyelerinin hangi araçlara binecekleri ve refakat edecek memurlar önceden belirlenmişti. Romen heyetini getiren uçak, Esenboğa Havaalanı'na indikten kısa süre sonra yanıma gelen genç bir meslektaşım kendisinin Nicu Çavuşesku'ya refakatle görevlendirildiğini ancak adı geçenin sadece Fransızca bildiğini belirterek görevi devralmamı istedi. Amirlerimin de onayıyla, aynı zamanda Romanya Komünist Partisi Gençlik Kolları Başkanı olan Nicu'ya ben refakat ettim. Havaalanından şehir merkezine gelirken sohbet olsun diye Türkiye'ye ilk kez mi geldiğini sordum. “Evet, ama niye soruyorsunuz?” dedi. Bu da sohbetimizin sonu oldu. Ülkesindeki baskıcı rejimin özelliklerinden kaynaklanan bir şüphecilikle benim çiçeği burnunda bir diplomat değil deneyimli bir istihbaratçı olduğumu sanmıştı herhalde.

Tüm konvoy önce Çavuşesku ve eşinin konaklayacağı cumhurbaşkanlığı yerleşkesi içindeki Camlı Köşk'e gittik. Daha sonra heyetin geri kalan bölümünün kalacağı Büyük Ankara Oteli'ne yöneldik. Baba ve annenin büyük bir muhabbetle balkondan el sallayarak Nicu'yu uğurladıklarını hatırlıyorum.

Ziyaretin birinci gününde, TBMM binasında büyük bir akşam yemeği düzenlenmişti. Yemekte smokin giyilmesi gerekiyordu. O yıllarda hazır smokin bulunamadığı için beni iki gün önce Bakanlık mensuplarının iyi tanıdığı ve smokin kiralayan bir terziye gönderdiler. Adamcağız beni görür görmez, çok zayıf olduğumu ve bana uygun smokin bulamayacağını, yenisini dikmeye de vakit kalmadığını söyledi. Neyse ki, daha kıdemli bir meslektaşımın ikinci bir smokini vardı. Gerekli diğer malzemeyi de aralarında buluşturdular. O akşam hayatımda ilk kez smokin giydim. Pantolonun paçaları biraz kısaydı ama idare edecek gibiydi. Büyükelçi Binkaya masa planında benim kendisini görebileceğim bir yere oturtulmam talimatını vermişti. Yemekten önce de, başıyla işaret ettiğinde yanına gitmemi istedi. Yemek gayet iyi gidiyordu. Yemekler lezzetli, tabak ve bardaklar zarif, servis mükemmeldi. Gösteri bölümünde başka sanatçıların yanı sıra bir halk dansları topluluğu vardı. Başlangıçta davetlilerin ilgi ve beğenisini çeken topluluk, programını uzattıkça uzatmıştı. Davulcu coşmuş, pistin bir ucundan diğer ucuna yerlerde yuvarlanıyor, bütün hünerlerini göstermeye çalışıyordu. Ben gözümü Genel Müdür'den ayırmıyordum ve beklediğim işaret geldi. Büyükelçi Binkaya'nın yanına gidebilmem için pisti baştan aşağı kat etmem gerekiyordu. Başka çare olmadığından pantolonumu çekiştirerek hızlı adımlarla yürüdüm. Talimatı kısa ve açtıktı: "Sahnedekileri lütfen gönderir misiniz?" Davulcunun kulağına eğildim ve programlarının sona erdiğini söyledim. Konuklar davetten memnun ayrıldılar.

Ertesi gün, Romanya Büyükelçiliği mensupları Nicu'nun Ankara'daki solcu derneklerin başkanlarıyla toplantı yapmak istediğini kaydederek bir yer tahsis edip edemeyeceğimizi sordular. Amirlerime ilettiğimde neredeyse şok geçirdiler. Sorunu Genel Müdür'e de arz ettiler mi bilemiyorum. Gördüğüm kadarıyla, kabul veya ret sorumluluğunu kimse üstlenmek istemiyordu. Sonuçta uygun bir dille toplantıyı isterlerse büyükelçilikte düzenleyebilecekleri söylendi. Ben de ne yapacağımı bilemediğimden büyükelçiliğin bekleme salonunda Nicu'nun toplantıyı bitirmesini bekledim. Benim de katılabileceğimi söylediklerinde nazikçe reddettiler ama davet edilen parkalı ve postallı solcu gençlerin girişte bana verdikleri devrimci selamlara karşılık vermek zorunda kaldım.

İstanbul'a THY'den kiralanan bir uçakla gidildi. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil konuk Devlet Başkanı'na refakat ediyordu. Çavuşesku ve heyetini getiren uçak İstanbul'a boş uçtu. Protokol öyleymiş. Tüm Romen heyeti ve Bakanlık mensupları Hilton Oteli'nde kaldık. Akşam belli bir program yoktu. Nicu'nun İstanbul'daki Romen Başkonsolosuyla otelden ayrıldığını gördüm. Ertesi sabah önce Dolmabahçe Sarayı gezilecek, daha sonra özel bir tekneyle Büyükada'ya gidilecek, Anadolu Kulübü'nde yenecek öğle yemeğinden sonra yine tekneyle Yeşilköy'e gidilerek konuk heyet havaalanından uğurlanacaktı. Sabah otelden ayrılış saat 9.00 olarak saptanmıştı. Ancak Nicu ortalıkta yoktu. Odasına telefon ediyor ama cevap alamıyordum. Daire Başkanına sorduğumda ısrar etmemi söyledi. Ben otel lobisindeki telefonlardan sürekli Nicu'nun odasını arıyordum. Nihayet uykulu bir sesle cevap verdi. Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

- Sayın Çavuşesku programı biliyorsunuz, heyet otelden ayrılmak üzere, bizim de onlarla gitmemiz gerekiyor.

- Programı kim yaptı?

- Romen ve Türk protokol yetkilileri haftalar önce bir program üzerinde mutabık kaldılar, bu tek taraflı yapılan bir düzenleme değil.

- Saraya gitmek istemiyorum.

- Sayın Çavuşesku, saraydan sonra adaya gidilecek ve bizim daha sonra heyete katılmamız mümkün değil, ancak havaalanına doğrudan uçağa gidebiliriz.

(Sessizlik.)

- Sayın Nicu, ben sizi 15 dakika daha aşağıda bekliyorum eğer inmezseniz daha sonra kendi imkânlarınızla havaalanına gelirsiniz.

Cevabını beklemeden telefonu kapattım. Nicu'nun şımarık davranışları tahammül sınırlarımı aşmıştı. Bu arada konvoy otelden ayrıldı.

Nicu 15-20 dakika içinde asık suratla aşağıya indi. Kiraladığımız arabalardan biriyle son sürat Dolmabahçe Sarayı'na gittik. Heyet tekneyle ayrılmak üzereyken yetiştik. Programın kalan bölümü sorunsuz geçti.

Bakanlıktaki ilk görevim biraz tatsız ama eğitici olmuştu. Hayatımda ilk kez siyasi liderlerle bu kadar yakında bulunmuşum. Beni en çok şaşırtan, bir "komünist ülke" liderine etrafındaki heyet mensuplarınca gösterilen davranış biçimiydi. Sanki önceki yüzyıllarda krallar, padişahlar veya sultanların çevresindekilerle sürdürdükleri ilişki tarzını anımsatıyordu.

1989 yılında, Romanya'daki rejiminin devrilmesini ve Nikolay Çavuşesku ile eşinin yargılanmalarını, ölüme mahkûm edilmelerini televizyonda naklen izlerken 13 yıl önceki ziyaret aklıma geldi. Oğulları Nicu da yargılanmış ve hapse mahkûm edilmişti. Daha sonra sağlık nedenleriyle serbest bırakıldı ve 1996 yılında 45 yaşında sirozdan öldü.

1990'larda çeşitli vesilelerle Romanya'ya gittiğimde halka açılan sarayları ziyaret etme ve ihtişamlarını görme olanağı buldum. Halkı yoksulluk içindeyken, Çavuşesku ve ailesinin baskıcı bir yönetimle ne denli lüks bir yaşam sürdürdüğünü daha iyi anladım. Ancak, 24 yıl süren saltanat tarihte birçok kez görüldüğü gibi trajik şekilde son bulmuştu.

HABITAT-II Zirvesi

1996 Haziran ayında İstanbul’da BM HABITAT-II Konferansı toplanacaktı. Birincisi 1976 yılında Vancouver’da düzenlenen konferansın her yirmi yılda bir toplanması öngörülmüştü. BM HABITAT, sürdürülebilir insan yerleşimleri oluşturulması ve herkes için yeterli konut sağlanması hedefini gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuş bir BM programıdır. BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali bu vesileyle İstanbul’a gelecekti.

Geniş katılımlı bir uluslararası etkinlik olacağı için organizasyonun sorumluluğu Dışişleri Bakanlığına bırakılmıştı. Büyük bir ekip aylarca toplantı hazırlıkları için çalışmıştı. Ayrıca konferansta görüşülecek konular, alınacak kararlarla ilgili olarak Bakanlığın ilgili birimi ve diğer kurum temsilcilerinin yansın BM nezdinde Daimi Temsilci Büyükelçi Hüseyin Çelem ve beraberinde bazı meslektaşlar da New York’tan İstanbul’a gelmişlerdi. Ben 1994 yılında NATO sekreteryasındaki görevim sona erdikten sonra Ankara’ya dönmüştüm ve NATO Genel Müdürlüğünde Daire Başkanı olarak görev yapmaktaydım. Sanırım bir uluslararası kuruluşta deneyimim olduğu için beni de toplantıları izleyecek, belgelerin yazımına katkıda bulunacak gruba dahil ettiler. İki hafta boyunca New York’tan gelen ekip ve Bakanlıktan bazı arkadaşlarla birlikte çalışacaktık. Hilton Otel’ine yerleştik. Toplantıların bir bölümü otelin konferans merkezinde, geniş katılımlı olanları ise Lûtfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı’nda yapılacaktı. Ben, her sabah aramızda düzenlenen toplantıların ilkinde esasa ilişkin konuları ele alan komiteden sorumlu olmak istediğimi söyledim. Bana Birinci Komiteyi verdiler.

Konferansa geniş bir heyetle katılan ABD Delegasyonu da Hilton otelinde kalıyordu. Diğer heyetler ise çeşitli otellere dağılmışlardı. Organizasyon mükemmel görünüyordu. Birinci Komitenin toplantıları yavaş bir tempoyla başladı. Ayrıca Batı grubu (WEOG)¹⁰ toplantılarına da katılıyor ve özlü hususlarda alınacak ortak tutumları saptamaya çalışıyorduk. BM çalışma sisteminin NATO’dan çok farklı olduğunu ilk günden anlamıştım. Katıldığım WEOG ve G-77¹¹ grup toplantılarında her kafadan bir ses çıkıyor, fakat önemli hususlar büyük ülkeler arasında kapalı kapılar arkasında görüşülüyor ve karara bağlanıyordu. Ben bu durumda, “ev sahibi ülke temsilcisi” konumumuzu kullanmamızın, gruplar ve önde gelen ülkelerle eşit mesafede durarak kolaylaştırıcı bir rol üstlenmemizin daha uygun olacağını düşündüm. Nitekim iki hafta boyunca bu yaklaşımı izledik. Her sabah Büyükelçi Hüseyin Çelem ve Büyükelçi

¹⁰ Western European and Others Group

¹¹ Group of 77 – Gelişme Yolundaki Ülkeler Grubu

Ömer Akbel'in eş-başkanlığında yapılan toplantılarımızda bir önceki gün görüşülen hususlar hakkında raporlar veriliyor ve yönergeler alınıyordu.

Birinci Komitenin çalışmaları ikinci hafta birden hız kazandı. Çalışmalar bazen akşam yemeklerinden sonra da devam ediyor, gece yarısına kadar sürüyordu. Bir aşamada, iki Orta Doğu ülkesi arasındaki bir sorunu çözmek üzere yardımımız istendi. Büyükelçi Çelem iki ülkenin temsilcileriyle bir toplantı düzenledi, fakat çabaları sonuçsuz kaldı. Konferansın sonuna yaklaştıkça WEOG ve G-77'ler arasındaki gerginliğin arttığını, özellikle Konferans sonunda yayımlanması öngörülen İstanbul Bildirisi taslak metninde önemli görüş farklılıkları bulunduğunu gözlemledik. Arkadaşlarımız ve ben ikili temaslarla gerginliği azaltmaya ve oydaşmayı kolaylaştırmaya çaba gösteriyorduk. Konferansın son gününde bildirinin hemen hemen tamamında mutabakat sağlanmıştı, ancak insan haklarıyla ilgili bir paragrafta WEOG ve G-77'ler arasında görüş ayrılıkları devam ediyordu. Her iki grubun toplantılarında, pozisyonlarında diretecekleri izlenimi edindim. WEOG toplantısında gerekirse "bildiri yayımlamaktan da vazgeçeriz" denince müdahale ederek "ev sahibi ülke olarak bunu kabul edemeyeceğimizi, ayrıca bu kadar emek ve zaman harcadıktan sonra konferansın bildirisiz kapanmasının başarısızlık olarak görüleceğini ve bunun sorumluluğunu hep birlikte taşıyacağımızı" söyledim. ABD ve Kuzey Avrupa ülkelerinin katı tutumlarından bıkan bazı WEOG üyeleri beni bir öneri yapmaya ve gerekirse bunu oylamaya götürmeye teşvik ettiler. Ben bunun riskli olduğunu kaydederek, bildirinin oydaşlamayla kabulünü tercih ettiğimizi belirttim.

Arkadaşlarla yaptığımız danışmalarda Dışişleri Bakanı Emre Gönensay'ın WEOG'a gelerek bir uzlaşma çağrısı yapmasının yararlı olacağı sonucuna vardık. Kısa bir süre sonra Bakan Gönensay konferans merkezine geldi. Ben durumu kısaca izah ettikten sonra birlikte WEOG toplantısına katıldık. Gayet güzel bir İngilizce konuşma yaparak özetle, "ülkelerin tutumlarına saygı duyduğunu, temsilcilerin hissiyatını anladığını, iki haftadır gösterdikleri çabaları takdir ettiğini ancak son aşamada bir, iki kelimedeki anlaşmazlık nedeniyle bildiriden vazgeçilmesinin çok yazık olacağını, ülkeleri son bir kez esneklik göstermeye davet ettiğini" söyledi. Temsilciler sessiz kaldılar. Salondan çıkarken bazıları bana Bakanımızı WEOG yerine G-77'lere götürmediğimiz için sitem ettiler.

Sonuçta İstanbul Bildirisi sabaha karşı (usul gereği gece yarısı saat durduruldu) oydaşmayla kabul edildi. Yıllar sonra, Emre Gönensay'la İstanbul-Bodrum uçağında karşılaştık. Kendisine o akşamı hatırlattım. Biraz gecikmeyle de olsa HABİTAT İstanbul Bildirisi'ni birlikte kutladık.

Dışışleri Bakanı Abdullah Gül'ün İsrail'de Şimon Peres ile Görüşmesi (Ocak 2005)

Türkiye'nin NATO nezdinde Daimi Temsilcisi olarak iki yıl görev yaptıktan sonra, 2004 Eylül ayında Merkez'e döndüm ve İkili Siyasi İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığına atandım. Orta Doğu'da görev alanımda bulunduğundan Dışışleri Bakanı Gül'ün Ocak 2005'te İsrail'e Bakan olarak yaptığı ilk ziyarete refakaten ben de katıldım.

Programda Dışışleri Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile görüşme ve kabuller, Filistin Yönetimi ile Ramallah'ta temaslar vardı. Ayrıca o dönemde muhalefette bulunan İşçi Partisi lideri Şimon Peres ile bir ikili görüşme planlanmıştı. Peres bizi Tel Aviv'deki vakıf binasında kabul edecekti (Büyükelçilik dönemimde kendisini aynı binada birkaç kez ziyaret etmiştim).

Peres heyetimizi son derece dostça karşıladı. İki ülke arasındaki ilişkilere verdiği önemden söz ederek İsrail'de bu hususta bir oydaşma olduğunu ve iktidarlar değişse de bu politikanın değişmeyeceğini vurguladı. Sözü bir şekilde yazar Orhan Pamuk'a getirdi. Pamuk'u çok beğendiğini, tüm kitaplarını okuduğunu kaydederek Kar adlı romanından söz etti. Bu kitabın muhteşem olduğunu, özellikle okul müdürüyle sonradan kendisini öldürecek olan genç adamın pastanedeki diyaloglarını çok ilginç bulduğunu belirtti. Ben kitabı okumuştum ve o bölümü hatırlıyordum ama Peres'in vermek istediği mesajı anlamamıştım.

Ankara'ya döndükten sonra, Kar kitabında Peres'in sözünü ettiği bölümü bularak tekrar okudum. Sizle aynen paylaşıyorum:

“Türkiye de çok güzeldir. (Bir sessizlik). Fakat ne yazık ki memleketimizi tanımıyoruz, insanımızı sevmiyoruz. Hatta bu ülkeye, bu millete saygısızlık etmek, ihanet etmek marifet bile sayılıyor. Hocam affedersiniz, bir soru sorabilir miyim, siz ateist değilsiniz değil mi? / Değilim. / Öyle diyorlar, ama ben de sizin gibi okumuş bir adamın Allah'ı, haşa inkâr edebileceğine ihtimal vermiyorum. Söylemeye gerek yok, Yahudi de değilsiniz değil mi? / Değilim / Müslümansınız / Müslümanım elhamdülillah.”

Peres, o dönemde İsrail'de çok tartışılan, Türkiye'de yükselen Yahudi karşıtlığından duyduğu kaygıyı bu şekilde dile getirmeyi seçmişti. Bu ince serzeniş, Dışışleri Bakanı olduğu dönemde birçok kez konuşmalarını dinlediğim Peres'in usta siyasetçiliğinin bir başka örneği idi.

Selim Yenel

Selim Yenel, 1956 yılında İstanbul'da doğmuştur. Dışişleri Bakanlığına 1979'da giren Yenel, 1981-1984 yılları arasında Paris'te OECD Türkiye Delegasyonunda ilk görevine atanmıştır. Kendisi Afganistan'ın Kabul Türkiye Büyükelçiliğinde çalışmış (1984-86), sonrasında Dışişleri Bakanlığına geri dönerek New York'taki Birleşmiş Milletler Türkiye Delegasyonuna atanmıştır (1988-92). 1994-1999 yılları arasında Brüksel'deki Türkiye'nin Avrupa Birliği Delegasyonunda görev yapan Yenel, Ankara'ya dönerek Türkiye'nin katılım sürecinin başlangıcına kadar AB meseleleri ile uğraşmıştır (1999-2005). Akabinde Aralık 2005'te Viyana Büyükelçisi olarak atanmış, Ekim 2009'da Dışişleri Bakanlığı İkili İşler ve Kamu Diplomasisi Müsteşar Yardımcısı görevinde Ankara'ya geri dönmüştür. Aralık 2011 ile Ocak 2017 arasında Avrupa Birliği'ne Büyükelçi ve Türkiye Daimi Temsilcisi olarak atanmıştır. Yenel, daha sonra Temmuz 2018'de Dışişleri Bakanlığı ile birleşene kadar AB Bakanlığında Bakanlık Müsteşarı olarak görev yapmıştır.

2019 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreter Birinci Yardımcısı tayin edilen Yenel, Ocak 2020'de Global İlişkiler Forumu İcra Komitesi Başkanlığına seçilmiştir. Selim Yenel evli ve iki çocuk babasıdır.

HABITAT-II

Bu kitapta Birleşmiş Milletler HABITAT-II Konferansı ile ilgili iki anı bulunmaktadır. Bunlar, toplantının hazırlanışı ve sırasında yaşananlar ile ilgilidir. Bir de bunun başlangıç hikâyesi var.

1988 yılının sonbaharında BM'nin New York'taki temsilciliğine atandım. Her yılın Eylül – Aralık dönemi en yoğun geçen zamanıdır. Her sene artan gündemdeki konular altı komite arasında paylaşılır. Ben ekonomik ve mali konulara bakan İkinci Komitede görevlendirilmişim. İlk yılım sistemi öğrenmekle geçti. Ankara, Kıbrıs dışında başka konulara pek ilgi duymazdı. Hele ekonomik alanlara hiç karışmazdı. O yıllarda talimatlar bir kitap şeklinde gelirdi. O yılki gündem maddeleri hakkında ilgili dairelerin görüşleri yer alır, ancak bu görüşler gündemle ilgili müzakereler gerçeğinden farklı olurdu. Zaten bir süre sonra da bu talimatlandırma sisteminden vazgeçildi.

Genelde hiçbir işe yaramayan tavsiye kararları (resolution) için yapılan müzakereler gece yarılara kadar uzardı. İkinci Komite, kendisine ayrılan gündem maddelerinin çokluğu nedeniyle ayrıca iki ayrı alt gruba bölünmesine rağmen faaliyetlerini en son bitirirdi. Komitelerce kabul edilen taslaklar daha sonra Aralık ayında toplanan Genel Kurula gönderilir ve orada son halini alır.

1991 yılının Genel Kuruluna gelindiğinde bir BM Nüfus ve Kalkınma Zirvesi'nin düzenleneceği açıklanmıştı. 1994 yılında yapılması öngörülen zirvenin ev sahipliğini kimin yapacağı daha belirlenmemişti. Henüz kimse ortaya çıkmamıştı. Bu konuda Türkiye'nin ev sahipliğini yapabileceğini düşünmüştüm. Ancak Ankara'dan bir cevap gelene kadar Mısır adaylığını koymuş ve Kahire'de yapılması için yoğun bir kampanya başlatmıştı. Başka fırsatların ileride geleceğini ümit ederek konunun üstüne daha fazla gidemedim.

Nitekim New York'taki son yılımda HABITAT-II'nin 1996 yılında düzenleneceği açıklandı. Bu kez faka basmayacaktım. Öğrenir öğrenmez Büyükelçim Mustafa Akşin'e danıştım ve onun da desteğini alarak Ankara'ya bu zirvenin ev sahipliğini yapmanın yararlarını dile getirdik. Ankara'dan henüz bir talimat almadan Türkiye'nin aday olduğunu etrafta duyurduk. Neticede Genel Kurulun 22 Aralık 1992 tarihli kararının 47/180 onuncu maddesinde bu toplantının Türkiye'de yapılacağı açıklandı. Dört yıl boyunca elde ettiğimi düşündüğüm bu tek başarının daha sonra mekân ve hazırlıklar bakımından güçlükler çıkaracağını düşünmemiştim. Bunlar Sayın Üner Kırdar'ın anlatımında yer almaktadır. Bununla beraber o tarihten sonra Türkiye birçok üst düzey toplantı ve zirvelere ev sahipliği yaparak çok önemli tecrübeler kazandı. Artık uluslararası kuruluşlarda Türkiye'nin bir toplantıya ev sahipliğinde bulunması aranan bir unsur haline geldi.

Viyana Günleri

Diplomasi garip bir meslektir. Ülkeniz için kılıktan kılığa girebilirsiniz. Ve bunu devletiniz için yaptığımızdan hiçbir rahatsızlık duymazsınız. Viyana’da dört yıla yakın görev yaptım ve hiçbir art niyetim olmadan Avusturyalıları iki konuda yanılttım.

2005 yılında Viyana’ya atandığımı öğrendiğimde çok sevinmişim. Yaptığım ilk işlerden biri o sırada Ankara’da görevli Avusturya Büyükelçisi Marius Caligaris’i ziyaret etmek oldu.

Viyana ve Avusturya yabancıları olduğum bir yer değildi. Hem özel hem resmi olarak çeşitli zamanlarda ziyaret etmişim. Daha da önemlisi Birinci Dünya Savaşı’nın son yılında büyükbabam ile büyükannem Avusturya’da mahsur kalmış ve orada evlenmişlerdi. Dolayısıyla oraya tayin olmak benim için ayrı bir anlam taşıyordu.

Görüşmemizde Büyükelçi Caligaris çok önemli bir tavsiyede bulunmuştu. Kendisi Türkiye’ye ilk geldiğinde Türklerle daha yakından ilgilenmek ve tanımak istediğinden sorup sormuş, Türklerin arasına nasıl girerim diye araştırmış. Aldığı yanıt ilginç olmuş. Kiminle tanışırsan ve bir süre sonra konuyu futboldan açarsan, üstelik takımlarla ilgili bilgilere de sahip olduğuna hissettirirsen, sırtın yere gelmez diye kendisine tavsiyelerde bulunulmuş. Gerçekten de futbol sayesinde yakın ilişkiler kurduğunu ve birçok kapının açıldığını itiraf etti. Bana da Avusturyalıları fethetmek istiyorsam klasik müzik konusuna önem vermemi önerdi. Avusturyalıların klasik müzik meraklıları olduklarını ve nasıl Türkiye’de futbolcu konuşuluyorsa onların da orkestra şefi ve çalan ustaları değerlendirdiklerini söyledi.

Bu tavsiyenin önemini kısa zamanda anladım. Avusturyalıları klasik müziğin sadece meraklıları değil, erbabı olmuşlar. Her akşam sadece Muzikverein ve Konzerthaus gibi büyük konser salonları değil, daha mütevazı mekânları bile yılın her döneminde dolduruyor, festivalleri kaçırmıyor ve milliyeti Alman olan Mozart gibi birçok besteciye sahip çıkıyorlar. Meşhur Opera Binası’nı yine her gece dolduruyor, yazın büyük ekranlarla dışarıya taşıyıp giremeyenlere izletiyorlar.

Benimse klasik müzikle o zamana kadar ne yazık ki hiç alakam olmamış ve bu nedenle klasik müzik kültürüm oldukça zayıf kalmıştı. Gençliğim 1970’lerde geçtiğinden daha ziyade hard rock tarzı müzik dinlerdim. Bu nedenle ne yapacağımı kara kara düşünmeye başladım. Avusturyalılarla bu konuda aşık atmak bir yana, doğru dürüst bir konuşmaya bile girecek durumda değildim.

Viyana’ya soğuk bir Aralık ayında gittik. 2006 yılı da Mozart’ın doğumunun 250. yıl dönümüne geliyordu. Bütün bir yıl Mozart’a ayrılmıştı. İster istemez Mozart’ı her yönüyle öğrenmek durumunda kaldım. Bir avantaj da Avusturya nezdinde atanan ikili

büyükelçilere (Viyana’da ayrıca AGİT ve BM nezdinde daimi temsilciliklerimiz vardır) çok önemli bir imkân sağlanmasıydı. Dünyaya yayın yapılan yılbaşı konserlerinin verildiği Muzikverein adlı en önemli konser salonunda ikili büyükelçilere özel bir loca verilmektedir. Takriben 24 kişilik locaya rezervasyon yapılmıyor, ilk gelen oturur sistemi geçerli oluyor. Sadece bir misafir getirme hakkınız var. Bu fırsattan epey yararlandım. Ne zaman gittiysem locanın genelde boş olduğunu biraz da şaşırarak gözlemlerdim. Viyana’ya gelen özel ve resmi misafirleri götürerek, değişik bestecilerin farklı yorumlarını dinledim.

Ama en önemli gelişmeyi büyükelçiliğimizde verdiğimiz konserler sayesinde yaptım. Büyükelçilik binasını biraz anlatmak gerekir. 1916 yılında Birinci Dünya Savaşı sürerken o zaman kullanılmakta olan kançılaryadan çıkmamız gerektiğinden yeni bir bina aranmış ve bu muhteşem bina bulunmuş, savaş zamanına rağmen Sultan V. Mehmed Reşad döneminde satın alınmış. Dört kat ve müstemilatı ile birlikte olan binanın, odaların büyüklüğü ve tavanların yüksekliği yanı sıra, en dikkate değer özelliği kendine ait bir balo salonunun bulunmasıydı. Balolara meraklı Viyanalılar için sarayların dışında kendine ait bir balo salonunun bulunması Viyana için bir lükstü. Bizim binamız da küçük bir saray olarak sayılabilir. Belvedere Sarayı’nın karşısında bulunan bu mekân Osmanlı döneminden dünyada kalan birkaç büyükelçilik binasından biridir.

İşte göreve başladıktan kısa bir süre sonra bu salondan yararlanmayı düşündüm. Şansım da vardı. Zira bina uzun süre bakımsız kalmış, özellikle balo salonu kullanılmaz haldeymiş. Selefim Büyükelçi Mithat Balkan zamanında büyük bir onarımdan geçmiş ve gerçekten tüm bina eski ihtişamına kavuşmuştu. Onarım sırasında kendisi iki yıl boyunca bir apartman katında kalmış. Kendisine hepimiz bir teşekkür borçluyuz.

Büyükelçilikte ayrıca yüzyıllık çok nitelikli Pleyel marka bir piyano da vardı. Akordu yapılıncaya gayet iyi çalınabiliyordu. Bu salonun başka bir özelliği daha vardı. Avusturya II. Dünya Savaşı neticesinde Amerika, Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliği arasında nüfuz bölgelerine ayrılmıştı. Viyana da ayrıca dört bölgeye bölünmüş vaziyette idi. Tarafsız kalmak koşuluyla 1955 yılında yapılan Devlet Antlaşması’yla Avusturya tekrar bağımsızlığına kavuşacaktı. Bu antlaşma Belvedere Sarayı’nda imzalanırken büyük bir halıya ihtiyaç olmuş. O sırada Türk Büyükelçiliğine müracaat etmişler ve kendilerine oldukça büyük bir halıyı ödünç vermişiz. Hofburg Sarayı’nda bu imza törenine dair çizilmiş bir resimde bu halı da gözükmektedir. Bu resmin bir örneği balo salonumuzun girişindedir. İşte bu halı, balo salonumuzu süslemektedir.

Bu salonda sık sık klasik müzik konserleri vermeye başladık. Müzisyenler ise ya Viyana’da bulunan Türkler ya da Türkiye’den gelen Türk sanatçılardan oluşuyordu. Aşağı yukarı yüz kişiyi ağırlayabiliyorduk. İşte orada Viyanalıların müziğe ne kadar meraklı olduklarını gördüm. Davetlerimizde sandalyeler her zaman doluyordu. Kimisi

müzik, kimisi tarihi halıyı görmek, kimisi de konserin sonrasında verdiğimiz yemekler için olsa gerek kısa bir sürede ünümüz arttı.

Viyanalıların bir başka özelliği dedikoduya meraklı olmalarıdır. Avusturya’da Türk Büyükelçisi olmanın ayrı bir özelliği vardır. Avusturya’nın bizimle olan ilgisi asırlar öncesine gider. Bir aşk-nefret ilişkisi denebilir. İki defa Viyana önlerine gelmemiz ve iki komşu imparatorluğun çekişmeleri okul kitaplarında uzun uzun anlatılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nda müttefik oluşumuz ise genelde kısaca geçilmektedir. Bizimle olan takıntılarını sık sık kendim görmekle beraber, en somut kanıtı ziyaretime gelen yeni ABD Büyükelçisi’nden duymuştum. Karşıma geçip koltuğa oturur oturmaz ilk söylediği cümle “Nedir bu Avusturyalıların 1683 takıntısı?” olmuştu. Büyükelçi geleli daha bir ay olmuş ve sürekli olarak bu muhasaranın anlatıldığını söylemişti.

Gerçekten de Viyana sokaklarında hala o kuşatmanın izlerini veya hatıralarını bulabilirsiniz. Şu anda Dışişleri Bakanlığının bulunduğu binaların duvarlarında uzaktan birkaç tane siyah yuvarlak cisim görürseniz bunların Osmanlı ordusunun attığı toplar olduğunu duyarsınız. Avusturyalılar nasıl başarıyla direndiklerini anlatmaya bayılırlar. Bir yandan da kahve meraklısı bir toplumdur. Kafeleri meşhurdur ve çoğunda alasıyla Türk kahvesini su ve lokum eşliğinde içebilirsiniz.

Verdiğimiz konserler kadar konser salonlarında görülmemizin onlar nezdinde bir etki yaptığını sonradan gördüm. O kadar ki Viyana’dan ayrılmadan önce Avusturyalı birkaç müziksever bana bir sürpriz yaparak benim için besteledikleri bir parça da çaldılar. Bütün bu dönem boyunca klasik müzik üzerinde konuşmaktan ziyade, bir yandan ev sahipliği yaparak ve öte yandan konser salonlarına giderek, Büyükelçi Caligaris’in önerisini yerine getirmiş oldum.

Avusturyalıları istemeden yanılttığım diğer konu Almanca ile ilgilidir. Bir yere tayin olduğunda oranın lisanını bilmek sadece yararlı değil, özellikle Almanca gibi uluslararası bir dil olunca kanımca birinci koşul olmalıdır. Benim Almanca bilgim ise Alman anneannemden duyduğum birkaç kelimedenden ibaretti. Nedense Dışişleri Bakanlığımızda da tüm reddetmelerime rağmen Almanca bildiğime dair bir düşünce yerleşmişti. Viyana’ya vardığımda yaptığım ilk işlerden biri de eşimle birlikte Almanca ders almak oldu. Kısa zamanda yeni bir dil öğrenme konusunda ne kadar yeteneksiz olduğumu da gördüm.

Buna rağmen yaptığım her temasta önce birkaç cümle Almanca sarf ettikten sonra İngilizceye geçiyordum. Zamanla kullandığım Almanca cümleler artıyordu. Büyükannemden kalan bir husus mu bilmiyorum ama muhataplarım yalan söylemedilerse, aksanımı da iyi buluyorlardı. Nasıl Türkiye’de bir yabancı Türkçe bir iki cümle söyleyip bizi fethediyorsa, aynı durum Avusturya’da da oluyordu. Bunun en üst noktası ise bir baloda gerçekleşti.

Viyana’da klasik müzik kadar önem verilen diğer bir husus balolardır. Genelde yılbaşından Mart ortasına kadar süren balo mevsiminde her iş kolunun kendi balosu vardır. Bunların en ünlüsü Opera Balosu’dur. Oraya Avusturya devlet erkânı ve dünyanın tanınmış şahsiyetleri katılır. Onun dışında filarmoninin, yargının, tıp, mühendislik vb. fakültelerinin ayrı ayrı baloları düzenlenmektedir. Bizdeki balolardan farklı olarak burada yemeğe pek fazla önem verilmez, dans ön plandadır. İlk gittiğimiz balo teknik üniversitenin balosuydu. Benim için diğer bir sıkıntı ise vals bilmeme zorunluluğu idi. Balolarda dans ön planda olduğundan vals bilmek bir gereklilik. Yine eşimle birlikte Viyana’ya gitmeden Ankara’da vals dersleri aldık. Meğer ne kadar çok vals türü varmış. En hızlısı da Viyana valsiymiş. Neyse ki, mekân ne kadar büyük olursa o kadar çok kişi dans ettiğinden hareket etme imkânı azalıyor, durumunuz sırtıtmıyor. Giyim olarak kadınlar için uzun elbise, erkekler için frak veya smokin şart. Biz ilk balomuza davetli olarak gitmiştik. Bizi diğer davetlilerle beraber ayrı bir salona almışlardı. Saraylardan birinde düzenlenen bu baloya katılım sayısının başta az olduğunu düşünmüştüm. Biri bana biletle katılanların önceden salona alındıklarını, bizim ise daha sonra çağrılacağımızı anlattı. Bekledik. Yavaş yavaş çiftler isimleriyle çağrılarak salona intikal ediyorlardı. Bir türlü bizim ismimizi saymadılar. Artık birkaç çifte düştüğümüzde acaba bir hata mı var diye sinirlenmeye başlamıştım. En sonunda çağrılıp salona girdiğimizde bir de gördüm ki, salon hınca hınç dolmuş, bizler asilzadeler gibi içeri kabul ediliyorduk. Meğerse büyükelçiler en kıdemli sayıldıklarından salona en son girerlermiş. Sonradan öğrendim ki, bizden önce çağrılanların hepsi sosyal düzende hangi noktada olduklarını biliyorlarmış. Doktorlar, avukatlar, mühendislerin hepsinin bir sıralaması varmış. 1918’de Avusturya – Macaristan İmparatorluğu yıkılıp cumhuriyet kurulunca unvanlar da yasaklanmasına ve yüz yıla yakın bir süre geçmesine rağmen herkesin hala sosyal düzende nerede durduklarını bilmelerini gözlemlemek ilginç oldu.

Bu arada en büyük balolardan birinin kahveciler tarafından düzenlendiğini, her yıl bir ülke üzerinde odaklanıp tema olarak kullandıklarını öğrendim. Hofburg Sarayı’nda dört bin kişinin katıldığı bu baloda tanıtım bakımından kahve konusunda Türkiye’den daha iyi bir örnek olamayacağımı düşünerek, düzenleyicilerle görüştim. Baloyu düzenleyen Max Platner ve ekibi ile hemen kaynaştık. Bu çerçevede seçilen ülkeden birtakım beklentilerin olduğunu söylediler.

Mesela ünlü bir kafenin de bu baloda yer almasının ve kahve ile özel tatlılarını sunmasının, dans ve müzik gösterileri için o ülkeden sanatçıların katılımının beklendiğini ifade ettiler. Bu konuda Divan Pastanesi aklıma geldi. Ancak katılmalarını sağlamak için epey uğraş verdim. Dans ve müzik bölümüne Türkiye’den bir dans topluluğu, şarkıcı olarak ünlü sanatçımız Candan Erçetin ile caz sanatçısı ve piyanist Kerem Görsev katıldılar.

Hofburg Sarayı sadece büyük değil, aynı zamanda çeşitli kanatları olan oldukça geniş bir yapıya sahip olduğundan binlerce kişinin dolaşması bir kalabalık izlenimi vermez. Ancak ana salon gecenin başında hınca hınç doluydu. Görkemli gecenin ilk kısmında önce ulusal marşımız çalındı. Ardından Avusturya milli marşını çaldılar. Sonra bizim dansçılar çıktı. Mozart'ın Türk Marşı eşliğinde modern bir dans yapıldı. Benim açımdan gecenin en zor kısmı, o kadar kişinin önünde Almanca yapmaya karar verdiğim için okuyacağım konuşmaydı. İlk kısmı kâğıt üzerinden okudum. Ancak esas zor kısmı Max'ın mizansen olarak getirip içtiği kahveye bakacağım fal idi. Daha önce ezberlediğim bir metni sanki gerçekten bakıyormuş izlenimi vererek falına baktım. Baloya katılanlar genelde Viyana'da ziyaret ettiğim kesimlerden olduğundan, işte bundan sonra da kimseyi Almanca bilmediğime inandıramadım. Ayrıca hangi kafeye gitsem garsonlar "Herr Botschafter (Sayın Büyükelçi)" diye hitap edip benimle Almanca konuşuyorlardı. O tür basit konuşmaları idare edecek düzeyde konuşabildiğim için bu yanlış izlenim devam etti.

Viyana'dan ayrılırken Avusturyalılar beni artık klasik müzik düşkününü ve iyi Almanca bilen bir kişi olarak biliyorlardı. Ne diyeyim, kader yardım etti.

Teknolojinin ve seyahat imkanlarının gittikçe geliştiği bu yüzyılda dünyamız gittikçe küçölmekte olsa bile gizemini koruyan bazı alanlar vardır. Bunlardan biri de diplomasi alanıdır. Doğası gereği her zaman arzulandığı kadar saydam olmayan diplomasiyle ve özellikle diplomatlarla ilgili birçok değişik, yanlış veya eksik bilgiler ve algılar bulunmaktadır. Bu durum sadece ölkemize özgü değildir. Görevden ayrıldıktan sonra diplomatlar tarafından yazılan anılar ise bu kapalı perdeyi aralama çabasıdır.

Bu kitap, bu anlamda ilk kez yapılan toplu bir çalışma olup, yirmi bir Büyükelçinin meslek hayatlarında yaşadıklarından birer kesit sunmaktadır. Haliyle, farklı zamanlarda yaşanmış değişik tecrübeler yansıtılmaktadır. Böylece bir diplomatik gökkuşağı ortaya çıkmış olmaktadır. Dileriz ki bu kitapta yer alan anılar sizlere keyifli vakit geçirtirken yeni ufuklar açar.